

12—13 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 12 maj

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Hermansson ang. priserna på importvaror från EFTA-länderna	5
herr Vigelsbo ang. arvodesanställning för pensionerade officerare i försvarsförvaltningen	6
fru Kristensson ang. familjeberedningens intervjuundersökning	7
herr Carbell ang. vården av de vid fångvårdsanstalter intagna	9
herr Magnusson i Nennesholm ang. inrättande av ett centralt trafikinstitut	10
herr Börjesson i Falköping ang. möjligheterna att i Finland avlyssna svenska radioprogram	10
herr Jönsson i Ingemarsgården ang. sovvnagsförbindelse på järnvägssträckan Östersund—Storuman	11
fru Nettelbrandt ang. de s. k. sommarstängningarna inom sjukvården	12
herr Ståhl ang. överförande av vissa vårdfall från landstingens barnhem till ungdomsvårdsskolor	16
Svar på interpellationer av:	
herr Carlsson i Göteborg ang. handelsflottans beredskapsfrågor	18
herr Larsson i Hedenäset ang. återförande till tidigare fastighetsägare av viss för militära ändamål förvärvat mark, m. m.	24
herr Nordgren ang. åtgärder till förebyggande av våldsbrott	27
herr Braconier ang. redovisning för riksdagen av undersökningar utförda av de kriminologiska kommittéerna inom FN och Europarådet	29
herr Levin ang. ändringar i djurskyddslagstiftningen i syfte att förhindra eller försvåra handeln med stulna djur	31
herr Dahlgren ang. planeringen av vårdanläggningar inom mentalsjukvården	32
herr Andersson i Storfors ang. de epilepsisjukas problem	37

Onsdagen den 13 maj fm.**Svar på interpellationer av:**

herr Källenius ang. belåningen av flerfamiljshus som uppföres av allmännyttiga företag.....	42
herr Bohman ang. undantagande av bl. a. skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingslagens tillämpningsområde...	44
Reformering av socionomutbildningen.....	46
Rörlig kredit till försvarets fabriksstyrelse.....	48
Utbyggnad av industrihälsovården.....	50
Åtgärder till förebyggande av yrkesskador och yrkessjukdomar.....	52
Ökat skydd för taxichaufförer.....	56
Auktorisation av revisorer.....	57
Granskning av statsrådsprotokollen:	
Landshövdingarnas innehav av uppdrag vid sidan av tjänsten....	64
Riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt.....	66
Exportlicenser för krigsmateriel.....	80
Handläggningen av två ärenden inom NIB:s verksamhetsområde...	84
Tidpunkten för kungörande av allmänna författningar.....	91
Återbesättande av borgmästartjänsten i Kalmar.....	93
Tolkningen av uttrycket »bygden» i 4 kap. 14 och 15 §§ vattenlagen	96
Godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna.....	97
Avdrag vid inkomsttaxering för kostnader för reparation och underhåll av byggnad o. d.	112
Meddelande ang. plena.....	117

Onsdagen den 13 maj em.

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.....	118
Ökat stöd åt handikappade.....	153
Åtgärder för att trygga sysselsättningen för de mellansvenska gruvarbetarna.....	155
Meddelande om enkel fråga av fru Forsling ang. en ny organisations- och arbetsform för statens ungdomsråd.....	159

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 13 maj fm.**

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 63, om anslag till Utställningar av svensk konst i utlandet (gemensam omröstning).....	41
<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 9, om anslag till Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader (gemensam omröstning).....	42
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 71, ang. reformering av socionomutbildningen.....	46

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 72, ang. anslag till byggnadsarbeten vid vissa universitet m. m.	48
— nr 73, ang. fortsatt disposition av vissa äldre anslag inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.	48
— nr 74, ang. viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården m. m.	48
— nr 76, ang. rörlig kredit till försvarets fabriksstyrelse.	48
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 50, om ändrad lydelse av 8 § förordningen angående stämpelavgiften, m. m.	49
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 27, ang. de mindre och medelstora företagens arbetsvillkor.	49
— nr 28, om sänkning av priserna på byggnadsmaterial.	49
— nr 29, om engångsunderstöd till f. d. städerskan Anna Maria Olsson	49
— nr 30, om pension till förre förste kanslisten Ebba Ihrman.	50
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 23, om utbyggnad av industrihälsovården.	50
— nr 24, om åtgärder till förebyggande av yrkesskador och yrkessjukdomar.	52
— nr 25, om ökat skydd för taxichaufförer.	56
— nr 26, ang. auktorisation av revisorer.	57
— memorial nr 28, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	63
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 12, ang. granskning av de i statsrådet förda protokoll.	64
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 37, ang. bostadsrättshavares ställning i skatterettsligt hänseende.	112
— nr 38, om avdrag vid inkomsttaxering för kostnader för reparation och underhåll av byggnad o. d.	112
— nr 53, om ändrad lydelse av 8 § tulltaxeförordningen, m. m.	117

Onsdagen den 13 maj em.

<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 41, ang. ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.	118
— nr 42, om ökat stöd åt handikappade.	153
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 29, om en näringsgeografisk utredning angående kanalförbindelserna i Sverige.	155
— nr 30, om tillvaratagande av husmödrars sakkunskap beträffande miljöfrågor m. m.	155
— nr 31, om ökad utbildning för första hjälp vid trafikolyckor.	155
— nr 32, om åtgärder för att trygga sysselsättningen för de mellan-svenska gruvarbetarna.	155
— nr 33, om utredning angående filmcensuren.	159

Tisdagen den 12 maj

Kl. 15.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Svar på fråga ang. priserna på importvaror från EFTA-länderna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat när ytterligare uppgifter kan väntas föreligga som belyser i vilken grad tullsänkningarna gentemot EFTA-länderna kommit till uttryck i sänkningar av priserna inom landet på berörda importvaror.

Jag vill svara följande.

Pris- och kartellnämnden undersöker fortlöpande tullsänkningarnas i EFTA inverkan på priserna och kommer att redovisa sina undersökningar så fort de blir färdiga. En sådan redovisning väntas komma att lämnas i juni i år.

Det kan upplysas att man inom EFTA tagit initiativet till att få till stånd en koordinering av de undersökningar som redan pågår eller är planerade i fråga om tullsänkningarnas inverkan på prisbildningen inom de olika EFTA-länderna.

Vidare anförde:

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Detta handlar om en mycket väsentlig fråga för stora löntagargrupper som i år fått en som de själva anser mycket dålig avtalsuppgörelse och som därför med stor oro ser på prisutvecklingen under det närmas-

te året. Jag vill erinra om de många uttalanden som under de senaste veckorna har kommit från verkstadsklubbar och fackföreningar inom Landsorganisationen och om uttalandet för någon dag sedan från Svenska industritjänstemannaförbundet. Samtidigt som jag tackar statsrådet Lange för svaret skulle jag vilja fråga om han kan ge ytterligare upplysningar på två punkter.

Den första gäller till vilken storleksordning man kan uppskatta de hittills företagna tullsänkningarnas inverkan på den svenska prisnivån. Rör sig det belopp, som tullarna har sänkts med och som därmed alltså har kommit i huvudsak företagen till godo om 100 miljoner, 200 miljoner eller eventuellt ännu mer?

Den andra punkten är: Kan man vänta sig att den undersökning som pris- och kartellnämnden nu gör blir mera detaljerad än den som redovisades till riksdagen förra året? Då fick vi reda på hur mycket tullsänkningarna kunde uppskattas till, och vi fick samtidigt besked om att ett antal företag i en enkät hade svarat att de egentligen inte hade sänkt sina priser i relation till tullsänkningarnas belopp. Men sådana upplysningar möjliggör inte för konsumenterna att noga följa utvecklingen av kostnader och priser. Det skulle därför vara angeläget med en mycket detaljerad undersökning av prisutvecklingen för betydelsefulla varugrupper som vi importerar från EFTA-länderna, så att konsumenterna kunde få material för en bedömning och t. ex. konstatera att tullen på en vara sänkts så och så mycket utan att det blivit några prissänkningar i detaljledet.

Svar på fråga ang. arvodesanställning för pensionerade officerare i försvarsförvaltningen

Jag vore mycket tacksam om handelsministern ville giva besked på dessa punkter.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! För knappt ett år sedan kunde jag ingående redovisa de utredningar som pris- och kartellnämnden verkställt för att belysa de frågeställningar som herr Hermansson nu i sitt anförande tar upp. Det är en besvärlig problematik som man här möter eftersom priserna påverkas samtidigt av tullsänkningar och många andra faktorer. Men det framgår ju av mitt svar i dag, herr talman, att en sådan redovisning kan väntas i samband med publiceringen av resultatet från pris- och kartellnämndens undersökning, vilken torde komma att föreligga i juni. Dessförinnan är det för tidigt att precisera några belopp.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. arvodesanställning för pensionerade officerare i försvarsförvaltningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Vigelsbo har frågat mig om det är allmänt förekommande att officerare vid uppnädd pensionsålder erbjudes arvodesbefattningar för fortsatt tjänstgöring och om jag i så fall anser att sådant erbjudande kan och bör lämnas generellt.

Till svar får jag anföra följande. Vid försvarsväsendet finns för närvarande cirka 400 arvodesbefattningar avsedda för pensionerade officerare. Flertalet av dessa befattningar tillsätts efter ansökan. Under åtskilliga år har betydan-

de svårigheter förelagat att besätta arvodesbefattningarna med officerare som avgått med egenpension från beställning på aktiv stat. Till belysning härav kan jag nämna att cirka en fjärdedel av alla arvodesbefattningar för officerare för närvarande är besatta med annan personal än pensionsavgången. Dessa förhållanden har medfört att officer som avgått med ålderspension i allmänhet torde kunnat påräkna att erhålla arvodesbefattning om han önskat komma i fråga för en sådan.

Systemet med arvodesbefattningar har tillkommit i syfte bl. a. att utnyttja officerspersonalen även efter de — i förhållande till andra statstjänstemän — låga pensionsåldrar som i allmänhet gäller för denna personal. Enligt min mening är det principiellt betydelsefullt att man söker ta till vara föreliggande möjligheter att utnyttja även den äldre personalen. Jag vill erinra om att jag med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallat en utredning rörande användningen av äldre militär och civilmilitär personal.

Vidare anförde

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Anledningen till min fråga var att det under senare tid framskymtat att pensionerade officerare i stor utsträckning ansetts berättigade att efter avgången få arvodesbefattningar inom försvaret. Jag förstår mycket väl att det kan föreligga behov av att tillvarata denna arbetskraft inom försvaret, men vore det då inte bättre att pensionsåldern som nu är mycket låg — det framhålles också i svaret — höjdes än att man gav officerarna arvodesbefattningar efter pensioneringen.

Jag kan inte heller underlåta att påpeka att det finns människor som av olika anledningar inte kan fortsätta att

Svar på fråga ang. familjeberedningens intervjuundersökning

arbeta inom sitt fack när de uppnått den ålder, vid vilken officerare blir pensionsberättigade, utan att vara tillförsäkrade pensionsrätt eller ha möjlighet till återanställning i statlig befattnings. Det är därför inte förvånansvärt att en hel del människor tycker att dessa förhållanden vid försvaret är anmärkningsvärda.

Jag ber emellertid att få tacka statsrådet för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

fördröja undersökningen och dess bearbetning. Nu kunde statistiska centralbyråns utredningsinstitut använda sig av ett delvis redan färdigdraget populationsurval.

Fru Kristensson frågar också varför familjeberedningen inte har tagit upp frågan om barnavdrag. Anledningen är helt enkelt den att denna fråga behandlas av allmänna skatteberedningen och det inte har funnits någon anledning för familjeberedningen att ge sig i kast med samma problemställningar som andra sakkunniga sysslar med.

Vidare anförde:

§ 3**Svar på fråga ang. familjeberedningens intervjuundersökning**

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru **LINDSTRÖM**, som yttrade:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat mig om anledningen till att familjeberedningen i sin nyligen avlämnade promemoria ej har tagit upp frågan om barnavdrag samt varför intervjuundersökningen har riktats endast till kvinnorna.

Den av fru Kristensson åsyftade intervjuundersökningen omfattar ett representativt urval av gifta svenska kvinnor i fruktsam ålder upp till 45 år. Frågorna och svaren, som berör barnantal, barnkostnader, motiv för barnbegränsning, m. m., har sitt särskilda intresse som uttryck för attityderna hos den närmast berörda parten, d. v. s. kvinnan. Det hade visserligen kunnat ge en fylligare bild av opinionen på detta område, om även ett lika antal gifta män hade tillfrågats. Men familjeberedningen avstod från detta, därför att ett dubbelt så stort intervjuunderlag — i så fall nödvändigt för att upprätthålla representativiteten — skulle förorsaka proportionsvis större arbete och kostnader och över huvud taget

Fru **KRISTENSSON** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet fru Lindström för svaret på mina frågor. Som svar på min fråga varför intervjuundersökningen endast riktades till kvinnor säger statsrådet bl. a. att man ansett det lämpligt att vända sig till närmast berörda part. Anser statsrådet att det av familjeberedningen framlagda materialet, trots de inskränkningar som gjorts i intervjuundersökningen, ändå kan läggas till grund för ytterligare samhällsåtgärder?

Vad beträffar barnavdragen hade det varit angeläget att låta intervjun innehålla också en konkret fråga om familjernas intresse för skattelättnader för barnfamiljerna. Även den frågan borde ha blivit allsidigt belyst. Uppenbarligen kan man inte bedöma bidragsfrågorna helt skilda från skattefrågorna. Att säga att skatteberedningen får bedöma barnavdragsfrågan är, tycker jag, att skärpa olägenheten av den splittring vi har i dag genom dessa frågors behandling i olika utredningar och departement. Enligt min uppfattning vore det angeläget att snarast få en samlad bild av barnfamiljernas situation, och därför har jag tyckt det vara naturligt att man också låtit i utredningsmaterialet taga med en fråga om skattelättnader för barnfamiljerna.

Svar på fråga ang. familjeberedningens intervjuundersökning

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! På fru Kristenssons fråga om jag anser det nu framlagda intervjuaterialet vara tillräckligt representativt att läggas till grund för en bedömning av ytterligare åtgärder när det gäller familjestödet vill jag svara ja. Det sägs i redovisningen av intervjuundersökningen att denna är representativ. Att undersökningen endast omfattar gifta kvinnor betyder inte att materialet inte skulle vara representativt. Det är möjligt att undersökningen kommer att kompletteras med en mer omfattande undersökning, där man kanske kan få en mera nyanserad bild av problemen genom att få även männens syn på dessa ting.

Som svar på fru Kristenssons sista fråga vill jag framhålla att familjeberedningen närmast har att diskutera de olika uppslag och idéer till förstärkning av familjestödet, som framställts i riksdagsmotioner och som riksdagen i skrivelser anmält för regeringen. Sådana uppslag har regeringen i sin tur överlämnat till familjeberedningen för behandling. Motionsförslag som direkt rekommenderat en skattelindring för barnfamiljerna har överlämnats till allmänna skatteberedningen.

Vi dubblar inte arbetet. Vad den av fru Kristensson påtalade splittringen beträffar kan sägas att det ligger i sakens natur att olika kommittéer behandlar olika problemkomplex. Familjeberedningen har också betonat att de olika beståndsdelarna i det framtida familjestödet, den närmare fördelningen av stödet på de olika komponenterna och möjligheterna till en samordning av dessa olika åtgärder kräver en särskild utfredning.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! I anledning av vad statsrådet Lindström här sade vill jag bara konstatera, att vår familjeminister synbarligen anser männens ansvar

och intresse för familjen vara av sekundär betydelse.

Det är just splittringen vi reagerar emot. Om jag förstår statsrådet Lindström rätt har man inte för avsikt att försöka få till stånd en bättre tingens ordning. Jag vill därför, herr talman, efterlysa den starke man eller den starka kvinna som här i landet skall få i uppdrag att sammanställa allt det utredningsmaterial som finns inom kommittéer, utredningar och departement för att därigenom få fram en samlad bild av familjernas situation.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag måste säga att fru Kristensson verkligen hårdrar sin slutsats då hon säger att jag skulle anse att männens intresse för familjefrågorna är av sekundär betydelse. Det faktum att vi på detta stadium bara tagit reda på vad kvinnorna tycker betyder inte att vi anser männens uppfattning vara utan betydelse. I de flesta äktenskap har män och kvinnor en ganska likartad uppfattning i fråga om barnantal och barnkostnader, varför avvikelserna inte torde vara alltför stora. Den starke man eller starka kvinna som fru Kristensson efterlyser för en samordning av problemen kommer kanske att visa sig när vi i sinom tid får tillfälle att sammanknyta dessa problem. Jag tror inte att fru Kristensson kommer att behöva oroa sig över att inte även hennes synpunkter kommer med i det sammanhanget.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag var orolig för att statsrådet Lindström och jag ej skulle ha samma synpunkter på de av mig ställda frågorna. Av det lämnade svaret kan jag tyvärr inte heller finna att statsrådet har samma uppfattning som jag att männens ansvar och intresse för familjen bör tillmätas lika stor betydelse som kvinnornas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. vården av de vid fängvårdsanstalter intagna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Carbell har med utgångspunkt från ett dödsfall i en fängvårdsanstalt frågat mig vilka organisatoriska förändringar beträffande vården av de intagna som jag anser böra vidtagas.

Som har framgått av uppgifter i pressen vidtog fängvårdsstyrelsen redan omedelbart efter den beklagliga händelse, som herr Carbell syftar på, vissa åtgärder. Händelsen har emellertid föranlett att åtal har väckts vid Stockholms rådhusrätt mot två personer. Huvudförhandling har nyligen hållits i målet, men dom har ännu inte meddelats. Då frågan om straffrättsligt ansvar för dödsfallet sålunda är föremål för domstolsprövning, anser jag mig inte nu böra göra något uttalande som skulle kunna uppfattas som ett ställningstagande från min sida i fallet.

Vidare anförde:

Herr CARBELL (s):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min fråga, ehuru detta enligt min uppfattning går något vid sidan om det det jag frågade om.

Jag var herr justitieminister, angelägen om att i min fråga koncentrera mig till vilka organisatoriska förändringar som skulle kunna vara nödvändiga för att åstadkomma ett skydd mot ett återupprepande. Det är en djupt tragisk händelse som inträffat. En man har matstrejkat i ett par veckor. Han vägde till slut bara 47,5 kg mot tidigare 72 kg. Vad som har inträffat betraktas som upprörande även av dem som tjänstgör vid den fasta paviljong på Långholmen där vederbörande vistades då händelsen inträffade.

Den 19 februari väntade man att en psykiatriker skulle anlände till Långholmen för att se till fången. Inga åtgärder vidtogs, och fyra dagar senare var mannen död.

Justitieministern svarar nu att fängvårdsstyrelsen redan omedelbart efter den beklagliga händelsen vidtog vissa åtgärder. Huruvida dessa åtgärder är tillräckliga för att förhindra ett återupprepande har justitieministern inte ingått på. Vad som emellertid föranleder mig att anse att svaret inte riktigt berör det område jag tänkt mig är att justitieministern här anser sig förhindrad att närmare ingå på frågan. Han motiverar detta med att åtal väckts mot två personer och att därför ett uttalande skulle kunna uppfattas som ett ställningstagande innan dom fallit.

Herr justitieminister, jag har inte alls tänkt mig att vi här skulle uppehålla oss vid åtalet och det straffansvar, som naturligtvis kan inträda. Jag är väl medveten om att man inte nu kan diskutera den saken. Däremot uppkommer vissa bestämda frågeställningar, frågor som till exempel hur man skall kunna få kontakt med de ansvariga inom en fängvårdsanstalt, om det föreligger något behov av att en särskild kontaktmöjlighet finns, hur de intagnas anhöriga skall kunna få hjälp när sådana här situationer inträder, hur väl anpassad personalen är till det föreliggande behovet, särskilt med tanke på de mycket besvärliga förhållanden som uppenbarligen råder vid den fasta paviljongen på Långholmen.

Jag kan naturligtvis, herr justitieminister, inte anse mig nöjd med svaret på min fråga. Jag får inskränka mig till att uttala den förhoppningen att den mening, som talar om att åtgärder redan skulle ha vidtagits, innebär att dessa är tillfredsställande.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Vilken av herr Carbells

Svar på fråga ang. inrättande av ett centralt trafikinstitut — Svar på fråga ang. möjligheterna att i Finland avlyssna svenska radioprogram

frågor jag än ger mig in på att besvara, så kommer jag därmed att göra ett tillkännagivande som kan uppfattas som ett uttalande från min sida i en fråga som är föremål för domstols prövning. Jag tycker inte att man här i landet skall införa ett sådant system att man på ansvarigt håll ger till kända meningar i sådana frågor.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på fråga ang. inrättande av ett centralt trafikinstitut**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Magnusson i Nennesholm har frågat mig om jag avser att vidtaga åtgärder för prövning av frågan om inrättande av ett centralt trafikinstitut.

Bilförarutredningen har enligt givna direktiv att pröva spörsmålet om en förbättrad utbildning av körskole- och besiktningspersonal. Enligt vad jag inhämtat upptager utredningen därvid även frågan om inrättandet av ett centralt trafikinstitut. Utredningen avser att framlägga förslag härutinnan redan till hösten.

Vidare anförde

Herr **LARSSON** i Borrby (cp):

Herr talman! Då herr Magnusson i Nennesholm på grund av sjukdom i familjen är förhindrad att närvara, ber jag att här i hans ställe få till statsrådet framföra ett tack för svaret på hans fråga. Den aktualiserades redan under våren genom motioner, som gått till allmänna beredningsutskottet, och utskottet anholder nu att dessa motioner måtte bli föremål för behandling först i höst.

Jag skall givetvis inte göra något försök att gissa frågeställarens bedömningar i samband med hans fråga. Jag tar mig dock friheten att personligen säga att jag, med hänsyn till den alltmera ökade trafikintensiteten, vill betrakta herr statsrådets svar som synnerligen positivt, och jag tar mig friheten att hoppas att de viktiga problem det här gäller kan genom de åtgärder statsrådet förebådat få en riktig lösning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på fråga ang. möjligheterna att i Finland avlyssna svenska radioprogram**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson har frågat mig om undersökningar är planerade för att hörbarheten av svenska radioprogram på vissa orter i Finland skall bli bättre eller om jag avser att eljest vidtaga åtgärder i syfte att eliminera de uppenbara olägenheter vilka av klagomålen från finsk sida att döma föreligger på området.

De trådlösa lång- och mellanvågsstationerna ger våra grannländer och bland dem Finland vissa möjligheter att mottaga program 1, och via FM-stationerna kan både program 1 och 2 mottagas i gränstrakterna och delvis över Bottniska viken.

En väsentlig förbättring av möjligheterna att ta emot de svenska sändningarna i Finland kan endast åstadkommas genom att den internationella frekvensplanen för lång- och mellanvågsbanden revideras. Det kan dröja några år, innan en sådan revision kommer till stånd, eftersom den nära sammanhänger med utbyggnaden i berörda europeiska länder av FM-näten.

Svar på fråga ang. sovvagnsförbindelse på järnvägssträckan Östersund—Storuman

Vad som tills vidare kan göras för att öka möjligheterna att i Finland avlyssna svenska program är beroende av utvecklingen av det svensk-finska programutbytet över de nationella näten. Allteftersom antalet programkanaler över ultrakortvågsnäten ökar, underlättas ett sådant utbyte. Härmed sammanhängande spörsmål är föremål för fortlöpande uppmärksamhet inom ramen för det reguljära samarbetet mellan de ansvariga radioföretagen.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min enkla fråga. Anledningen till att jag har framställt den är de upprepade klagomål som från finsk sida framförts i fråga om den dåliga hörbarheten hos de svenska radioprogrammen i vissa delar av Finland.

I ett svar på en interpellation av mig den 6 mars 1962 ställde kommunikationsministern i utsikt att utbyggandet av Motala-stationen skulle påtagligt förbättra möjligheterna att i våra grannländer ta emot svenska radioprogram. Av allt att döma synes förhoppningarna beträffande en bättre hörbarhet av den svenska radions sändningar i Finland inte särskilt stora. Snarare får man intrycket — inte minst av den korrespondens jag haft med telestyrelsen i detta ärende — att förhållandet närmast är oförändrat. Av den korrespondens jag haft med Finland verkar det också som om ingen förbättring inträtt under de senaste åren. Det är ytterst anmärkningsvärt att man i tider, då tekniken på alla områden är i stark utveckling, inte kan eliminera de olägenheter som förefinns. Men ett ännu viktigare argument finns. I vårt östra grannland är det nordiska samarbetet av allra största värde, men det är det också när det gäller vårt eget land. I många kritiska

situationer följer man såväl i Finland som i Sverige hur olika lägen refereras och kommenteras i Sveriges Radio. Lyssnarfrekvensen i Finland av det rikssvenska radioprogrammet är så pass stor, att jag vill vädja till herr statsrådet — som jag vet har en positiv inställning till denna sak — att allt måtte göras för att de störningar som förefinns i möjligaste mån avvecklas.

Jag vill, herr talman, till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet vid ett senare tillfälle för statsrådets benägna studium överlämna en del av det korrespondensmaterial i detta ärende som jag under de senaste två åren har samlat.

Herr talman! Jag vill än en gång tacka för svaret på min enkla fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7**Svar på fråga ang. sovvagnsförbindelse på järnvägssträckan Östersund—Storuman**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Jönsson i Ingemarsgården har frågat mig, om jag kan ge besked huruvida statens järnvägar planerar att ordna sovvagnsförbindelse eller annan förbättrad vagnutrustning på inlandsbanan sträckan Östersund—Storuman.

Med anledning härav får jag meddela att statens järnvägar har beslutat vidtaga vissa åtgärder för att förbättra reskomforten på sträckan Östersund—Storuman. Bl. a. kommer sittmöblerna i nuvarande fordon att bytas ut mot den typ som förekommer i de s. k. paprikatågen eller ev. mot svängbara soffor av motsvarande bekvämlighet. Inredningen förändras även i andra detaljer och serveringsmöjligheterna

Svar på fråga ang. de s. k. sommarstängningarna inom sjukvården

förbättras. Åtgärderna beräknas kunna genomföras till vintersportsäsongen 1965.

Vidare anförde:

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Detta är ett gammalt önskemål, som kanske från Kungl. huvudstadens synpunkt ter sig som en perifer fråga, men för den befolkning som är bosatt i detta de stora avståndens land är det en ganska viktig sak. Egentligen borde det vara så, att de som har långa resvägar hade tillgång till särskilt goda kommunikationer, åtminstone i vad gäller standarden i bekvämlighetsavseende.

Tyvärr är det inte så. Dessutom tillkommer, att en viktig förutsättning för att kunna göra Norrlands inland attraktivt för turisterna och för de företag, som söker lokalisering där, är att kommunikationerna förbättras. Man anser allmänt att tillgången på sovagnar är ett viktigt led i kommunikationerna. Nu har statsrådet inte kunnat utlova sovagnar på denna sträcka, men han har lovat förbättrad vagnsutrustning. Detta tycker jag ändå är någonting positivt, och för det tackar jag. Även om mitt önskemål om sovagnar och bättre vagnar över huvud taget inte har tillgodoseetts, får jag väl ändå vara glad för det som kommer.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! För de turister som reser från Stockholm till Storuman kan det ju inte vara något nöje att fara i en uppbäddad sovagn på sträckan Östersund—Storuman, där vagnen inte kan framföras med högre hastighet än 40 å 50 kilometer i timmen och följaktligen kommer fram först någon gång på eftermiddagen. Alternativet till detta färdssätt är det som jag har angivit, nämligen moderniserade motorvagnar som går med dubbel hastighet. Det in-

nebär att de turister som kommer dit upp kan pröva sina skidor samma dag — om det sedan blir i det långa eller i det korta spåret, lämnar jag därhän.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Förhållandet är ju det, att de turister som skall resa dit upp måste bryta upp senast vid sextiden på morgonen, och det är ju allmänt känt att inte minst turisterna vill ligga längre än till klockan 6.

Frågan om tågens hastighet är en trafikteknisk fråga, som jag inte kan yttra mig om, men på järnväghåll, på lägre stadium än departementet, råder det delade meningar om med vilken hastighet tågen kan framföras. Men jag tror naturligtvis att kommunikationsministern är bäst underrättad om den saken.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Den senaste betygsättningen borde egentligen inte ge mig anledning att ta till orda, men jag vill meddela att banvallen inte tillåter högre hastigheter för tyngre vagnar än 40 å 50 kilometer i timmen. För övrigt blir det också en extra kostnad av ungefär 2 000 kronor per tur, eftersom tågsättet här måste vara dieseldrivet, vilket kostar åtskilligt mer än en modern motorvagn.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. de s. k. sommarstängningarna inom sjukvården

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Nettelbrandt har frågat mig hur jag bedömer möjligheterna att instundande sommar minska omfattningen av de s. k. sommarstängningarna inom sjukvården.

Svar på fråga ang. de s. k. sommarstängningarna inom sjukvården

Att sjukvårdshuvudmännen ser sig föranlåtna att stänga vissa sjukhusavdelningar under kortare perioder på sommaren beror bl. a. på att personalen i stor utsträckning vill ta ut sin semester under denna tid. Huruvida sjukvårdspersonalens semester kan eller bör fördelas mera jämnt över året är en fråga som arbetsgivaren — landstingen och storstäderna — har att bedöma.

Erfarenheten säger, att antalet personer som söker sjukvård minskar påtagligt under sommarmånaderna. Jag har funnit det angeläget att söka utröna om och i vad mån stängning av sjukhusavdelningar ändå dock medför, att man inte kan tillgodose angelägna sjukvårdsbehov. För en tid sedan tog jag med medicinalstyrelsens chef upp frågan om att undersöka denna sak redan i sommar. Medicinalstyrelsen förbereder nu en sådan undersökning, som också avser att belysa vilka åtgärder sjukvårdshuvudmännen vidtagit — t. ex. genom samordning av olika sjukvårdsenheter — för att förebygga att svårigheter uppstår för allmänheten.

Staten är huvudman för två kropps-sjukhus, karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet. Instundande sommar kommer sommarstängningarna vid berörda sjukhus och vid Stockholms stads sjukhus att samordnas. Till grund för planerna för öppethållandet ligger en beräkning av det erforderliga platsantalet på de olika klinikerna vecka för vecka med ledning av beläggningen under sommaren 1963.

Vidare anförde:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag tackar chefen för socialdepartementet för svaret på min fråga. Jag tycker att svaret har gjort hela frågeställningen alltför enkel, när man såsom orsak skjuter fram att en stor del av personalen vill ta semester under sommaren.

Om man tar del av de uppgifter som

är tillgängliga sedan föregående år, finner man att det är en rad orsaker redovisade till att sjukhusen måste stänga i så stor omfattning som hittills varit fallet. Därav utgör just semesteranledningen endast en ringa del. Det kan inte heller vara statsrådet obekant att just bristen på personal av olika kategorier, främst då sjuksköterskor men även annan kvalificerad personal, har varit den huvudsakliga anledningen. Det kanske då inte finns något speciellt skäl att skjuta fram semestern på det sätt som görs i svaret.

Dessutom vill jag gärna hänvisa till att man från karolinska sjukhuset har gjort en särskild hänvändelse till personalen om att den skall ta ut semestern i större utsträckning på annan tid än under sommaren. Men trots det har man hittills haft dessa svårigheter under sommaren.

Vidare vill jag i denna fråga endast säga, att när statsrådet pekar på att han med medicinalstyrelsens chef har tagit upp frågan om att man skall göra en undersökning redan i sommar, då har man naturligtvis inte särskilt stora anspråk på att något skall hända snabbt — eftersom vi under de senaste åren varje år har haft denna prekära situation. Det som vi alla, som har tagit upp de här frågorna, har varit angelägna om är väl att man skall få till stånd något omedelbart; att man skulle göra en undersökning av den här typen på ett tidigt stadium, så att den finge effekt innan allmänheten behövde uppleva allt de svårigheter som vi hittills har fått reda på genom tidningarna.

Statsrådets företrädare har lämnat svar på dessa frågor tidigare och givit lugnande besked. Det har väl då legat snubblande nära att på ett tidigt stadium låta sig sövas av de lugnande beskeden och känna sig nöjd med detta. Men alla som följt denna utveckling vet, att den blivit alltmer allvarlig trots varje års lugnande besked.

Svar på fråga ang. de s. k. sommarstängningarna inom sjukvården

Nu har statsrådet intagit den ställningen, att det över huvud taget inte, såvitt jag har kunnat se, görs någon värdering av huruvida situationen är under kontroll för denna sommar; om läget är bättre eller sämre jämfört med tidigare år. Men jag kanske får tillåta mig att fråga statsrådet: Kan man räkna med att svårigheterna för den här sommaren blir eliminerade? Kan man räkna med att stängningarna exempelvis inom Stockholm inte blir av samma omfattning som föregående år — då uppgick de till 44 procent på de medicinska avdelningarna.

Det skulle vara av stort intresse om statsrådet här ville ge sin bedömning av situationen — hur han ser på den just i dag.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Fru Nettelbrandt har frågat mig om hur jag bedömer möjligheterna att instundande sommar minska omfattningen av stängningarna vid sjukhusen. Det har jag svarat på. Jag föreställer mig att fru Nettelbrandt är väl informerad om att sjukvårdspersonalen liksom många andra kategorier av arbetstagare vill förlägga sin semester till de i vårt land mera traditionella semestermånaderna, d. v. s. under sommaren. Det är en mycket viktig sak, och jag tror att varje huvudman för sjukvården kan betyga detta.

För att organisera detta tvingas man till bl. a. sommarstängningar. Men inte bara på denna grund — det erkänner jag gärna — ty i kombination med detta behöver man bl. a. vädra; man behöver reparera och man behöver i olika avseenden ställa sjukhusen i gott skick. Det är en gammal känd sak. Men semestrarna väger mycket tungt.

Då uppställer sig i varje fall för mig en viktig, avgörande fråga: I vilken grad medför sommarstängningarna att angelägen sjukvård måste åsidosättas?

På vilket sätt drabbas sjukvårdssökande människor? Jag föreställer mig att det är den frågan som är den viktiga i detta sammanhang. Jag har betonat i mitt svar, att under sommarmånaderna går sjukfrekvensen ner. Nu har vi startat en undersökning för att just på denna punkt, fru Nettelbrandt, utröna i vilken utsträckning sjukvårdsbehövande människor på grund av sommarstängningar blir ställda i svårigheter. Jag har en förhoppning att denna undersökning i sin första del skall kunna bli färdig i början på juni. Därigenom kan vi få bättre belysning av denna viktiga fråga.

Beträffande fru Nettelbrandts sista fråga om Stockholm vill jag hänvisa till det svar som jag har lämnat, i vilket jag underströk att instundande sommar kommer sommarstängningarna vid berörda sjukhus och vid Stockholms stads sjukhus att samordnas. Det är min livliga förhoppning, fru Nettelbrandt, att denna samordning bl. a. skall medföra att vi denna sommar just i Stockholm får till stånd en hygglig sjukvård.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Det är väl allmänt känt att man traditionellt har tagit ut sin semester huvudsakligen på sommaren. Men statsrådet känner till att man börjat frångå den traditionen sedan det blivit vanligt med fjällsemestrar, utlandssemestrar etc. För samordningen mellan de olika sjukhusen är det visserligen viktigt att denna fråga ordnas, för att inte sådana individuella och speciella svårigheter som förekommit tidigare skall uppstå, men personalen utökas inte på något sätt därigenom. Man ser endast till att människor inte på grund av dålig organisation behöver fara från ett sjukhus till ett annat som tidigare inträffade.

Jag delar helt statsrådets åsikt att det viktigaste är att de vård sökande människorna hjälps. Det är också anled-

Svar på fråga ang. de s.k. sommarstängningarna inom sjukvården

ningen till att denna fråga gång efter annan tagits upp. Men om man har den målsättningen hjälper det inte att hänvisa till semestrar, brister i organisationen eller vad det vara må, utan då är det ett oundgängligt krav att de vård-sökande människorna också skall få den hjälp de behöver.

Eftersom det i tidigare diskussioner flera gånger ställts frågan vad man då egentligen vill göra, vill jag erinra om att redan 1947 framfördes i en partimotion från folkpartiet ett krav på utredning om arbetskraftsbehovet inom den sociala samhällsverksamheten. Vid ungefär samma tidpunkt framfördes också krav på upprättandet av en tioårsplan för upprustning av sociala vård-områden. Denna fråga har alltså faktiskt varit väckt i så god tid, att om man från början hade tagit den på allvar skulle det ha varit möjligt att bemästra problemen på ett helt annat sätt än som nu är fallet. Och det hade varit att verkligen arbeta för den vård-sökande allmänheten, som under de senaste åren haft så uppenbara svårigheter att få hjälp.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Om fru Nettelbrandt med sina kontakter på sjuksköterskesidan i fortsättningen vill göra propaganda för vintersemestrar står det henne fritt. Men jag föreställer mig att inte minst sjuksköterskorna med sitt tunga arbete är angelägna om semester på sommaren.

Fru Nettelbrandt tog sedan upp helt andra problem än de som hennes fråga gällde. Jag har svarat konkret på hennes fråga, och jag vill upprepa att det väsentliga i denna diskussion är huruvida den vårdbehövande allmänheten på grund av semesterstängningarna kommer i en svår situation. Svaret på den frågan hoppas jag att vi nu snabbt skall kunna få fram. Ty det förhåller sig väl inte så att fru Nettelbrandt är

orolig för att det svaret på något sätt skall kunna rubba den verksamhet hon bedrivit gentemot bl. a. den sjukvårds-ansvarige ministern i regeringen?

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag tycker det är ganska anmärkningsvärt att man gör lösandet av semesterfrågan till ett så stort problem, när både statsrådet och jag är väl medvetna om att det finns andra, djupare och svårare orsaker till att situationen är som den är i dag.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga fru Nettelbrandt vilka de speciella orsakerna är i sommar.

Jag har betonat att särskilt semesterna men även sjukhusens behov av att få reparera, städa och lufta är bidragande orsaker till att vissa avdelningar har stängts och kommer att stängas. Jag är emellertid övertygad om att huvudmännen för sjukvården i detta land, landstingen, i allra högsta grad känner ansvar för att under dessa månader sjukvården skall kunna ordnas så att inte den hjälpbehövande allmänheten skall få alltför stora svårigheter.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag beklagar att jag inte kan svara på vilka orsakerna är denna sommar. Det är just det som min fråga till statsrådet gäller. Det är statsrådet kapabelt att svara på men inte jag. Däremot har jag varit kapabelt att läsa in-
nantill vad som har sagts varje gång detta problemkomplex tidigare diskuterats, och sedan har jag kunnat ta del av hur det verkligen har blivit. Det är det som ger mig anledning till oro i fråga om denna sommar å alla deras vägnar, som kommer i ett utsatt läge därest situationen blir densamma som den varit tidigare.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. överförande av vissa vårdfall från landstingens barnhem till ungdomsvårdsskolor

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Ståhl har frågat vilka åtgärder jag avser att vidtaga för att avlasta de av landstingen drivna barnhemmen från vårdfall vilka med hänsyn till sin svårartade asocialitet bör omhändertas på ungdomsvårdsskola.

Enligt barnavårdslagen skall den, som omhändertagits för samhällsvård eller utredning, överlämnas till enskilt hem eller placeras i lämplig anstalt, t. ex. barnhem. Den som har omhändertagits på grund av sitt eget beteende kan placeras i ungdomsvårdsskola. Den vårdform skall väljas som med hänsyn till den omhändertagnes ålder, utveckling och egenskaper får anses bäst främja hans väl och tillgodose behovet av uppsikt över honom.

Som vid flera tillfällen uttalats bör sluten vård i ordets egentliga mening inte anordnas i enskilda eller kommunala barnavårdsanstalter. Sådan vård skall lämnas vid ungdomsvårdsskola. Det ankommer på vederbörande barnavårdsnämnder att ansöka om plats på ungdomsvårdsskola för den som omhändertagits och som anses vara i behov av vård på en sådan institution. Enligt vad jag inhämtat har ansökan om plats på ungdomsvårdsskola för den som är på barnhem avslagits endast i undantagsfall.

Beträffande platssituationen vid ungdomsvårdsskolorna vill jag nämna, att någon platsbrist i stort sett inte har förelegat under de senaste åren. Platssituationen för yngre kvinnligt klientel är dock för närvarande något ansträngd. Vissa byggnadsåtgärder för att öka platstillgången pågår eller planeras. Vidare övervägs att genom omdis-

poneringar inom organisationens ram utöka platsantalet för sådana elever.

Vidare anförde:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret, även om jag måste säga att det tyder på att socialministern inte är à jour med hur allvarligt läget på detta område är och ganska länge har varit.

Vi måste nu på barnhem där man har normala och skötsamma barn — det är dem vi skall ta hand om — även ta emot ett asocialt klientel. Det behöver bara vara ett par tre sådana ungdomar i tonårsåldern för att de skall förstöra hela miljön på barnhemmet.

Om socialministern inte tror på mig, vill jag hänvisa honom till nr 3 av Sveriges landstings tidskrift i år, där man på ledande plats har gjort följande uttalande härom: »Till denna utveckling har bidragit dels att ungdomsvårdsskolorna synes rekryteras med ett mycket hårt gallrat restklientel och dels svårigheterna, i vart fall på sina håll, att utan längre tidsomgång få fram de barnpsykiatriska utlåtanden, som skall läggas till grund för intagning på ungdomsvårdsskola.» Här föreligger alltså vad jag skulle vilja kalla tekniska omständigheter som man från centralt håll kan falla tillbaka på. Men om socialministern skulle låta göra en rundfråga bland barn- och ungdomspsykiatrerna inom landstingen skulle han nog få en annan bild av platssituationen.

Jag har blivit förvånad varje gång jag hört olika socialministrar från denna plats säga precis detsamma som socialministern säger i dag, nämligen att det här inte råder någon nämnvärd platsbrist. Det måste förefinnas en sådan brist, och vi måste för att inte bryta ner barnavården ha fler platser på ungdomsvårdsskolor, där vi kan få in sådana här asociala ungdomar. Vi skall inte inom den ordinära barnavård som staten godkänt bedriva vård på slutan anstalt. Vi bör därför inte bli

Svar på fråga ang. överförande av vissa vårdfall från landstingens barnhem till ungdomsvårdsskolor

tvingade till omhändertagande av sådant klientel. Detta är ytterst angeläget. Jag tror inte att det behövs många platser, men de som behövs måste komma till mycket snart, om inte barnavården skall taga allvarlig skada.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Ståhl säger att situationen är mycket allvarlig, därför att man inte kan få in de ungdomar han här talar om på ungdomsvårdsskolorna. Jag vill be herr Ståhl lämna konkreta exempel på vad han avser. Om han inte kan göra det här i dag, skulle jag vara honom tacksam, om han ville lämna dem vid ett annat tillfälle. Såvitt jag vet har platssituationen under de senare åren varit sådan, att man kan säga att det endast är i undantagsfall som man inte haft möjlighet att bereda plats för ifrågavarande klientel. I stort sett har såvitt jag vet platssituationen varit hygglig. Men jag är tacksam om jag kan få konkreta exempel. I så fall skall jag undersöka saken.

Till det sagda skall jag be att få göra ett tillägg. Det kan här många gånger vara fråga om besvärliga problem. Det kan bli fråga om mycket känsliga gränsdragningar mellan dem som skall ha skiftande vård. Det är givet att ungdomsvårdsskolorna och barnhemmen har olika karaktär, och jag är medveten om att det här gäller svåra gränsdragningar. Det gäller många gånger synnerligen känsliga bedömningsfrågor som kan gälla stora värden. Det är fråga om unga människor och deras framtida utveckling.

Vidare kanske jag skall göra ytterligare ett påpekande. Det är att märka att åldersgränsen för dem som faller under den nya barnavårdslagen höjts från 16 till 18 år. I princip förutsättes att man på barnhemmen tar hand om ett yngre klientel än på ungdomsvårdsskolorna. Jag har velat göra detta till-

lägg, därför att de nya bestämmelserna kan spela en viss roll i detta sammanhang.

Framför allt är jag emellertid angelägen om att få konkreta exempel. Jag lovar att jag i så fall skall undersöka saken.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Jag är tacksam för loftet. Det är omöjligt för mig att här namnge några människor som tillhör detta unga klientel. Det är inte ens lämpligt att namnge de barnhem det gäller. Men vi som sysslar med dessa saker har många konkreta exempel att tillgå, och jag skall med tacksamhet återkomma till socialministern.

Jag skulle vilja tillägga att anledningen till att jag inte tidigare fört detta på tal har varit att jag trott att detta möjligen endast gällde något enstaka landsting. Nu läser jag emellertid i aprilnumret av Sveriges landstings tidskrift följande: »Ungdomar, vilkas allmänna asociala beteenden klart indicerar intagning på ungdomsvårdsskola, tvingas barnhemmen nu ofta mottaga för långa övergångstider.» Det behövs som sagt inte mer för att miljön skall bli förstörd. Jag tror att detta är en av de viktigaste uppgifter som väntar den statliga ungdomsvården just nu, nämligen att på ungdomsvårdsskolorna få ett sådant platsantal att vi där kan få in det svåraste klientelet från barnhemmen. Om denna diskussion kunnat leda till ett initiativ i den riktningen tror jag vi alla på landstingssidan och även föräldrarna till ungdomarna skulle vara tacksamma.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag begär självfallet inte av herr Ståhl att jag skall få uppgifter på namnen på de ungdomar det gäller, utan jag vill ha uppgifter på barnhemmen. Enligt den statistik vi har tillgäng-

Svar på interpellation ang. handelsflottans beredskapsfrågor

lig nu finns det vida marginaler på ungdomsvårdsskolorna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Frågor till frågestunden tisdagen den 19 maj skall med hänsyn till den instundande pingsthelgen inlämnas senast kl. 10.00 torsdagen den 14 maj.

§ 11

Justerades protokollet för den 5 in-
nevarande maj.

§ 12**Svar på interpellation ang. handelsflottans beredskapsfrågor**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Carlsson i Göteborg har i interpellation frågat mig om orsakerna till att handläggningen av frågan om höjande av handelsflottans beredskap förhalats. Vidare har herr Carlsson frågat om jag nu vill utfärda föreskrifter dels om förrådshållning av för krigsmakten friställda luftvärnspjäser för bestyckning av handelsfartygen, dels om utrustning av dessa fartyg med magnetminskydd, dels ock om särskild utbildning för yrkessjömän.

Jag vill med anledning härav anföra följande.

Såsom interpellanten omnämner har överbefälhavaren i november 1962 föreslagit vissa riktlinjer för lösande av handelsflottans beredskapsfråga. Beträffande ifrågasatta åtgärder må här nämnas följande. Överbefälhavaren anser att det är av stor betydelse att materiel för skydd mot kärnladdningars verkningar

samt för eldsläckning och läcktätning disponeras ombord redan vid ett krigsutbrott. Vidare anses det betydelsefullt att skydda fartygen mot minträffar. I detta syfte förordas åtgärder för avmagnetisering, installation av magnetminskydd och lagerhållning av paravanner och bullerbojar. Trots utvecklingen av flygmaterielen bedömer överbefälhavaren det alltför vara av ett visst värde att bestycka handelsfartyg med äldre luftvärnspjäser. De 40 mm luftvärnsautomatpjäser som under 1960-talet utgår ur krigsorganisationen anses därför böra förrådshållas som reserv för bl. a. bestyckning av handelsfartyg i krig. Vad slutligen gäller personalsidan förordar överbefälhavaren att ca 500 sjömanshusinskrivna värnpliktiga vid flottan årligen ges viss särskild utbildning i fartygsskydd.

Överbefälhavaren har uttalat, att skyddet av vår sjöfart är både en civilförsvarsuppgift och en militär uppgift samt att detta skydd ej alltid kan organisatoriskt och praktiskt inordnas i totalförsvarets verksamhet på samma sätt som flertalet andra försvarsuppgifter. För egen del har jag kommit till samma slutsats som överbefälhavaren. Jag anser det därför nödvändigt att ytterligare pröva vilka delar av totalförsvaret som lämpligen bör svara för eventuella åtgärder av det slag överbefälhavaren angivit. Jag finner det vidare erforderligt att ur kostnadssynpunkt väga nu berörda åtgärder mot andra angelägna ändamål inom totalförsvaret. Den av överbefälhavaren förordade särskilda utbildningen av sjömanshusinskrivna värnpliktiga, vilken bl. a. innebär en ökning av marinens värnpliktskontingent med ca 250 man, har jag exempelvis funnit icke lämpligen böra anordnas inom nuvarande kostnadsram för det militära försvaret. Mot bakgrund av vad nu anförts finner jag det lämpligt att låta nästa försvarskommitté pröva nu berörda spörsmål. I avvaktan härpå har överbefälhavarens förslag

Svar på interpellation ang. handelsflottans beredskapsfrågor

icke nu ansetts böra föranleda annan åtgärd än beslut om förrådshållning för bl. a. eventuell bestyckning av handelsfartyg av 40 mm luftvärnspjäser, som kommer att utgå ur krigsorganisationen. Beslut härutinnan har nyligen fattats av Kungl. Maj:t.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Carlssons interpellation.

Vidare anförde:

Herr CARLSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för det svar jag har fått på min interpellation. Uppriktigt sagt är detta svar egentligen inte mycket tack värt. Men det kanske sammanhänger med att den tjänsteman i försvarsdepartementet som utarbetat svaret på min interpellation tydligen missförstått hela frågeställningen och tycks vara fullständigt okunnig om bakgrunden till att sjöfartens och de ombordanställdas organisationer nu i tio års tid sökt intressera försvarsmakten för att vidta åtgärder för att lösa handelsflottans beredskapsfrågor.

Jag skulle vilja rekommendera att man studerar en liten skrift, »Kungl. Vetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift», häfte 6, sid. 319, 320 och 321. Där har man i ett nötskal bakgrunden till att dessa frågor har tagits upp i tio års tid. Man får där fullständigt klart för sig vad handelsflottan betyder i krig. Man får också klart för sig vad norska handelsflottan upplevde under krigsåren och vilka problem norska sjöfolket mötte samt bakgrunden till de frågor som här ställts och till de upprepade påstötningar som vi har gjort i försvarsdepartementet för att få en lösning till stånd på dessa frågor.

Den 15 januari 1957 tillsattes med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande av den 21 december 1956 kommittén för sjöfartens beredskapsfrågor. Jag kan

försäkra att sjöfartsberedskapskommittén inte lämnade ifrån sig något betänkande i form av ett hastverk. Betänkandet var byggt på realiteter och fakta, och ett realiserande av kommitténs förslag skulle innebära en betydelsefull förstärkning av vårt lands totala försvarsberedskap.

Jag skall här inte beröra de militärtekniska detaljerna utan koncentrera mig på kommitténs förslag beträffande värnpliktstidens längd samt specialutbildning för handelsflottans personal. Kommittén föreslog en värnpliktstid av 90 dagar med effektiv utbildning inom samtliga de områden som sjömännen ombord i handelsflottan kommer i kontakt med under krig eller under krigsförhållanden.

När det gäller remissvaren börjar chefen för marinen sitt svar med att framhålla att ett realiserande av kommitténs förslag på beredskapsutrustningens och beredskapsbemanningens områden innebär en betydelsefull förstärkning av vårt lands totala försvarsberedskap. »Jag anser det vara värt att uppmärksamma kommitténs uttalande, att även om man antager att ett framtida krig kan bli kortvarigt, detta ej kan påverka uppfattningen om värdet av beredskapsåtgärder på sjöfartens område.»

Han säger sammanfattningsvis under andra att-satsen på sidan 5 i sitt remissvar »att värnpliktig som fullgjort en första tjänstgöring under 90 dagar för utbildning i handelsfartygsskydd och som utövat tjänst ombord på svenskt handelsfartyg i sju år befrias från skyldighet att fullgöra återstående tjänstgöring jämlikt 27 § 1 mom. värnpliktlagen».

Det är exakt samma sak som kommittén föreslagit, och samtliga remissinstanser som yttrat sig i denna fråga har tillstyrkt kommitténs förslag — på ett undantag när; ÖB:s undvikande svar kan dock inte sägas gå emot kommittén. ÖB anför att ett avsteg från den allmän-

Svar på interpellation ang. handelsflottans beredskapsfrågor

na värnpliktsutbildningsprincipen för handelsflottans långtidstjänstgörande personal skulle kunna accepteras endast av det skälet att denna yrkesgrupp till stora delar icke är gripbar vid mobilisering.

Det är ju exakt vad vi har sagt. När 65 procent av det svenska tonnage går utanför Sverige och inte ens kommer till Europa är det ganska naturligt att de människor som är anställda på dessa fartyg inte är gripbara i händelse av mobilisering. Det är därför vi har utgått ifrån att de skall specialutbildas så att de kan klara de mest elementära uppgifterna i samband med krig. Här talar erfarenheterna från andra världskriget sitt eget tydliga språk, och det är väl dessa erfarenheter som borde ligga till grund för bedömningen av sjöfolkets värnpliktsutbildning. Under det senaste kriget sänktes i samband med krigshandlingar av olika slag 233 handelsfartyg och 29 fiskefartyg på sammanlagt 595 479 bruttoregisterton. Därvid omkom 1 331 sjömän, och i samband med krigsskador på fartyg som icke gått förlorade omkom 37 personer och skadades icke mindre än 899 sjömän. Beträffande de fartyg som gick förlorade har vi icke några uppgifter om hur många som skadades, men vi vet att åtskilliga hundra av dessa sjömän blev fördärvade fysiskt eller psykiskt för hela sitt återstående liv. Det kan tilläggas att icke ens på svenskt vatten var de svenska fartygen fredade för krigshandlingar. Som exempel kan jag nämna C. F. Liljevalch, som den 18 augusti 1942 torpederades av en rysk u-båt på svenskt vatten, varvid omkom 33 man av besättningen och en lots. Inte heller lejdbåts- eller Röda kors-trafiken var riskfri.

Det är mot bakgrunden av detta som vi gång på gång försökt att påskynda skapandet av förutsättningar för att få en ordentlig beredskap för den svenska handelsflottan. I land finns det hemvärn, civilförsvar och verkskydd. I bo-

stadsfastigheterna beordrar man byggnad av skyddsrum även i sådana områden, som i händelse av krig eller krigsfara skall utrymmas.

Till sjöss finns inte något av detta, utan sjöfolket är hänvisat till sina egna resurser. Man vill inte ens medverka till att sjöfolket skall få en utbildning för att klara något av vad det i sådana situationer kan råka ut för. Man får onekligen den uppfattningen, att det är meningen att handelsflottan liksom under första och andra världskriget skall klara situationer, som kan uppstå i samband med nya krigshandlingar, helt och hållet på egen hand och utan att få vare sig utbildning eller några som helst tekniska hjälpmedel.

Jag vill understryka att om försvarsdepartementet nu möjligen glömt den svenska handelsflottans krigsförluster, har dock inte sjömännen och deras anhöriga gjort det. Det är fullt rimligt att vi börjar ledsna efter att under tio års tid ha efterlyst vilka åtgärder man över huvud taget ämnar vidtaga. Vi skall vara på det klara med att handelsflottan betyder oerhört mycket under fred men kanske ännu mycket mera under krigsförhållanden. Det är just med hänsyn till dessa omständigheter som vi gång på gång efterlyst vad krigsmakten ämnar göra i denna situation.

Det svar jag erhållit på min interpellation är strängt taget inget annat än ett uppkok på citat från ÖB:s förslag i november månad 1962. Det har inte hänt något sedan denna tidpunkt. Försvarsministern hänvisar till att frågan nu utretts sedan 1954. ÖB framhåller i sitt förslag att allt underlag nu föreligger och några ytterligare utredningar ej erfordras för beslut.

I denna situation frågar man sig — och det var denna jag utgick ifrån i min interpellation, som jag inte fått något egentligt svar på — vilken anledningen är till denna förhållning av sjöfartens beredskapsskydd. Är man inom försvarsdepartementet totalt ointresserad

Svar på interpellation ang. handelsflottans beredskapsfrågor

av hur det kommer att gå för svenskt sjöfolk i händelse av att vi skulle komma in i en förödande krigsbrand? Vi vill få reda på den egentliga orsaken till att det tagit så ovanligt lång tid med denna fråga.

Vidare skulle jag vilja ställa den direkta frågan: Vilka direktiv ämnar försvarsministern lämna till den nu pågående värnpliktsutredningen när det gäller sjöfolkets värnpliktsförhållanden, dess utbildning och dess värnpliktstids längd?

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag har lämnat ett alldeles tydligt svar till herr Carlsson, men han accepterar det inte. Jag har beträffande utbildningen av sjömän, vilken han och flera utredningar varit intresserade av, uttalat att jag är mycket tveksam. Jag är också, herr talman, mycket tveksam. Jag har icke velat ta initiativ i denna fråga, eftersom jag icke är övertygad om att en sådan utbildning är berättigad.

Om det sedan möjligen inom departementet finns tjänstemän som har en annan mening hör inte hit.

Lägg märke till vad det här rör sig om. Man vill att vi skall utrusta våra handelsfartyg med vapen och utbilda våra sjömän för att kunna sköta dessa vapen. Själva grundfrågan är bestyckningen av våra handelsfartyg.

Med hänsyn till den vapentekniska utvecklingen är det mycket tveksamt om denna bestyckning över huvud taget tjänar något till. Jag kan inte här åberopa de hemliga bilagor som följer med ÖB:s framställningar, men det är ändå alldeles klart att det är mycket tveksamt om det lönar sig att lägga ned pengar på denna uppgift. Trots detta har jag, som framgår av mitt svar, gått med på att de 40 mm luftvärnspjäser som vi nu har i vår krigsorganisation och som utgår ur densamma under 1960-talet skall förrådshållas i avvaktan

på ett definitivt beslut, om vi skall bestycka handelsfartygen.

Överbefälhavaren har pekat på en del åtgärder — åtgärder som kanske inte kan hänföras till den direkta vapensidan utan till skyddssidan — som skulle kunna vidtas för att göra det möjligt för dem som är ombord att i händelse av krig kunna släcka eld och skydda sig mot verkan av kärnexplosioner, bombträffar o. s. v. Det är en annan sida av spørsmålet. Skall staten lägga upp förråd av sådan dyrbar materiel för att i händelse av krig kunna ställa denna till handelsflottans förfogande? De mycket stora kostnader som detta skulle medföra har det i varje fall inte funnits möjligheter att rymma inom den nuvarande försvarsbudgeten.

Skall åtgärder av det slaget tillkomma bör man överväga att utbilda en del sjömanshusinskrivna för att dessa skall kunna sköta här ifrågavarande materiel. En mycket stor del av dessa tjänstgör i flottan och får sin utbildning där. Denna utbildning är i och för sig tillräcklig för att de skall kunna ta hand om en del av den materiel det här gäller. Men den fråga som nu diskuteras och som varit föremål för utredning vid flera tillfällen gäller spørsmålet om vi skall lägga upp en alldeles speciell värnpliktsutbildning för våra sjömän. En sådan utbildning skulle ta sikte dels på att lära vederbörande att handha vapnen ombord och dels att handha den materiel som tillkommer för att skydda fartygen från olyckor i samband med krig. Också det är en kostsam sak och av mitt svar framgår klart att detta inte uteslutande är en försvarsdepartementets angelägenhet. Det är i högsta grad också en angelägenhet som berör andra departement. Frågan har också handlagts inom flera departement.

Sedan jag blev ansvarig inom regeringen för totalförsvarsfrågor har jag haft anledning att närmare studera handelsflottans beredskap i samband med andra totalförsvarsfrågor som är aktuel-

Svar på interpellation ang. handelsflottans beredskapsfrågor

la inom det svenska samhället. Med hänsyn till den stora oklarhet som råder i fråga om vad vi bör göra i detta fall och med hänsyn till den oenighet som egentligen finns i denna fråga har jag inte ansett att den bör gå före andra mycket angelägna anslagsfrågor. Jag har därför i svaret förklarat att frågan om uppläggningen av en särskild värnpliktsutbildning för sjömän och de mycket stora extrakostnader som därvid uppkommer bör tas upp till behandling av försvarsutredningen. Denna kommer att syssla inte bara med vårt militära försvar utan också med civilförsvaret. Försvarsutredningen är rätt forum i detta fall. Jag trodde att herr Carlsson i Göteborg kunde uppfatta mitt svar så att det från min sida förelåg ett ganska negativt — det har det varit hela tiden — ställningstagande. Jag anser inte att dessa frågor är tillräckligt utredda och klarlagda, men jag anser att det är viktiga frågor.

Att här ta upp vad som hände under andra världskriget och vad handelsflottan betyder för vårt land etc. är ändå ganska meningslöst. Tror herr Carlsson att bestyckningen med 40 mm luftvärnskanoner eller ombordtagandet av antiubåtsvapen — det har också funnits förslag härom — kommer att kunna få någon avgörande betydelse i händelse av ett krig? Den militära sakkunskapen är mycket tveksam, även om den inte avråder bestämt från åtgärder i den riktningen. Så snabb som den vapentekniska utvecklingen är kan nog var och en räkna ut att det inte är på det sättet vi får möjligheter att skydda vår sjöfart om det skulle bli ett krig.

Det är alltså svåra frågor det gäller, men jag är glad över att Sjöfolksförbundet och dess representant här är så ivriga och visar upp ett så ytterst försvarsvänligt ansikte.

Herr CARLSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Försvarsministerns synpunkter och hans tveksamhet får man

väl tolka som ett konkret medgivande av att sjöfartens och sjöfolkets beredskapsfrågor inte är av sådan angelägenhetsgrad att man nämnvärt bör ägna intresse åt dem.

Jag vill emellertid understryka angelägenheten av att inte tala så mycket om pjäser etc. Vi har diskuterat dessa saker många gånger inom beredskapskommittén som lagt fram fakta i detta fall. Det är inte fråga om några nya, moderna pjäser utan om pjäser som redan finns i lager och som man inte längre anser sig ha användning för inom armén och det övriga försvaret. Det är alltså inte fråga om någon kostnadskrävande utgift.

Vi har heller aldrig påstått att besättningen skulle ha några större möjligheter att försvara sig med dessa pjäser. Men även om pjäserna inte har den hundra procentiga träffsäkerhet som det moderna luftvärnet har, är det ganska irriterande för en flygare att anfalla mot en luftvärnspjäs — det kan nämligen bli en träff på planet. Denna möjlighet att träffa har i flera fall visat sig vara tillräcklig, så att man har kunnat klara av situationen. Det är också en psykologisk fråga. Man står inte bara på däck och knyter näven när det kommer flygplan, utan man vill kunna besvara elden.

Beträffande specialutbildningen har vi sagt i den framlagda utredningen, att dessa 90 dagar inte skall användas till att vända klack och sopa kaserngården, utan de skall användas till effektiv utbildning i brandskydd, läckageskydd, sjukvård och naturligtvis även hantering av dessa pjäser, vilka är av ganska enkel typ i jämförelse med de pjäser som ingår i den moderna arméutrustningen.

I svaret har det inte nämnts någon ting om anledningen till att denna fråga förhalats. Nu förstår jag, att om man är ointresserad är detta tillräcklig anledning att lägga frågan på is.

Det sägs i svaret: »Den av överbefäl-

Svar på interpellation ang. handelsflottans beredskapsfrågor

havaren förordade särskilda utbildningen av sjömanshusinskrivna värnpliktiga, vilken bl. a. innebär en ökning av marinens värnpliktskontingent med ca 250 man, har jag exempelvis funnit icke lämpligen höra anordnas inom nuvarande kostnadsram för det militära försvaret.» Dessa 250 man finns redan, och jag vill fråga: Om de inte utbildas vid marinen, skulle de då inte få någon utbildning alls? Jag är tämligen övertygad om att kostnaden för utbildningen är minst lika stor inom armén eller flyget som inom marinen. Följaktligen måste utbildningen kunna rymmas inom den nuvarande militära försvarsramen.

Vi får naturligtvis vara tacksamma för att försvarsministern tydligt anser det lämpligt att låta nästa försvarskommittéutredning pröva detta förslag. Varken jag eller försvarsministern torde få tillfälle att vara med när den utredningen kommit fram till ett verkligt resultat. Vi har inom sjöfartens och sjöfolkets olika organisationer anledning att ta fasta på detta.

Om man inte vill göra någonting i dag för att förebygga att sjöfolket hamnar i eländiga förhållanden inför ett nytt krig, skall man inte inbilla sig att något sjöfolk kommer att gå ut. Den sorts tacksamhet som landet visade efter de två senaste världskrigen var inte precis uppmuntrande för det svenska sjöfolket.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! När man varit ledamot av den kommitté, som på Kungl. Maj:ts uppdrag utrett dessa frågor, har man behov att ta fasta på två saker i denna diskussion.

Den första är det intresse som sjöfolket har för beredskapen inom handelsflottan och som även försvarsministern konstaterade. Detta stora intresse inom sjöfolkets olika organisationer är naturligtvis ett viktigt motiv för att man inte bara som hittills i tysthet skall förbigå

frågan. Man bör åtminstone låta folk få veta varför inte detta förslag föranleder någon åtgärd. Både försvarsministern och vi andra vet en sak om det kommande kriget, nämligen att det aldrig blir så som vi i förväg har föreställt oss. Det är klart att vi måste planera, men vi kan aldrig förutse hur det blir — om nu kriget skulle komma, vilket vi alla hoppas att det inte gör. Därför tror jag det är meningslöst att söka förutse vad som är användbart och inte användbart. Vad vi vet av erfarenhet är att det under andra världskriget i de flesta länder var omöjligt att få vare sig besättning eller befäl till de båtar, som icke på något sätt var beväpnade. Först när sjömännen kände att de hade vapen till eget skydd, följde de med båtarna. Det fanns tendenser till precis samma inställning i Sverige. Om ett nytt krig kommer, är det naturligtvis en livsfråga att vi kan hålla sjöfarten i gång, och vi måste nog göra oss beredda redan i fred.

Den andra saken som jag skulle vilja peka på är försvarsministerns uppgift om att det blir så dyrt. Vad som har avskräckt den militära expertisen är väl förslaget, att den som genomgått utbildning och varit sju år till sjöss skulle slippa återstående värnplikts tjänstgöring. Men ett starkt skäl för detta, som man kanske förbisett på militärt håll eller åtminstone inte tillräckligt tänkt igenom, är att vi har svårt att få ungdom som vill gå till sjöss och framför allt stanna till sjöss. Därför skulle detta — resonerade vi — vara en betydelsefull stimulansåtgärd från det allmännas sida.

Man kan inte påstå att den utbildning vederbörande skulle få för de begränsade uppgifter som skulle komma i fråga på ett fartyg kommer att kosta mycket pengar. Den skulle bli betydligt billigare än att ha dem inne vid marinen för vanlig utbildning. Risken att denna sida av saken skulle vara kostnadskrävande kan alltså utan vidare elimineras. Pjäser — inte minst de mindre som

Svar på interpellation ang. återförande till tidigare fastighetsägare av viss för militära ändamål förvärvad mark, m. m.

är utrangerade och lagerhålls — finns det också tillgång till, Ammunitionen kan inte heller bli så dyrbar. Därför tror jag att denna motivering inte riktigt håller.

Utan att vilja driva resonemanget särskilt hårt tycker jag att det är tvivelaktigt om en försvarskommitté kan penetrera hela detta specialproblem. Jag är inte heller övertygad om att den blivande försvarskommittén — vi skall hoppas att det inte dröjer så länge innan den blir färdig som herr Carlsson i Göteborg tänkte sig — lämpligen bör handlägga denna fråga. Jag skulle nog ha velat ha en omprövning av saken. Jag är nämligen inte alldeles säker på att de som hittills inom departementen haft hand om frågan har behandlat den från de utgångspunkter, med den kring-syn och med alla de faktorer inne i bilden som hade behövts för att komma till en riktig lösning. Enligt min mening finns det anledning för försvarsministern att ytterligare överväga dessa problem.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag tror i motsats till herr Ståhl att det är mycket lämpligt att nästa försvarskommitté får hand om dessa problem, ty om de skall lösas kommer det att bli kostnadskrävande, framför allt om staten skall svara för den skyddsmateriel och de vapen som skall finnas ombord på alla våra handelsfartyg. Då bör denna fråga tas med vid en avvägning av samhällets kostnader för totalförsvaret i vilken man samtidigt räknar med dels civilförsvarets kostnader dels det militära försvarets kostnader.

Det är möjligt att man kan tillmötesgå önskemålen om en särskild utbildning, men jag menar att den i den mån den gäller sådana ting som brand-skydd, sjukvård o. s. v. borde ordnas inom sjöfarten på samma sätt som det

övriga näringslivet ordnar sin och betalar den själv. Det är en sak som rederinäringen och Sjöfolksförbundet kan komma överens om. Hemvärn och driftvärn kan sättas i gång med det snaraste. Det är fråga om frivillighet, och om detta är huvudproblemet kan utbildningen naturligtvis ordnas utan några större kostnader för statsverket.

Man begär emellertid att alla som är anställda ombord skall ha särskild värnpliktsutbildning, speciellt beträffande de vapen och skyddsmedel som skall finnas ombord. Det är detta, herr talman, som jag ställt mig tveksam till med hänsyn till den snabba vapentekniska utvecklingen. När det därtill är fråga om relativt stora kostnader bör — i varje fall om vi skall binda oss för dem — dessa kostnader prövas vid en avvägning tillsammans med andra kostnader för uppgifter inom totalförsvaret. Så har jag sett problemet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på interpellation ang. återförande till tidigare fastighetsägare av viss för militära ändamål förvärvad mark, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Hedenäset har i interpellation frågat mig, när åtgärder eller förslag kan vara att emotse med anledning av utredningen om återförande till de tidigare fastighetsägarna av mark eller avverkningsrätt som av 1942 års militära markersättningsnämnd (sedermera 1944 års markersättningsdelegerade) förvärvats eller arrenderats inom Norrbottens län. Herr Larsson har vidare frågat vad Kungl. Maj:ts åtgärder eller förslag i denna fråga kan väntas innebära.

Svar på interpellation ang. återförande till tidigare fastighetsägare av viss för militära ändamål förvärvad mark, m. m.

Med anledning av ett uttalande av riksdagen år 1956 uppdrog Kungl. Maj:t åt chefen för försvarsstaben att utreda frågan i vad mån förutsättningar fanns ur militär synpunkt att till vederbörande fastighetsägare återställa avverkningsrätten på de arrenderade markområdena respektive upplåta avverkningsrätt på de inköpta områdena. Sedan chefen för försvarsstaben framlagt resultatet av utredningen, blev detta föremål för remissbehandling. Kungl. Maj:t har därefter den 6 maj i år beslutat att icke vidtaga någon åtgärd i anledning av utredningen.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Larssons interpellation.

Vidare anförde:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag ber att på övligt sätt få framföra ett tack till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret på min interpellation. Interpellationssvaret var kort och negativt. Det innehåller i sin helhet följande:

»Med anledning av ett uttalande av riksdagen år 1956 uppdrog Kungl. Maj:t åt chefen för försvarsstaben att utreda frågan i vad mån förutsättningar fanns ur militär synpunkt att till vederbörande fastighetsägare återställa avverkningsrätten på de arrenderade markområdena respektive upplåta avverkningsrätt på de inköpta områdena. Sedan chefen för försvarsstaben framlagt resultatet av utredningen, blev detta föremål för remissbehandling. Kungl. Maj:t har därefter den 6 maj i år beslutat att icke vidtaga någon åtgärd i anledning av utredningen.»

Detta är försvarsministerns besked i frågan. Under åberopande av den motivering som jag anför i interpellationen och även tidigare framhållit tillåter jag mig, trots det knapphändiga svaret, att erinra om några fakta i detta ärende.

År 1956 uttalade riksdagen på förslag av statsutskottet följande: »I syfte att mildra olägenheterna av kronans disposition av ifrågavarande markområden har chefen för försvarsstaben och fortifikationsförvaltningen funnit en tänkbar utväg vara att till vederbörande fastighetsägare återställa avverkningsrätten till skogen på de arrenderade markområdena respektive upplåta avverkningsrätt till ägarna av de stamfastigheter, från vilka markområdena försålts till kronan.»

»I syfte att mildra olägenheterna av kronans disposition» anförde således riksdagen, och försvarsministern meddelar i dag: »Kungl. Maj:t har därefter den 6 maj i år beslutat att icke vidtaga någon åtgärd i anledning av utredningen.»

Den av riksdagen begärda utredningen av frågan uppdrog Kungl. Maj:t åt försvarsstaben att utföra. Utredningsuppdraget redovisades år 1959. Av utredningen framgår, att kronan underbetalt för de köp och arrenderättigheter som under 1940-talet »erövrades». Vidare framgår av utredningen, att kronan framför allt i övre Norrland för en sådan markanskaffningspolitik. Oaktat detta anför försvarsministern i dag: »Kungl. Maj:t har därefter den 6 maj i år beslutat att icke vidtaga någon åtgärd i anledning av utredningen.»

Försvarsstabens utredning av frågan har sedan remissbehandlats. Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län har därvid anförts bl. a. följande: »Skogsvårdsstyrelsen anser det rent principiellt högst angeläget att alla möjligheter tillvaratages att kompensera befolkningen för de ekonomiska avbräck som förorsakas den av militära skäl — ett inkomstbortfall som rätteligen borde jämnt fördelas på landets hela befolkning». Skogsvårdsstyrelsen understryker vidare angelägenheten av »att i möjligaste mån kompensera befolkningen för de förluster den åsamkats genom att

Svar på interpellation ang. återförande till tidigare fastighetsägare av viss för militära ändamål förvärvad mark, m. m.

i en kritisk situation och under hot om expropriation avhända sig äganderätten eller dispositionsrätten till delar av sina fastigheter till priser som i dagens läge förefaller orimligt låga.» Dagens svar är oaktat detta förhållande detta korta: »Kungl. Maj:t har därefter den 6 maj i år beslutat att icke vidtaga någon åtgärd i anledning av utredningen.»

Länsstyrelsen i Norrbottens län har vid remissbehandlingen anfört bl. a. följande: »De anförda siffrorna visar, att det icke saknas fog för påståendet, att kronan gjort en mycket god affär vid köpet av dessa områden. Såsom länsstyrelsen i sitt tidigare yttrande framhållit, har avsikten vid kronans förvärv givetvis icke varit att tillföra kronan vinst. Det finnes därför starka skäl för att kompensera jämväl de fastighetsägare som sålt ifrågavarande områden.» Detta är ett uttryck för den berörda länsstyrelsens bedömning. Försvarsministern nöjer sig ändock med att meddela att Kungl. Maj:t har därefter den 6 maj i år beslutat att icke vidtaga någon åtgärd i anledning av utredningen.

Herr talman! Det kan synas att detta är en lokalfråga och en liten fråga i de stora sammanhang vi har inte minst då det gäller försvarsfrågorna. Det är emellertid i så måtto en stor fråga att det för kronan gäller att ta upp den och att inse att den ytterst är av intresse och betydelse för att man skall uppnå förståelse och kontakt mellan försvarsmakten och den berörda befolkningen. Det är, synes det mig, ur dessa synpunkter beklagligt att statsrådets svar är så negativt. Efter detta besked återstår — trots åtta års väntan på ett beslut från Kungl. Maj:t — inte annat än att på nytt underställa frågan riksdagens prövning.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Herr Larsson i Hedenäset har ju sett till, att riksdagen blivit

väl medveten om vad mitt svar innehöll. Jag skall i korthet nämna varför svaret och beslutet blivit negativt.

Det rör sig här om frågan huruvida köp av skog som kronan gjorde för 20 år sedan skall få återgå eller om avverkningsrätten skall få återgå till ägarna i fråga om arrenden som kronan gjorde för 20 år sedan. Jag behöver väl inte säga att ett tillmötesgående i detta fall från statsmakternas sida måste komma att få prejudicerande verkningar av synnerligen stor betydelse. Denna mark och de arrenderade områdena behövs fortfarande för försvaret. Detta är det väsentliga och det har, såvitt jag vet, inte heller herr Larsson förnekat. En del av områdena är orörda. På andra håll har man av försvarsskäl tvingats avverka mycket skog. På en del ställen har det kalhuggits, i varje fall har det avverkats, och på andra håll har man av skogliga skäl tvingats tillgripa avverkning. Om man nu skulle vidta någon åtgärd — förslag har funnits och herr Larsson i Hedenäset har intresserat sig för frågan och försökt hjälpa ägarna som det här gäller — t. ex. att låta avverkningsrätten återgå till ägarna, skulle det i varje fall bli en mycket orättvis lösning. En del ägare skulle få nytta av det och en del andra absolut inte. Det är knappast möjligt att gå fram på detta sätt. Detta skulle i varje fall komma att skapa ännu värre irritation, så långt jag begriper, än den nuvarande ordningen gör. Det är ju en mera politisk sida av saken. Det som är väsentligt för mig är att det numera är klart beträffande de områden som staten arrenderat, att fortifikationsförvaltningen har föreskrivit att avverkning icke får ske i annan utsträckning än vad som är absolut nödvändigt så att skogen när arrendetiden utgår 1990 skall vara av samma omfattning som när kronan tillträdde området. Detta är väsentligt för arrendatorerna, och bestämmelser där- om finns redan.

Svar på interpellation ang. åtgärder till förebyggande av våldsbrott

Ja, herr Larsson i Hedenäset, detta är en av de frågor som har vållat mig mest besvär under de senaste åren, inte minst på grund av herr Larssons envishet att ständigt skjuta fram dem. Jag förstår nu att herr Larsson i Hedenäset kommer igen till riksdagen med detta ärende, och det har han naturligtvis rätt att göra.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! För det första vill jag med uppskattning notera det klara besked som lämnades att när de arrenderade skogsområdena återställs skall de så långt möjligt vara i samma skick som när de mottogs. Även om jag är mindre belåten med det negativa besked som lämnats i stort tycker jag att jag bör med uppskattning erkänna det som synes mig vara positivt.

Sedan vill jag vad beträffar de områden som såldes eller arrenderades för 20 år sedan ha in i bilden det förhållande som skogsvårdsstyrelsen i ett auktoritativt yttrande påpekar när skogsvårdsstyrelsen framhåller, att dessa försäljningar och arrendeupplåtelser skedde i en kritisk situation och under hot om expropriation. Det är just detta som synes mig motivera att de alltför låga ersättningar som vederbörande har fått på något sätt justeras.

Det är klart att avverkningarna på åtskilliga av dessa områden skapar rättviseproblem om t. ex. avverkningsrätten skall ges åt vederbörande fastighetsägare. Men detta förhållande kan vederbörande fastighetsägare icke rå för. Det är kronan som genom att företa dessa avverkningsverkningar har skapat svårigheter att sedan åstadkomma full rättvisa. Den som har förorsakat svårigheterna att åstadkomma full rättvisa synes mig böra så långt möjligt ge rätt åt dem det vederbör och icke försöka slippa ifrån svaret med att tala om att det är svårt

att nå hundra procentig rättvisa. Skall det bli norm för handlandet att om det är svårt att få full rättvisa när en olägenhet förorsakas av en enskild eller av det allmänna denne då får smita från svaret, då kommer vi ju i ett rättslöst tillstånd.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14**Svar på interpellation ang. åtgärder till förebyggande av våldsbrott**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordgren har frågat mig om jag ämnar överväga snara åtgärder för att stävja den beklagansvärda utvecklingen mot allt flera och svårare våldsbrott.

Jag vill först nämna några ord om brottslighetens utveckling under senare år sådan den avspeglas i polisstatistiken. Under tioårsperioden 1950—1960 ökade totala antalet strafflagsbrott, som kommit till polisens kännedom, med 70 procent, femårsperioden 1958—1963 innebär en ökning med 8 procent. Studerar man dessa siffror närmare skall man finna att ökningen hänför sig i första hand till egendomsbrotten. Brotten mot person, d. v. s. i främsta rummet våldsbrotten misshandel, mord, dråp och våldtäkt, har ökat men inte i samma grad som egendomsbrotten — med 26 procent under 1950-talet och under femårsperioden 1958—1963 med 6 procent. Med dessa siffror vill jag endast framhålla att våldsbrotten visserligen ökat i antal, men relativt sett, d. v. s. i förhållande till kriminaliteten i övrigt, är ökningen ganska måttlig. Någon accentuerad förskjutning mot allt flera våldsbrott kan i varje fall inte utläsas ur statistiken.

Härmed vill jag naturligtvis inte ha sagt att det inte skulle behövas åtgärder

Svar på interpellation ang. åtgärder till förebyggande av våldsbrott

i syfte att motverka den ökade brottsligheten. Alla torde vara ense om att den måste bekämpas med alla till buds stående medel. Jag vill erinra om att statsmakterna enats om en genomgripande straffrättsreform, brottsbalken, varvid man företagit en fullständig översyn av bestämmelserna om brotten mot person. Brottsbalken medför också en utbyggnad och differentiering av påföljdssystemet i syfte att lagöverträdarna skall kunna ges en mera individuell och effektiv behandling och hindras att begå nya brott. Jag vill också erinra om den upprustning som just nu äger rum i fråga om de organ som kanske spelar den allra viktigaste rollen i kampen mot brottsligheten, nämligen polis- och åklagarväsendet.

Några åtgärder härutöver som särskilt tar sikte på våldsbrotten är jag för närvarande inte beredd att föreslå.

Vidare anförde:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för justitiedepartementet för svaret på min interpellation. Den framställdes under intrycket av den starka indignation som alla kände inför det nya bevis vi den 15 januari detta år fick på hur illa människor kan bära sig åt. Då inträffade det sjuttonde taximordet i vårt land som justitieministern och jag sannolikt kan erinra oss. Vid detta taximord demonstrerades ånyo den brist på respekt för samlevnadens mest elementära regel, nämligen livets okränkbarhet.

Samhället — detta mångtydiga begrepp — ålägges i dag en mångfald uppgifter. Det råder inte alltid enighet om vilka mål och vilken omfattning samhällsuppgifterna skall ha. Men på ett område borde det inte finnas mer än en mening, nämligen när det gäller samhällets plikt att trygga sina medborgare mot brott. Jag medger att samhället skall ta rimlig hänsyn till den

som begår ett brott, men hur viktigt detta än är måste samhällets primära målsättning alltid vara att skydda sina lojala och hederliga medborgare mot brottslig handling. Inte minst gäller detta tryggheten till liv och lem.

Det finns grupper som i högre grad än andra är utsatta för brottsfaran.

Barnen är en sådan grupp. De löper risken att utsättas för våld från personer — visserligen ett begränsat antal — vilkas brottsliga beteende grundar sig på känslomässig abnormitet, d. v. s. ett sjukdomstillstånd. Det måste vara samhällets plikt att kringskära dessa människors möjligheter eller rättare sagt tillfällen att handla på det sätt som dikteras av deras sjukdom.

En annan sådan grupp är just taxichaufförerna. Det är här fråga om en kår av utomordentligt tjänstvilliga och tillmötesgående människor, som dygnet runt står till vårt förfogande. De löper på många sätt en mycket stor risk. De tvingas på grund av sitt arbete att komma i kontakt med ett mycket stort antal människor. Bland dessa finns det ett relativt sett ganska ringa men absolut sett icke obetydligt antal människor som under vissa förutsättningar utgör en klar risk för taxichaufförernas säkerhet. Vi får inte blunda för att uttrycket »tillfället gör tjuven» kan formuleras om till »tillfället gör mördaren».

När det gäller en så utsatt grupp som taxichaufförerna måste samhället anstränga sig ytterligare för att tillförsäkra dessa en säkerhetsgaranti. Vad har dessa människor, som i sitt samhällsgagnande och för oss alla nödvändiga serviceyrke löper så stora risker, för glädje av att veta att de grövre våldsbrotten ökar relativt sett mindre än kriminaliteten i övrigt. Det för dem väsentliga är att de själva utgör en utsatt grupp. Det för oss väsentliga är dessutom att våldsbrotten absolut sett ökar. Jag tror inte att det är tillräckligt för denna yrkeskår att veta att vi

Svar på interpellation ang. redovisning för riksdagen av undersökningar utförda av de kriminologiska kommittéerna inom FN och Europarådet

använder »alla till buds stående medel» för att lösa problemet, när det visat sig att dessa medel är otillräckliga. Det gäller såvitt jag förstår att skapa nya medel. Ett sådant medel anser jag vara skärpta straffbestämmelser för vissa former av brott. Det är möjligt att även en sådan åtgärd är otillräcklig, men det är inget skäl för att den inte bör vidtas. Det ankommer enligt min mening på justitiedepartementet att fundera ut andra medel. Jag hoppas att den upp- rustning som äger rum inom de organ som spelar en viktig roll i kampen mot brottsligheten, nämligen polis- och åklagarväsendet, skall ge ett visst resultat. Men jag hoppas också att om man inom departementet, inom någon annan myndighet eller på annat håll finner lämpliga medel för att komma till rätta med våldsbrotten, justitieministern då är beredd att framlägga förslag därom till gagn både för den berörda gruppen och för oss alla.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! En av de åtgärder som herr Nordgren efterlyste, nämligen skärpta straff för vissa slags brott, har riksdagen fattat beslut om i och med att riksdagen antog förslaget till brottsbalk. Straffsatserna för brott mot person är där helt översedda, och bestämmelserna har fått en helt annan utformning än de som för närvarande gäller.

Men det viktigaste av allt jag räknade upp är väl ändå det som jag nämnde sist i mitt svar, nämligen polis- och åklagarväsendet. Att brott blir upptäckta och att den som begår brott vet att han löper en mycket stor risk att bli upptäckt och därmed blir föremål för åtgärder, tror jag är det viktigaste.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Det har nu gått rätt lång tid sedan jag framställde min interpellation, och det är givet att det har

hänt en del saker sedan dess. Men jag kan inte dela justitieministerns uppfattning att det viktigaste är att upptäcka brotten. Det viktigaste är enligt min uppfattning att förhindra brott.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Svar på interpellation ang. redovisning för riksdagen av undersökningar utförda av de kriminologiska kommittéerna inom FN och Europarådet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Braconier har frågat mig om jag vill vidtaga åtgärder för att resultaten av de undersökningar som gjorts av de kriminologiska kommittéerna inom FN och Europarådet föreläggas riksdagen.

Det är ett betydande utredningsarbete som bedrivs i FN:s och Europarådets regi — och det är inte bara på det kriminologiska området. I den mån detta utredningsarbete inte är inriktat på konventionsförslag, brukar resultatet av undersökningarna presenteras i monografier av olika slag. Dessa utges av trycket eller i stencilerad form. Publicering sker dock ej förrän undersökningen slutförts. Om jag nu håller mig till kriminologien, så har en hel del värdefulla undersökningsresultat publicerats. Jag tänker inte bara på den av herr Braconier omnämnda undersökningen av ungdomsbrottsligheten utan även, för att nämna några exempel, på utredningarna rörande dödsstraffet och angående kriminalvård i frihet. Jag är helt ense med herr Braconier om att resultatet av dessa undersökningar är av värde för debatten i hithörande frågor.

Vad beträffar frågan om åtgärder bör vidtagas för att undersökningsresultaten skall komma till riksdagens kännedom

Svar på interpellation ang. redovisning för riksdagen av undersökningar utförda av de kriminologiska kommittéerna inom FN och Europarådet

vill jag framhålla följande. I den mån bedrivna undersökningar resulterar i konventionsförslag och Sveriges anslutning till konventionen är aktuell, underställes ju frågan om en sådan anslutning riksdagen, som därmed får tillfälle att ta del av utredningsresultaten. För övriga fall — och det kanske är dem som interpellanten närmast åsyftar — vill jag erinra om riksdagens eget bibliotek. Jag har inhämtat att man där förfogar över den mest kompletta samlingen i vårt land av såväl United Nations Documents som Europarådets publikationer. Detta gäller såväl tryckta som stencilerade skrifter.

Med anledning av vad jag nu anfört nödgas jag besvara herr Braconiers fråga så, att jag inte anser mig böra vidtaga några särskilda åtgärder i den av interpellanten berörda frågan.

Vidare anförde:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för svaret. Jag tolkar detta så att justitieministern förutsätter att de undersökningar som är av värde kommer att publiceras. Jag vill erinra justitieministern — vilket han själv säkerligen påminner sig — om att han, om jag inte minns fel, vid flera tillfällen, bl. a. i en artikel i Tiden, påpekat att vi när det gäller brottsligheten har alltför få undersökningar.

Anledningen till att jag för rätt länge sedan ställde denna fråga, som av olika skäl inte blivit besvarad förrän nu, är inte minst den att vi kommer att få en debatt om massmedias roll i samhället. Denna roll har flera gånger diskuterats i samband med frågan om filmcensuren. Därvidlag har konstaterats att man har ett mycket litet underlag för en undersökning.

I riksdagsberättelsen såg jag att så-

väl justitieminister Kling som generaldirektör Eriksson varit inkopplade på arbetet i denna fråga, och man har gjort en undersökning. Resultatet av denna lär föreligga i förtrolig form. Därför gav jag uttryck åt en förhoppning om att i den mån detta resultat inte skulle komma att publiceras justitieministern skulle medverka till en publicering. Den undersökning som företagits är dock av betydelse.

Jag vet att riksdagsbiblioteket har gjort stora ansträngningar för att få fram detta material, men enligt de uppgifter jag inhämtat föreligger sex undersökningar å kriminologiens område från Förenta Nationerna. Av dessa sex undersökningar lär det vara svårt att få fram mer än tre från riksdagsbiblioteket. När det gäller Europarådet har väl utrikesdepartementet såvitt jag kan se ganska stora möjligheter, men för riksdagsbiblioteket är det rätt svårt att få fram detta material.

Detta är, herr talman, anledningen till att jag har velat framställa denna interpellation. Om det skulle visa sig att vi inte kan få fram detta material, som är av värde inte minst för en debatt om filmcensuren, skulle jag vilja uttrycka den förhoppningen, att justitieministern ville medverka till att materialet i någon form blir tillgängligt för riksdagens ledamöter.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Om svårigheter har visat sig uppstå att få fram dessa dokument är jag övertygad om att anledningen därtill ligger i att internationella organisationer mycket ofta vägrar att publicera sina undersökningar förrän dessa är helt slutförda. Man vill inte publicera delresultat, och därför kan materialet under ganska lång tid komma att behandlas såsom förtroligt.

Skulle det emellertid visa sig att det material som internationella organisa-

Svar på interpellation ang. ändringar i djurskyddslagstiftningen i syfte att förhindra eller försvåra handeln med stulna djur

tioner färdigställt blir svårt att erhålla, skall jag gärna i den mån det är mig möjligt medverka till en publicering.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Svar på interpellation ang. ändringar i djurskyddslagstiftningen i syfte att förhindra eller försvåra handeln med stulna djur

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Levin har frågat mig om förslag till ändringar i djurskyddslagstiftningen kommer att föreläggas 1965 års riksdag och om det kan förväntas att förslaget kommer att ges en sådan utformning att handeln med stulna djur kommer att förhindras och att möjligheter till insyn för det allmänna kommer att ges i vetenskapliga institutioners uppköp och omhändertagande av försöksdjur.

Med anledning härav får jag meddela att frågor om ändring i djurskyddslagstiftningen för närvarande beredes inom justitiedepartementet. Av djurskyddsutredningens betänkanden har det om djurplågeri och vetenskapliga djurförsök remissbehandlats. För det sista betänkandet »Om slakt och kastrering av ren jämte andra djurskyddsfrågor» — där den av herr Levin särskilt berörda bandhundsfrågan utredes — går remisstiden ut den 1 juni. Så snart arbetskraft kan avdelas för uppgiften, kommer förslag i ämnet att utarbetas inom departementet, och jag räknar med att — i den mån departementsberedningen resulterar i förslag som fordrar lagändringar — dessa skall kunna föreläggas nästa års riksdag. Därvid kommer jag att ta ställning till de särskilda djurskyddsfrågor som berörs i interpellationen, däribland spørsmålet om insyn för

det allmänna beträffande uppköp och omhändertagande av försöksdjur.

Vidare anförde

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min interpellation, ett svar som jag är helt tillfredsställd med. Det är ju förstaeligt att man inom departementet velat avvakta djurskyddsutredningens slutbetänkande innan man företar de ändringar i lagen som kan föranledas av betänkande som utredningen tidigare har avgivit. Det var ju först i slutet av år 1963 som slutbetänkandet avgavs, och det är fortfarande föremål för remissbehandling. Jag hoppas emellertid att behövlig arbetskraft skall kunna avdelas inom departementet så att förslag skall kunna föreläggas nästa års riksdag, vilket justitieministern också räknar med. Det hoppas jag trots att jag vet att departementet är och har varit överhopat med stora och viktiga lagförslag, förslag som många anser så viktiga, att den av mig väckta frågan i jämförelse med dem är så betydelselös att den inte är mycket att spilla tid och arbetskraft på.

Men om frågan om bättre skydd för djuren i och för sig är en liten sak, så är det dock något som många människor i vårt land är mycket intresserade av. Det har vi inte kunnat undgå att märka, bl. a. av den debatt som i tidningar och på andra håll förts i sådana frågor som bättre skydd för bandhundar, stölderna av katter och dessas försäljning till en del vetenskapliga institutioner samt i många andra djurskyddsfrågor. Jag kan därför försäkra justitieministern att arbetet med utarbetande av bättre djurskyddslag följs med den allra största uppmärksamhet av många människor runt om i landet.

I de av utredningen avgivna betänkandena finns ju också förslag till många förbättringar, även om man i vissa av-

Svar på interpellation ang. planeringen av vårdanläggningar inom mentalsjukvården

seenden nog kan tycka att de skulle kunna gå ett steg längre än vad som föreslagits. Det gäller t. ex. frågan om insyn i institutionernas inköp och omhändertagande av försöksdjur, en fråga som statsrådet förutsätter kommer upp till behandling i samband med en eventuell lagändring. Jag tror att det även för institutionerna vore mest fördelaktigt om man finge till stånd en insyn av sådan art, att anledning till misstanke om att allt inte går till som det borde göra, kunde elimineras. Jag hoppas emellertid att remissvaren och behandlingen i departementet av denna fråga skall ge anvisningar om lämpliga vägar att lösa även detta besvärliga problem.

Jag vill ännu en gång tacka för svaret och känner mig övertygad om att frågan om förbättrat djurskydd nu ligger i goda händer.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 17**Svar på interpellation ang. planeringen av vårdanläggningar inom mentalsjukvården**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Dahlgren har frågat mig om jag anser den ordning som tillämpas vid planering av vårdanläggningar inom mentalsjukvården vara tillfredsställande och om jag avser att vidta åtgärder för att förbättra nämnda planering. Interpellanten har som bakgrund till dessa frågor anfört att en ny vårdpaviljong vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik inte kunnat tas i bruk vid beräknad tidpunkt.

Planeringen i fråga om upprustningen av den statliga mentalsjukvården handlägges av byggnadsstyrelsen och mentalsjukvårdsberedningen. I mentalsjukvårdsberedningen ingår — såsom leda-

möter eller experter — bl. a. representerer för byggnadsstyrelsen, medicinalstyrelsen och centrala sjukvårdsberedningen. Denna sammansättning av beredningen har främjat samordningen av de byggnadstekniska och de medicinska aspekterna vid planeringen. Den tillämpade ordningen för planeringsarbetet får anses ha fungerat tillfredsställande. Under den tid som den nuvarande planeringsorganisationen fungerat har en betydande upprustning av den statliga mentalsjukvården genomförts. Den erfarenhet på området som nu finns hos planeringsorganen är också av största värde. Enligt min mening finns det därför inte någon anledning att ändra på den nuvarande ordningen inför landstingens övertagande av mentalsjukvården.

Vad gäller den av interpellanten behandlade frågan om tidpunkten för ianspråktagandet av en ny vårdpaviljong vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik kan jag lämna följande uppgifter. Byggnadsarbetena slutbesiktigades i oktober 1963, och därav föranledda kompletteringar har avslutats omkring den 1 april 1964. Utrustningsarbetet, som påbörjades i november 1963, beräknas vara helt avslutat i mitten av innevarande månad. Den nya vårdpaviljongen kan då i och för sig beläggas. Den bör emellertid först anslutas till en av medicinalstyrelsen och hälsovårdsnämnden i Västervik godkänd lägggradig avloppsreningsanläggning för sjukhuset. Denna beräknas vara färdigställd inom en månad. Så snart den nya vårdpaviljongen är fullbelagd kommer de äldre paviljonger, som därvid frigöres, att rivas.

Jag vill slutligen nämna, att den ifrågavarande vårdpaviljongen enligt planerna beräknades vara färdigbyggd i mars i år. Därefter behövs normalt en viss tid för att avsluta utrustningsarbetet. En viss försening har otvivelaktigt inträtt i detta fall beroende på svårigheter att lösa avloppsfrågan. Förseningen kan dock knappast anses anmärk-

Svar på interpellation ang. planeringen av vårdanläggningar inom mentalsjukvården

ningsvärd för ett så omfattande byggnadsprojekt som det här gäller.

Vidare anförde:

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för socialdepartementet för att han svarat på min interpellation — men jag är på intet sätt nöjd med det svar jag har fått.

Statsrådet säger att en viss försening har inträffat på grund av svårigheterna att lösa avloppsfrågorna men att denna försening inte är anmärkningsvärd. Jag kan inte dela den uppfattningen. För min del finner jag förseningen, som beror på svårigheterna att lösa avloppsproblemen, mycket anmärkningsvärd. Det är ju ändå på det sättet, herr statsråd, att uppmärksamheten redan 1957 fästes på de förhållanden som är rådande vid sjukhuset. Medicinalrådet Bergman, som det året företog en inspektion vid sjukhuset, skriver i sin rapport följande: »F. n. finns fyra separata utsläpp i Gamlebyviken. Inget av dessa har något slag av reningsanläggning. Detta har medfört en så kraftig slamavsättning ute i recipienten att en muddring nu blivit nödvändig. En rening — minimum slamavskiljning är nödvändig för att undvika komplikationer i form av ledningsstopp och intensiv förorening av recipienten. Vattenlagens krav på rening kan f. ö. icke negligeras längre.»

Hälsovårdskonsulenten Ericsson, som deltog i inspektionen och har upprättat en särskild PM över föroreningsfrekvensen och även granskat olika förslag till reningsanläggningar, säger också i denna PM, att en radikal lösning av avloppsfrågan givetvis vore en anslutning till stadens reningsverk.

Detta skedde alltså 1957, och vad som hänt i fråga om väsentligheter därefter är att först den 28 februari i år inkom från kungl. byggnadsstyrelsen till hälsovårdsnämnden i Västervik en anhållan om tillstånd att till befintligt avlopps-

nät få ansluta i paviljong MK1 befintlig avloppsanläggning.

Jag ber att få påpeka att denna anhållan enligt författningen skall göras innan byggnadsarbetet igångsätts. Den 19 mars 1964 behandlade stadens hälsovårdsnämnd ärendet och konstaterade att handlingarna icke var fullständiga, då sättet för avloppsvattnets behandling och utledande i recipienten inte var angivet, och därför bordlades ärendet.

Först den 31 mars i år förelåg fullständiga programhandlingar för provisorisk reningsanläggning hos hälsovårdsnämnden. Den 16 april behandlade hälsovårdsnämnden ärendet och beslutade »på förhandenvarande grunder och med omedelbar verkan bifalla den gjorda framställningen». Här bör tilläggas att vid detta sammanträde också länsingenjören var närvarande. Han har i skrivelse yttrat sig över den provisoriska anläggningen. Han skrev bl. a.: »I sammanhanget vill påpekas, att urin från svinstallarna utsläppes i Gamlebyviken genom sjukhusområdets huvudavlopp. Enligt den s. k. förprovningsskugörelsen av den 30 nov. 1956 § 5 får urin från djurstallar ej utsläppas i vattenområde utan att anmälan härom gjorts till statens vatteninspektion.»

Jag konstaterar nu, herr talman, att först i dessa dagar påbörjar man en låggradig reningsanläggning, efter det att vårdpaviljongen som skall ta emot 180 patienter stått färdig i över sju månader. Detta kallar jag dålig planering. Även om byggnadsarbetet gick fortare än planerat och byggnaden blev färdig i oktober i stället för i mars, som statsrådet säger att den skulle vara, är detta i och för sig ingen ursäkt för att lokaliteterna inte kunde tas i bruk den dag de var färdigbyggda. Eftersom jag själv tillhört en sjukhusdirektion under 14 år, därav många år som ordförande, vågar jag påstå att jag har den erfarenheten att utrustningen av nybyggda lokaliteter skall planeras och

Svar på interpellation ang. planeringen av vårdanläggningar inom mentalsjukvården

verkställas successivt och samtidigt med byggnadsarbetet. Efter slutbesiktning bör man klara återstående kompletteringar på mycket kortare tid än som här varit fallet.

Jag vet att man skulle ha kunnat göra det även vid detta sjukhus. Man erhöll nämligen nådigt tillstånd att flytta in utrustningen, hänga armaturer och så vidare före slutbesiktningen. De kompletteringsarbeten som krävdes av entreprenören efter slutbesiktning var av sådan art, att utrustningsarbetet kunnat fortgå obehindrat under den tid som erfordrades. Jag vet nu inte om de kompletteringar, som statsrådet anger i sitt svar och som avslutats omkring den 1 april i år, avser den tryckstegringsanläggning, som sedermera har installerats för vattnet. I så fall är även detta ett bevis på synnerligen bristfällig planering. I sak förhöll det sig nämligen på det viset, att många chefstjänstemän påtalat att det vattentryck som fanns att tillgå på sjukhuset var så lågt, att det inte skulle vara tillräckligt för den nya vårdpaviljongens sjätte våning. Vid full drift skulle det endast räcka upp till tredje våningen. Numera har en vattentrycksstegrare installerats för några tiotusental kronor.

Bortsett från dessa i mitt tycke trista förhållanden finner jag det synnerligen anmärkningsvärt att inte de statliga myndigheterna följer bestämmelserna på olika områden, där lag och förordning finns att följa. Staten har enligt min uppfattning skyldighet att gå ett steg före kommuner och enskilda bland annat när det gäller avloppsfrågor. Det är sannerligen ingen lätt uppgift för de vattenvårdande myndigheterna och deras tjänstemän att få enskilda personer att följa och förstå nödvändigheten av hälsovårdsföreskrifter, om man ser att statens sjukhus inte följer dem.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Dahlgren erinra-

de om att frågan om avloppsreningsverket på sitt sätt hade en lång historia. Han nämnde året 1957. I anledning av hans beskrivning är det kanske lämpligt att mera i detalj fortsätta skildringen av det som hände efter 1957. Det uppehöll sig herr Dahlgren inte vid. Jag vill då betona att mentalsjukvårdsberedningen sammanträdde i mars 1958 i Västervik för att diskutera just den av herr Dahlgren nämnda bergmanska inspektionsrapporten. Byggnadschefen i Västervik meddelade då att staden utredde frågan om uppförande av ett höggradigt reningsverk för stadens avloppsvatten, till vilket reningsverk sjukhusets spillvatten enligt stadens önskemål borde anslutas.

Därefter har statliga myndigheter under årens lopp tagit olika initiativ. Sålunda har mentalsjukvårdsberedningen vid ett flertal tillfällen förklarat sig intresserad av anslutning av sjukhuset till det av staden planerade avloppsreningsverket samt även hemställt om uppgift om villkoren härför. Såvitt jag vet var det först den 3 december 1963 som drätselkammaren i Västervik fattade beslut om projektering av ifrågavarande avloppsreningsverk samt om sättet för beräkning av kostnaderna för sjukhusets anslutning till det. Reningsverket beräknas nu kunna vara klart 1969.

Inom mentalsjukvårdsberedningen pågår för närvarande med hjälp av bl. a. teknisk expertis bedömning av stadens villkor för anslutning av sjukhus. Jag vill också erinra om att den av 1961 års riksdag godkända planen för upprustning av S:t Gertruds sjukhus anvisade alternativa lösningar i avloppsfrågan, nämligen antingen uppförande av ett eget höggradigt reningsverk vid sjukhuset eller anslutning av sjukhuset till stadens framtida reningsverk. Det är min förhoppning att förslag i denna fråga skall kunna underställas 1965 års riksdag.

Slutligen tog herr Dahlgren upp frågan om vårdpaviljongen, varvid han

Svar på interpellation ang. planeringen av vårdanläggningar inom mentalsjukvården

ifrågasatte huruvida den inte hade kunnat tagas i bruk betydligt tidigare, om reningsanläggningen planerats på ett tidigare stadium.

Som jag anförde i mitt svar har en viss försening inträtt, men jag finner den inte i och för sig anmärkningsvärd, herr Dahlgren, ty även om de av slutbesiktningen i slutet av oktober föranledda kompletteringarna och justeringarna samt utrustningsarbetet kunnat påskyndas något, torde paviljongen ändå inte ha kunnat börja beläggas förrän någon gång i mars—april i år. Enligt min mening bör en vårdpaviljong vara helt färdig innan den tages i bruk. Om exempelvis hantverkare av olika slag, kanske utan vana vid arbete bland det klientel det här gäller, skulle utföra justeringsarbete o. d. inom redan belagda avdelningar, skulle detta inte endast vara hindrande för sjukvårdsarbetet, utan även kunna vara olämpligt av andra skäl.

Herr talman! Med anledning av herr Dahlgrens inlägg har jag velat göra dessa påpekanden.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Låt mig först med största tillfredsställelse notera den upprustning som har ägt rum på mentalsjukvårdens område i Västervik. Jag hade för flera år sedan en interpellation i riksdagen, vari jag påtalade de miserabla förhållanden under vilka de mentalsjuka måste vårdas och de besvärligheter personalen hade att arbeta under.

Jag har inte begärt ordet i denna fråga för att polemisera åt något håll utan på grund av att vissa tidningar har velat stämpla Västerviks stad och dess hälsovårdsnämnd såsom upphovet till den försening som har inträffat när det gäller denna MK1-paviljong, som inte kunnat tagas i anspråk i rätt tid. Jag vill fria Västerviks stad och dess hälsovårdsnämnd från dessa beskyllningar och påpeka att det är de statliga myndigheterna som är orsak till detta. Även

om de haft sina sammanträden i Västervik och där diskuterat saken, så innebär ju inte detta att Västerviks stad skulle vara skyldig till den försening som uppstått.

Emellertid förmodar jag att man nu har kommit så långt att denna fråga kommer att kunna lösas. Det kan tänkas att man i detta sammanhang har räknat »koppla ihop» stadens reningsverk med mentalsjukhusets avloppsfråga. Det är dock felaktigt att säga, att stadsfullmäktige så sent som 1963 tog ställning till frågan om reningsverket — det var nämligen bara en förflyttning av själva reningsverket som då behandlades. Att ett reningsverk skulle uppföras var beslutat långt tidigare; det var bara själva platsen för reningsverkets förläggning som avgjordes år 1963.

En annan fråga som man givetvis också är intresserad av att få besked om i detta sammanhang är, att detta provisoriska reningsverk, som nu skall upprättas för S:t Gertruds sjukhus, innan det så småningom kopplas samman med stadens reningsverk, inte skall behöva medföra att landstinget får vidkännas stora kostnader på grund av att landstinget så småningom kommer att bli huvudman för mentalsjukvården.

För övrigt kan man väl likna den debatt som har förts i denna fråga vid en storm i ett vattenglas. Strängt taget inträffar det ju ibland vid byggnation vissa missar — sådana kan väl inte undgåas även om det är statliga myndigheter som är byggherrar.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Socialministern sade i sitt svar till herr Dahlgren, att den tillämpade ordningen för planeringsarbetet får anses ha fungerat tillfredsställande och att den erfarenhet på området som planeringsorganen nu har är av största värde.

Jag hoppas att denna ordning fungerar tillfredsställande, men då förutsätter jag att de erfarenheter som har vun-

Svar på interpellation ang. planeringen av vårdanläggningar inom mentalsjukvården

nits av det inträffade fallet vid S:ta Gertruds sjukhus skall bidra till att systemet kommer att fungera bättre i fortsättningen. Den som har satt sig in i ärendet måste nog säga, att om den nuvarande ordningen skall anses vara tillfredsställande, så måste det inträffade vara ett olycksfall i arbetet. Alla kan ju råka ut för olycksfall i arbetet; även regeringen och regeringen underställda ämbetsverk kan göra det. Jag tycker att socialministern i sitt svar till herr Dahlgren hade kunnat erkänna den saken — det hade varit mera klädsamt och framför allt ärligare att göra det.

Får jag än en gång säga att när man har gått igenom handlingarna i detta ärende anser man nog att samordningen lämnar ganska mycket övrigt att önska. Jag vill också understryka vad herr Dahlgren sade om de enskildas och kommunernas ansvar då det gäller att försöka se till att våra vattendrag inte smutsas ned. Här lagstiftar och organiserar riksdagen och regeringen för att hålla efter dem som smutsar ned våra vattendrag. Då borde det vara ganska självklart att staten föregick med gott exempel och visade kommunerna hur sådana frågor skall ordnas. Nu var ju faktiskt svårigheterna att få en provisorisk lösning i detta fall inte större än att det gick att ordna relativt snabbt.

Jag tycker att en månads försening med byggnadens ianspråktagande i och för sig inte är det anmärkningsvärda, utan det är att man inte samtidigt med planeringen av byggnaden såg till att avloppsfrågan blev ordnad på ett vettigt sätt. Jag tycker nog att herr Johanson i Västervik tog litet för lätt på frågan när han sade att det var en liten miss och att det inte är mycket att säga om den saken. Jag anser att det är ett ganska allvarligt olycksfall i arbetet som man med alla medel bör försöka undvika i fortsättningen.

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Jag tycker fortfarande

att planläggningen är anmärkningsvärd. Det är alldeles klart, herr socialminister, att lokaliteterna skall vara fullt färdiga innan patienterna flyttas in. Något annat har jag inte ifrågasatt. Vad jag har sagt är att om utrustningsarbetet med inventarierna i de nya vårdlokaler-na hade kunnat fortgå parallellt med de kompletteringsarbeten som påsynades vid slutbesiktningen skulle inflyttningen ha kunnat ske betydligt tidigare. Om den låggradiga avloppsreningsanläggning, som i de yttersta av dessa dagar beslutats, hade planerats i samband med projekteringen av de nya vårdlokalerna och utförts i samband med byggnationen, hade nämligen de nya lokaliteterna kunnat tas i bruk för flera månader sedan.

Jag hälsar naturligtvis med stor tillfredsställelse att vi nu efter sju månader kan skönja den dag då patienterna från otidsenliga avdelningar får flytta över till de nybyggda moderna paviljongerna. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med en redogörelse för inspektionsberättelsen. Den som läst beskrivningen över de omoderna lokaliteterna måste förstå att det är av den allra högsta angelägenhetsgrad att de nya vårdpaviljongerna får tas i bruk för de patienter som nu vårdas under sämre förhållanden än som är nödvändigt. Detsamma gäller sjukvårdspersonalen som nu får arbeta under mycket besvärliga förhållanden i de nuvarande lokalerna.

Jag hoppas att vad som skett är en engångsföreteelse och att det aldrig skall behöva upprepas på grund av sådana omständigheter som i detta fall har varit orsaken. Jag förutsätter att man följer de lagar och förordningar som gäller för den enskilde individen. Staten får inte i det avseendet ha någon särställning.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten. Jag skall emellertid bara på

Svar på interpellation ang. de epilepsisjukas problem

ett par punkter göra några kommentarer.

Först ett påpekande till herr Johanson i Västervik. Jag sade i mitt inlägg här att det sammanträde som ägde rum i december såvitt jag förstår avsåg projektering av anläggningen. Att ett beslut förelåg tidigare har jag inte ifrågasatt.

Herr Hamrin i Kalmar ansåg att det skulle ha varit klädsammare, om jag erkänt att statliga myndigheter begått fel i detta ärende. Det är möjligt, herr Hamrin, att detta ärende har tagit lång tid. Det kan ha förekommit en del missförstånd, men problemet har ju i hög grad varit att ta ställning till besvärliga frågor som bland annat haft med avloppsvattnet och dess rening att göra.

Slutligen vill jag säga till herr Dahlgren att såvitt jag vet blev paviljongen slutbesiktigad vid månadsskiftet oktober—november. Under tiden november—april skedde alltså kompletteringar i fråga om arbetet och utrustningen. Jag tror att man i denna del utfört arbetet så snabbt som över huvud taget varit möjligt. Jag föreställer mig att när slutresultatet en gång blir klart — att detta ärende tagit lång tid skall jag villigt erkänna — skall det, såsom herr Johanson påpekade, ändå bli av värde för de människor det här gäller.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 18**Svar på interpellation ang. de epilepsisjukas problem**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Storfors har frågat när man kan vänta att 1957 års epileptikerutredning kommer att avlämna sitt betänkande. I samband därmed har interpellanten också ställt frågor om läget inom epileptikervården och om de epilepsisjukas utbildnings-

och sysselsättningsmöjligheter. Jag får med anledning härav anföra följande.

1957 års epileptikerutredning har »att verkställa utredning om Margaretha-hemmets framtida ställning inom epileptikervården och inrättande av en epileptikeranstalt i Norrland samt härav föranledda frågor rörande vårdbehovet för epileptiker och dess tillgodo-seende ävensom härmed sammanhörande spörsmål». Utredningen räknar med att avge sitt betänkande i höst.

Såsom interpellanten anfört kan cirka 95 procent av de epilepsisjuka behandlas i öppen vård. Det är alltså endast en liten del som behöver tas om hand på epileptikeranstalt.

I samband med 1957 års principbeslut om epileptikervårdens organisation framlades ett program för upprustning av epileptikeranstalterna. Detta program har nu i huvudsak genomförts. Antalet epilepsisjuka ungdomar, som varje år kommer i behov av särskild, för dem anpassad yrkesutbildning, är relativt litet, och sannolikt måste varje fall lösas för sig. Utöver dessa ungdomar finns ett begränsat antal äldre, som kan komma i fråga för egentlig yrkesutbildning. För dessa patienter har epileptikeranstalterna fortfarande begränsade möjligheter att ge egentlig yrkesutbildning. I de flesta fall är målsättningen att ge yrkesträning eller yrkesterapi. Försök har gjorts att utnyttja utbildningsorgan utanför epileptikeranstalten, t. ex. kommunal yrkesskola eller central verkstadsskola, medan den epilepsisjuka varit inskriven vid en anstalt. I några fall har en epilepsisjuk hänvisats till en vanförestalt för att erhålla yrkesutbildning där. Resultaten av dessa försök har varit varierande.

Enligt vad jag inhämtat har utredningen riktlinjerna för sitt betänkande klara. Bland de frågor som därvid kommer att behandlas intar de epilepsisjukas utbildningsproblem en framskjuten plats.

I fråga om sysselsättningsmöjligheter-

Svar på interpellation ang. de epilepsisjukas problem

na har utredningen funnit, att den epilepsisjuka inte behöver känna sig så begränsad i sitt yrkesval som man velat tro på grund av bl. a. riskerna för anfall under arbetet. Några särbestämmelser om epilepsisjuka, som lägger speciella hinder i vägen för dem på arbetsmarknaden, finns inte. Ett helt fritt yrkesval torde dock inte vara möjligt för alla epilepsisjuka.

När utredningen har lagt fram sina förslag blir det anledning att återkomma till de viktiga frågor rörande de epilepsisjuka som interpellanten har pekat på.

Vidare anförde

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation. Det är med stor tillfredsställelse jag mottagit beskedet i interpellationssvaret att utredningen kommer att avlämna sitt betänkande i höst. Av svaret framgår också att just de frågor som ställts i interpellationen intar en central plats i det väntade betänkandet. Jag är helt nöjd med svaret, och jag ber bara att få tacka ännu en gång.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 19

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 150, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1964/65 m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg det procenttal av grundbeloppet, varmed statlig inkomstskatt för vissa skattskyldiga föreslagits skola ingå i preliminär skatt, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 157, angående avveckling av vissa av städernas särskilda rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten, m. m., hänvisades propositionen,

såvitt avsåg vid propositionen fogat lagförslag, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var efter annan och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 158, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o), 11:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, samt

nr 159, med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242).

§ 20

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott motionen nr 1012; och

till bevillningsutskottet motionen nr 1013.

§ 21

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 12, bevillningsutskottets betänkanden nr 37, 38 och 53, andra lagutskottets utlåtanden nr 41 och 42 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 29—33.

§ 22

Föredrogs den av herr *Edlund* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhängan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående löne- och tjänstgöringsförhållandena för kaptenerna inom försvaret.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 23

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 77, i anledning av vissa i Kungl.

Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65 behandlade allmänna frågor,

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde,

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde,

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde,

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för

budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde, jämte en i ämnet väckt motion,

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde,

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framtällningar om anslag för budgetåret 1964/65 till skolväsendet jämte i ämnet väckta motioner,

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt utbyggnad av universitetet i Umeå m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster jämte i ämnet väckta motioner,

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslagsfrågor m. m. inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre anslag inom utrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens bilinspektion m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägslinjer m. m.,

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa fastighetsfrågor m. m. inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckt motion,

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett institut för nyttiggörande av forskningsresultat jämte i ämnet väckta motioner,

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsreglementen, och

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga exportkreditgarantiverksamheten;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering, m. m., dels ock väckta motioner om upphävande eller ändringar av valutaregleringen,

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för Nordiska rådets tolfte session, dels i anslutning härtill väckt motion,

nr 33, i anledning av väckta motioner om förbättring av näringslivets finansieringsmöjligheter, m. m.,

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av kreditinstitut för lanbruksnäringarna, m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m., jämte i anledning av propositionen väckt motion, och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § ränteregleringslagen den 25 maj 1962 (nr 258) jämte i ämnet väckta motioner;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), m. m., och

nr 33, i anledning av vissa paragrafer i riksdagens år 1963 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till vissa forskningsråd m. m., såvitt avser anslag under nionde huvudtiteln, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, såvitt propositionen avser jordbruksärenden,

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss kronan tillhörig mark, m. m., och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av kreditinstitut för lanbruksnäringarna, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna avser medelsanvisning.

§ 24

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59, med förslag till lag angående ändring i lagen om val till

riksdagen m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

från tredje lagutskottet:

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 187, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., dels ock väckt motion om utjämning genom kyrkofonden av pastoratens avlöningskostnader.

§ 25

Anmälades en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 1014, av herr *Ståhl m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 155, angående höjning av vissa postavgifter.

Denna motion bordlades.

§ 26

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.43.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 13 maj

Kl. 10.00

§ 1

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstningar över följande av statsutskottet i dess memorial nr 63 och av jordbruksutskottet i dess memorial nr 9 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringspropositioner:

1:a omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 63)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 146 och II: 192, I: 273 och II: 316 samt I: 327 och II: 333, sistnämnda fyra motioner såvitt nu är i fråga, till *Utställningar av svensk konst i utlandet* för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kr., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 273 och II: 316 samt I: 327 och II: 333, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 146 och II: 192, till *Utställningar av svensk konst i utlandet* för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kr.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 105 Ja och 110 Nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankom-

Svar på interpellation ang. belåningen av flerfamiljshus som uppföres av allmännyttiga företag

met och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 86 Ja och 58 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 105 Ja och 110 Nej, sammanräkningen visade 191 Ja och 168 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

2:a omröstningen

(enligt jordbruksutskottets memorial nr 9)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 311 och II: 284, såvitt nu är i fråga, ävensom motionen II: 287, till *Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 6 000 000 kronor*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 311 och II: 284, såvitt nu är i fråga, ävensom med bifall till motionen II: 287, till *Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 6 337 000 kr.*

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 107 Ja och 111 Nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 75 Ja och 69 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 107 Ja och 111 Nej, sammanräkningen visade 182 Ja och 180 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 2

Justerades protokollet för den 6 innevarande maj.

§ 3**Svar på interpellation ang. belåningen av flerfamiljshus som uppföres av allmännyttiga företag**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Källenius har i en interpellation frågat mig, om jag anser att en i interpellationen avsedd belåning av vissa inteckningar står i överensstämmelse med grunderna för den statliga bostadslångivningen samt om jag i annat fall vill medverka till åtgärder i syfte att hindra belåning i annan ordning än vad som avses i gällande bestämmelser.

Interpellanten syftar på de fall då kommunen har tecknat borgen för bostadslån till allmännyttigt företag och inteckning följaktligen inte behöver lämnas som säkerhet för det statliga lånet. Enligt vad herr Källenius uppger lär det inom kommuner och länsbostadsnämnder ha övervägts att i stället belåna ifrågavarande inteckningar på den

Svar på interpellation ang. belåningen av flerfamiljshus som uppföres av allmännyttiga företag

öppna lånemarknaden, eventuellt för finansiering av produktionskostnaderna till den del dessa överstiger det fastställda låneunderlaget.

I bostadslånekungörelsens 7 § stadgas, att kommun eller allmännyttigt bostadsföretag, för vars bostadslån kommunen iklätt sig borgen såsom för egen skuld, ej skall ställa säkerhet i form av inteckning. Enligt Kungl. Maj:ts tillämpningsföreskrifter till den nämnda paragrafen skall som ytterligare villkor för lånets beviljande gälla att bostadsföretaget förbinder sig att inte för annat ändamål än som avser fastigheten belåna de inteckningar, vilka företaget skulle ha haft att lämna såsom säkerhet för statslånet, om borgen ej ställts.

Bestämmelsen att allmännyttiga bostadsföretag skall vara befriade från skyldighet att ställa inteckningssäkerhet, om kommunen har tecknat borgen för lånet, torde närmast ha till syfte att undvika de besvär och kostnader som uttagandet av inteckningar medför. För statens del är huvudintresset härvidlag att erhålla tillfredsställande säkerhet för den utlämnade krediten. Borgen av kommunen anses i detta sammanhang utgöra fullt betryggande lånesäkerhet. Stadgandet om att de ifrågasvarande inteckningarna inte får belånas för annat ändamål än som avser fastigheten torde ha tillkommit för att hindra sådan användning av inteckningarna, som kunde försämra bostadsföretagets ekonomi. Möjligheten att belåna inteckningarna kan vara av betydelse främst i de fall då allmännyttigt företag behöver anskaffa kapital för ombyggnad eller annan förbättring av fastigheten.

Av de återgivna bestämmelsernas ordalag framgår inte direkt, att belåning på allmänna marknaden av inteckningar, som faller inom statslånets säkerhetsläge, d. v. s. i förevarande fall mellan 70 och 100 procent, skulle vara förbjuden. Det ligger dock i sakens natur,

att dylik belåning icke bör ifrågakomma. I sammanhanget bör nämnas att åtskilliga kommuner under senare år har ansökt om Kungl. Maj:ts tillstånd att teckna borgen för s. k. överkostnader, men dessa ansökningar har konsekvent lämnats utan bifall. Jag vill slutligen erinra om att det torde vara anledning för bostadspolitiska kommittén att beakta detta spörsmål. Kommittén har nämligen till uppgift att undersöka problemet med de s. k. överkostnaderna och om möjligt finna en allmängiltig lösning härav.

Vidare anförde:

Herr KÄLLENIUS (h):

Herr talman! Jag tackar inrikesministern för svaret, i vilket jag noterar två saker. Den första är att inga s. k. överkostnader får finansieras med inteckningar mellan 70 och 100 procent av lånekostnaden. Den andra är att en fastighetsinteckning endast får användas för den intecknade fastighetens eget behov; den får inte användas t. ex. för att uppföra andra fastigheter.

Dessa principer stämmer med riksdagens beslut rörande den statliga bostadspolitiken och har ju nu bekräftats av inrikesministern. Det bör nu vara bostadsstyrelsens uppgift att tillse att dessa principer tillämpas i praktiken.

En låntagare måste självfallet få rebelielåna gjorda amorteringar och använda lånen till förbättring av byggnad eller fastighet, men han får inte använda medlen för annan fastighet. Detta har inrikesministern också framhållit. Det s. k. lånetaket i den statliga belåningen skall varka pressande på byggnadskostnaderna och stimulera byggherrar av alla kategorier att med alla medel hålla byggnadskostnaderna så låga som möjligt. Om produktionskostnaderna överstiger lånetaket, uppstår dessa omdiskuterade överkostnader. Grundtanken bakom belåningssystemet är att

Svar på interpellation ang. undantagande av bl. a. skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingslagens tillämpningsområde

överkostnaderna skall finansieras genom egna insatser. Detta gäller för byggherrar av alla kategorier. Den saken har också inrikesministern nu bekräftat.

Men lånetaket har faktiskt nu blivit för lågt. Genom den utveckling som pågått har det uppstått ett gap mellan de verkliga produktionskostnaderna och lånetaket, och att den saken vållar alla producentkategorier stora bekymmer när det gäller att klara finansieringen av överkostnaderna är väl ganska känt. Det är statens sak att balansera in lånetaket på rätt nivå, med bibehållande av dess prispressande effekt. Om inte lånetaket blir rätt balanserat, får vi en lånetaksanpassad projektering, vilket nog inte är så lyckligt med hänsyn till att fastigheterna har lång livslängd och därför redan vid uppförandet måste vara så konstruerade, att de är moderna en lång tid framåt.

Nu säger inrikesministern att det torde vara anledning för bostadspolitiska kommittén att beakta detta spörsmål. Det må vara riktigt. Men det kan ta lång tid för kommittén att avge förslag, och under tiden fortgår produktionen år efter år. Det torde därför föreligga behov av mycket snabba och kanske rent av fortlöpande åtgärder. Eftersom inrikesministern själv har hänvisat till bostadspolitiska kommittén, undrar jag om inte inrikesministern kan finna frågan vara så viktig, att han kan ge kommittén tilläggsdirektiv att särbehandla den.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Vi är överens om att detta är ett komplicerat problem. Det har uppfattats som besvärligt, att produktionskostnaderna och lånetaket inte alltid har kommunicerat. Men justeringar av lånetaket göres efter hand. Den senaste gjordes vid senaste årsskiftet. Vi kanske kan räkna med att ytterli-

gare justeringar blir nödvändiga, om den nuvarande kostnadsutvecklingen fortsätter.

Å andra sidan har vi emellertid sagt oss, att vi nu borde ha tillräckligt stora erfarenheter av själva lånetaksidén och av byggandet för att kunna dra vissa slutsatser och bestämma huruvida vi skall behålla den nuvarande låneformen eller finna någon annan lösning. Det är den saken bostadspolitiska kommittén skall ägna sig åt, och vi hoppas att kommittén så skyndsamt som möjligt skall kunna ta sig an hela problemkomplexet. Det är ett mycket omfattande arbete, men det bör ändå vara möjligt för kommittén att lägga fram sina resultat inom rimlig tid. Om det dock skulle dröja är det möjligt att vi får göra en justering av lånetaket, som jag inledningsvis framhöll. Därvidlag får vi sålunda avvakta litet, men jag lovar att hålla kontakt med kommittén.

Herr Källenius deltar för övrigt själv i kommitténs arbete och har kanske därför vissa möjligheter att påskynda behandlingen där.

Herr KÄLLENIUS (h):

Herr talman! Jag tackar inrikesministern även för detta svar och kan med glädje konstatera hans positiva inställning till frågan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. undantagande av bl. a. skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingslagens tillämpningsområde

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Bohman har frågat mig, om jag är beredd att genom

Svar på interpellation ang. undantagande av bl. a. skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingslagens tillämpningsområde

tilläggsdirektiv till arbetsmarknadsutredningen eller på annat sätt verka för att frågan om en ändring av bestämmelserna om arbetsförmedling i syfte att tillgodose de servicebehov som fullgörs av bl. a. skrivbyråerna behandlas så skyndsamt, att proposition i ämnet kan föreläggas senast årets höstriksdag.

Till svar på frågan får jag anföra följande.

Som angivits i interpellationen har Kungl. Maj:t den 18 oktober 1963 genom tilläggsdirektiv uppdragit åt arbetsmarknadsutredningen att undersöka huruvida arbetsförmedlingslagen bör ändras för att bl. a. nämnda servicebehov skall kunna tillgodoses. Kort därefter tillkallade jag en särskild expert, som uteslutande och på heltid ägnar sig åt detta nya uppdrag. Därmed synes det mig väl sörjt för att utredningen så skyndsamt som möjligt skall kunna redovisa sitt uppdrag. Med hänsyn till sakens komplicerade natur torde utredningens förslag böra avvaktas innan någon lagstiftningsåtgärd med det i interpellationen angivna syftet vidtas.

Vidare anförde

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Johansson för svaret.

Jag måste erkänna att svarets innehåll inte är överraskande. Då statsrådet med föredömlig snabbhet har tillmötesgått riksdagens önskemål om en utredning av skrivbyråernas verksamhet genom att inte bara överlämna detta utredningsuppdrag till arbetsmarknadsutredningen utan också ge samma uppdrag åt en särskild expert, kanske man inte kan begära att statsrådet skall göra mera.

Men situationen på denna marknad är inte tillfredsställande. Här har nu växt fram olika serviceformer, som näringslivet behöver. Det är skrivbyråer

och andra liknande byråer, konsultföretag av olika slag, vilkas utnyttjande innebär en ändamålsenlig användning av knappa arbetskraftsresurser. Hela denna verksamhet kan sägas utgöra en anpassning efter ändrade serviceförhållanden inom näringslivet. Den har tidigare inte betraktats som arbetsförmedling. Genom ett utslag av högsta domstolen har emellertid konstaterats, att verksamheten i själva verket är olaglig, och man har dömt några skrivbyråer till böter. Medan man nu utreder hur en ändring skall kunna åstadkommas så att skrivbyråernas verksamhet blir laglig, fortsätter man att åtala och fälla sådana byråer. För närvarande lär 12 skrivbyråer vara föremål för åtal; i varje fall överväger man åtal mot dem.

Enligt uppgift befinner sig bland kunderna inte bara näringsidkare av olika slag i olika branscher utan även statliga myndigheter. T. o. m. riksdagens verk lär anlita dylika skrivbyråer och är alltså på sätt och vis delaktig i ett förfarande som betraktas som brottsligt.

Det är klart att en sådan situation är högst otillfredsställande, och avsikten med min interpellation var närmast att rikta uppmärksamheten på dessa förhållanden och stryka under hur brådskande det är att frågan löses.

Sedan kan man tillägga att det kanske är diskutabelt, om arbetsmarknadsutredningen är lämpad för att syssla med en dylik utredning. Man kan också fråga sig hur egentligen relationerna skall vara mellan arbetsmarknadsutredningen och den särskilt tillkallade och som jag förstår självständige experten. Men det må vara hur som helst därmed — huvudsaken är att frågan inte förhalas. Jag vågar trots svaret utgå från att statsrådet kommer att göra vad på statsrådet ankommer för att ett resultat skall nås i frågan så snabbt som möjligt.

Reformering av socionomutbildningen

Jag ber att ännu en gång få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den å bordet vilande motionen nr 1014.

§ 6

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 77—104, bankoutskottets utlåtanden nr 31—36, tredje lagutskottets utlåtanden nr 32 och 33 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 12, 13, 16 och 17.

§ 7**Reformering av socionomutbildningen**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reformering av socionomutbildningen jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! I föreliggande utlåtande nr 71 från statsutskottet behandlas bl. a. en motion II: 811, som väckts av mig. Den går i huvudsak ut på att inrätta en konsulenttjänst vid var och en av socialhögskolorna, en tjänst vars innehavare skulle ha till huvuduppgift att skaffa fram handledare. Statsmakterna har ju under de senaste åren ålagt kommunerna en mångfald uppgifter. Detta gäller både primärkommuner och landstingskommuner. De uppgifter som redan finns blir alltmer komplicerade i vår dynamiska tid. Även tendensen till allt större kommunenheter gör att de kommunala förvaltningarna i mycket hög grad måste lita på att ärendena bereds av kvalificerade tjänstemän. Det är viktigt att det finns sådana kvalifice-

rade tjänstemän i tillräcklig utsträckning.

I detta läge hälsas därför med tillfredsställelse den kvalitativa och kvantitativa förbättring av socionomutbildningen som vi förväntar oss i framtiden. Den praktiska utbildningen kommer nu att ingå som ett led i de egentliga studierna, och detta skall ske under särskilda handledare, vars antal skall uppgå till 300. Det är därför utomordentligt väsentligt att se till att sådana handledare finns, och att det blir de rätta personerna, att de utbildas och sedan bistås med råd och anvisningar. Konsulenterna måste finnas till hands för att ge handledarna upplysningar och förmedla kontakter och erfarenheter. Kanske skulle de också i viss mån kunna följa handledarnas arbete. Efter det handledare blivit utbildade behövs det kontakt mellan dem och högskolan. Det behövs fortbildning och framför allt en kontinuerlig förnyelse av antalet handledare. Vi skall betänka att det är ett helt års utbildning för en ständigt växande skara ungdomar som åläggs dessa personer. De behöver en fast kontakt på högskolan som uteslutande har till uppgift att ägna sig åt deras problem, och en medarbetare som så att säga talar deras eget språk. Man räknar med att redan nästa läsår 75 handledare skall utbildas vid varje högskola. Kvaliteten på den praktiska utbildningen vid våra socialhögskolor står och faller med handledarna. Herr talman, jag tror att det är missriktad sparsamhet när man inte inrättar dessa konsulenttjänster vid våra socialhögskolor som bland annat de experter som biträtt vid propositionsskrivningen har föreslagit. Det är synd att utskottet behandlar frågan så pass styvmoderligt.

Herr talman! I detta läge har jag emellertid inget yrkande.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s):

Herr talman! Socionomutbildningskommittén uttalade på sin tid, att vid

en reformering av socionomutbildningen måste förutsättningar skapas för en utveckling av den samhällsvetenskapliga forskningen inom de områden som är särskilt aktuella för socialhögskolorna. Kommittén angav de ämnen där detta måste anses vara angeläget och föreslog också inrättandet av professorstjänster. Kommunförbunden för sin del underströk behovet av större resurser för den sociala och kommunalt administrativa forskningen. Visserligen framhölls det, att viss målforskning förekommit, bl. a. genom insatser från kommunförbunden, men omfattningen av de aktuella forskningsområdena och frågornas i snabb takt alltmer komplicerade karaktär fordrar en mycket omfattande grund- och målforskning.

I fjolårets proposition nr 79 framhöll departementschefen, att frågan om den sociala forskningens organisation, lokalisering och samordning med organisationen för samhällsvetenskaplig forskning vid universiteten borde ingående undersökas och övervägas. Departementschefen ville följaktligen inte då ta ställning till de förslag som väckts av socionomutbildningskommittén. I årets proposition nr 71, som vi nu behandlar, konstaterar departementschefen följande: »De universitetsämnena inom vilka social grundforskning främst bör bedrivas synes vara relativt väl tillgodosedda i fråga om resurser.» Departementschefen framhåller också, att avkastningen av riksbankens jubileumsfond framdeles i första hand torde komma att tillgodose samhällsvetenskaplig forskning och »därmed resurserna för social grundforskning». Av statsutskottets utlåtande framgår att kommittén för utredning rörande riksbankens jubileumsfond så sent som den 14 april 1964 framlagt förslag rörande fondens handhavande och utnyttjande. Kommittén förutsätter, framhåller utskottet, att fondens verksamhet till en början skulle kunna inriktas på social grundforskning.

Reformering av socionomutbildningen

I de likalydande motionerna I: 668 och II: 812 — den förstnämnda väckt av herr Lennart Geijer och den senare av mig — påpekas att stora krav ställs på forskningen vid socialhögskolorna. Vi motionärer är inte alldeles övertygade om att forskningsresurserna kan anses vara tillgodosedda, även om nu riksbankens jubileumsfond skulle komma att utnyttjas. Forskningsresurserna för flera av socialhögskolornas verkliga kärnämnen är obefintliga eller i vissa avseenden klart otillräckliga, och den forskning som bedrivs måste anses ur socionomutbildningens speciella synpunkter inte vara den riktiga. Vi anser, att det inte räcker med att hänvisa till antalet lärartjänster i ämnena statskunskap, statistik, nationalekonomi och sociologi vid de humanistiska fakulteterna vid universiteten. De lärare som innehar dessa tjänster kan enligt vår mening inte tillgodose de krav som här ställs.

Departementschefen har antytt att förslag om ett socialpolitiskt utredningsinstitut är att vänta från socialpolitiska kommittén. Ett sådant institut skulle bl. a. kunna tjänstgöra som serviceorgan för departement och statliga utredningar. Vi är emellertid tveksamma, om institutet verkligen kan tillgodose de önskemål som måste framställas ur utbildningssynpunkt.

I motionerna har vi yrkat att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla angelägenheten av att de förslag som socionomutbildningskommittén en gång avgav rörande professorer skulle aktualiseras tämligen snart. Utskottet har emellertid följt departementschefen och uttalar att ställningstagandet till frågan bör anstå, att man alltså skall vänta och se vad som kommer att hända. Dock finner utskottet ärendet vara av sådan vikt, att samarbetsnämnden för socialhögskolorna eller vederbörande universitetsmyndigheter bör ta de initiativ som kan anses påkallade. Jag är helt övertygad om att

Rörlig kredit till försvarets fabriksstyrelse

det ganska snart visar sig nödvändigt att ta sådana initiativ, och jag tillåter mig betrakta statsutskottets skrivning på denna punkt som positiv. Jag uppfattar den alltså så, att statsutskottet verkligen förväntar att initiativ skall tas av dem det vederbör. Därför böjer jag mig för den slutsats utskottet kommit till och ställer, herr talman, inte något yrkande.

I detta anförande instämde herr *Tobé* (fp).

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 8

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till byggnadsarbeten vid vissa universitet m. m.,

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag inom ekle-siastikdepartementets verksamhetsområde, och

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9**Rörlig kredit till försvarets fabriksstyrelse**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörlig kredit till försvarets fabriksstyrelse.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Vid utskottsbehandlingen av detta ärende ansåg jag mig inte kunna ställa något direkt yrkande, men

å andra sidan kunde jag inte ansluta mig till statsutskottets förslag och har därför vid utlåtandet antecknat en blank reservation.

Det synes mig rimma ganska illa med hela den ekonomiska politik som förs i landet, att ett statligt företag genom ett politiskt beslut skall kunna få sin likviditet stärkt på detta minst sagt uppseendeväckande sätt — den rörliga krediten i riksgäldskontoret för försvarets fabriksstyrelse höjs från 15 till 40 miljoner kronor med ett enda penndrag — när läget för företagen i allmänhet är sådant, att även de mest välskötta och produktiva företag har utomordentligt svårt att erhålla även nödortftiga krediter.

Dessutom är läget inom fabriksstyrelsen sådant, att även detta framkallar viss tveksamhet inför vad som nu sker. Statsrevisorerna har begärt en utredning av verksamheten inom fabriksstyrelsens olika företagsenheter så att man kunde få en uppfattning om deras lönsamhet. Även om det nog inte kan ifrågasättas att koncernen som sådan är räntabel, är det uppenbart att det finns delar av dess tillverkning som man har anledning att ifrågasätta.

Av den senaste styrelseberättelsen framgår, att den rörliga kredit som stått till fabriksverkets förfogande icke har behövt tas i anspråk på tio år förrän förlidet budgetår. Sedan dess skulle då likviditeten ha försämrats så extremt, att man nu behöver öka den rörliga krediten från 15 till 40 miljoner kronor! Om man har någon erfarenhet av företagsekonomi måste man finna det befogat att fästa uppmärksamheten vid en så hastig förändring av likviditeten. Det hade därför varit riktigt om den utredning som statsrevisorerna har begärt hade skett före beviljandet av i varje fall den nu föreslagna stora krediten.

Under utskottsbehandlingen ifrågasatte jag, om man inte kunde tänka sig ett utskottsinitiativ — det fanns ingen

Rörlig kredit till försvarets fabriksstyrelse

motion --- till en något rimligare avvägning av kreditbeloppet, men det fanns inte tillräckligt gehör för den tanken inom något av de andra partierna, och jag hade då inte någon möjlighet att utan stöd av motion föra fram en egen uppfattning. För det enskilda näringslivet framstår det emellertid som minst sagt egendomligt, att medan man där har svårt att få kredit på grund av det konjunkturläge i vilket vi befinner oss, så skall ett statligt företag på detta sätt genom ett politiskt beslut kunna praktiskt taget tredubbla den rörliga kredit som det nu helt hastigt blivit behov av. Jag har velat anmäla den tveksamhet som jag har känt inför detta förslag, herr talman. Jag är ledsen att jag inte har blivit i tillfälle att ställa ett konkret yrkande i kammaren. Jag får nöja mig med detta och kommer inte att delta i beslutet.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! I propositionen finns återgiven den framställning som försvarets fabriksstyrelse gjort när den begärde ökning av den rörliga krediten och där behovet av ökad kredit har motiverats. Man säger bl. a. att produktionsstrukturen vid de nytillverkande fabrikena har förändrats, att genomloppstiden för produkterna har ökat, att materialkostnadsandelen binder större kapital än tidigare, vilket allt ställer anspråk på likviditeten. Samtidigt har exempelvis försvarets myndigheter inte möjlighet att lämna dellikvider vid sina beställningar på samma sätt som man tidigare gjorde. Fabriksverket tillverkar dessutom numera avsevärt mera för export, vilket också kräver större kreditmöjligheter. De beställningar man får från civila kunder underbygger ytterligare behovet av kredit.

Det är alltså fråga om en strukturförändring över huvud taget i detta verk, vilket bör observeras då man tar ställning till förslaget om ökning av den rörliga krediten. Remissinstanserna —

fullmäktige i riksgäldskontoret och riksräkenskapsverket — har tillstyrkt framställningen från fabriksverket liksom också ett enhälligt statsutskott.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag vill understryka att jag inte har ställt något avslagsyrkande. Jag har inte ansett mig kunna ta det på mitt ansvar. Jag bestrider inte att det kan finnas behov av ökad rörlig kredit. Men jag har ansett att beloppet är uppteendeväckande stort, särskilt som den hittillsvarande krediten på 15 miljoner kronor under tio år inte har behövt tas i anspråk förrän senaste budgetår. Jag har tidigare från denna talarstol hemställt till försvarsministern att snarast låta igångsätta den utredning rörande fabriksverket som statsrevisorerna har begärt. Jag ber att nu få upprepa denna påminnelse till honom. Förhållandena är onekligen anmärkningsvärda, och här behövs en utredning.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets betänkande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckta motioner angående de mindre och medelstora företagens arbetsvillkor,

nr 28, i anledning av väckta motioner om sänkning av priserna på byggnadsmaterial,

nr 29, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om engångsunderstöd till f. d. städerskan Anna Maria Olsson, och

Utbyggnad av industrihälsovården

nr 30, i anledning av väckt motion om pension till förre förste kanslisten Ebba Ihrman.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden hemställt.

§ 11

Utbyggnad av industrihälsovården

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner om utbyggnad av industrihälsovården.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 629 av herr *Lager m. fl.* och II: 774 av herr *Holmberg m. fl.* hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till regeringen hemställde om utredning och förslag snarast om en utbyggnad av industrihälsovården.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 629 och II: 774 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Tidningarna innehåller i dag ett skrämmande exempel på hur illa det är ställt med företagshälsovården. Det aktuella fallet gäller en liten arbetsplats — AB Matakis företag utanför Lund — där tre arbetare har avlidit sedan 1960 och fyra har blivit oförmögna till fortsatt arbete på grund av silikos. I en rad motioner de senaste åren i samband med förslag om hälsokontroll och andra förebyggande hälsoåtgärder på arbetsplatserna, framför allt på arbetsplatser med stor risk för yrkessjukdomar, har vi erinrat just om silikosfaran som typiskt exempel på hur det går om man överlåter viktiga delar av hälsovården åt arbetsgivare, som bara har ett dominerande intresse, näm-

ligen att tjäna så mycket pengar som möjligt på sina företag. Det får just sådana här följder för de anställdas säkerhet och hälsa.

I Stockholms-Tidningen i dag erinras om vad som har förevarit på denna arbetsplats. 1949 misstänktes silikos hos en av de anställda, 1958 var denne helt invalidiserad och fyra år senare avled han. Det är ett typiskt förlopp. Trots att man 1949 upptäckte att mannen hade silikos fick han stå kvar på sin arbetsplats, uppenbarligen under samma förhållanden som tidigare. Han flyttades alltså inte till ett mindre riskabelt arbete, och han fick tydligen ingen vård. Det gick tio år och han blev helt invalidiserad och kort efteråt avled han.

1956 inträffade ännu ett fall, och den sjuke avled 1962 av sin yrkesskada.

1958 drabbades ytterligare två arbetare; den ene av dem avled i januari i år, och den andre sitter nu helt arbetsoförmögen i sin stuga.

1959 konstaterades nya fall. Två av de drabbade är i dag helt invalidiserade.

Det finns kanske någon som vill påstå att detta exempel är ett undantag, och att man bör akta sig för att på denna grundval generalisera. Jag vill påstå att det tyvärr är mycket vanligt att sådant inträffar. Det visar hur otillfredsställande det nuvarande systemet fungerar. I de fall jag nyss nämnt visste yrkesinspektionen *ingenting alls* om hur det var ställt på arbetsplatsen. Så illa fungerar nämligen det nuvarande systemet, därför att företagshälsovården är fördelad på så många instanser utan inbördes samverkan.

Utskottet erinrar om att det i alla fall har skett en betydande utveckling, att man här och där i institutioner som har att göra med företagshälsovård har företagit forskning och förstärkt organisationen, att det har företagits många utredningar och att det till och med kan ställas i utsikt ganska stora pengar från fonder för att fortsätta förbätt-

Utbyggnad av industrihälsovården

ringen på detta område, och det är helt riktigt. Det finns ingen anledning att göra erinringar mot den beskrivningen, och det har vi inte heller gjort. Vi har inte påstått att det inte sker förbättringar, men vi har påstått att det måste till ett annat system, framför allt att arbetsgivare inte skall ha det avgörande inflytandet i fråga om företagshälsovården, utan att det skall ligga hos samhället liksom all annan sjuk- och hälsovård.

De fall jag har påvisat här bekräftar också vad vi har sagt om industrihälsovården och de små företagen. Några av de allra största industriföretagen i Sverige har en relativt hyggligt ordnad industrihälsovård. Men den begränsade omfattningen av sådan industrihälsovård i landet framgår bl. a. därav att det i Sverige endast finns 10 heltidsanställda och 120 deltidanställda läkare som är verksamma inom detta område. Det föreligger alltså nu betydande brister även i fråga om stora företag. Men framför allt existerar sådana brister vid många tusen småföretag av den typ som beskrivs i tidningarna i dag. För det första finns inte där någon som bevakar de anställdas intresse i fråga om industrihälsovård, och för det andra finns inte en sådan kontakt mellan företaget och den samhällsdirigerade hälsovården att de anställdas hälsovårdsfrågor kan handläggas på ett tillfredsställande sätt.

Syftet med vår motion har framför allt varit att söka få till stånd åtgärder för att lägga hela ansvaret för företagshälsovården på samhället. Trots en del i och för sig goda exempel som kan ges på industrihälsovård inom mycket stora företag, vilka har både läkare och kliniker, är den ordning vi för närvarande har helt otillfredsställande. Detta visar sig i det ena fallet efter det andra — och framför allt beträffande de många tusen småföretag som inte har någon form av industrihälsovård. En sådan skall avse inte bara hälsokontroll

och ingripande i akuta fall utan också arbetsplatshygien, säkerhetsanordningar i fråga om maskiner m. m. och metodinstruktioner för de anställda så att de inte överanstränger sig genom lyft o. s. v. Allt detta är gruvligt försummat inom denna sektor av vår hälsovård. Jag tror inte att man kommer till rätta med dessa problem med mindre än att man i huvudsak följer de principer som vi försökt ge uttryck för i en hel rad motioner. Det gäller att få till stånd ett samspel mellan den samhälleliga hälsokontrollen, yrkesinspektionen, fackföreningarnas verksamhet på detta område och mycket annat. Men det hela måste ske i samhällets regi. Det är vad vi har avsett med vår motion om effektivare åtgärder i fråga om företagshälsovården.

Jag hemställer om bifall till motionen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Denna motion, liksom den som behandlas i det följande utlåtandet från allmänna beredningsutskottet, rör väsentliga ting. Det är inte någon i utskottet som inte har samma uppfattning som föregående talare i fråga om angelägenheten av att de i motionen upptagna frågorna löses. Men vi kan inte anse att man nu genom en skrivelse till Kungl. Maj:t skulle kunna påskynda ärendets fortsatta behandling eller låta denna behandling få någon annan form än den vi väntar oss av redan sittande utredningar. I dessa är engagerade de som måste komma i fråga för att kunna lösa en sådan här sak på ett tillfredsställande sätt. Det är representanter för medicinalstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, Arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen samt Svenska industriläkarföreningen. Inga andra torde ha större insikter i dessa frågor än just de som redan är engagerade i utredningarna.

Jag är övertygad om att mycket kan

göras, och jag tror liksom herr Holmberg att det allmänna får ta på sig en större del av ansvaret för denna hälsovård om de anställdas intressen skall kunna tillgodoses. Men förslag i den riktningen är vad man väntar sig av pågående utredningar. Med hänsyn härtill har vi inte ansett att man skulle vinna någonting med ett bifall till motionen. Därför yrkar jag bifall till utskottets förslag som innebär avslag på motionsyrkandet.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Nej, vi har ingen mistro mot de sakkunniga som redan är engagerade. Vi tror också att de utredningar som pågår kommer att bekräfta vår uppfattning om hur dessa saker bör ordnas. Men utskottet kunde ha kostat på sig en medverkan i syfte att driva utvecklingen i den riktning som också fru Eriksson i Stockholm tydligen var anhängare av, nämligen att få till stånd en systematisering under samhällets ledning av denna verksamhet. Det är framför allt på den punkten jag tycker att det brister i utskottets behandling av motionen.

Såvitt jag förstår menar egentligen alla att det inte går att lösa frågan på annat sätt än vad vi föreslagit. Men tills vidare är det bara vi som mycket enständigt har hävdat att det här måste ske en samordning på precis samma sätt som man sökt åstadkomma inom andra delar av sjukvården i landstingens regi. Det hade också för den fortsatta behandlingen av dessa frågor varit värdefullt om utskottet och riksdagen hade stått bakom ett sådant principiellt resonemang.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 629 och II: 774; och biföll kammarerna utskottets hemställan.

§ 12

Åtgärder till förebyggande av yrkesskador och yrkessjukdomar

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckt motion om åtgärder till förebyggande av yrkesskador och yrkessjukdomar.

I en inom andra kammarerna väckt och till allmänna beredningsutskottet hänvisad motion, II: 292, av herrarna *Elmwall* och *Börjesson* i Falköping hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga

1) om föranstaltande av en undersökning på vetenskaplig bas av hur vunnna erfarenheter om förebyggande och botande av yrkesskador och yrkessjukdomar skulle kunna spridas till företag och arbetsplatser för effektivare utnyttjande;

2) om vidtagande av åtgärder som kunde finnas möjliga för sådan samordning inom industrihälsovården, att mindre företag kunde få möjligheter att tillgodogöra sig de erfarenheter som större företag inom samma eller liknande tillverkningsgren eller bransch vunnit på området;

3) om skyndsamt framläggande av förslag till sådan förstärkning av resurserna för den vetenskapliga forskningen på området, att förhållanden som påvisbart framkallade yrkesskador — såsom beträffande traktorerna — snabbt kunde undersökas och effektivt motverkas;

4) om skyndsamt vidtagande av åtgärder som kunde finnas möjliga och lämpliga i syfte att genom radio och TV samt genom undervisning vid yrkesskolor och annan kursverksamhet öka upplysningen om yrkesskadors och yrkessjukdomars förebyggande och botande; samt

5) om åtgärder i syfte att vid inrättande av flerläkarstationer måtte beaktas, att därest möjligt anställdes någon läkare med industriläkarutbildning.

Utskottet hemställde, att motionen

Åtgärder till förebyggande av yrkesskador och yrkessjukdomar

II: 292 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Motion II: 292 vill fästa uppmärksamheten på en del förhållanden som talar för att man mer bör arbeta på att förebygga uppkomsten av yrkesskador och yrkessjukdomar. Som framgår av motionen utgår motionärerna från att den motivering som förebragts inte är vare sig fullständig eller uttömmande, men erfarenheter från det praktiska livet och samtal med industri-läkare och andra läkare har givit oss den uppfattningen att det bör provas, huruvida alla resurser blir tagna i anspråk för vidtagande av i första hand förebyggande åtgärder och för spridande av kunskap om dessa.

En del remissinstanser har på olika punkter understrukt motionärernas uppfattning, andra, t. ex. LO, ställer sig negativa till motionen. Medicinalstyrelsen framhåller att yrkesskadorna visar en tendens att minska vid större företag. Vid mindre företag däremot visar yrkesskadorna en ökning. Detta styrker vad motionärerna har framhållit, nämligen att de mindre företagen skulle ha nytta av att i större utsträckning få del av de större företagens erfarenheter på hithörande område.

Att som medicinalstyrelsen framhålla att olycksfallen under färd till eller från arbetet ökar hör väl egentligen inte till saken, eftersom dessa olycksfall inte i högre grad kan bero av företagets storlek eller arbetets art utan fastmer betingas av färdssätt, väglängd, vägbeskaffenhet eller andra förhållanden utanför arbetsplatsen. Olycksfall under färd bör således redovisas inte som olycksfall i arbetet, såsom nu tydligen sker, utan som olycksfall under färd till eller från arbetet.

Medicinalstyrelsen anser vidare att upplysning skall ske inte över massmedia utan genom upplysning på arbetsplatsen. Om detta skall ske på arbetsplatserna inom jordbruk och skogsbruk, blir förfaringssättet ganska dyrbart. Vi har i landet 200 000 traktorer, och även om en del traktorförare kunde sammanföras för information och rådgivning vid en arbetsplats, går det inte att den vägen nå resultat i den utsträckning som motionärerna avser. Det skulle bli alltför dyrbart.

Karolinska sjukhusets direktion understryker att en del arbetsmetoder är olämpliga och att det är svårt att avgöra hur detta påverkar olika individer. För att nå kunskap härom, säger direktionen, krävs undersökningar på så bred bas, att inte ens de större industriernas egna resurser är tillräckliga. Hela problemkomplexet måste bearbetas. Direktionen framhåller att det är angeläget att öka kunskaperna om hur yrkesskador och yrkessjukdomar skall förebyggas. Här sammanfaller således direktionens uppfattning med motionärernas. Docenten Åke Swensson har understrukt att resurserna är otillräckliga, och han pekar särskilt på hudsjukdomarna och behovet av åtgärder emot dessa.

SAF understryker att det ur de små företagsenheternas synpunkt är nödvändigt att samhällets hälsovårdande resurser tas i anspråk i större utsträckning än hittills i här berörda hänseenden. SAF påvisar en hel rad viktiga praktiska åtgärder som kan vidtagas. Bakom dessa råd kan jag spåra professor Forssmans mångåriga erfarenhet under arbetet på att förbättra arbetsförhållandena på olika områden.

SAF framhåller att vad som påyrkas i punkterna 1 och 2 kan lösas med ledning av redan vunna erfarenheter, tillstyrker yrkandena i punkterna 3 och 4 och motsätter sig ej heller yrkandet i punkt 5.

Statens institut för folkhälsan till-

Åtgärder till förebyggande av yrkesskador och yrkessjukdomar

styrker ökad upplysning och rådgivning genom radio och TV.

Att forskningen på hithörande områden behöver ökade resurser, därom råder tydligen inga delade meningar. Däremot kan det nog diskuteras om de utredningar och utvägar som utskottet anvisar är tillräckliga. Detta stora och betydelsefulla område kräver kostsamma åtgärder, om resultat skall nås, men dessa kostnader kan också snabbt återbetalas, om det blir resultat.

Motionärerna pekar på bl. a. jordbruket och skogsbruket, vilka måste anses eftersatta i olika hänseenden beträffande såväl forskning som upplysning och rådgivning. Förra året fanns ej ens 50 000 kronor till förfogande för fullbordandet av en av jordbrukstekniska institutet påbörjad undersökning för att få fram en ryggbesparande konstruktion av traktorsitsar. Detta är, när det gäller traktorn som arbetsplats, endast en detalj. På många områden av jordbruket och skogsbruket som arbetsplats måste forskning föregå och sedan föranleda ökad rådgivning i förebyggande syfte. Beträffande de i skogen arbetande ger en i motionen intagen promemoria av jägmästare Grahn en god uppfattning om behovet. För denna yrkesgrupp liksom för dem som arbetar i jordbruket föreligger stor risk vid ytterligare eftersläpningar.

Utskottet säger sig vara väl medvetet om vikten av att resultaten av arbetsforskning blir bekantgjorda. Utskottet anser emellertid att dessa frågor ägnas stor uppmärksamhet och *tror* att motionärernas önskemål kan bli tillgodosedda. Utskottet finner därför inte nödvändigt att påkalla åtgärder.

Jag tycker att utskottets skrivning tyder på att tveksamhet om att allt är väl beställt gör sig gällande även inom utskottet. Men resultatet blir ändå ett undanglidande, som för framtiden kan bli besvärande. Dessa frågor är så allvarliga att säkerhet bör råda innan de avfärdas. Även om en del av frågorna

kan anses besvarade återstår många helt obesvarade och olösta — och de återkommer tills en förbättring uppnås. Ett undanglidande orsakar endast onödig tidsutdräkt.

Att utskottet har öppen blick för vad som tidigare utträttats och vad som pågår i form av utredningar och forskning är tacknämligt. Men detta har även motionärerna påpekat. Det hade varit än mer tacknämligt om utskottet intresserat sig för de områden av arbetslivet där stora behov föreligger och där bristerna gör sig mest märkbara. Motionärerna har pekat på sådana områden.

Till sist vill jag fästa uppmärksamheten på att arbetarskyddsstyrelsen understryker angelägenheten av att resurserna förstärks såväl när det gäller arbetsforskning som i fråga om information.

Enbart detta, herr talman, motiverar att jag yrkar bifall till motionen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Elmwall slutade sitt anförande med att säga att enbart detta — att man behöver mer medel till arbetsvetenskaplig forskning — motiverar att han yrkar bifall till motionen. Men om saken gäller enbart detta eller framför allt detta att man vill ha mera pengar till arbetsvetenskaplig forskning, då är det lämpligare att skriva en motion med just det yrkandet, så att frågan blir behandlad där den kan avgöras.

Vad denna motion innehåller det är ju alla de ting som berörs i den motion som vi behandlade nyss. I alla dessa frågor har samtliga remissinstanser svarat att utredningar pågår, och de tycker det är angeläget att frågorna kommer fram men man kan vänta att utredningarna snart är klara.

Mot bakgrunden av alla dessa som jag tror vederhäftiga remissyttranden, i vilka det på varje punkt sägs, att man väntar på resultatet av pågående utred-

Åtgärder till förebyggande av yrkesskador och yrkessjukdomar

ningar, finns det väl ingen möjlighet för utskottet att kräva ytterligare utredningar. Vad gäller de punkter där motionärerna har framfört bestämda krav på mer pengar, så har remissinstanserna självklart inte varit tveksamma att instämma. Det var också detta som herr Elmwall till slut yrkade. Men därvidlag är ingenting att vinna genom en så allmänt hållen motion, som dock i sin huvuddel innebär att man kräver utredning. Att problemet är angeläget, det är vi överens med motionären om. Men han kan tyvärr liksom utskottet göra ganska litet för att få det löst snabbare än de experter som sysslar med det.

Därför har vi avstyrkt motionen — inte därför att vi har velat glida undan, som herr Elmwall tror, utan därför att vi sett realistiskt på frågan. Det kanske inte motionären gjorde när han yrkade bifall till sin motion.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Remissvaren behandlar ju ganska utförligt de fem punkter som motionärerna har satt upp som sina önskemål. På en del punkter pågår tydligen utredningar, på andra inte. Vad motionärerna pekat på är särskilt jordbruket och skogsbruket. Utskottets ordförande tycks ha förbisett att så är förhållandet. Vi påpekar att det är risken för att dessa områden blir ytterligare eftersatta. Vi hade nog väntat oss mer intresse i varje fall från utskottets sida för att få till stånd åtgärder, som på ett bättre sätt tillgodoser behovet. Det kommer väl så småningom att visa sig att behovet kvarstår. Jag förmodar att hur det än blir, så kommer det att arbetas med lösningar på dessa områden.

Vill fru Eriksson i Stockholm studera problemen inom jordbruket och skogsbruket i här berörda avseende, så finns det både skrifter och broschyrer som

klargör hur det ligger till. Jag kan rekommendera en liten skrift som heter »Traktorn som arbetsplats». Om man läser igenom den, klarnar nog begreppen när det gäller traktorerna. Men detta är ju, som jag sade förut, endast en detalj på detta stora område. Det kan dock vara lärorikt att studera den detaljen.

Det är många områden, som rör jordbruk och skogsbruk, där såvitt jag vet ingenting är åtgjort, och det behövs både pengar för att kunna göra insatser här och kanske kvalificerad arbetskraft för dessa undersökningar. Hur är det t. ex. med undersökningar rörande hörselskador orsakade av motorsågar? Jag vet inte att det någon gång har gjorts en sådan undersökning, och ändå har vi väl nu haft motorsågar i trettio år åtminstone. Jag kan peka på många sådana detaljer, men jag skall inte uppta mer tid.

Jag bara hoppas, herr talman, att om det väcks fler motioner i frågor av detta slag, de önskemål som framförs blir tillgodosedda, så att vi får ett bättre resultat.

Herr JACOBSSON i Sala (s):

Herr talman! Man kan vara säker på att om det kommer flera motioner i dessa frågor så skall de bli väl tillgodosedda av allmänna beredningsutskottet; det är jag övertygad om. Det har även denna motion blivit, men dels innehåller den allmänna synpunkter på frågan och dels avser den anslagsbeviljande, och detta kan ju inte beredningsutskottet göra någonting åt.

Det var emellertid inte för att säga detta som jag begärde ordet, utan det var på grund av herr Elmwalls första anförande, vari han mycket ordentligt redogjorde för samtliga de remissvar som har lämnats till beredningsutskottet och varpå utskottet har grundat sitt ställningstagande i frågan. Herr Elmwall läste mycket ordentligt upp vad alla yttrat, men han undvek konsekvent

Ökat skydd för taxichaufförer

att nämna någonting om vad dessa svar slutade med, nämligen att någon vidare utredning än vad som redan företagits beträffande punkterna 1—5 för närvarande inte är nödvändig, emedan såväl utredningar som praktiskt arbete pågår för att belysa samtliga dessa frågor.

Som exempel kan jag ta ett remissvar som herr Elmwall fäste mycket stort avseende vid, nämligen karolinska institutets. Herr Elmwall citerar, att det krävs undersökningar på bred bas och att det inte räcker med de stora industriföretagens egna resurser, utan att hela problemkomplexet måste bearbetas. Det är alldeles riktigt. Men sedan slutar herr Elmwall att referera. Utskottets recit fortsätter: »Sådana institutioner finns i de yrkesmedicinska centralerna, och fler kommer att skapas genom de yrkesmedicinska sjukhusenheter som föreslagits av utredningen angående yrkesmedicinens organisation m. m. Problemet som tas upp i yrkandet under 1) är ett praktiskt problem som kan lösas utan svårigheter. Beträffande yrkandena under 2) och 3) hänvisas till pågående utredning. Beträffande yrkandet under 4) framhålles såsom synnerligen angeläget att kunskap om yrkessjukdomar och deras förebyggande sprids i ökad omfattning. I fråga om yrkandet under 5) anföres, att företagshälsovården bör baseras på grupper av industrier inom närbelägna områden.»

Ja, men allt detta är ju saker som man varit helt och hållet enig om inom utskottet, och av alla dessa remissvar har det också framgått att de utredningar som pågår och de praktiska försök som göres för närvarande är av den arten, att om några ytterligare åtgärder skulle vidtagas därutöver, skulle dessa snarare komma att förhindra än befrämja utvecklingen. Däremot är ju alla överens om att det krävs kraftåtgärder för att dessa problem skall kunna avhjälpas, och detta önskemål

kan ju effektueras genom propaganda. På arbetsplatserna, genom radio och TV m. fl. massmedia pågår för närvarande en praktisk upplysningsverksamhet på detta område. Jag tror inte att någonting kan vinnas genom andra åtgärder för närvarande.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att jag redogjorde mycket noggrant för vad som sagts på de olika punkterna i remissyttrandet från SAF. Eftersom jag anser att denna institution har de största praktiska erfarenheterna i denna sak, tillmäter jag kanske detta yttrande större vikt än yttrandena från en del övriga remissinstanser utan att fördenskull vilja underkänna övriga remissyttranden. Men, herr talman, att stå och läsa upp hela remissyttranden det har jag ändå inte tänkt mig. Däremot är det väl naturligt att jag hänvisar till vad som talar positivt för motionen.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 292; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13**Ökat skydd för taxichaufförer**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner om ökat skydd för taxichaufförer.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Efter det fruktansvärda taximordet i Ugglarp i Halland för ett halvår sedan började jag fundera ganska mycket på vad man egentligen gör för att skydda taxichaufförerna. Vad gör man t. ex. för att finna mera pre-

Auktorisation av revisorer

ventiva skydd än vad den vid det här laget rätt bekanta mellanrutan utgör? Jag kunde ganska snart konstatera att i varje fall har utredningsarbetet beträffande denna fråga gått mycket sakta.

Vi motionärer ansåg att skall man över huvud taget kunna tänka sig att få fart på utredningsarbetet måste man åtminstone föra fram något nytt uppslag. Ett sådant ansåg vi vara de nödsändare som man använder på båtar och i flygplan. Det är en mycket liten aparat som man hastigt kan starta och som utsänder nödsignaler på en bestämd frekvens. Vi diskuterade saken med radiokunniga personer, och de ansåg att det skulle vara lätt att utrusta taxibilarna med sådana nödsändare. Det erbjuder inga större tekniska problem. Man kan till och med tänka sig en sändare som är så liten att chauffören kan ha den i fickan. En chaufför som känner sig hotad kan kasta bort den i terrängen eller på annat sätt starta den så att den sänder dessa speciella nödsignaler. Var och en förstår vilket värde det skulle ha för polisen att snabbt kunna lokalisera den plats där det eventuella dådet förövats.

Vi vet mycket väl att en sådan nödradio inte kan förhindra ett taximord, men det kan klargöra för alla dem som umgås med planer på ett överfall att de i så fall kan ha polisen i hälarna ganska snabbt.

Bland de remissinstanser som yttrat sig över detta förslag har delade meningar rått, men i stort sett har man ansett att det skulle vara av värde att detta uppslag närmare undersöktes. På en väsentlig punkt tycker jag emellertid att man har missuppfattat frågan, och det är närmast därför jag har begärt ordet. För att systemet skall fungera är det inte nödvändigt att täcka hela landet med mottagarstationer. Man kan mycket väl tänka sig att statspolisen i sina bilar har mottagarapparater för att ta in sändningen på speciella nödfrekvenser. Det är framför allt på

denna punkt som jag vill skicka ett ord med på vägen när frågan nu går till vidare utredning: Låt radiotekniker studera detta problem! Jag tror att de kan komma med ganska goda uppslag och att de kan konstatera att anordningen går att genomföra utan alltför stora kostnader.

Det är av behovet påkallat att man sätter fart på utredningsarbetet. Det går litet långsamt för närvarande. Även om allmänna beredningsutskottet behandlat motionen välvilligt och konstaterat att förslaget kan rymmas inom den utredning som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen företar vill jag dock skicka denna uppmaning med på vägen: Skyn-da på innan nya olyckor händer på detta område!

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Bengtsson i Halmstad har på ett utmärkt sätt uttryckt vad utskottet egentligen ville säga. Det var mera av formella skäl som vi inte ville kräva en utredning. Vi anser emellertid att den utredning som nu tycks gå för halv maskin borde få andra resurser och aktiveras på nytt. Vi delar helt motionärernas åsikt om angelägenheten härav. Vi kan alltså instämma i herr Bengtssons kompletterande yttrande till utskottets utlåtande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14**Auktorisation av revisorer**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckta motioner angående auktorisation av revisorer.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 242 av herr Paul Jansson och II: 291

Auktorisation av revisorer

av herr *Carlstein m. fl.* hade föreslagits, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning för beredande av insyn eller inflytande från det allmännas sida i handelskamrarnas verksamhet med auktorisation av revisorer.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 242 och II: 291 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Thunvall* och fru *Hörnlund*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 242 och II: 291 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om en allsidig utredning för beredande av insyn eller inflytande från det allmännas sida i handelskamrarnas verksamhet med auktorisation av revisorer.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! I motionerna I: 242 och II: 291 har frågan om en översyn av reglerna för auktorisation av revisorer tagits upp. Auktorisationen är för närvarande anförtrödd åt landets handelskamrar som i sina stadgar har noggrant preciserade kunskaps- och erfarenhetskrav för erhållande av auktorisation. Normalt krävs avlagd civilekonomexamen och därutöver fem års praktisk erfarenhet. En förutsättning för att handelskammaren skall meddela auktorisation är att den s. k. centrala revisorsnämnden har tillstyrkt framställningen. Denna centrala revisorsnämnd består av representanter från handelskamrarna, och vidare är handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg, Föreningen Auktoriserade revisorer och Revisorsamfundet representerade med en ledamot var. Enligt de bestämmelser som nu är gällande kan den som innehar avlönad tjänst ej erhålla auktorisation. Vidare mister den som innehar auktori-

sation denna, om vederbörande exempelvis erhåller befattning som stadsrevisor. Detta förhållande har påpekats och kritiserats i de nämnda motionerna.

När man nu tar del av utskottets utlåtande finner man att den främsta anledningen till denna bestämmelse synes vara att den privatpraktiserande revisorn ej anses vara i beroendeställning, medan man tydligen menar att en statligt eller kommunalt anställd revisor befinner sig i en beroendesituation. Enligt mitt förmenande är denna slutsats i hög grad diskutabel. En stadsrevisor exempelvis tillsätts och entledigas av stadsfullmäktige och har, vågar jag påstå, en oberoende ställning gentemot sina uppdragsgivare. Det torde väl också vara uppenbart att exempelvis revisionsverkets revisorer har en absolut oberoende ställning gentemot de styrelser och de verk som de har att granska, men eftersom de innehar en avlönad anställning kan de inte inneha auktorisation. Jag skall inte ge mig in på frågan i vad mån de auktoriserade aktiebolagsrevisorerna alltid är oberoende av bolagsstyrelser och direktörer eller av bolagsstämman i ett enmansbolag, vilket i och för sig skulle vara av stort allmänt intresse att utreda. Men jag vågar med fog påstå att de statligt och kommunalt anställda revisorerna har en minst lika oberoende ställning. Med hänsyn till det anförda kan jag inte finna något skäl till att de kommunalt och statligt anställda revisorerna skall undantas från möjligheten att inneha auktorisation.

Kravet på en enhetlig bedömning av auktorisationsfrågor som också framförts i motionerna anser utskottet vara värt stort beaktande. Men utskottet anser att detta krav är tillgodosett genom den centrala revisorsnämndens handläggning av dessa frågor. Så är emellertid inte fallet. De lokala handelskamrarna har såvitt jag vet inte någon skyldighet att remittera ärenden av detta slag till centrala revisorsnämnden utan

Auktorisation av revisorer

kan mycket väl avgöra saken efter eget gottfinnande. Någon möjlighet för den sökande att överklaga beslutet finns inte. Denna lokala handläggning kan medföra en godtycklig behandling, och man kan heller inte bortse från riskerna för en viss monopolbildning.

Utskottet säger att detta inte behöver befaras och hänvisar till den brist på sökande som är rådande. Men även härvidlag tror jag utskottet gör sig skyldig till en felbedömning. Utan tvekan förekommer lokala olikheter i behandlingen. Bl. a. vet jag att en auktorisationsökande avvisats av handelskammaren i Borås men med samma meriter erhållit auktorisation av handelskammaren i Göteborg.

Någon möjlighet att överklaga en nekad auktorisation erbjuds som sagt inte. Inte heller är de handlingar som beslutet grundats på offentliga. På den punkten har utskottet anslutit sig till motionärernas uppfattning och uttalat att dessa förhållanden bör rättas till. Av utskottsutlåtandet framgår vidare att man från handelskamrarnas sida inte motsätter sig att införa någon form av besvärsrätt, och utskottet förutsätter att frågan av vederbörande upptas till allvarlig prövning.

Sammanfattningsvis vill jag anföra att det är angeläget att möjligheter till auktorisation öppnas för de statligt och kommunalt anställda revisorerna. Vidare har den nuvarande ordningen vad beträffar handelskamrarnas handläggning av auktorisationsärenden så stora brister att en allmän översyn är önskvärd.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen av fruarna Thunvall och Hörnlund.

I detta anförande instämde herrar *Carbell* (s) och *Löfroth* (fp).

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Herr Carlstein har här redogjort för anledningen till motionerna, och jag kan helt instämma i vad

han anfört. Jag är inte motionär, men vid behandlingen av motionen fann jag så många obesvarade frågor, att de väl motiverade den utredning som motionärerna begärt, och jag har därför tillsammans med fru Hörnlund reserverat mig mot utskottets beslut.

Det märkliga är att när man läser utskottsutlåtandet finner man att utskottet har samma uppfattning som motionärerna, och man blir minst sagt förvånad, när utskottet ändå kommer till den slutsatsen att det inte finns skäl att förorda tillsättande av den föreslagna utredningen och därför avstyrker motionerna.

Vi reservanter anser att det finns flera skäl för att utreda frågan. Det är, som herr Carlstein också sagt, de olika handelskamrarna som har att meddela auktorisation eller avslå ansökningar om sådan. För den händelse en ansökan avslås meddelas detta oftast utan motivering, och den sökande har ingen möjlighet att få rättelse eftersom det inte finns någon besvärinstans. Vi anser det synnerligen önskvärt att undersöka möjligheterna att åstadkomma en besvärssordning.

En auktoriserad revisor får inte heller behålla sin auktorisation vid anställning inom stat eller kommun, och detta motiveras med att han då kommer i beroendeställning. Men, herr talman, kommer man inte i samma eller ännu starkare beroendeställning, om man erhåller revisionsuppdrag av t. ex. ett stort bolag? Detta är enligt vår mening en anledning till att även denna sida av frågan behöver utredas.

Vad centrala revisorsnämnden beträffar förutsätter utskottet att nämnden är beredd att med kraft verka för enhetlighet i bedömningen av auktorisationsfrågor. Det är nu som sagt varje handelskammare — ibland efter hörande av centrala revisorsnämnden — som avgör ansökningar om auktorisation. Men hur skall revisorsnämnden få reda på detta önskemål från utskottets sida, när ut-

Auktorisation av revisorer

skottet anser att någon åtgärd med anledning av motionerna icke behöver vidtas?

Den som uppfyller de formella kompetenskraven kan — såsom herr Carlstein nyss givit exempel på — trots detta inte vara säker på att erhålla auktorisation.

Vidare är det, såsom jag ser saken, angeläget att exempelvis en kommun som söker en revisor också skall kunna anställa en revisor med auktorisation utan att vederbörande därför skall förlora sin auktorisation. Den praxis som tillämpas kan leda till och har också gjort det att auktoriserade revisorer icke söker sådana tjänster.

Utskottet anser att möjlighet bör öppnas »för den som fått avslag på ansökan om auktorisation eller fått sin auktorisation upphävd att genom anförande av besvär få ärendet omprövat. En sådan ordning skulle överensstämma med de allmänna principer om besvärsmätt som nu gäller i statlig och kommunal verksamhet. Enligt vad utskottet erfarit och som framgår av kommerskollegii yttrande lär man från handelskamrarnas sida icke motsätta sig att införa någon form av besvärsmätt. Utskottet förutsätter att frågan av vederbörande upptages till allvarlig prövning.»

Hur kan utskottet förutsätta något sådant, om man inte ger några som helst anvisningar om tillvägagångssättet, utan helt enkelt avstyrker motionerna med det uttalandet att de inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd? Jag måste säga att utskottet i sina slutsatser gör en kullerbytta i förhållande till vad utskottet tidigare sagt.

Herr talman! Enbart de skäl som jag anført motiverar mer än väl att frågan blir föremål för en allsidig utredning, och jag ber att få yrka bifall till den reservation som avgivits av fru Hörnlund och mig.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Den föreliggande frågan har ägnats stort intresse av utskottet

och det säger sig självt att man därvid anført skäl både för och emot motionerna. Vi inom utskottsmajoriteten anser emellertid att utskottet har gått så långt som är erforderligt, men ett par utskottsledamöter har dock funnit anledning att reservera sig. I remissvaren både från kommerskollegium och från Föreningen Auktoriserade revisorer har man bestämt avstyrkt motionerna. Under sådana förhållanden har inte utskottet kunnat gå någon annan väg än som skett.

Reservanterna liksom motionärerna har påtalat det förhållandet att en kommunalanställd eller statsanställd inte kan erhålla auktorisation som revisor. Men över huvud taget är ju, såsom framhålles i utskottsutlåtandet, grundpelaren för hela auktorisationssystemet att vederbörande revisor skall ha en oberoende ställning. Låt oss ta det exemplet att en kommun driver ett visst företag och att det inom den enskilda företagsamheten finns ett motsvarande företag. Kan det anses rimligt att den kommunalanställda revisor, som sköter det kommunala företaget, samtidigt skall kunna i sin egenskap av auktoriserad revisor få full insyn i konkurrentföretaget? Jag har svårt att tänka mig att detta skulle accepteras såsom någonting helt opartiskt. Vi människor har ju inte alltid så stor motståndskraft mot frestelser, och det kan också i detta sammanhang vara anledning räkna med vissa syndafall. För min del tror jag att om en revisor är fri och självständig så blir förtroendet för honom betydligt större.

Såsom reservanterna framhåller förlorar en auktoriserad revisor sin auktorisation vid anställning i allmän tjänst. Men om denna anställning upphör, kan vederbörande, om han så önskar, erhålla förnyad auktorisation. Han är alltså inte för all framtid utestängd från auktorisation därför att han en tid haft kommunal eller statlig anställning.

Auktorisation av revisorer

Kommerskollegium har i sitt remissyttrande klart medgivit att det skulle av principiella skäl vara lämpligt med en besvärsrätt. Även från utskottsmajoriteten har vi framhållit att det kunde vara rätt nyttigt med en sådan rätt. Enligt upplysningar som jag senast i dag erhållit har man inte heller från handelskamrarnas sida någonting emot att det kan komma till stånd en besvärsprovning. För min del tror jag att det skulle vara lämpligt.

Det är inte heller så att handelskamrarna kan hur som helst behandla auktorisationsfrågor, d. v. s. om de vänder tummen nedåt, blir det ingen auktorisation, och om de godkänner ansökan, så är allting klart. Det finns ju en institution som heter Handelskamrarnas centrala revisorsnämnd och såsom ordförande i denna nämnd sitter förre hovrättsrådet Lassen, som väl alltid varit erkänd som en mycket skicklig jurist. Jag kan därför inte finna att man bör använda sådana uttryck som herr Carlstein gjorde när han talade om en godtycklig behandling av ansökningar om auktorisation. Så går det inte i verkligheten till; i annat fall skulle det nog ha blivit bekant över hela linjen och handelskamrarna skulle ha riskerat att deras verksamhet kommit i vanrykte. Detta vill man inte, utan man eftersträvar på allt sätt att bara ge auktorisation åt dem som verkligen kan sin sak och som har en fri och självständig ställning gentemot sina uppdragsgivare. Enligt min bestämda uppfattning är detta någonting mycket värdefullt. Kan vi dessutom — vilket jag inte har något emot — få en besvärsrätt som ger möjlighet att pröva vissa principiella beslut är den sidan av saken också tillgodosedd. Jag tycker till och med att motionärerna i så fall skulle kunna säga sig att de i realiteten har nått vad de önskade. Fördenskull tror jag att utskottet har handlat rätt när det har fattat detta beslut.

Fru Thunvall anmärkte i någon mån

på utskottets ställningstagande och menade att det hade gjort en kullerbytta. Det får var och en bedöma på sitt sätt, och fru Thunvall och utskottet tycker kanske litet olika. Det kan hända att utskottet skulle kunna anse att det är reservanterna som har gjort en kullerbytta. Jag tror emellertid inte att vi behöver bry oss om den saken.

Med det tillägg som vi har gjort tror jag att saken kommer att ordna sig på ett för alla parter tillfredsställande sätt. Låt oss emellertid inte göra något sådant att vi rycker undan grunden för revisorernas fria ställning gentemot sina uppdragsgivare eller riskerar att kommuner får insyn i andra företag och därmed ges möjligheter till illojal konkurrens. Sådant vill jag för min del inte vara med om; det säger jag årligt och klart ifrån redan från början.

Jag brukar fatta mig kort, herr talman, och skall göra så även i denna fråga. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSTEIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Bäste-kille säger, att remissinstanserna inte har velat vara med om detta förslag. Givetvis har det en oerhörd betydelse vem man frågar. Det är klart att om man frågar Föreningen Auktoriserade revisorer, tycker den att allt är gott. I rättvisans namn måste det dock sägas, att trots att man valt remissinstanser på detta sätt har Sveriges köpmannaförbund tillstyrkt motionen på de skäl som är anförda i den. Det skulle ha varit mycket intressant att lyssna till vad exempelvis Kommunförbundet eller Svenska stadsförbundet hade sagt, om de hade fått denna motion på remiss.

Jag kan inte riktigt förstå resonemanget om att den som är anställd i kommunal eller statlig tjänst är beroende av sina uppdragsgivare på ett annat sätt än den som har en privatpraktiserande revisionsbyrå. Herr Nilsson säger nu att det skulle kunna inträffa

Auktorisation av revisorer

att en kommunalanställd revisor, om han vore auktoriserad, skulle kunna ta ett uppdrag och därigenom få insyn i ett enskilt företag, vilket inte skulle vara nyttigt. Det är dock mycket lätt att sätta spärren för sådant, ty i allmänhet står det i instruktionen för kommunalanställda revisorer att de inte äger rätt att ha några uppdrag utom tjänsten. Vad som är viktigt härvidlag och vad som gör att jag finner denna fråga angelägen är emellertid, att när stat eller kommun vill anställa revisorer begränsas rekryteringsmöjligheterna av att kompetenta personer, som innehar auktorisation inte söker dessa tjänster, därför att de därigenom skulle mista sin auktorisation. Därför får vi kanske finna oss i att till de kommunala och statliga företagen rekrytera personer som inte är så kvalificerade som de vi skulle ha fått om de hade fått behålla sin auktorisation. Jag tycker att det är befogat att man ser allvarligt på detta förhållande.

Herr Nilsson anser också att man tack vare centrala revisorsnämnden får en enhetlig bedömning. Om en handelskammare vägrar auktorisation behöver man emellertid inte gå till Centrala revisorsnämnden. Det är först när en ansökan tillstyrks som denna skall yttra sig, och det är ett faktum att behandlingen i vissa fall är godtycklig. Jag nämnde som exempel en sökande som fick avslag på en ort men med samma handlingar fick auktorisation på en annan. Jag finner detta anmärkningsvärt.

Fru THUNVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Carlstein förekom mig, och jag skall därför bara påpeka att vi väl inte kan förutsätta att handelskamrarna själva skall ta initiativ för att möjliggöra någon form av besvärsmätt — vilket var det enda som herr Nilsson i Bästekille kunde tänka sig att gå med på — när utskottet hemställer att frågan inte skall föranleda någon åtgärd. Jag finner fortfarande

de frågor som jag ställde i utskottet och inte fick besvarade där och som jag även ställt här i dag visa på behovet av en utredning av denna sak.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Carlstein ansåg att i och med att Föreningen Auktoriserade revisorer i sitt remissvar sagt att allt var gott var vi också nöjda i utskottet. Föreningen har framhållit att den inte har märkt någon allvarlig brist, och jag tror inte att den skulle ha förklarat att allting fungerar ganska väl, om den inte hade funnit att så är fallet.

På vissa håll tror man att det är fråga om att försöka hindra ett antal människor att få auktorisation. Det råder dock i dag stor efterfrågan på utbildade revisorer, och ingen som har denna utbildning och står fri från andra företag hindras att bli auktoriserad. Det vet båda parter, och därför har föreningen lämnat ett remissvar som vi mycket väl kan godta.

Naturligtvis kommer vi i detta sammanhang in på den principiella frågan om en kommunalanställd person också skall kunna få auktorisation och förrätta uppdrag hos andra, konkurrerande företag. Jag anser att detta skulle strida mot vanliga principer. För min del kan jag alltså inte godta en sådan princip. Jag kan inte tänka mig själv in i den situationen att jag som auktoriserad revisor i ett kommunalt företag skulle kunna revidera ett konkurrerande företag. Jag skulle råka i beroendeställning, och jag skulle kunna få upplysningar som kunde välla vederbörande skada, om jag ville missbruka dem. Den risken finns, och vi kommer aldrig ifrån den.

Vad frågan om kvalifikationerna beträffar tror jag att det vore bra om vi

Auktorisation av revisorer

ovanpå vad som i dag gäller finge möjligheter till besvär över beslut. Det tror jag är det riktigaste, och jag tror också att en sådan ordning kommer.

Fru Thunvall sade att vi inte skall vänta oss att handelskamrarna tar några initiativ. Varför inte det? De har naturligtvis läst den motion som herr Carlstein och reservanterna fru Hörnlund och fru Thunvall har talat för. Är det någon punkt som brister skall vi rätta till den. Jag tror att åtgärder i detta avseende kommer.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag förstår, att motionärerna är angelägna om att en auktoriserad revisor skall ha möjlighet att bli auktoriserad på samma villkor överallt och att bedömningen av hans verksamhet skall vara densamma. Detta har vi också framhållit i utskottets utlåtande. Likaså förstår jag att man vill ha rätt och möjlighet för en auktoriserad revisor att överklaga handelskamrarnas bedömning.

Men jag är inte överens med motionärerna beträffande deras uppfattning om villkoren för en auktoriserad revisors självständighet, som jag anser vara mycket väsentlig. Man må anse att den nuvarande ordningen, att en auktoriserad revisor icke får bibehålla sin titel vid kommunal anställning, innebär ett misstänkliggörande mot kommunerna. Men ett faktum är att det ligger mycken tyngd i yttrandet från kommerskollegium som anser det vara en grundpelare i hela auktorisationssystemet att revisorn inte har avlönad tjänst hos någon. Det är högst väsentligt att den saken hävdas kanske ännu mer än vad som sker i dag.

Jag är inte främmande för tanken att ha auktoriserade revisorer anställda t. ex. vid länsstyrelserna och tvång på att en sådan revisor bör anlitas jämtes med annan auktoriserad revisor i företag av viss storlek. Frågan är också om det inte ligger någonting i

herr Carlsteins påstående att man ofta har sämre revisorer i stat och kommun än på andra håll. Jag är dock inte säker på att detta i så fall beror på att vederbörande har mist sin auktorisation, när han sökte befattningen. Jag undrar om man inte skulle stärka den auktoriserade revisorns ställning ännu mera och kräva anlitan av revisor även för statliga och kommunala företag. Det mest angelägna är att stärka den auktoriserade revisorns självständighet. Han skall inte vara beroende på något sätt. Detta är ett större problem än att den auktoriserade revisorn skall få behålla sin titel i kommunal tjänst. Den får han ju f. ö. tillbaka, när han lämnar tjänsten och återgår till självständig revisionsverksamhet, där han har behov av den.

Nu invänder man kanske att auktoriserade revisorer inte söker kommunal tjänst, men det beror väl i så fall på att antalet auktoriserade revisorer är så pass begränsat. Det är svårt att rekrytera tillräckligt kvalificerat folk på alla områden. Detta är alltså inte något speciellt utmärkande för dessa tjänster.

Det ligger en fara i att tumma på självständighetskravet. Utskottets uppfattning har också varit att de auktoriserade revisorerna skall vara oberoende av avlönad anställning.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av fru Thunvall och fru Hörnlund; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15

Föredrogs allmänna beredningsutskottets memorial nr 28, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16

Granskning av statsrådsprotokollen

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 12, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets i *avdelning A* gjorda anmälan, att utskottet ej funnit skäl att mot ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, lades till handlingarna.

Utskottets i *avdelning B* gjorda anmälan, att utskottet ej heller funnit anledning framställa någon anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot ledamot av statsrådet, lades till handlingarna.

Föredrogs vad utskottet i *avdelning C* anfört angående förhållanden av beskaffenhet att föranleda uttalanden av utskottet utan återopande av § 107 regeringsformen; och yttrade därvid:

Ang. landshövdingarnas innehav av uppdrag vid sidan av tjänsten

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Konstitutionsutskottets memorial nr 12, sådant det i dag presenteras för kammaren, är inte något sensationellt aktstycke, och jag förutsätter att den debatt som kommer att följa under de olika punkterna i memorialet kommer att bli ganska stillsam. Vi har i år funnit oss föranlåtna att dela upp dechargememorialet i två memorial. Det andra, som kommer att presenteras kammaren om ett par veckor och som rör ansvaret i den s. k. Wennerströmaffären, tror jag inte man kan fälla samma omdöme om som beträffande detta första. Där har utskottet ännu inte slutfört sin granskning.

Det råder mycket ålderdomliga bestämmelser för konstitutionsutskottets granskning av statsrådets fögderi. Om vi skulle följa föreskrifterna bokstavligen i de mycket gamla paragraferna, så skulle bara två paragrafer kunna tillämpas, nämligen §§ 106 och 107 regeringsformen. De förekommer inte i här förevarande memorial. Men det finns

ingen anledning tro, det vill jag mycket bestämt hävda, att det här bara rör sig om döda punkter i vår regeringsform. Den saken kommer sannolikt att bli uppenbar vid nästa dechargedebatt. Nu har de dock ingen betydelse.

Sedan några år tillbaka har utskottet i stället för återopande av § 107 regeringsformen använt en annan metod, nämligen att göra vad vi kallar för tillkännagivanden. I år förekommer tre tillkännagivanden. Två är enhälliga, och vid ett finns det en reservation. Man kan naturligtvis fatta dessa tillkännagivanden som någon — låt vara mycket mild — kritik av statsråden. Det behöver emellertid inte alls vara på det sättet. Någon som helst påföljd kan det ju inte bli fråga om.

Vad utskottet menar när det tillämpar denna princip om tillkännagivanden, som ju inte finns föreskriven i grundlagen, är att man gärna vill påpeka vad man anser vara oegentligheter i administrativ praxis. Man föregriper här helt enkelt vad författningsutredningen för sin del har föreslagit, nämligen att en av huvudpunkterna i granskningen skall vara just kritik av administrativ praxis, icke i första hand kritik av enskilda statsråd.

Jag skall bara, herr talman, säga ett par ord om det första av de tillkännagivanden som nu föreligger. Det gäller frågan om landshövdingarnas bisysslor, som i själva verket är ett mycket gammalt ärende och har följt riksdagen under mer än 30 år. Jag har här några uttalanden från konstitutionsutskottet. Det äldsta är från 1931. Herr David Bergström hade då väckt en motion med förslag om ändring av § 46 regeringsformen av följande innebörd: »Allenast där tvingande omständigheter det påkalla, må Konungen tilldela landshövding uppdrag, som medför vistelse utanför länet.» Denna motion avstyrktes av utskottet och avslogs av riksdagen. Men utskottet gör i alla fall på denna punkt vissa konstateranden. Jag skall bara citera en mening i utskottsutlåtandet:

Ang. landshövdingarnas innehav av uppdrag vid sidan av tjänsten

»Det är därför önskvärt, att Kungl. Maj:t iakttagit stor återhållsamhet beträffande överlämnande av sådana» — d. v. s. offentliga — »uppdrag till landshövdingar.»

I dechargememorialet 1937 gör utskottet en s. k. omförmälan — en motsvarighet till vad vi i dag kallar tillkännagivande — där det bl. a. sägs att »utskottet låtit företaga en undersökning angående de offentliga och enskilda uppdrag, som landshövdingarna innehava vid sidan av statstjänsten». Resultatet av denna undersökning redovisas i en särskild bilaga på samma sätt som utskottet gjort denna gång. Och så säger 1937 års utskott: »Av denna sammanställning torde framgå, att en sådan begränsning av landshövdingarnas uppdrag vid sidan av statstjänsten, som riksdagen vid löneregleringens beslutande får anses hava förutsatt och åsyftat, icke kan anses hava kommit till stånd.» Där gör man alltså ett mycket bestämt och preciserat uttalande, som icke förekommer i årets memorial.

1945 återkommer utskottet i ärendet i en reservationsvis framförd anmärkning mot dåvarande socialministern, statsrådet Möller, av två bondeförbundare och två socialdemokrater. Jag skall förbigå det utlåtandet.

Detta ärende är alltså en gammal bekant i våra hävder; vid flera tillfällen har vi haft anledning att syssla med det.

I årets memorial finns i en bilaga på sidan 40 en redovisning för hur många uppdrag de olika landshövdingarna har. Jag är emellertid angelägen om att framhålla, att denna förteckning inte kan göra anspråk på fullständighet. Man har försökt att ur riksdagsberättelsen och på annat sätt plocka fram uppgifter, men man har självfallet inte kunnat utfråga vederbörande. De här redovisade uppdragen är alltså ett minimum, och det är mycket sannolikt att det förekommer andra uppdrag inom länet

som inte är redovisade, d. v. s. sådana för vilka man icke ansett sig behöva begära Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd. Jag har från riksdagens upplysnings-tjänst begärt en kompletterande utredning om de kommittéuppdrag som vederbörande landshövdingar har, och det är en mycket lärorik läsning. Jag har fått en uppställning på åtskilliga sidor med angivande av de utredningar som landshövdingarna sitter i och där de i regel på grund av sin ställning är ordförande. Man finner t. ex. att landshövdingen i Stockholms län har tre rätt viktiga kommittéuppdrag, bl. a. ordförandeskap i konsumtionskreditutredningen, som haft 28 sammanträden under året. Landshövdingen i Blekinge län har tre kommittéuppdrag, bland vilka parkeringskommittén har medfört 20 sammanträden under detta granskningsår.

Nu är det inte på något sätt min avsikt att rikta personlig kritik mot de olika landshövdingarna för dessa uppdrag, som de fått och åtagit sig. På de människor, som är duktiga och väl förfarna i allmänna värv, vilket dessa personer är, lägger man gärna ytterligare uppdrag, och vederbörande har kanske svårt att säga nej.

Detta är förhållanden som vi, om vi granskar oss själva, kanske känner igen. Ordet mångsyssleri har en litet otrevlig bismak, men det innebär naturligtvis på samma gång ett erkännande av att vederbörande är duktig och lämpad för respektive uppgifter. Vad utskottet velat göra är helt enkelt att rikta ett observandum till regeringen, att regeringen skall ha sin uppmärksamhet på saken. Vi förväntar oss att regeringen i fortsättningen i möjligaste mån kommer att begränsa ifrågavarande uppdrag. Detta är självfallet ett intresse för befolkningen i respektive län. Befolkningen har ett berättigat önskemål att landshövdingen så mycket som möjligt skall vistas i sitt län.

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av det tillkännagivande som konstitutionsutskottet — efter lottning — gjort vid sin undersökning av de under granskningstiden ingångna handelsöverenskommelserna.

I regeringsformen regleras hur handelsavtal skall träffas med främmande makt. I § 12 regeringsformen står att handelsavtal av större vikt skall godkännas av riksdagen, och i § 54 stadgas att rådplägnings skall ske mellan konungen och utrikesnämnden i alla utrikesärenden av större vikt. Avgörande för bedömandet och behandlingen av dessa frågor är alltså hur stor vikt som tillmätts respektive handelsavtal.

Den undersökning konstitutionsutskottet företog vid förra årets riksdag föranledde ingen utskottets erinran. En reservation fogades emellertid till utskottets memorial av de borgerliga ledamöterna. Som följd därav uppstod en debatt här i kammaren, och jag kan i stort sett nöja mig med att hänvisa till den, eftersom enligt min bedömning ingenting nytt i sak kommit in i bilden sedan dess.

I år har emellertid efter lottning — som jag nämnde inledningsvis — utskottet gjort ett tillkännagivande. Utskottets samtliga borgerliga ledamöter har enat sig om detta tillkännagivande — det får väl ses i belysning av strävandena att utåt visa samarbetsförmåga i dessa partisplittringens tider. Herr Heckscher redovisade i ett tal i söndags de borgerliga ledamöternas gemensamma ståndpunkter i konstitutionsutskottet under den gångna delen av riksdagen. Enligt referatet pekade han på frågorna om utlandssvenskarnas rösträtt, ärendefördelningen mellan statsdepartementen och planeringsorganens ställning i statslivet. Han kunde ju också ha nämnt detta tillkännagivande rörande handelsöverenskommelserna. Jag sä-

ger detta endast för att göra bilden fullständig.

Som jag framhöll har emellertid i sak ingenting hänt som påkallar någon erinran från riksdagens sida. Till konstitutionsutskottets memorial har också fogats en reservation som ger klart uttryck för detta. Jag hade, herr talman, tänkt ställa ett yrkande om ogillande av utskottets tillkännagivande, men jag skall avstå därifrån.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det är med uppriktigt förvåning jag tagit del av konstitutionsutskottets memorial på denna punkt, och jag vill därför — i anslutning till vad herr Adamsson nyss sade — framföra min mening i frågan.

Får jag erinra om att riksdagen vid olika tillfällen diskuterat om föreskrifterna i § 12 regeringsformen åsidosatts eller ej när handelsavtal undertecknas utan att riksdagen hörs eller att handelsavtalet förelagts utrikesnämnden. De olika meningar som då kommit till uttryck har föranletts av skilda bedömningar av om en överenskommelse varit av större vikt eller ej. Det är detta § 12 regeringsformen föreskriver. — Så har enligt gängse praxis inte ansetts vara fallet beträffande avtal om fortsatt handelsutbyte med tidigare handelspartner, därest den nya handelsöverenskommelsen endast avsett en förlängning av tidigare varuutbytesuppgörelse och ej befunnits medföra någon väsentlig förändring i varuutbytets struktur.

Herr talman! Jag vet att jag kommer att ta tiden i anspråk ganska länge. Innan jag går in på de två handelsavtal som blivit föremål för utskottets tillkännagivande vill jag emellertid framhålla, att det alltid varit min strävan att hålla riksdagen underrättad om alla frågor av vikt på det handelspolitiska området. Naturligtvis är det en bedömningsfråga, om ett ärende är av sådan vikt att riksdagen bör höras, men jag

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

har vid min bedömning intagit ståndpunkten att riksdagen ej bör besväras i frågor till vilka riksdagen redan tidigare i princip i varje fall tagit klar ställning.

Herr talman! Utan att vilja gå in på en betygssättning av mig själv föreställer jag mig att denna kammars ledamöter snarare har att beklaga sig över att jag besvärat dem i frågor så ofta, och att jag upptagit tiden så länge med spörsmål för vilka jag för tillfället bär ansvaret i regeringen. Någon önskan från min sida att hålla riksdagen utanför väsentliga och betydelsefulla handlingar samt utvecklingen på det handelspolitiska området har sannerligen aldrig förelegat. Jag vill redan nu säga, att jag tvärtom känt det som ett starkt stöd, att jag kunnat räkna med en sådan uppslutning i så många spörsmål, när jag haft att företräda vårt lands intressen utomlands.

Efter denna allmänna deklaration skall jag, herr talman, övergå till de ifrågavarande avtalen. Under åren 1947—1962 reglerades handelsutbytet mellan Bulgarien och Sverige av en handelsöverenskommelse från år 1947 som godkännts av riksdagen. Överenskommelsen var ettårig och förlängdes successivt. I samband med förlängningen underställdes naturligtvis inte avtalet riksdagen. Det hade inneburit införande av en helt ny praxis, som, enligt min mening, skulle inneburit att man besvärat riksdagen helt i onödan.

I juni 1962 undertecknades ett nytt handelsavtal med Bulgarien. Detta avtal, som inte heller förelagts riksdagen för godkännande, gällde i första hand för tiden 1 april 1962—31 mars 1963. Den huvudsakliga nyheten i detta avtal var, att betalningarna mellan de båda länderna från och med den 1 juli 1962 skulle ske i fritt konvertibla, utväxlingsbara valutor. De till avtalet fogade varulistorna innefattade vissa ändringar av export- och importkontingenterna. Avtalet skulle automatiskt för-

längas på ett år, om det inte sades upp inom tre månader före utlöpanDET. Man kan kanske säga, att detta innebar vissa nyheter. Det underställdes inte riksdagen. Handläggningen av detta avtal föranledde emellertid inte någon erinran från konstitutionsutskottets sida vid utskottets granskning under 1963 års riksdag. Detta vill jag fastslå. De svenska exportintressena på Bulgarien gäller till en mycket väsentlig del kapitalvaror, som är avsedda att levereras under flera år. För att kunna infoga sådana beställningar i sina flerårsplaner, så grundläggande för hela den ekonomiska politikens utformning i statshandelsländer, framfördes från bulgarisk sida ett starkt önskemål om att handelsavtalet skulle ändras så att det fick karaktären av ett långtidsavtal. Det var vad som skedde i maj 1963, då överenskommelse träffades om ett nytt avtal som skulle gälla under tre år, räknat från den 1 april 1963. De till det nya avtalet fogade varulistorna över export- och importkontingenter är emellertid, jag fäster kammarens ledamöters uppmärksamhet på detta, alltså ettåriga. Vissa förändringar, främst föranledda av den svenska exportindustriens önskemål, har företagits i dessa listor. Någon betydande ändring i strukturen av ländernas varuutbyte har, i motsats till vad utskottet nu antyder, emellertid inte inträffat. Detta är ett faktum som varje studium av avtalet kan utvisa. Införandet av en treårig giltighetstid för handelsavtal kunde, på samma sätt som skett tidigare samma år i fråga om handelsavtal med Ungern, rent formellt ha ägt rum genom ett protokoll, utan att ett nytt avtal behövt upprättas. Kungl. Maj:t, i detta fall handelsministern, har rätt att i stället välja den vägen. Denna väg valdes emellertid inte på grund av önskemål från bulgarisk sida. Vilken form som i detta fall skulle väljas betraktade vi som rätt oviktig. Resultatet måste vara det väsentliga. Jag vill fastslå att situationen reellt sett är exakt

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

densamma som om protokollformen hade använts. Detta saknar betydelse för bedömning om avtalet skall betraktas som varande av större vikt eller ej.

Den i fråga om handelsavtalet med Ungern valda formen föranleder, enligt utskottets memorial, inte någon erinran från utskottet — ingen anledning till tillkännagivande eller omförmälan. Med hänsyn till detta och då avtalet med Bulgarien ej medför någon sådan förändring i varuutbytesstrukturen att det, enligt de av utskottet tidigare godkända riktlinjerna, bör underställas riksdagen, må det, herr talman, förlåtas mig, att jag inte kan följa utskotts-majoriteten, när den framför kritik mot handläggningen av detta avtal.

Vad beträffar avtalet med Tjeckoslovakien ersätter detta ett avtal av år 1955, som godkänts av riksdagen. 1955 års avtal var ett ettårsavtal, också det med successiv förlängning. Den sista förlängningen gällde fram till den 31 oktober 1963. Det nu ingångna nya avtalet gäller för en tid av tre år. Skälet för övergång till treårsavtal var här densamma som i fråga om det bulgariska avtalet. I övrigt överensstämmer det nya avtalet i sak praktiskt taget med det äldre. Det är ett faktum som inte kan motsägas. Betalningarna får dock numera i överensstämmelse med *svenska* önskemål äga rum i fria valutor. Det var ingenting som vår motpart i förhandlingarna önskade; det var ett medgivande från motpartens sida och, som jag litet senare skall tillåta mig att utveckla. Redan här vill jag framhålla att denna önskan om att få in klausuler om konvertibilitet i avtalet ligger helt i linje med vår strävan att så långt som möjligt komma ifrån bilateralismen och på alla områden verka för multilaterala förbindelser. Det är någonting som inte endast den svenska riksdagen givit ett — så gott som — helhjärtat stöd, utan jag tror att alla berörda organisationer har samma intresse.

Varulistorna över export- och import-

kontingenterna är emellertid alltså i detta avtal ettåriga. Därjämte — det har utskottet rätt i — har i avtalet införts en klausul (och det är en nyhet!) innehållande ett uttalande av den innebörden, att en ökning av de ursprungliga kontingenterna skall eftersträvas vid den årligen återkommande översynen av varulistorna. Att vi skall jämna vägen för ett ökat handelsutbyte och därmed skapa förutsättningar för en ökning av den svenska exporten är också ett önskemål som jag tror att hela det svenska folket ställer sig bakom. Denna avtalsklausul återger just en sådan allmän önskan hos båda avtalsparterna, men någon bindande förpliktelse att öka kontingenterna innebär den naturligtvis inte. Avgörande för omfattningen av det framtida varuutbytet kommer alltså att vara faktorer av kommersiell och ekonomisk art, inte de indikationer som finns angivna i treårsavtalet.

Det nya avtalet med Tjeckoslovakien innebär således inte heller det i sak någon ändring av tidigare avtal med samma land utom i vad avser giltighetstiden och övergången till betalning i konvertibla valutor. I fråga om giltighetstiden kan jag nöja mig med att hänvisa till vad jag framhållit i samband med min redogörelse nyss för det bulgariska avtalet. Vad angår övergången till betalning i fria valutor har utskottet självt inte bara vid sin granskning tidigare år utan också i årets memorial — utskottet har nämligen förklarat att handläggningen av handelsavtalet med Ungern inte föranlett någon erinran — ansett att den frågan inte heller formellt är av större vikt utan att ge sig in på en bedömning huruvida det är viktigt att vi övergår till konvertibilitet. Vari ligger konsekvensen i detta, ärade kammarledamöter, och vilka slutsatser kan man dra av den behandling som detta förslag om en omförmälan ursprungligen föranledde i konstitutionsutskottet? Sedan flera år tillbaka

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

har det varit en strävan från svensk sida — inte minst riksbanken har varit en pådrivande instans — att försöka liberalisera betalningarna även med östländerna. Det skulle kunna ge ökade exportmöjligheter för svensk industri. Det skulle göra alla betalningsöverenskommelser i övrigt, som nu många gånger är så besvärliga, mer eller mindre överflödiga. Denna strävan resulterade för övrigt redan år 1960 i att betalningarna med Polen lades om på konvertibel bas, och den åtgärden bedömdes då vara så i linje med vår allmänna handelspolitiska strävan att jag inte ansåg att den behövde underställas riksdagen, och konstitutionsutskottet har inte framfört någon kritik mot *det* förfarandet.

Det återstående skälet som åberopas för att handelsavtalet med Tjeckoslovakien borde ha lagts fram för riksdagen, skulle då vara att det här är fråga om ett nytt självständigt avtal och inte allenast en förlängning av tidigare avtal. Då emellertid det nya avtalet med de två angivna undantagen — i fråga om tiden och betalningarna — som utskottet självt inte anser vara av större vikt, praktiskt taget endast utgör en omredigering av det äldre, så har jag för att uttrycka saken milt ganska svårt att förstå den kritik som riktas mot handläggningen av detta avtal, låt vara att det sker i den mildaste formen för en anmärkning från konstitutionsutskottet. Jag är glad över att herr Braconier nickar bifall till det. Jag hoppas att han kan instämma också i det sakliga innehållet i min redogörelse. Hur en förlängning av en varuutbytesuppgörelse sker kan väl inte få vara avgörande för bedömningen om ärendet är av större vikt eller inte. Förhållandet bör vara det omvända; man gör en bedömning först och sedan bestämmer man sig för i vilken form avtalet skall slutas, huruvida det skall föreläggas riksdagen eller ej. Av det sagda framgår att både avtalet med Tjeckoslovakien och avta-

let med Bulgarien föregåtts av äldre avtal, till vilka riksdagen lämnat sitt godkännande och att de nya avtalen inte medför några väsentliga ändringar i varuutbytets tidigare struktur.

De två avtalen står alltså helt i överensstämmelse med de riktlinjer för vår handelspolitik som riksdagen vid så många tillfällen har godkänt. Redogörelser för avtalen och för innehållet i varulistorna har, i efterhand i varje fall, lämnats i utrikesdepartementets serie av meddelanden angående vissa utrikes ärenden vilken tillställts utrikesnämndens och utrikesutskottets samtliga ledamöter och suppleanter. Vid mer än ett tillfälle har på utrikesutskottets begäran en utförlig redogörelse lämnats för hur vår handel, särskilt med öststaterna, har utvecklat sig. Redogörelser och föredragningar har ägt rum, senast för ungefär ett år sedan, då chefen för utrikesdepartementets handelsavdelning lämnade en mycket ingående redogörelse för utvecklingen på området. Det har således aldrig någonsin varit någon önskan från min sida — här hoppas jag att kammarens ledamöter tror mig på mitt ord — att dölja något på detta område. Frågan är hur långt man skall gå då det gäller att underställa riksdagen och riksdagens organ en fråga — i förväg. Handläggningen av dessa avtal har således icke avvikit från de riktlinjer som konstitutionsutskottet tidigare har godkänt i fråga om tolkningen av regeringsformens § 12. Jag är medveten om att konstitutionsutskottets tidigare minoriteter har framfört tankegångar som nu plötsligt med lottens hjälp har kunnat göras till en majoritetsomförmålan. Jag skall inte dra några slutsatser av denna ändring, men det må vara mig tillåtet att anse att jag har bemött påståendet att förfarandet i dessa fall inneburit en ändring av tidigare praxis, en praxis som jag inte kan se att några sakliga skäl har anförts emot.

Till det sagda vill jag foga ytterligare

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

några allmänna kommentarer. Ingen kan väl ha undgått att konstatera att det handelspolitiska läget i dag är ett helt annat än vid tiden närmast efter kriget. Under hela efterkrigstiden har pågått en utveckling mot en frigörelse av världshandeln som bl. a. möjliggjorts av det snabbt förbättrade försörjningsläget. Handelsavtalens antal och därmed den bilaterala handelns betydelse har radikalt nedgått — jag hade så när sagt, herr talman, Gud vare lov för det, ty jag är inte säker på att vi med det antal stater som vi numera driver handel med skulle kunna åstadkomma en tillräckligt effektiv apparat om vi skulle behöva ingå bilaterala avtal med varje land. I varje fall skulle utrikesförvaltningen och handelsdepartementet och fristående experter då kosta de svenska skattebetalarna mångdubbelt det belopp som nu läggs ut för detta ändamål. Även ur denna mera begränsade synpunkt har vi ett intresse av att komma ifrån bilateralismen och kan glädja oss åt att vi har lyckats i denna strävan. Vi tycker möjligen att utvecklingen i denna riktning skulle ha kunnat fortskrida ännu fortare.

Vi har som jag har sagt också medvetet sökt främja frigörelse av handeln på olika sätt. Ett av dessa sätt har varit att söka få till stånd överenskommelser om att betalningarna under de bilaterala avtalen skall ske i konvertibla valutor. Jag hänvisar till vad jag redan har sagt. Det steg mot en frigörelse av världshandeln som härigenom har kunnat tas torde också ligga helt i linje med vår traditionella, i riksdagen vid så många tillfällen behandlade handelspolitik. Utskottsmajoritetens kritik på denna punkt, herr talman, är för mig oförklarlig. Över huvud taget vill vi också i de bilaterala handelsavtalen numera tillvarata möjligheterna för en positiv utveckling av svensk export. Jag tror mig därvid kunna tala för hela exportindustrin. Önskemål härom har mött mig vid otaliga tillfällen. Det är

väl inte för någon i denna kammare och knappast heller för majoriteten i konstitutionsutskottet någon nyhet, än mindre någon hemlighet.

De avtal som nu ingåtts innebär självfallet också ett motsvarande åtagande att utfärda licenser för import. Det är klart att man inte får enbart fördelar om man ingår ett avtal! Villkoren för att en licens skall utställas är emellertid inte uppfyllda till fullo i och med att det finns en kontingent i det svenska handelsavtalet. Förutsättningen är ju framför allt att det finns ett svenskt köpintresse inom ramen för de fastställda kontingenterna. Annars kommer inga affärer till stånd. Det har aldrig varit fråga om något inköpsåtagande, vare sig från enskildas eller från statens sida. Det hade nog varit motiverat att detta hade påpekats av utskottsmajoriteten.

De varukontingenter som tas upp i de bilaterala avtalen är således i denna mening indikativa — riktpunkter — till sin natur. Utfallet av varuutbytet når i många fall i verkligheten inte alls upp till de värden som tas upp i kontingenterna. Om vi ser till importen har kanske inte köpintresse funnits. Det är mer än en gång våra handelsförhandlare fått säga att det inte ankommer på de svenska myndigheterna att sörja för att vederbörande säljer upp till kontingentnivån. Vi har en blandekonomi i detta land och vi har en fri marknad. Vi säger: Kom in, gör reklam för er vara, intressera konsumenterna, åstadkom det intresse som erfordras för att varan skall bli såld. Då skall vi också, om det finns ett sådant intresse genom licensiering intill ramen för våra importkontingenter, uppfylla avtalet. Men kontingenten i sig ger ingen garanti för detta. I botten måste också finnas ett intresse för varan i fråga.

De förändringar i varulistorna som sker har i allmänhet varit rätt små. De innebär i stort sett endast mindre ök-

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

ningar och justeringar. Jämsides härmed har, som förut sagts, under senare år vissa resultat uppnåtts i fråga om vår strävan att undanröja de formella hinder för en expansion av utrikeshandeln som de bilaterala avtalen utgör.

Den övergång till treärsavtal som skett i fråga om de två avtal, vilkas handläggning utskottsmajoriteten nu kritiserar, har undanröjt ett av de formella hinder som uppställts av våra avtalspartner för en expansion av vår export — och då särskilt av vår export av kapitalvaror. Jag kanske också, herr talman, i detta sammanhang får understryka att praktiskt taget alla myndigheter och organisationer som uttalat sig innan förhandlingarna om de nya avtalen tagit sin början — och givetvis innan jag givit handelsförhandlarna de slutgiltiga instruktionerna — har tillstyrkt ingående av langtidsavtal. Jag vet inte på något enda undantag när fall där ett avstyrkande föreligger. Där emot finns det några fall där man inte berört frågan och sålunda inte gjort någon erinran.

Den utrikeshandel som de bilaterala handelsavtalen med varukontingenter täcker svarar, fastän omfattningen av denna handel har ökat, alltså inte för mer än ungefär 5 procent av hela vår utrikeshandel. Om detta hade kunnat utläsas ur konstitutionsutskottets memorial, tycker jag att det hade varit en intressant upplysning till kammarens ledamöter. Ty det är givet, herr talman — och det är därför jag anför det — att inom den frilistade delen av vår utrikeshandel sker i verkligheten oerhört mycket större förskjutningar än vad som förekommer inom den alltså bilateralt reglerade delen. Det är här de verkliga strukturförändringarna kan äga rum som en följd av en ekonomisk utveckling, återspeglade kanske också en medveten, ekonomiskt inriktad politik både inom och utom landet. Men dessa handelsförbindelser sker ju automatiskt utifrån de ekonomiska för-

hållandena hos oss själva och i omvärlden. Sedan den ekonomiska politiken uppdragits och riktlinjerna för den fastställts kan statsmakterna egentligen inte göra någonting däråt, såvida vi inte vill återgå till den stränga bilateralismen från de första förkrigsåren. Och det har jag hört mycket få stämmor höjas för.

Man tittar alltså på vad som sker inom den lilla delen av vår utrikeshandel och fäster inte avseende vid vad som sker i fråga om den stora delen av denna handel. Naturligtvis kan vi i efterhand konstatera de väsentliga förändringar som förekommit när handelsstatistiken föreligger klar. Men de underställs aldrig, jag upprepar det, riksdagen eller dess organ i förväg. Hur något sådant skulle kunna genomföras i praktiken förstår jag inte.

Herr talman! Det har därför, och jag slutar där jag började, överraskat mig att utskottsmajoriteten inte tagit hänsyn till alla dessa ändå så kända förhållanden. Jag vill bara understryka att jag finner ställningstagandet från utskottets sida — för att ånyo uttrycka mig mildt — helt obegripligt. Jag skulle vilja dra en slutsats till, herr talman, med anledning av den omsvängning som skett i utskottet, men jag tror att jag med förtroende kan överlämna till kammarens ledamöter att själva dra den slutsatsen.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för handelsdepartementet för att han velat ta till orda när det gäller en omförmälan. Detta visar ett mycket stort intresse för riksdagens arbete.

Jag har flera gånger i samband med de handelspolitiska debatter vi fört sagt att jag inte i allo gillar den kritik som professor Gunnar Myrdal i en mycket uppmärksam broschyr häromåret riktade mot fördöjlade fakta. Det var inte konstitutionsutskottet som

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

framförde den kritiken. Det var en f. d. handelsminister som 1946 hade utlovat att riksdagen skulle höras i fråga om avtalen med främmande makt, oberoende av om de var av större eller mindre vikt.

Handelsministern säger att han finner det förvånande att konstitutionsutskottet nu ger till känna en sådan uppfattning. Jag har, herr handelsminister, för min del yrkat på anmärkning i liknande fall under 5—6 års tid. Jag kan därför inte ta åt mig av den kritiken. Jag gör det så mycket mindre som till och med f. utrikesministern Undén — av utskottshandlingarna framgår om det var 1946 eller 1947 — sade att riksdagen borde återgå till en tidigare praxis.

Detta är ingen handelspolitisk diskussion, statsrådet Lange. Här har inte riktats någon kritik mot avtalen. Utskottets ärade talesman lade inte fram saken på det sättet. Han sade, att det är en bedömningsfråga. Jag medger att det är en besvärlig bedömningsfråga för oss i konstitutionsutskottet.

Men då säger handelsministern: Inte skall jag besvara riksdagen med detta! Ja, vi har inte nu krävt att riksdagen i plenum skall besvaras. Jag får säga att det är rätt märkligt när ett statsråd använder ordet besvara, då hans företrädare, herr Myrdal, och även utrikesminister Undén har sagt att det vore naturligt att i tveksamma fall höra riksdagen. Och, herr statsråd, konstitutionsutskottet har år 1934 uttalat att riksdagen i tveksamma fall skall höras. Det är sålunda inte majoriteten eller lottmajoriteten som har frångått någon tidigare uppfattning när det gäller dessa konstitutionella förhållanden.

Det är inte alldeles riktigt, statsrådet Lange, att det inte har förekommit någon kritik från remissinstansernas sida. Jag vill säga, herr talman, att jag befinner mig i en ganska besvärlig situation, eftersom papperen delvis är hemligstämplade. Jag kan inte, såvitt

jag kan förstå, närmare ta upp kommerskollegii uttalande om långtidsavtalen på denna punkt. Jag kan inte och har ingen anledning att närmare ingå på den kritik som vissa remissinstanser har riktat. Jag vet inte om den är riktig. Jag är ingen handelspolitisk expert, herr talman. Jag har i konstitutionsutskottet haft att undersöka om det här inte är fråga om sådana avtal, om vilka utrikesutskottet hade bort höras. Om det i en fråga bland sakkunniga instanser föreligger olika meningar, är det inte då rätt naturligt att man säger: Kan det var riktigt — även om man har en aldrig så förtjänstfull handelsminister som jag tror att vi har och även om han skulle vara den främste experten i riket på detta område — att folkrepresentationen, där delade meningar kan råda i fråga om ett ingångset handelsavtal, i en sådan situation inte får ta ställning och att utrikesnämnden eller utrikesutskottet inte skulle ha hörts?

Ja, man kan säga att det är en bedömningsfråga och att frågorna inte är av någon större vikt. Men mot detta står ett uttalande från konstitutionsutskottet att åtminstone utrikesutskottet eller utrikesnämnden bör höras.

För min del är detta inte någonting nytt. Jag har många gånger understrukt det. Det är sant att vi förra året bara hade åtta reservanter. Det är inte så märkligt i det svenska utskottsväsendets historia att man ibland kan ha åtta, ibland tio, reservanter. Det är ingenting sensationellt nytt. Jag säger inte detta som någon kritik emot dessa avtal, men nu gäller det treårsavtal, och även reservanterna i utskottet är kritiska mot att vi har gjort denna omförmälan.

Jag vill i samband med detta understryka vad herr von Friesen sade, nämligen att vi följer författningsutredningens synsätt, och som för övrigt gjorts också av konstitutionsutskottets tidigare ordförande, herr Hallén. Han

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

påpekade att utskottet skall tillkänna-ge ting, även i frågor om vilka man inte riktar någon allvarligare kritik. Om man hade riktat en ytterst allvarlig kritik, hade vi använt § 107 regeringsformen. Då hade det kanske funnits anledning att ta upp en lång handelspolitisk debatt. Men ett faktum är att det gäller ett långtidsavtal. Kommerskollegium har i sitt yttrande sagt att man kan jämföra avtalen på det ena eller andra sättet. Det är en bedömningsfråga hur långt Sverige skall gå, hur stora kontingenterna skall vara. Det är inte alldeles betydelselöst för vår handelspolitik, ty binder man sig för stora kontingenter med vissa länder, blir det mindre kvar för andra länder. Det påverkar sålunda den handelspolitiska utvecklingen.

Jag tror visst att statsrådet Lange har mycket goda skäl för dessa avtal. Det finns inte ett ord i utskottets utlåtande om att vi är kritiska emot dem. Till herr Adamsson kan jag gärna säga att det när det gäller den konstitutionella sidan alltid är en bedömningsfråga, därför att § 12 har uttrycket större vikt. Det gäller nu treårsavtal, något som kommerskollegium kallar ett långtidsavtal. Då ställer jag mig den frågan: När nu några remissinstanser varit kritiska, är det då inte, ärade kammarledamöter, i den situationen rätt naturligt att folkrepresentationens utskottsorgan får tillfälle att diskutera frågan? Även om det hade varit kritiska synpunkter, hade dessa inte föranlett någon längre debatt här i kammaren. Det hade kanske aldrig blivit något utskottsutlåtande om dem. Det var sålunda inte att »besvåra» riksdagen, herr talman, utan det var endast fråga om att folkrepresentationen inte ställdes åt sidan.

Herr talman! Man borde väl i alla fall kunna vara överens om att åtminstone utrikesutskottet skulle få diskutera en övergång från ettårsavtal till treårsavtal oberoende av hur man be-

traktar frågan om övergång till konvertibla valutor — en övergång som naturligtvis står i överensstämmelse med vår handelspolitik.

Att det inte är inkonsekvent framgår dessutom av att före detta utrikesministern Undén understrukt att det bör vara praxis att avtalen i största möjliga utsträckning framläggas. Det är klart att man kan säga att detta är en bedömningsfråga. Men uttrycket »i största möjliga utsträckning» innebär väl inte att det skulle vara att besvåra riksdagen om man kommer med dessa frågor. Det är väl tvärtom så att man — även om man inte alltid går till kamrarna — i varje fall bör försöka att alltid gå till utrikesnämnden eller utrikesutskottet.

Det är därför, herr talman, som vi velat göra detta tillkännagivande ur rent konstitutionell synpunkt utan att däri lägga in någon kritisk bedömning. Det är möjligt att jag missförstod handelsministern, men jag tyckte att han bemötte så mycket beträffande handelspolitiken som inte finns i detta memorial; omförmälan gäller endast riksdagens medverkan i frågor av denna natur.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag tror att jag för en gångs skull kan fatta mig kort; jag har inte så mycket att tillägga i sak till vad jag sade i mitt första anförande.

Jag vill börja där herr Braconier slutade och säga, att uppfattningarna kan gå isär om vad som är väsentliga eller oväsentliga avtal och om vilka avtal som är så väsentliga att de bör underställas riksdagen. För den uppfattningen gav jag, såvitt jag kan erinra mig, uttryck redan i mitt förra anförande.

När jag försökt bilda mig en uppfattning om detta, har jag noga studerat avtalen och samtidigt läst vad konstitu-

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

tionsutskottet sagt vid behandlingen av tidigare avtal. Jag har därvid funnit att det, även om jag bortser från det reella som ändå måste vara det väsentliga, inte finns någon grund för att göra gällande, att jag genom att låta bli att underställa Bulgarien-avtalet och Tjeckoslovakien-avtalet skulle ha brutit mot den praxis som utbildats.

Jag är medveten om att det förut höjts röster inom konstitutionsutskottet för att man borde ändra på detta, men jag anser nog att jag i första hand har att ta hänsyn till utskottsmajoritetens uppfattning när jag sköter mitt fögderi.

Herr Braconier säger att det skulle vara så väsentligt att ingå treårsavtal. Men inte heller härvidlag är utskottsmajoriteten konsekvent, vilket jag även påvisade i mitt första anförande. Avtalet med Ungern träffades i protokollets form när vi övergick från ettårsavtal till treårsavtal. Det har utskottet ingenting att erinra mot. Kan verkligen det som utskottet nu sagt betraktas som följdriktigt i belysning av vad som tidigare skett? Jag har svårt att förstå det.

Jag vill också något bemöta det herr Braconier sade om att det här råder stor tveksamhet. Ehuru han menade att detta var hemligstämplat material och därför inte vågade anföras några skäl eller tala om riktigt vilka som hyste denna tvekan, så gjorde han ändå vissa antydningar, som jag tror att jag utan att begå något brott mot hemligstämpeln anser mig kunna fullfölja. Kommerskollegium har, herr Braconier, aldrig sagt att man motsätter sig ingåendet av ett sådant långtidsavtal, och kommerskollegium har inte heller sagt att avtalet i förevarande fall bort underställas riksdagen. Det finns en — jag skall underlåta att säga vilken — representant för importörer som är medveten om att om handeln skall öka så måste man ge ömsesidiga möjligheter.

Jag vill understryka än en gång:

Detta ansåg jag inte utgöra tillräckligt skäl för mig att gå till riksdagen och därmed bryta mot den praxis som efter vad jag kunde utläsa ur konstitutionsutskottets tidigare behandling hade utvecklats. Det var inte för mig något avgörande skäl, och det är det alltså inte.

Jag tackar herr Braconier för de uppskattande ord han riktade till mig för att jag gick upp i talarstolen trots att det endast föreligger en omförmälan. Jag hade nog den bitanken att jag ville klargöra för riksdagen, att även om konstitutionsutskottet för tillfället ändrat uppfattning så har jag inte gjort det. Jag är beredd att ändra uppfattning när godtagbara skäl anføres för att jag har fel. Jag har inte funnit, vare sig av det anförande som hållits av herr Braconier eller av vad som sagts i konstitutionsutskottets memorial, några godtagbara skäl för att ändra uppfattning i denna bedömningsfråga. Man kan bara säga, att jag har den uppfattningen och ni har den uppfattningen.

Jag har försökt att utförligt redovisa att jag i de två fall, beträffande vilka utskottet riktat anmärkning i den här formen, har skäl för min uppfattning. Jag skulle ha önskat att utskottet bemödat sig lika mycket att visa vilka skäl som förestavat det ändrade ställningstagandet från utskottets sida.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har nog närmast uppfattat handelsministerns anförande här som en artighet mot herr Braconier, som år efter år energiskt tagit upp de här frågorna och med oro sett på utvecklingen, d. v. s. att man inte tolkat riksdagens ställningstagande på det sätt som herr Braconier anser att man borde göra. Från vår sida har vid flera tillfällen uppmärksamheten fästs på det ställningstagande riksdagen gjorde 1948 i anledning av ett då föreliggande handelsavtal, beträffande vilket utrikesutskottet gjorde ett klart utta-

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

lande. Jag skall inte gå in på det uttalandet utan vill bara hänvisa till det.

Nu är vi emellertid en viss grupp inom konstitutionsutskottet som är ganska orolig och frågar vem som i fortsättningen kommer att ta upp herr Braconiers fallna mantel när det gäller dessa frågor. Det kan emellertid tänkas att denna vaksamhet inte skall behövas i fortsättningen; efter handelsministerns mycket klargörande anförande i dag.

Egentligen kan jag inte frigöra mig från uppfattningen att utskottsmajoritetens uttalande samtidigt mer eller mindre innebär en kritik mot utrikesutskottet, som inte varit vaksamt och begärt de redovisningar som herr Braconier anser att utskottet borde få. Det är väl så att ledamöterna i utskottet av någon anledning ansett dem vara obetydliga. Formellt är det ju så i utrikesutskottet att om sex ledamöter av detta ärade utskott begär en redovisning, så skall en sådan lämnas. Men jag har inhämtat att praxis har blivit, att om bara en enda ledamot begär en redovisning, så lämnas det en sådan. Och då tycker jag nog att det är underligt att man velat föra fram denna fråga även i år på det sätt som nu sker. Men förklaringen härtill ligger måhända i det förhållande som jag erinrade om i början av denna debatt, nämligen att de borgerliga partierna har ett behov av att visa sig eniga i vissa frågor, framför allt i frågor där det egentligen inte kostar något.

Herr **BRACONIER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill som svar på vad herr Adamsson senast yttrade säga att jag nog tycker att de borgerliga partierna borde vara eniga i långt större utsträckning än vad nu är fallet; jag kan hålla med honom om att visst finns det behov av sådan enighet.

Att jag vände mig i så hög grad mot statsrådet Lange berodde icke minst på vad han yttrade om konsekvens. Jag tycker det är ett märkligt

uttalande av handelsministern, ty hur går det med konsekvensen, om man skall följa utskottet? Det är ju *vi* som utgör majoriteten i utskottet nu. Vi har alltså i konstitutionsutskottet hävdat en uppfattning som statsrådet Lange inte anser att han kan följa. I sitt första anförande kritiserade handelsministern oss för att vi inte var konsekventa. Detta är visserligen alldeles riktigt, att utskottsmajoriteten förändrat karaktär, men jag trodde att statsrådet Lange kände till att praxis tidigare, enligt vad utrikesminister Undén sagt, har varit vacklande och att man skulle återgå till tidigare praxis om ökad kontakt mellan regering och riksdag. Det kan för övrigt aldrig i ett riksdagsutskott förekomma sådan orubblig konsekvens, eftersom det ständigt kommer nya ledamöter och nya partiförskjutningar. Jag kan gå med på att herr Adamssons bedömning i sak möjligen kan vara riktigare än min, eftersom han eventuellt kan känna bättre till dessa handelspolitiska förhållanden än jag, men jag har resonerat som så, att det här gäller en fråga om vilken remissinstanserna haft en kritisk uppfattning.

Eftersom statsrådet Lange drog in kommerskollegium i debatten vill jag säga, att kommerskollegium i sina resonemang ställer vissa villkor. Jag har den uppfattningen att utrikesutskottet borde ha hörts i en sådan fråga. Jag medger att jag förvånat mig över att inte utrikesutskottet eller utrikesnämnden har tagit upp detta, men initiativet skall enligt tolkningen av grundlagen ligga på regeringshåll. Att det är regeringen som skall ta initiativ är också uppfattningen hos de kommentatorer som har uttalat sig på denna punkt. Statsrådet Lange kan ju — och det kan kanske vara en fjäder i hatten för honom — säga att han har haft föredragningar när det gällt handeln med öststaterna, men varför då inte ta upp dessa treårsavtal också? Det har väl ändå inträffat en hel del under ett år,

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

och det var ju efter föredragningar som vi fick dessa avtal.

Vidare vill jag säga att det nog inte är jag som har riktat den skarpaste kritiken mot hemlighållandet i dessa ärenden, utan det är f. d. handelsminister Myrdal, som har givit riksdagen löfte om att riksdagen först skall höras när det gäller avtal av både större och mindre vikt, innan dessa avtal slutes. Detta är alltså ett uttalande av ett ansvarigt statsråd, vilket konstitutionsutskottet inte kan negligera.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Herr Braconier menar väl ändå inte, att det förhållandet, att min gamle vördade lärare i national-ekonomi professor Myrdal — som jag mycket uppskattar — en gång gjort ett uttalande, skall för all framtid binda alla, i varje fall socialdemokratiska, handelsministrar? Herr Braconier har ju tvärtom berömt mig för att jag i andra frågor vågat ha en uppfattning som skilt sig från herr Myrdals.

Jag vill gärna erkänna, att om jag läser herr Myrdals ord så finner jag att de inte täcker det sätt på vilket jag vill presentera min uppfattning. Kanhända beror detta på att det råder en åsiktsskillnad oss emellan i här förevarande fall. Jag har lagt huvudvikten vid det formella och framhållit att det är den formella grunden för denna omförmälan, den fördolda anmärkning som ligger i detta tillkännagivande, som jag saknat hos utskottet.

Jag vill sedan, herr talman, bara säga att jag är herr Braconier mycket tacksam för medgivandet att utskottet inte har varit konsekvent. Därmed har jag uppnått åtminstone ett av de syften som jag hade när jag steg upp i talarstolen i dag.

Slutligen vill jag endast tillägga att om det nu råkar vara en ändrad uppfattning som med lottens hjälp har kommit fram i utskottet såsom majori-

tetsanmärkning — låt vara i denna milda form — så känner jag mig icke fördenskull skyldig att ändra min hitillsvarande praxis förrän jag sett verkligt bärande skäl framföras för det. Vi får väl se huruvida det utvecklar sig en ny praxis, men då räcker det inte med att bara stanna vid bedömningen av vad som har inträffat ett visst år, utan vi får då också följa utvecklingen under nästa år — men då kanske vare sig jag eller herr Braconier är i den ställningen att vi har något intresse av detta längre.

Herr **BRACONIER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lange har rätt i att vad handelsminister Myrdal yttrade 1946 inte binder honom i dag. Men året efter handelsminister Myrdals yttrande gjorde konstitutionsutskottet med anledning av detsamma ett uttalande, vari framhölls att det är en angelägenhet av vikt att nära samverkan förefinns mellan regering och riksdag i handelspolitiska frågor.

Vad jag tycker är ganska märkligt är att statsrådet Lange i detta fall talar om konsekvensen hos ett utskott. Någon konsekvens i den meningen kan man knappast ha där. De politiska förutsättningarna ändras ideligen. Blir det sedan fråga om lottning undrar jag hur statsrådet tänker sig att man skall få konsekvens hos Fortuna. Det är nog meningslöst att i detta sammanhang diskutera konsekvensen och logiken. Beträffande långtidsavtal tyckte jag för min del att detta yttrande stod i överensstämmelse med professor Myrdals och herr Undéns uttalanden samt med bland annat uttalanden av konstitutionsutskottets majoritet så tidigt som på 1930-talet.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Även om det är ett bragelöfte: ett sista ord från min sida.

Jag har påvisat att det är möjligt att

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

min företrädare professor Myrdal tänkt sig en annan praxis — det har han i varje fall inte förnekat — än jag anser vara rimlig och riktig. I min bedömning ingick också hänsynstagande till utskottets tidigare ställningstaganden. Men jag har också visat, herr talman, att konstitutionsutskottet är så litet konsekvent att det samma år godtar ett avtal med Ungern — låt vara att denna förlängning på tre år gjorts i protokollets form — medan det anmärker på andra avtal med likartat innehåll endast därför att de träffats i en något annorlunda form. Man kanske inte kan begära så stor konsekvens av ett utskott under en följd av år, men nog borde man i alla fall kunna fordra att utskottet är konsekvent vid granskningen av ärendena under samma år.

Det är denna inkonsekvens som gör det svårt för mig att utfästa mig att följa den nya utskottsmajoriteten i konstitutionsutskottet. — Om jag skall fortsätta att ta ansvaret för dessa frågor, får jag väl se hur läget så småningom stabiliserar sig.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag anser det riktigt att säga några ord i denna fråga, eftersom de borgerliga partierna — eller kanske jag hellre skall säga den borgerliga lotterihalvan — i konstitutionsutskottet försöker åstadkomma en politisk process på ett mycket klen sakunderlag.

Handelsminister Lange har redan erinrat om att det är en mycket liten del av den svenska utrikeshandeln som numera bestäms av bilaterala handelsavtal. Den största delen av utrikeshandeln göres upp genom privata avtal som träffas av svenska importörer och exportörer med vederbörande i utlandet. Riksdagen har ingen som helst granskningsmöjlighet beträffande denna helt avgörande del av utrikeshandeln. Häröver klagar emellertid inte de borgerliga partierna. En rimlig ordning skul-

le faktiskt vara att vi varje år i riksdagen fick en total redovisning av den svenska utrikeshandeln på vilken kunde grundas en debatt och värdering beträffande på vilket sätt man skulle försöka utveckla den. I det sammanhanget kunde man också diskutera den del av handeln som går via bilaterala avtal. Då hade man reducerat frågan till rimliga proportioner.

Jag är självfallet av den uppfattningen att nya avtal bör underställas riksdagen för godkännande och bedömning. Men det är ju, som redan påpekats, en tolkningsfråga vad som är nya avtal. De anmärkningar som den borgerliga utskottsmajoriteten riktat mot ingångna handelsöverenskommelser gäller två avtal med Bulgarien och Tjeckoslovakien. Det är endast rent formellt det rör sig om nya avtal. I realiteten gäller det också härvidlag en förlängning av tidigare avtal som vårt land har haft.

I det sammanhanget skulle jag vilja begära ett klarläggande från konstitutionsutskottet på en punkt. I majoritetens utlåtande står det: »Utskottet har här också uppmärksammat, att några av de instanser som beretts tillfälle att yttra sig angående varuutbytet med berörda länder, ställt sig kritiska eller avvisande på flera punkter.» Några måste rimligen vara flera än en. Enligt vad handelsministern meddelat är det dock bara en instans — om man ens kan kalla den instans — som yttrat sig kritiskt mot avtalen. Är påståendet i utskottets skrivning korrekt eller är det felaktigt?

Utskottsmajoriteten har invändningar på två punkter. Den framhåller, att de båda avtal som kritiseras har ingåtts på tre år, medan den tidigare avtalsperioden varit ett år.

Handelsministern har redan påpekat den bristande logiken i majoritetens resonemang på denna punkt. Tidigare i memorialet säger utskottet att det inte har någon erinran att göra mot ett av-

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

tal som förlängs på tre år, men i fråga om dessa båda avtal anser utskottet plötsligt att det finns skäl att rikta anmärkningar. Varför värderar man avtalen så olika?

Vidare anmärker utskottet på att det i avtalet med Tjeckoslovakien införts bestämmelser om att betalningarna skall ske i konvertibla valutor. Det innebär att man får till stånd en liberalisering av betalningarna. Detta överensstämmer helt med de allmänna synpunkter i olika sammanhang som riksdagen anfört på betalningsfrågorna vad beträffar utrikeshandeln, och jag har svårt att förstå kritiken på denna punkt. Man måste därför ställa följande fråga: Vill de borgerliga partierna, som här riktar anmärkning, över huvud taget ha en ökad och friare handel? Eller gäller deras ståndpunkt i fråga om behovet av en sådan ökad och friare handel kanske endast staterna i väster? I så fall är det ett enögt och skadligt resonemang som de för.

Dessa båda avtal fastställer inte, såvitt jag har fattat det hela riktigt, några bestämda kvantiteter för varuutbytet utan ger enbart en allmän rekommendation i fråga om handeln mellan Sverige och dessa båda länder. Sedan beror den faktiska handeln på de avslut som görs, vilka i sin tur är beroende av prisförhållanden, konkurrens m. m.

Sammanfattningsvis vill jag säga, att jag inte finner något som helst skäl för de anmärkningar majoriteten i utskottet riktat mot handelsministrarnas handläggning av dessa frågor. Det finns sålunda inget skäl för erinran från riksdagens sida.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Vad som egentligen kallade upp mig var en passus i statsrådets anförande, där han sade att för honom var formen oviktig och resultatet det väsentliga.

Detta är ju inte en handelspolitisk debatt. Inom konstitutionsutskottet har vi inte tagit ställning till om dessa avtal är bra eller inte bra, utan för oss i konstitutionsutskottet är den formella sidan av detta inte någon oviktig fråga. För oss har alltså frågan varit: Uppfyller behandlingen av dessa avtal regeringsformens krav eller gör de det inte? Utskottet har kommit fram till att de inte uppfyller kraven.

Det är visserligen riktigt som här sagts att detta är ett bedömningsproblem, om det är en fråga av större vikt eller om det inte är det. Emellertid gäller detta nya avtal. Jag har observerat att man även i reservanternas skrivning talar om att det är nya avtal, även om man kan hävda att de i många stycken innebär en förlängning av de tidigare avtalen.

Det är ju här fråga om en vakthållning om riksdagens rätt och befogenhet att öva inflytande på sådana här frågor, och det har vi ansett att konstitutionsutskottet bör erinra om i detta sammanhang. Att det sedan kan vara en svår bedömningsfråga att avgöra vad som är en fråga av större vikt i regeringsformens mening är en annan sak. Vi anser att konstitutionsutskottet och riksdagen bör erinra om att denna rätt till insyn finns.

Sedan skulle jag vilja göra en liten erinran med anledning av att statsrådet lade viss vikt vid att utskottet har blivit delat i två halvor och att utskotts-majoriteten alltså har kommit till med lottens hjälp. I konstitutionsutskottet brukar granskningen, i varje fall från den borgerliga sidan, kännetecknas av personliga ställningstaganden i praktiskt taget alla frågor. Ofta har ledamöter med samma politiska uppfattning haft olika meningar och kommit på var sin sida i utskottet. Det märkliga är i detta sammanhang att inom regeringspartiet har man inte sett något sådant. Där ställer man sig alltid enhälligt bakom regeringen.

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag är uppriktigt ledsen om herr Larsson i Luttra har fått den uppfattningen att jag anser mig kunna sätta mig över de konstitutionella formerna. Jag tror att om han studerar mitt anförande, när det föreligger i tryck, skall han inte kunna utläsa någon sådan uppfattning. Men jag har sagt att jag inte kan låta bli att se till det som ibland i detta sammanhang kan vara mycket mera väsentligt, nämligen innehållet och verkningarna. Har jag uttryckt mig på annat sätt så beklagar jag det. Men det torde så småningom protokollet få utvisa.

Det har väl också tydligt framgått av mitt tidigare anförande att jag inte på något sätt vill ta ifrån riksdagen dess inflytande på utformningen av vår handelspolitik eller begränsa dess inflytande härvidlag. Jag sade, om jag minns rätt, uttryckligen i mitt första anförande att de möjligheter som så ofta bereddes mig och som jag beredde mig själv att få diskutera svensk handelspolitik i alla dess aspekter även i denna kammare var för mig otroligt värdefulla och gav mig bättre tillfällen att utåt företräda intressen och önskemål som vi alla har gemensamma. Det vill jag än en gång understryka, så att ingen skall få den uppfattningen att jag skulle ha ett intresse av att hålla riksdagen utanför. En annan fråga är om man skall besvara riksdagen i varje liten detaljfråga. Jag tycker mitt anförande visar att det finns fullgoda skäl för mig att inte ändra den praxis som tidigare godkänts av utskottet.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Bara ett par ord till herr Larsson i Luttra! Reservanterna i utskottet har ingalunda tagit så lätt på sin uppgift som herr Larsson i Luttra söker göra gällande, men vi har tagit intryck av vad riksdagen accepterade år 1948 i anledning av ett utlåtande av

utrikesutskottet angående handeln mellan Sverige och Nederländerna och vid detta tillfälle träffad överenskommelse, som för övrigt är redovisad i reciten till detta utlåtande. Det står där att frågan först vid en mera väsentlig förändring av varuutbytets struktur skall föreläggas riksdagen. Jag har tidigare sagt att utrikesutskottet också har att självt bevaka i vilken omfattning det vill ha dessa ärenden sig föredragna.

Det hela är alltså en bedömningsfråga. Vi har gjort en annan bedömning än majoriteten, och vi anser inte att det finns något som helst skäl för dess ställningstagande.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Detta är självfallet en bedömningsfråga. Bland alla de ganska många avtal som ingåtts och som varken handelsministern, regeringen eller konstitutionsutskottet har ansett vara handlagda på något oriktigt sätt är det bara i två fall vi finner att förändringarna är så stora att frågorna borde ha underställts riksdagen, utrikesnämnden eller utrikesutskottet. Det är hela skillnaden mellan våra bedömningar. Från riksdagens synpunkt är det givetvis angeläget att ingen av dess befogenheter trädes för nära.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Om herr Larssons i Luttra uppfattning vore den riktiga skulle jag vara litet förvånad över att utskottet inte kunnat avge ett enhälligt utlåtande. Det står emellertid inte så. Två meningar har varit rådande i utskottet.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Jag är förvånad över samma sak som statsrådet, nämligen att vi inte har kunnat enas om vad utskotts-majoriteten här har yttrat.

Ang. exportlicenser för krigsmateriel

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det var inte detta jag var förvånad över. Om yrkandet i majoritetens uttalande hade haft den innebörden och uttryckts på det sätt som herr Larsson i Luttra nu senast säger, skulle jag liksom han varit förvånad över att man inte samlar sig till ett enhälligt utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning lades avdelning C till handlingarna.

Föredrogs vad utskottet i *avdelning D* anfört angående avslagna yrkanden om tillkännagivande utan återopande av § 107 regeringsformen; och yttrade därvid:

Ang. exportlicenser för krigsmateriel

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag har för avsikt att under denna punkt säga några ord om vapenexporten. Ärendet är välbekant för kammarens ledamöter. Det har många gånger förut varit föremål för överväganden här i kammaren. Frågan om svensk vapenexport till andra länder är utomordentligt vansklig och ömtålig. Vår ställning som ett neutralt land kan ganska lätt komma i kläm, om vi kan misstänkas för att exportera vapen till länder som befinner sig i krigstillstånd eller i ett börjande krig mot andra stater. Det är därför angeläget att den allra största försiktighet iakttas på detta område.

Grunden för att vi har en vapenexport är helt enkelt den att om vi inte hade någon sådan skulle vi inte heller kunna ha en ganska omfattande vapenindustri, vilket måste betraktas som ett intresse för det svenska försvaret. Det är detta som har motiverat att vi kan göra avsteg från det faktiskt existerande exportförbudet och medge licenser för utförsel av vapen.

I här föreliggande memorial har några ledamöter av utskottet reservationsvis framfört anmärkningar på denna

punkt. Det är framför allt i två avseenden vi är kritiska. Det ena gäller export till Indien och Pakistan, två länder som sedan ganska länge har befunnit sig i konflikt med varandra angående det s. k. Kashmirområdet. Tvisten om detta område kan inte betraktas som en akut internationell konflikt. Den är tvärtom mycket gammal och har varit föremål för internationell medling, men dess värre är läget så labilt och oroande att det när som helst kan bli någon form av utbrott. Studerar man förhandlingarna i det indiska parlamentet, finner man att där görs mycket fräna och kraftfulla uttalanden mot Pakistan. De pakistanska statsmännen försummar inte heller å sin sida att göra mycket hotfulla uttalanden mot Indien. Med en nästan makaber objektivitet har export medgivits till båda dessa länder, av vilka det ena är dubbelt så stort som det andra.

Vi har velat göra detta påpekande, då vi anser att denna vapenförsäljning strider mot statsministerns uttalande den 25 april 1956, i vilket han talar om att man skall vägra licens för export till områden där det internationella eller interna läget är så hotande att fara för oroligheter eller krig föreligger.

Det andra fall, där vi har framfört kritik, gäller exporten till Portugal. Av den lista över materiel som Portugal fått mottaga, alltså en del sprängämnen och jaktgevär, kan det skenbart förefalla som om det inte vore fråga om några vapen eller någon ammunition som kan användas vid krigiska förvecklingar. Som bekant är Portugal en av de kvarvarande kolonialmakterna. FN:s säkerhetsråd har i en resolution av 31 juli 1963 mycket kraftigt uppmanat alla stater att inte ge Portugal sådan hjälp som kunde underlätta eller påskynda åtgärder från Portugals sida i Västafrika eller att förse Portugal med krigsmateriel som kunde användas i detta syfte.

Nu är det emellertid så att både de sprängämnen och de vapen som det här

gäller mycket väl kan användas för undertryckande av oroligheter eller bekämpande av dessa olyckliga människor, som fortfarande lider under det portugisiska trycket och som ännu inte har blivit delaktiga av den frigörelseprocess som annars tycks ha nått ett så stort antal stater i Afrika. Hagelgevär kan användas till jakt inte bara på djur utan också på människor, och personer som besökt Angola och de övriga aktuella områdena har vitsordat att dessa vapen även har begagnats för beskjutning av den infödda befolkningen. Särskilt efter avsågande av piporna kan hagelgevär — också med hagelammunition — med fördel, alltså ur angriparens synpunkt, användas i sådana sammanhang.

Enligt min mening bör Portugal inte i fortsättningen erhålla någon som helst materiel av denna typ, vilken enligt ögonvittnens iakttagelser uppenbarligen kan begagnas vid undertryckandet av befolkningen i Västafrika.

Herr talman! På egna och de övriga reservanternas vägnar har jag velat göra detta konstaterande. Jag är övertygad om att vi reservanter, trots att vi är få, har deklarerat en uppfattning som stöddes av en ganska stor opinion här i landet.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag skall följa herr von Friesens exempel och begränsa mitt inlägg. Det är så mycket lättare som detta ärende har något av en följetong över sig och herr von Friesen och jag tycks ha samma principiella grundinställning.

När det gäller att bedöma utförsel av krigsmateriel bör utgångspunkten vara att vår neutralitet skall upprätthållas. Det innebär å ena sidan att man måste handskas mycket försiktigt med sådana ärenden. Å andra sidan är det alltid nödvändigt med en viss export av krigsmateriel för att vi själva skall kunna upprätthålla vår neutralitet om det skulle inträda en allvarlig situation.

Ang. exportlicenser för krigsmateriel

Om vi inte skeppar ut sådana varor, kan vi inte hålla i gång den krigsmaterielindustri, som vi i en sådan situation behöver.

När utskottet i år har granskat utförsellicenserna för krigsmateriel, har utskottet blivit enigt utom på två punkter. Enligt utskottsmajoritetens mening har utförseln helt skett i överensstämmelse med de principer som statsministern deklarerat och till vilka utskottet redan tidigare anslutit sig. På två punkter har emellertid som sagts anförts en annan mening. Man kan emellertid inte — såsom det skedde under den föregående debatten — tala om någon borgerlig samling, eftersom folktoparterna i dessa fall har blivit ensamma om sin reservation. I fjol var det endast fru Segerstedt Wiberg och herr von Friesen som avgav en motsvarande reservation. I år har de fått två partivänner att sluta upp kring sin linje. Men detta ärende kan i varje fall inte inräknas i den katalog som skall visa den borgerliga samlingen i riksdagen.

De två punkter, där det alltså föreligger en reservation, gäller Indien och Portugal. I fråga om Indien och även Pakistan vill jag hänvisa till den rätt ingående diskussion som vi i fjol förde i anledning av herr von Friesens och fru Segerstedt Wibergs reservation. Enligt utskottsmajoritetens mening har det inte i fråga om läget i Indien och områdena däromkring inträtt någon sådan försämring, att det kan motivera den omprövning av ärendet som reservanterna påfordrar.

Vad Portugal beträffar vill jag gärna vara med om att fördöma den undertryckningspolitik som Portugal fört, men såvitt jag förstår har inte de svenska materielleveranserna till Portugal någon betydelse i detta sammanhang. För det första rör det sig, såsom reservanterna själva framhållit, endast om mindre kvantiteter vapen avsedda för civilt bruk, och det är vidare fråga om jaktkrut och sprängämnen för gruvdrift.

Ang. exportlicenser för krigsmateriel

ten. Jag har mycket svårt att förstå att dessa leveranser kan ha någon betydelse för den undertryckningspolitik som föres.

För det andra är det välkända firmor här i Sverige som svarar för leveranserna, och genom handelsdepartementets försorg görs en ordentlig granskning av dessa firmor. Krigsmaterielinspektören, general Årmann, har beskrivit för utskottet hur denna prövning går till och kommit fram till att man kan lita på dessa firmor. Under sådana förhållanden anser jag att det inte heller beträffande Portugal finns fog för erinringar mot statsrådets handläggning av detta ärende. Jag menar därför att det saknas grund för det reservationsvis framförda tillkännagivandet.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan ironiserade litet över att vi inte är så många som står för yrkandet om tillkännagivande i memorialet, men det är väl inte på mängden det kommer an här i världen, när det är fråga om att kämpa för rätt, rättvisa och humanitet, utan det är på viljan. Och vår avsikt har varit att ge en signal, som kunde höras av många människor och väcka dem till medvetande om vad det här rör sig om.

Det är riktigt som herr Johansson säger att det i detta fall inte har varit fråga om några stora kvantiteter krigsmateriel till Portugal, men jag förstår inte varför det skall behöva röra sig om några kvantiteter alls. För mig är detta något av ett principiellt ställningstagande. Vi skulle i rådande situation helt ha avstått från att meddela licens för export av krigsmateriel till Portugal.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte förmäna herr von Friesen eller någon annan rät-

ten att föra fram sina kritiska synpunkter. Och självfallet är det inte antalet som står bakom ett yrkande om tillkännagivande som är avgörande för den sakliga halten. Men det belyser väl ganska bra inställningen inom utskottet att herr von Friesen endast har lyckats få med sina partivänner. Det är inte bara vi socialdemokrater som motsatt oss detta reservationsvis framförda yrkande om tillkännagivande, utan det har också högermännen och centerpartisterna inom utskottet gjort.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Herr von Friesen började sitt anförande med några allmänna reflektioner om vapenexporten. Han sade att den är nödvändig för att vi själva skall kunna ha en vapenindustri för vårt försvar. Detta är ett komplicerat problem. Jag hoppas att det förhåller sig så att vår nation utnyttjar vapenkungarna och att det inte är tvärtom, alltså att vapenkungarna utnyttjar nationen.

Annars delar jag de synpunkter som herr von Friesen och hans medreservanter har anfört i denna fråga, och jag är litet förvånad över vad utskottet skriver på sidan 13 i memorialet, nämligen följande: »Den politiska situationen i de länder till vilka fortsatt utförsel sålunda medgivits under 1963 har enligt utskottets mening inte genomgått sådana förändringar, att anledning funnits till en omprövning av den svenska ståndpunkten beträffande krigsmaterielexporten till berörda länder.»

Detta är tydligen den avgörande ståndpunkt som utskottet vill anför. Ingen förändring har skett! Men om man i ett land har en fascistisk diktatur som brutalt undertrycker folket med militära maktmedel och utövar ett skräckregemente i koloniala besittningar, där folket reser sig i motvärn och kämpar för sin frihet, bör vi då inte ta hänsyn till det? Läget i Portugal och dess kolonier Angola och Moçambique

har såvitt jag vet inte förändrats nämnvärt under det senaste året, i varje fall inte till det bättre. Har det skett någon förändring, har det blivit till det sämre. Kampen har blivit hårdare och undertryckningspolitiken mera brutal.

Här gäller det alltså Portugal, vår partner i EFTA. Dit exporteras materiel, som kan få militärt bruk, vapen och sprängämnen. Vilka garantier har man för att så inte sker, att denna materiel som säges vara avsedd för civilt bruk inte användes för militära undertryckningsaktioner? Var går över huvud taget gränsen mellan civilt och militärt bruk när det gäller vapen? Är krigsmateriel »civil», om den bara användes av polisen? Och om denna polis använder materielen mot demonstrationer och deltagare i folkmöten, eller om polisen sättes in i kolonialkriget, kan man då längre tala om en vapenexport för civilt ändamål?

Jag tror inte att man över huvud taget kan få några garantier för att krigsmateriel användes »civilt». Därför krävs det helt enkelt större restriktivitet i krigsmaterielexporten. Kontrollen är ibland mycket slapp. Jag vill erinra om hur man för inte så länge sedan avslöjade en export av tårgasmasker till polisen i Sydafrika. Det skedde genom att ett antal ungdomar demonstrerade i Stockholms frihamn mot att vårt land handlade med sydafrikanska varor. De råkade då på en båt som låg i frihamnen se lådor med påskriften att de var avsedda för polisen i vissa sydafrikanska städer, och de lyckades ta reda på att lådorna innehöll tårgasmasker, som kunde komma att användas i kampen för att slå ned de krafter som kämpar för likaberättigande för olika raser och för frihet i Sydafrika. Dessa ungdomar upptäckte gasmaskerna av en tillfällighet. Den materielen hade tydligen krigsmaterielinspektionen inte uppmärksammat.

Herr talman! Jag vill uttrycka förhoppningen att vi får större restriktivitet

Ang. exportlicenser för krigsmateriel

tet i vapenexporten från vårt land och en skärpt kontroll i det avseendet. Visserligen har ju skapats här för genom att riksdagen nyligen antagit Kungl. Maj:ts proposition nr 49 med förslag om sådan utvidgning av befogenheterna i kontrollen över handeln med krigsmateriel att också viss agentverksamhet med överskottslager kan ställas under statlig uppsikt.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Låt mig i anslutning till herr Hermanssons inlägg endast konstatera, att konstitutionsutskottet har gjort en granskning av krigsmaterielleveranserna under år 1963 och med utgångspunkt från de principer, som har uttalats vid tidigare tillfällen, sökt undersöka om dessa principer har iakttagits eller om de överträtts. Något principiellt ställningstagande till leveranser till det ena eller andra landet har majoriteten inom utskottet inte gjort. Följaktligen har vi heller inte prövat frågan om man över huvud taget skall sända krigsmateriel till ett land av Portugals karaktär.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag är klar över det som herr Johansson senast anförde. Jag har också lyssnat här till hans deklaration — som jag hoppas delas av hela utskottet — vari han skarpt fördömer kolonialregimen och förtrycket i Portugal.

Vad jag vände mig mot var den mycket begränsade synpunkt ur vilken utskottet undersökt denna fråga. Man säger bara, att om det inte skett någon förändring av den politiska situationen i de länder till vilka utförsel medgivits, har man ingen anledning till anmärkning. Men jag anser, att om det råder fascistisk regim i en stat och denna stat driver kolonialkrig, räcker det inte med att säga att ingen förändring skett. Bara att samma läge fortsätter är ett

Ang. handläggningen av två ärenden inom NIB:s verksamhetsområde

skäl till större restriktivitet, till att avstå från vapenexport till denna stat.

Ang. handläggningen av två ärenden inom NIB:s verksamhetsområde

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag skall nu begagna tillfället att säga några ord om det unga ämbetsverket Nämnden för internationellt bistånd och statsrådet Ulla Lindström.

Låt mig först klargöra vad våra grundlagar säger om förhållandet mellan statsråd och underlydande ämbetsverk. Lagstiftningen har här dragit upp ganska bestämda rågångar. Ämbetsverken är i princip självständiga. Meningen är att de fritt under ansvar skall få utveckla sin verksamhet. Självfallet förutsätter man att statsråden följer verksamheten. Ett statsråd kan också vid något tillfälle finna att det är någonting galet med verksamheten, och då skall statsrådet anmäla ärendet i konselj och begära en kunglig befallning om ändring. Det är den väg man har att gå när det gäller dessa frågor.

Lagstiftningen är inte sådan den är av något slags byråkratisk trakasseringsjuka, utan det ligger mycket av trygghet för rättssäkerheten i denna anordning. Alltför mycket samröre, alltför mycket påverkan på ett ämbetsverk berövar tjänstemännen deras självständiga ställning. Den nuvarande ordningen skall också vara till gagn för den allmänhet, som har att på ena eller andra sättet anlita ämbetsverkets tjänster.

Detta är alltså bakgrunden till den kritik, som en denna gång rätt betydande minoritet inom konstitutionsutskottet har riktat mot statsrådet Ulla Lindström. Vi har tagit ett par typexempel för att visa hur vi tycker att statsrådet inte skall gå till väga. Det finns otvivelaktigt andra exempel, men vi har nöjt oss med dessa. Vi har också alldeles förbigått statsrådets många och delvis mycket pittoreska uttalanden i des-

sa frågor — de får väl tala för sig själva.

Jag skall be att få redovisa de båda ärendena. Det ena rör en ung marockansk stipendiat, som sökte förlängning av sitt stipendium i NIB. Det var en ur det allmännas synpunkt mycket liten fråga — för vederbörande själv naturligtvis en ganska stor fråga. Nämnden ansåg sig vid ett sammanträde inte kunna bevilja denna förlängning. Men ämbetsverket ändrade mening, och vid ett senare tillfälle beviljades detta stipendium till den unge mannen, som heter Bacha och vars fall är redovisat här i memorialet.

Bakom denna ändring i ämbetsverkets attityd anser vi utskottsreservanter att vi kan spåra en aktivitet från statsrådet fru Lindström. Denna aktivitet har icke yttrat sig i omedelbar personlig kontakt med vederbörande stipendiat. Däremot har statsrådets sekreterare agerat så mycket mer. Det har förekommit upprepade samtal mellan denna sekreterare och vederbörande stipendiat. Anteckningarna därom, som finns bevarade, kom så småningom till nämndens kännedom, och så ändrades beslutet. Att här föreligger en reell inblandning, därom råder enligt utskottsminoritetens mening icke någon som helst tvekan. Ärendet borde ha handlagts så, att vederbörande i vanlig ordning lämnat in en klagoskrift till Kungl. Maj:t, varefter statsrådet hade kunnat föreslå Kungl. Maj:t att ändra på beslutet. Det finns självfallet här en klagorätt, men den form av ingripanden och ändringar som förekommit här kan inte vara riktig och lämplig.

Det andra fallet, som också förefaller anmärkningsvärt, rör inte ett ändrat beslut utan en förbättring under hand av lönen för en tjänsteman, sedan han uppvaktat statsrådet. Det var en läkare, som sedan rätt lång tid hade befunnit sig i ett av dessa länder.

Det är ju rätt anmärkningsvärt vilka väldiga belopp i löner som utbetalas

Ang. handläggningen av två ärenden inom NIB:s verksamhetsområde

till en del av personalen. Jag vill ifrågasätta, om det är nödvändigt att betala ambassadörlöner eller mer än så till personer som arbetar i u-landshjälpen. Jag tror att vi litet var blir en smula chockerade när vi tar del av handlingarna i målet — vilka redovisas i memoriet — och ser vilka löneanspråk som framställts. Vederbörande läkare var inte nöjd med den lön som erbjöds, ehuru den förefaller ganska kraftig.

Vid granskningen av detta ärende infortrade vi protokollen och hittade då en formellt rätt egendomlig promemoria. Den hade på förhand författats av statsrådet fru Lindström för att bemöta eventuella invändningar från konstitutionsutskottet — ett förfaringssätt som jag aldrig träffat på hos något statsråd. I denna promemoria finner vi en redogörelse för fallet, och där förekommer bl. a. ett brev vari vederbörande säger att han hoppas att den tillförordnade generalsekreteraren kommer ihåg ett samtal med Ulla Lindström, av vilket framgick att ytterligare 5 000 kronor skulle utgå; summan skulle bli sammanlagt 25 000 kronor. Det var bara en del av ersättningsbeloppet. Dessa 5 000 kronor — som man tycker kunde räcka till förhyrande av en bättre lägenhet — skulle användas för att hyra in läkarens hemmavarande bohag i förvaringslokal i Sverige.

Jag tycker att denna fråga rent materiellt är uppseendeväckande. Men vad som förefaller oss inom utskottsminoriteten uppseendeväckande är också detta, att här förmår man genom samtal med vederbörande statsråd — och säkerligen efter framställning från henne — nämnden att höja ett redan förut mycket högt ersättningsbelopp.

Herr talman! Detta är, som jag nämnde, endast några typexempel på hur man enligt vår uppfattning inte får handla när det gäller regeringsärenden. Jag tvivlar inte ett ögonblick på att statsrådet fru Lindström har ett utomordentligt stort intresse för hithörande

frågor och att det är hennes iver att försöka främja en verksamhet, vilken vi alla uppfattar som viktig, som drivit henne till detta handlingssätt. Men för ett statsråd måste i alla fall gälla de regler som grundlagarna anvisar och som jag vet respekteras av de andra statsråden. Jag kan inte erinra mig att vi beträffande övriga statsråd någonsin har fått exempel på denna form av inblandning. Ingen förmenar statsrådet att på grundval av sitt stora intresse för utvecklingsländernas problem gemensamt med styrelsen för ämbetsverket diskutera olika projekt. Att man på det sättet har samtal och diskussioner för att främja verksamheten inom ett område, som är ganska nytt och där misstag lätt kan begås, tror vi bara är riktigt. Den formen av aktivitet från ett statsråds sida har jag sålunda ingenting emot. Invändningarna gäller aktiteten i rent personliga fall, där ärendet skulle ha förts fram i vanlig ordning klagovägen.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Jag tycker att herr von Friesen är litet vårdslös i sitt resonemang. Han säger att det finns en rad fall där anmärkning skulle kunna framställas men att man bara tagit upp två fall. Presentera de andra fallen också, herr von Friesen! Jag tycker det är rimligt att så sker när konstitutionsutskottet granskat statsrådets befattning med olika ärenden.

Den bild herr von Friesen söker ge överensstämmer inte med verkligheten. Verkliga förhållandet är nämligen, att man hittat två fall som man velat anmärka på. Jag vågar emellertid säga, att om vi granskar dessa fall finner vi att det inte blir särdeles mycket över av det påstående man indirekt vill ha fram: att statsrådet Ulla Lindström utövat vad man kallar ministerstyre.

Handlingarna i fallet Bacha visar, att det skulle kunna finnas två möjliga

Ang. handläggningen av två ärenden inom NIB:s verksamhetsområde

händelseförlopp när det gäller statsrådets medverkan i detta — jag medger det — mycket obetydliga ärende. Det ena händelseförloppet har herr von Friesen skildrat, och jag skall inte uppehålla mig vid hans skildring på annat sätt än att jag vågar påstå, att statsrådet Lindströms roll i sammanhanget inte alls behöver vara den som herr von Friesen anger. Hennes roll har, tror jag, varit betydligt oskyldigare. Efter vad jag kan förstå har statsrådet i denna fråga uppfört sig helt korrekt och inte alls gjort sig skyldig till s. k. ministerstyre.

Den lilla beskyllningen att ett statsråd visat stor aktivitet i de ärenden vederbörande handhar tycker jag kan tas med knusende ro. Jag tror att kammaren snart, när vi kommer till fallet Wennerström, får uppleva att precis samma del av konstitutionsutskottet, som nu talar om för stor aktivitet, då hävdar att större aktivitet skulle ha visats. Denna debatt skall jag emellertid inte föregripa. Först och främst skall vi i fallet Bacha komma ihåg, att när Bacha anhöll om företräde hos statsrådet Ulla Lindström för att få just denna förlängning av stipendiet, vilken tidigare blivit avslagen hos NIB, statsrådet sade att hon inte hade tid att tala med Bacha. Statsrådets befattning med ärendet börjar först då sekreterare Isberg senare rapporterar till statsrådet, att Bacha besökt honom i samma ärende. Under den lilla överläggning som då förekom mellan sekreteraren och statsrådet sade statsrådet, att »Isberg kunde översända sina anteckningar i ärendet till NIB då de innehöll upplysningar som NIB måhända inte kände till». Mot detta kan man rimligen inte göra några anmärkningar.

Sedan kommer nästa fas. Det är när sekreterare Isberg tar upp ärendet med byråchef Hagberg, varvid denne tydligt fått den uppfattningen, att viss påtryckning förekom. Hagbergs uppfattning om samtalet med Isberg är ju tyd-

ligen den, att Isberg skulle ha sagt ungefär följande: »— — — att statsrådet gärna såge att Bachas ansökan om förlängningen omprövades i positiv riktning.»

Isberg förnekar nu att han sagt detta, och han förnekar också att han på något sätt hade statsrådets direktiv i den riktningen. Här står alltså uppgift mot uppgift, och jag frågar mig: Hur skulle konstitutionsutskottet på dessa synnerligen vaga grunder kunna klandra ett statsråd? Det är såvitt jag förstår omöjligt, såvitt man inte menar att konstitutionsutskottet kan dela ut örfilar när som helst och hur som helst och sedan menar att det väl alltid gör någon nytta.

När man sedan kommer till ärendets fortsatta handläggning har ju både generalsekreteraren i NIB och NIB:s styrelse ansett att det fanns fullgoda skäl för att ompröva frågan, vilket sedan ledde till att Bacha fick stipendiet förlängt med sju veckor.

Jag tror att man, om man skall rikta angrepp mot ministerstyre, nog bör ha något solidare grund att stå på än vad herr von Friesen och övriga reserveranter haft i detta fall.

Jag måste säga att även vad doktor Kinch beträffar är underlaget i det allra bräckligaste laget. Att samråd och överläggningar sker på ministerplan i ett ärende som detta är väl ganska naturligt, ja, jag vågar säga rent av självklart när det gäller tjänstemän som skall ut i utlandstjänst och fältarbete av det slag som det här är fråga om. Tydligt har doktor Kinch i sitt samtal med statsrådet Ulla Lindström förhört sig om de löneförmåner, arbets längd och omfattning som kunde bli aktuella för hans vidkommande, och statsrådet har givit honom nödiga upplysningar.

Vi bör då först observera, att det här rör sig om en kategori anställda för vilka lönerna och tjänstgöringsförhållandena inte är fastställda. En särskild kommitté arbetar med dessa frågor i

Ang. handläggningen av två ärenden inom NIB:s verksamhetsområde

avvakten på kommande riksdagsbeslut, och under tiden tillämpas inom NIB ett system med löneskalor, utlands- och familjetillägg o. s. v., som uppvisar likheter med vad som gäller för utrikestjänst i allmänhet och tjänst i FN. Emellertid säger det sig självt, att när man har att göra med ett så diffust och växlande område som utlandshjälpen, där både arbetsuppgifterna och principerna för arbetet ofta är flytande och där ofta fältarbetet är beroende av vilka man lyckats anställa och hur länge man lyckats hålla dem i denna tjänst, är det naturligt att överläggningar och kontakter måste ske på departementsnivå, och det är ju också på det sättet som statsrådet Ulla Lindström har kommit in i bilden när det gäller fallet Kinch.

Jag tror inte att man rimligen kan göra anmärkning mot detta, och lika litet kan man ha något emot att statsrådet informerar doktor Kinch om att han kunde påräkna den eller den förmånen. Herr von Friesen säger att detta är förmåner som är oerhört stora. Jag är ganska förvånad över detta påståendet, förvånad därför att herr von Friesen borde känna till hur läkare har det på löneområdet. Om man ser på vad som ungefärligen utgår för den tjänst som för närvarande motsvarar samma befattning som doktor Kinch lämnade, finner man — i varje fall har jag fått den upplysningen — att skillnaden inte är så stor. Jag har själv i landsting sysslat med läkarnas anspråk på ersättning för sitt arbete, och jag måste säga att vid en jämförelse kom jag fram till att det, även om den lön herr von Friesen talat om är hög, inte är fråga om någoting ovanligt.

Men det är inte detta det gäller utan det gäller, huruvida NIB:s handlingsfrihet på ett obefogat sätt beskurets av statsrådet Lindström. Detta påstående grundar sig på en passus i ett brev, i vilket doktor Kinch gör anmärkningar emot den förhandlingspromemoria som

tillsänts honom och som upprättats kring en förhandling som doktor Kinch haft här hemma med NIB:s generalsekreterare om sitt nya lönekontrakt. Det är alltså ett, skall vi säga förebud till det avtal som skall träffas, och i ett sådant brukar man ju göra invändningar. Det gjorde också doktor Kinch, inte bara vad beträffar flyttningskostnaderna utan även på en del andra punkter. Han har sagt ungefär, att statsrådet vid förhandlingen förutsatt att han skulle få 5 000 kronor som skulle täcka hans utgifter för förhyrning av en förvaringslokal, där han kunde inhysa sitt bohag under utlandsvistelsen. Om jag har fått riktiga uppgifter är ersättning av detta slag ett normalt förfarande i sådana fall.

Vid den undersökning som utskottet företagit har framkommit, att samråd ägt rum mellan statsrådet Lindström och NIB i fallet Kinch och det har även hållits — vilket framgått av mitt resonemang — en överläggning mellan Kinch och statsrådet. Men vad som är viktigast i detta sammanhang är att man vid konstitutionsutskottets granskning inte kunnat få några som helst belägg för att statsrådet försökt öva någon påtryckning i fråga om NIB:s beslut i det aktuella fallet. Statsrådet har tydligen inte heller gjort några direkta utfästelser till doktor Kinch. Under sådana förhållanden har utskottet avslagit ett inom utskottet väckt yrkande om tillkännagivande i ärendet under åberopande av § 107 i regeringsformen.

Vi förmenar att vi har fullgoda skäl för detta vårt ställningstagande både i fallet Bacha och i fallet Kinch.

I detta anförande instämde fru *Thunvall* (s).

Statsrådet fru **LINDSTRÖM**:

Herr talman! Gammal praxis att statsråden inte skall närvara i kammaren under dechargedebatten när denna rör sig om minoritetsanmärkningar har

Ang. handläggningen av två ärenden inom NIB:s verksamhetsområde

jag redan brutit i dag, då jag i första kammaren tog till orda i det här föreliggande ärendet. Att jag frångår denna praxis beror givetvis inte på att jag skulle tillmäta denna erinran någon politisk betydelse eller på att jag skulle vilja ingå i en detaljdiskussion med herr von Friesen eller hans meningsfränder. Den skulle lätt kunna urarta till en detaljträta med de provokativa tonfall som i varje fall herr von Friesen här använde sig av. Jag utgår ifrån att man anständigtvis bör tro ett statsråd på hennes ord, då hon säger att den redogörelse av fakta i målet är riktig som hon utan anfordran lämnat konstitutionsutskottet. Herr von Friesen tyckte att enbart det förhållandet, att konstitutionsutskottet fått en promemoria med dessa fakta, var anmärkningsvärt. Men anledningen till att jag överlämnade en sådan PM var ju det löfte jag lämnade just från denna talarstol i höstas, att allt material som jag hade i dessa, då hårt kritiserade ärenden skulle stå till konstitutionsutskottets förfogande. Jag vill därför utgå ifrån, att uppfattningarna nu skiljer sig endast i fråga om bedömningen av dessa fakta och värderingen av de handlingar, där de ingår.

Det kan ha ett visst principiellt intresse att få det som herr von Friesen här kallade ministerstyre belyst, d. v. s. vad man enligt minoritetens uppfattning i konstitutionsutskottet anser vara »opåkallat» i en ministers handläggning av ärenden inom sitt ämbetsområde. De båda fall, som refereras utförligt i utskottsutlåtandet, skulle med den syftning som ligger i reservationsanmärkningen implicera, att någon form av olämpligt ministerstyre har ägt rum. Jag i min tur bestrider detta. De olika bedömningarna utgår ifrån att vi har olika uppfattning om vad som bör innefattas i ett statsråds legitima arbetskontakter. Eftersom jag i tio år utövat ämbetet, vederligen efter samma praxis som mina regeringskolleger, kan

även så speciella detaljer som de här kritiserade ha ett visst allmänt intresse, och det är därför jag yttrar mig.

Ministerstyre är ett mångtydigt begrepp. Herr von Friesen undervisade i sitt inlägg en smula om behandlingen av ärenden i konselj o. s. v. Ursprungligen menade man väl med ordet ministerstyre, att ett statsråd avgjorde regeringsärenden utan att anmäla dem i konselj. En sådan underlåtenhet förekommer väl bara av förbiseende.

Ibland har man med ministerstyre åsyftat det rent praktiska förhållandet, att statsrådet i realiteten avgör regeringsärenden utan att föredra dem för kollegerna. En sådan form av ministerstyre förekommer ju i allt större omfattning; utvecklingen har gått dithän, att ett statsråd måste på egen hand avgöra det stora flertalet mindre ärenden, ehuru de naturligtvis anmäls i konselj efteråt. I den betydelsen är ministerstyre en ganska nyttig och praktisk anordning, och den skulle för övrigt komma att sanktioneras genom den föreslagna nya regeringsformen.

Jag kommer så till det tredje slaget av förment ministerstyre, nämligen det man avser när man talar om förhållandet mellan statsråd och ämbetsverk. Det är alltså det slaget av ministerstyre diskussionen gäller nu. Då kritiserar man antingen, att statsråden är självständiga gentemot ämbetsverken, beslutar i ärenden utan att höra verken, förbigår verken vid beredandet av ärendena, eller också framhåller man som obehörigt ministerstyre att statsrådet hör ett verk och har samråd och resonemang med verkschefen. Om rätten till umgänge mellan statsråd och underställda verk måste inskränka sig till skriftliga remisser och skriftliga svar i varje ärende, så skulle vi få ett omständligt arbetssätt som i praktiken skulle bli omöjligt att tillämpa. Det har därför alltid i modern tid i departementsverksamheten förekommit dagliga muntliga samråd. Ibland tar verkschefen initiativet.

Ang. handläggningen av två ärenden inom NIB:s verksamhetsområde

Det kan gälla en principfråga som han vill diskutera på förhand för att veta om det lönar sig att fortsätta med en utredning i enlighet med ett viss alternativ. Det vore en mycket sällsam byråkrati, om inte verkschefen fick ta kontakt med det statsråd han sorterar under för ett sådant samråd. Ibland tar statsrådet själv initiativet, och det kan vara lika riktigt det. Nog vore det väl anmärkningsvärt, om inte finansministern t. ex. skulle få resonera med riksbankschefen om ränteändringar, eller om man skulle anmärka på inrikesministern för att han förhandlar med kommunerna om kommunsammanslagningar. Om detta skulle vara obehörigt ministerstyre har vi ständigt exempel på det. Som obehörigt har man bara rätt att kritisera försök att utöva påtryckningar på ämbetsverket att framställa förslag eller avge yttranden mot sin uppfattning enbart för att tillmötesgå ett statsråd.

Jag tror att det är nödvändigt att man gör dessa distinktioner när man riktar förebräelser och i svepande ordalag talar om ministerstyre. Någon sådan distinktion har man faktiskt inte gjort när man formulerat denna reservationsanmärkning mot mig. Man har kallat mitt handlingssätt »opåkallat» i det fall, då en marockansk stipendiat har besökt min handsekreterare och jag har tillåtit min sekreterare att till NIB skicka över några anteckningar från sitt samtal med denne stipendiat. Det har inte kunnat redovisas att dessa anteckningar spelat någon roll eller ändrat ärendets utgång vid handläggningen inom NIB. Dåvarande NIB-chefen tillbakavisade för sitt vidkommande i utredningen med bestämdhet att så skulle vara fallet. Han hade själv fått samma uppgifter genom uppvaktning bl. a. av stipendiaten, och han hade övertygats av dem alldeles oberoende av min sekreterares blyertsanteckningar, som för övrigt måste ha kommit honom till handa dagen efter det att man omprövat ärendet.

Det är likaledes orimligt att ett eventuellt telefonsamtal mellan min handsekreterare och föredragande tjänstemannen i NIB skulle konstitueras något slags objektivt ansvar för mig. I och för sig kan det ju inte vara oriktigt att statsråden, som har en ström av besökare som framlägger sina bekymmer och som gör muntliga framställningar av olika slag, vidarebefordrar till vederbörande verk uppgifter som kommer fram vid dessa uppvaktningar och som faller inom verkets arbetsområde. Ty eljest är ju flertalet uppvaktningar och besök meningslösa ur de besökandes synpunkt. Statsrådets mottagningstider fick då förbehållas på förhand hårt sovrade fall, om vilka man förvissat sig att deras ärenden bara rörde departementshandläggningen. Jag tror inte på möjligheten av att i praktiken på ett sådant sätt stänga dörren mellan allmänheten och dess förtroendemän i regeringen.

Även i det andra fallet — löneärendet — saknas varje belägg för att NIB:s chef eller styrelse skulle ha fått sin handlingsfrihet begränsad »på ett obefogat sätt», som det heter i reservationsanmärkningen. Styrelsens beslut om expertens lön var enhälligt sedan verkschefen framlagt lönekontraktet som den förhandlingsprodukt det var, en förhandlingsprodukt mellan honom och experten. Min inblandning, som enligt min mening var högst lovlig, bestod i att jag lämnade upplysning om att ersättning för magasinering av möbler var tillåten enligt utlandsreglementet och att detta borde kunna tillämpas även för NIB:s experter. Sådana upplysningar och sådana besked lämnas av civilministern varje vecka i hans departement, och om detta vore obefogat undrar jag hur han egentligen skulle kunna fungera. Nu har han en kontraktsdelegation som sköter det förberedande arbetet på lönekontrakten, och när riksdagen godkänt min proposition om biståndsexperters löne- och tjänstevillkor — vilket kanske blir nästa vec-

Ang. handläggningen av två ärenden inom NIB:s verksamhetsområde

ka — får även NIB en egen kontraktsdelegation, och jag slipper för min del ärenden av denna natur.

Jag vill inte här säga någonting om det materiella innehållet i denna kontraktsfråga, som jag tyckte att herr von Friesen dröjde vid opåkallat länge. Jag vill bara hänvisa till vad som står i redogörelsen i konstitutionsutskottets memorial. Där står det att »de principer som tillämpades vid bedömandet av den totala lön, som dr Kinch skulle få, icke avviker från de som tillämpas i den uppgörelse med läkarförbundet, som redovisas i proposition 151 år 1960 och som då godkändes av riksdagen».

Jag vill sluta med att säga, att jag anser att jag inte överskridit gränserna för sådant ministerstyre som sedan gammalt praktiserats och befunnits ändamålsenligt inom kanslihuset.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet för att replikera herr Bengtsson i Halmstad som började sitt anförande med att säga att det var genom någon sorts detektivarbete vi fått reda på dessa båda ärenden.

Vi hade faktiskt flera ärenden att ta fasta på, särskilt ett angående ett projekt i Afrika, men vi inskränkte oss till att ta upp dessa båda ärenden som i viss mån sammanhänger. De rör behandlingen av enskilda personer. De gäller inte några mera materiella ting. Dessutom har pressen försett oss med en hel rad upplysningar i detta fall och angett vissa exempel på missförhållanden inom NIB. Vi har emellertid inte tagit upp någonting av det sistnämnda.

Sedan gör herr Bengtsson i Halmstad en något halsbrytande jämförelse med fallet Wennerström. Herr Bengtsson jämför statsrådets aktivitet i detta fall med kritiken mot försvarsministern i Wennerström-affären. Det är väl ändå alldeles horribelt att göra en sådan jämförelse. Det rör sig om två helt olika sa-

ker: I ena fallet fredliga och hyggliga människor och deras förhållanden och i andra fallet en spionövervakning. Jag har aldrig någonsin kunnat tänka mig att statsrådet Lindström skulle rusa omkring och övervaka spioner. Det tror jag hade blivit en förskräcklig historia.

Beträffande det materiella innehållet i detta ärende har jag fäst mig vid vad herr Bengtsson säger på en punkt. Det gäller ett citat ur utskottets memorial där det heter: »Byråchef Hagberg erinrade sig nu klart, att sekreterare Isberg under detta sista samtal yttrade att statsrådet Lindström gärna såge att Bachas ansökan om förlängning av stipendiet omprövades i positiv riktning — — —.» Det förefaller mig som om detta byråchefen Hagbergs uttalande hade sanningens prägel. Jag kan inte för mitt liv begripa varför vederbörande skulle säga något sådant om det inte var sant.

Det förefaller mig ha varit mest korrekt att direkt hänvisa Bacha till ett överklagande i departementet, där han kunde ha fått den ersättning, stipendiet, som statsrådet tydligen ansåg att han skulle ha.

I fråga om doktor Kinch och dennes lön är det inte riktigt att göra jämförelser mellan internationella löner och läkarförbundets löner här hemma. I doktor Kinchs fall rör det sig i viss omfattning om skattefrihet. Och skattefria inkomster för befattningshavare av det slaget är verkligen riktigt stora inkomster.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara helt kort replikera herr von Friesen. Han säger att det fanns verkligen flera ärenden som man kunnat ta upp. Hur många ärenden ni hade från början vet inte jag. Det har inte redovisats i utskottet, men jag föreställer mig att ni funderat på en hel del ärenden. Jag måste därför beklaga, att ni med utgångspunkt

Ang. tidpunkten för kungörande av allmänna författningar

från det stora materialet praktiskt taget inte har hittat någonting att anmärka på. Om man skulle använda sig av detektiver, borde man tydligen inte vända sig till er.

Den jämförelse jag gjorde blev i herr von Friesens version litet långsökt. Jag sade ungefär att man i vissa fall anklagar statsråd för att bevisa för mycken aktivitet, och jag jämförde detta med vad som kommer att hända på W-dagen. Jag vågar nog säga att när vi kommer till den debatten, kommer det att visa sig att jag har rätt. Då kommer det att resas långtgående anspråk på hur statsråden skall agera. Men den dagen, den sorgen.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! I interpellationsdebatten 1963 angående NIB talades det om att KU borde granska, huruvida statsrådet Lindström hade bedrivit ministerstyrelse i fråga om handläggningen av NIB-ärendena.

Den granskningen har KU gjort och har därvid ägnat intresse åt två särskilda ärenden. Jag reagerar litet mot vad herr von Friesen säger när han närmast antyder att det skulle ha funnits mycket annat att ta upp. Det är ju, såvitt man kan förstå, dessa två ärenden som skulle kunna föranleda kritik från KU.

Utskottet har emellertid inte funnit någon anledning till erinran mot handläggningen av dessa båda ärenden. Den kritik, som konstitutionsutskottet kan finna anledning att rikta mot det ena eller det andra statsrådets handläggning av något ärende, måste alltid vara grundad på ett sakligt sett starkt underlag. Det gäller i första hand att sälla bort allt vad som har pratats hit och dit av den ene eller den andre och att till slut träffa sitt avgörande på grundval av ett i möjligaste mån konkret och stabilt material. För egen del har jag alltid försöka att följa den regeln vid granskningen inom konstitutionsutskottet.

Något sakligt och konkret material som bestyrker att ministerstyrelse skulle ha förekommit har inte jag kunnat finna. Självklart kan man diskutera innebörden av uttrycket ministerstyrelse, och statsrådet har nyss försökt att åskådliggöra olika betydelser av detta uttryck. Jag instämmer helt i herr Bengtssons i Halmstad uttalande, att ett statsråd som visar större aktivitet än den vanliga lätt råkar ut för beskyllningen att bedriva ministerstyrelse.

Jag menar alltså att det i fråga om dessa ärenden inte finns något som motsvarar innebörden av uttrycket ministerstyrelse. Det finns inte heller några bevis för att statsrådet har verkat obehörigt vid dessa ärendens behandling.

Ang. tidpunkten för kungörande av allmänna författningar

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag skall ta upp en annan och kanske inte så kontroversiell fråga. Den gäller publiceringen av författningar. Konstitutionsutskottet gjorde enhälligt förra året ett uttalande, där det underströk angelägenheten av att författningar publiceras i tid.

Det är klart att det för allmänheten måste te sig rätt märkligt om den skall tillämpa författningar, vilka ännu inte blivit publicerade. Tidigare skedde i stor utsträckning, att en rad författningar inte i tid kom ut i tryck. Det väckte skarp kritik icke minst i de fackorgan som hade med skolväsendet att göra. Vissa tider var det så, att skolmyndigheterna hade att tillämpa förordningar, vilka inte fanns i tryck. Vi var i konstitutionsutskottet fullt medvetna om att man därvidlag inte kunde rikta någon kritik mot statsrådet. Förseningen berodde ibland på en för stor arbetsbörda; ibland berodde den på trycktekniska förhållanden.

Å andra sidan är det konstitutionsutskottets plikt att övervaka gällande rätt och att understryka betydelsen av denna. Detta är anledningen till att

Ang. tidpunkten för kungörande av allmänna författningar

några reservanter, trots att konstitutionsutskottet så sent som 1963 gjorde ett påpekande i denna fråga, ändå framhållit att 18 författningar förra året trädde i kraft före kungörandet. Det är otvivelaktigt ett ganska ringa antal, och man får nog den uppfattningen, att vad konstitutionsutskottet tidigare skrivit i saken haft sin betydelse.

Man brukar ibland säga att konstitutionsutskottets arbete består av en del småplock, och det är alldeles riktigt att så är förhållandet. Det är ingen tvekan om att dechargeutlåtandena ofta gäller detaljer i jämförelse med de stora politiska frågorna. Men det är dock inte betydelselöst för medborgarna i en rättsstat, att statsmakterna själva föregår med gott exempel när det gäller lagarnas efterföljd. Det får inte vara så, att den enskilde medborgaren skall straffas för att han inte följer en författning som inte ens har publicerats. Han har rätt att kräva att rättsnormerna finns fastställda i tryck. Han har rätt att förutsätta att de bestämmelser som han skall följa skall finnas publicerade.

Det är ur den synpunkten, herr talman, som vi har gjort detta påpekande. Samtidigt har vi inlidat kritiken i ett välvilligt konstaterande av att en avgjord förbättring har skett i jämförelse med resultatet av 1963 års granskning. Man kan emellertid inte lägga kvantitativa synpunkter på rätten. Har en överträdelse av bestämmelserna skett, måste enligt min mening konstitutionsutskottet påtala detta. Detta har skett inte minst med hänsyn till vad som mer och mer påtalats när det gäller konstitutionsutskottet och som statsrådet Lange tog upp i sitt första stora anförande i fråga om handelsavtalen. Han sade att konstitutionsutskottet har inte påpekat det och inte påpekat det. Det är nog alldeles riktigt. Vi kan inte varje år upprepa all den kritik som skulle kunna riktas. Det finns ingen möjlighet därtill ur arbetsteknisk synpunkt. Av det skälet kan det naturligtvis sägas, att

det i år var rätt onödigt av oss att ta upp denna fråga, men just därför att vi fått så många beskyllningar för att inte vara konsekventa och inte fullfölja vår kritik, har vi just ur den principiella synpunkten ansett oss skyldiga att påtala förhållandet. Det är dock inte riktigt att låta en författning träda i kraft före kungörandet.

Jag vill, herr talman, med detta motivera vår reservation på denna punkt samtidigt som jag gärna medger att den inte gäller någon allvarligare anmärkning. Men vi följer helt författningsutredningens principiella uppläggning när det gäller det kommande dechargearbetet, nämligen att man skall anmärka på administrativ praxis — om nu utredningens förslag går igenom. Konstitutionsutskottet skall inte varje gång betraktas som en domstol som kommer med kritik, som är så där oerhört allvarlig. I viss mån tycker jag nog att statsrådet Lange har fått den föreställningen även när det inte gäller sådana saker. Vi har när det gäller ett tillkännagivande i konstitutionsutskottet faktiskt rätt att påpeka, att gällande lag icke efterföljes utan att däri inlägges något mera allvarligt kritiskt uttalande. Vi är skyldiga att utöva den granskning, som enligt grundlagen tillkommer oss. Det är ur den synpunkten, herr talman, som jag har velat motivera vår anmärkning på denna punkt.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr ANDERSSON i Billingsfors (s):

Herr talman! Om man skall gradera de frågor som tagits upp i konstitutionsutskottets memorial måste man konstatera, att denna fråga är den minsta av dem alla. Jag kunde ur herr Braconiers anförande nästan utläsa en ursäkt för att han hade tagit upp just denna lilla sak.

I princip är jag överens med honom om att författningarna skall publiceras

Ang. återbesättande av borgmästartjänsten i Kalmar

i tid innan de träder i kraft, men det kan uppstå problem som gör det omöjligt att få dem publicerade i rätt tid. Att konstitutionsutskottet under åtskilliga år har beaktat denna sak framgår av vad utskottet skriver i år. Redan 1940 tog man upp saken och upprepade gånger därefter har man påpekat det otillfredsställande i att författningar inte publicerats i tid. Det har emellertid skett en väsentlig förbättring de senaste åren. Herr Braconier nämnde själv att antalet författningar som inte publicerats var 41 år 1962 men sjunkit till 18 år 1963. Av dessa 18 gällde 6 stycken statsbidrag, i vilka fall publiceringen är mindre viktig på grund av att utbetalningarna i varje fall inte kommer att ske förrän vid ett senare datum än ikraftträdandet.

Därför anser jag den anmärkning som här har framförts vara obefogad. Det visar sig ju, att man i departementen gör allt som är möjligt för att få fram författningarna i tid, men det kan som sagt uppkomma situationer då det är omöjligt att hinna klara publiceringen. Nu får vi väl avvakta vad som händer i fortsättningen. Det är klart att konstitutionsutskottet kommer att följa frågan även framdeles, och skulle tendensen visa att det blir en försämring på området kan man vara förvissad om att utskottet återkommer. Men att i år när det skett en så väsentlig förbättring göra en anmärkning, skulle ju vara nästan genant för riksdagen. Vi ser ju att departementen gör allt som är möjligt för att klara publiceringen i rätt tid.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Meningsskiljaktigheten på denna punkt gäller knappast saken. I den föregående debatten var talarna helt oense om själva saken, men i detta fall är det uppenbart att vissa författningar publiceras för sent, och herr Anderssons i Billingsfors påstående att detta är den minsta anmärkningen kan därför diskuteras. Man kommer då till

frågan: Skall konstitutionsutskottet påtala ett fel eller inte. Herr Andersson i Billingsfors anser att man inte skall göra det i ett sådant fall som detta. Om jag inte minns fel ansåg ibland tidigare konstitutionsutskott att man inte skulle göra det. Sedan har författningsutredningen, som herr Andersson själv tillhör, utvecklat tanken att fel alltid måste beivras. Detta behöver inte innebära kritik mot något speciellt statsråd. Det visar sig emellertid att om vi inte tar upp sådana saker som är felaktiga ur rättslig synpunkt, så görs det sedan med viss rätt gällande ett kommande år, att konstitutionsutskottet har godtagit förhållandet.

Det är egentligen på denna punkt som i detta fall värderingarna skiljer sig beträffande konstitutionsutskottets dechargearbete. Detta är alltså en gammal olikhet i bedömningen av konstitutionsutskottets arbete, men såvitt jag kan förstå står min uppfattning i överensstämmelse med vad en enhällig författningsutredning har sagt. Jag medger att det i år inte gäller många fall, men en överträdelse även i få fall är en överträdelse. Enligt min principiella uppfattning åligger det konstitutionsutskottet i sådana fall att påpeka dem.

Herr ANDERSSON i Billingsfors (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har som sagt beivrat dessa förhållanden tidigare. Om vi nu hoppar över ett år på grund av att det har blivit en förbättring har vi ju inte därmed avhänt oss möjligheten att beivra missförhållanden om det visar sig bli en försämring i fortsättningen.

Ang. återbesättande av borgmästartjänsten i Kalmar

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Vi går nu över till ett annat ärende, nämligen frågan om utnämmande av borgmästare i Kalmar.

Rent principiellt skulle jag vilja göra den deklarationen, att vi inom konsti-

Ang. återbesättande av borgmästartjänsten i Kalmar

tutionsutskottet när det gäller utnämningsfrågor brukar iakttaga en betydande återhållsamhet. Det är alldeles omöjligt att i enstaka fall komma med kritik mot regeringen för än den ena och än den andra utnämningen, ty det kan självfallet vara olika värderingar. Vi har därför i allmänhet försökt att respektera regeringens beslut i detta avseende.

Men så händer det att det dyker upp frågor av principiell innebörd, exempelvis en fråga som den föreliggande, där en mycket framstående myndighet klart och tydligt har uttalat sig *mot* utnämmandet av den person som sedan fick befattningen. Detta har gjort att jag tycker att detta ärende får en alldeles speciell vikt.

Den myndighet jag syftar på är hovrätten, som bl. a. yttrar följande: »Vid återbesättandet av borgmästarämbetet i Kalmar bör enligt hovrättens mening beaktas sannolikheten av att den pågående utredningen om en ändrad domkretsindelning i riket — som av allt att döma torde få särskild aktualitet beträffande domkretsarna i, bland annat, Kalmar län — kan resultera i att rådhusrätten i Kalmar inom en snar framtid kommer att bilda kärnan i en väsentligt större domkrets än som motsvarar dess nuvarande jurisdiktionsområde. — — — Ur dessa synpunkter synes det hovrätten angeläget att vid uppgörandet av dess förslag avgörande betydelse tillmätas icke tjänstemeriternas längd utan meriterna i fråga om ådaga-lagd och förvärvad skicklighet. Av blivande innehavaren av borgmästarämbetet bör sålunda krävas grundlig domarutbildning samt allsidig och väl vitsordad domarerfarenhet förvärvad genom tjänstgöring i olika instanser eller större underrätter.»

Hovrätten kommer till den slutsatsen, att tre sökande, bl. a. den som blev utnämnd på tjänsten, inte kunde ifrågakomma till det lediga borgmästarämbetet. Hovrätten utgår ifrån att det kom-

mer ett förslag om förstärkning av rådhusrätterna och en förändring av indelningen av domkretsarna.

Ett sådant förslag, herr talman, föreligger faktiskt nu. Det är ganska anmärkningsvärt, tycker jag, att mindre än fem månader efter det utnämningen till borgmästare i Kalmar gjordes föreligger just detta förslag. Vederbörande kommer alltså in på ett domsområde, som han enligt hovrättens mening icke är kvalificerad för. Det är *detta* som jag anser vara det anmärkningsvärda i handläggningen av ärendet. Man borde inte ha nöjt sig med att följa de gamla bestämmelserna eftersom ändringen var så nära förestående, att det redan nu föreligger en proposition, låt vara att den väl kommer att framskjutas till höstriktsdagen. Jag måste bekänna, herr talman, att hade jag haft kännedom om att denna proposition skulle komma så snart, skulle jag nog ha varit beredd att inom utskottet yrka anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande statsråd.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! När det gäller anmärkningsärenden handlar man tydligen efter vitt skilda principer. För en liten stund sedan hävdar herr Braconier i ett annat ärende som allmän linje för utskottsarbetet, att vi har skyldighet att påpeka när gällande lag inte följs. Den ståndpunkten tycker jag är riktig. Den deklarationen vill jag till alla delar understryka.

När herr von Friesen behandlade detta ärende var han något knapphändig. När han citerade en del av vad hovrätten hade skrivit, borde han ha kunnat kosta på sig att läsa upp också första raden i vilken det står: »Hovrätten finner samtliga sökande vara behöriga till befattningen.» Sedan anför hovrätten vissa funderingar beträffande den lag som kan komma och anser med tanke på denna vissa av de sökande mindre

Ang. återbesättande av borgmästartjänsten i Kalmar

lämpliga. Men det kan inte hjälpas: detta påpekande från hovrätten måste i första hand vara avsett som vägledning för dem som skall välja borgmästare, i detta fall stadsfullmäktige i Kalmar. När stadsfullmäktige i Kalmar trots detta väljer den de vill ha och han sedan blir utnämnd av Kungl. Maj:t, borde det vara svårt att rikta någon anmärkning mot det statsråd som här har följt den praxis, som varit gällande så länge borgmästare skolat utses genom val i stadsfullmäktige.

I detta sammanhang skriver reservanterna också som jag tycker något felaktigt, att en självständig prövning från Kungl. Maj:ts sida i det förändrade läge som numera är för handen framstår som påkallad. Påståendet om de förändrade förhållanden som är »för handen» tycker jag faktiskt att reservanterna har fått om bakfoten — för låt uttrycket — ty regeringen och statsråden har här handlat helt efter de förhållanden som då var för handen. Där emot är det inte rimligt att begära att regeringen skulle ha handlat efter den lag som föreslås i den proposition som lades på riksdagens bord så sent som den 5 maj i år och för vilken motions tiden utgår först nu på fredag. Men herr von Friesen vill i detta fall att konstitutionsutskottet skulle ha gått med på en anmärkning, därför att regeringen i ett ärende som handlades 1963 inte kom att följa en lag som kanske kan komma att gälla 1965. Herr von Friesen, Ni må förlåta om konstitutionsutskottets majoritet inte kan följa med i de här svängarna. Den anser att det inte finns minsta fog att rikta anmärkning i detta fall, då den som har handlagt detta handlat fullt i överensstämmelse med gällande lag. Det finns ingen rimlighet i att begära att statsrådet skall handlägga ärenden med tanke på att lagen eventuellt kan komma att innehålla något annat i framtiden. Det är farliga vägar, tycker vi från utskottsmajoritetens sida.

I detta anförande instämde fru *Torbrink* (s).

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Det är naturligtvis alldeles riktigt som herr Henningsson säger, att det är *formellt* oklanderligt av statsrådet att utnämna vederbörande vid detta tillfälle, men jag erinrar om att vid det tillfälle då utnämningen gjordes pågick arbetet med den proposition som jag åberopade. Då alltså — mänskligt att döma — den övervägande tiden av denna borgmästares ämbetsutövning kommer att falla inom den nya lagens giltighetstid, finner jag det anmärkningsvärt att statsrådet nöjt sig med denna rent formella befogenhet.

Herr Henningsson säger att man har följt stadsfullmäktige i Kalmar. Ja, man har följt herr Henningssons meningssfränder i stadsfullmäktige i Kalmar, kanske vi skall säga för att förtydliga det. De övriga ledamöterna av stadsfullmäktige ville inte vara med härom.

Trots vad herr Henningsson har sagt finner jag alltså tillvägagångssättet anmärkningsvärt från statsrådets sida, då han vid utnämningstillfället förberedde den proposition som nu sedan någon vecka ligger på kammarens bord.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Nu tycker jag faktiskt att herr von Friesen bör bestämma sig. Hur vill herr von Friesen att statsråden skall handla? Skall de handla i enlighet med gällande lag eller skall de handla enligt en lag som kanske kommer i framtiden? Jag tycker, herr von Friesen, att det skulle vara väsentligt att vi klara de uppgifterna innan vi hade en dechargedebatt. Kan vi inte komma överens på den punkten tycker jag det är fullständigt hopplöst att över huvud taget ha en dechargedebatt. Kan man sedan klart och tydligt konstatera att statsråden till punkt och pricka följt gällande lag, tycker jag inte man har mera att säga i det sammanhanget.

Ang. tolkningen av uttrycket »bygden» i 4 kap. 14 och 15 §§ vattenlagen

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Naturligtvis skall statsråden följa gällande lag! Vem har påstått något annat? Den bestämmelse som herr Henningsson åberopar har emellertid i själva verket förlorat sitt existensberättigande genom de förhållanden som har rått ända sedan 1953, då magistratens befattning med dessa ärenden avskars.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag gläder mig över herr von Friesens erkännande att statsråden skall handla enligt gällande lag. Efter- som statsrådet i detta fall har gjort det tycker jag att saken därmed är alldeles klar.

Ang. tolkningen av uttrycket »bygden» i 4 kap. 14 och 15 §§ vattenlagen

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Vi beger oss nu från Kalmar upp till det natursköna område som kallas Kultsjön och som är en tillflyktsort för många turister. Jag har på denna punkt tillsammans med några andra ledamöter av konstitutionsutskottet en reservationsanmärkning och hänvisar endast till den text det här gäller.

Man beslöt för flera år sedan att reglera avrinningen ur Kultsjön och föreskrev därvid vissa villkor. Bland annat skulle 1,7 miljoner kronor ställas till förfogande för, som det hette, »lämpligt vägföretag i bygden». Resultatet av alla övervägandena blev att man beslöt att använda dessa medel till ett vägföretag inom ett område som icke enligt vanligt språkbruk kan betecknas som »bygden». Det är nämligen beläget på ett — även med norrländska mått mätt — betydande avstånd från Kultsjöns avrinningsområde.

Vid stranden av Kultsjön bor en skara människor som faktiskt har det ganska besvärligt i både det ena och det andra avseendet. Framför allt är de praktiskt taget väglösa. De har vid olika

tillfällen bett att få vägar, och de tyckte att när dessa medel nu stod till förfogande borde man tolka uttrycket »bygden» på det sättet att de kunde komma i åtnjutande av medlen i fråga. Så skedde emellertid inte.

Syftet med min framställning i konstitutionsutskottet är tvåfaldigt. Dels anser jag nog att man skulle ha tagit hänsyn till dessa människor, som i otaliga petitioner har uppvaktat både regering, landshövding och riksdagsmän med som jag tycker ganska rimliga anspråk, dels tycker jag också att man i detta sammanhang skulle kunna besluta sig för en tolkning av begreppet »bygden» i denna lag, som inte innefattade områden alltför avlägsna från det område där själva vattenregleringen sker.

Detta är, herr talman, innebörden i det yrkande som jag och mina medreservanter ställt på denna punkt.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Utskottet har under denna punkt haft att bedöma huruvida de särskilda villkorsmedel, som anvisats enligt beslut av Kungl. Maj:t den 24 januari 1958 i samband med Kultsjöns reglering, disponerats för bygdens behov i den mening som vattenlagen inlägger i detta begrepp.

I de särskilda villkor som Kungl. Maj:t föreskrev i samband med tillståndsgivningen ingick bl. a. att 1,7 miljoner kronor skulle disponeras för lämpligt vägföretag i bygden. Kungl. Maj:t uppdrog senare åt länsstyrelsen i Västerbottens län att inkomma med förslag till kommunikationsdepartementet hur detta belopp lämpligen skulle disponeras. Länsstyrelsen föreslog att större delen av beloppet, 1,2 miljoner, skulle användas till att färdigställa sista sträckan av den s. k. Skalmodalsvägen, en mellanriksväg som löper genom Vilhelmina och Tärna kommuner och fortsätter över riksgränsen in i Norge. Man ansåg tydligen att det var mycket angeläget att denna väg färdigställdes med

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

hänsyn bl. a. till gränstrafiken och turistratifiken i övrigt. Länsstyrelsen hade, innan den gjorde upp sitt förslag, inhämtat yttrande från kommunalnämnderna såväl i Tärna som i Vilhelmina kommun, vilka enhälligt förordade att regleringsmedel från Kultsjöanläggningen togs i anspråk för vägföretaget. Även konsulenten för lappväsendet i länet tillfrågades och förklarade att han ej motsatte sig förslaget. På dessa grunder anbefallde Kungl. Maj:t den 28 juni 1963 statskontoret att utbetala 1,5 miljoner kronor till länsstyrelsen i Västerbottens län, varav 1,2 miljoner kronor skulle användas till iordningställandet av den 17 kilometer långa vägsträckan av Skalmodalsvägen inom Tärna kommun, några mil norr om Kultsjön.

Utskottsreservanterna ifrågasätter nu, om bygdebegreppet i vattenlagens mening kan ges en så vidsträckt tolkning att det kan anses korrekt av kommunikationsministern att anvisa medel från Kultsjöns reglering till detta vägföretag. Reservanterna tycker inte så, och de kommer pliktskyldigast fram till ett tillkännagivande, där man uttrycker önskemål om att den rådande osäkerheten i fråga om bygdebegreppets tolkning undanröjes, så att tvekan om dess innebörd icke uppstår vid den praktiska tillämpningen.

Utskottsmajoriteten kan icke godtaga reservanternas propäer. Det skulle vara ogörligt för att inte säga olyckligt, om man skulle försöka sig på att lagstiftningsvägen fastlägga fixa gränser för vad som menas med begreppen »bygd» eller »omkringliggande bygd» i vattenlagens mening. Det ligger nämligen till på det sättet att aktuella och framtida skador och olägenheter vid en vattenreglering varierar i omfattning från det ena företaget till det andra. De följer ibland varken kommun-, länsgränser eller nederbördsområden. En annan sak är att regleringsföretag och kraftverksbyggnader ofta kommer till stånd mitt ute i rena ödemarken, mitltals från be-

byggelsen. Att under sådana förhållanden fixera regleringsmedlens användning till området närmast regleringsbassängen vore att, bildligt talat, kasta pengarna i sjön. Vid en alltför snäv tolkning av bygdebegreppet kunde detta leda till att pengarna används till mindre angelägna eller kanske rent av improduktiva projekt. Jag är dock medveten om att vissa remissinstanser tidigare i samband med förslag om ändringar i vattenlagen förordat en snävare tolkning av bygdebegreppet, men det har i dessa enstaka fall varit fråga om representanter för kraftproducenterna, som naturligtvis har ett legitimt intresse av en restriktivare tolkning, måhända för att slippa bli ålagda så höga ersättningar för allmänna behov inom bygden.

År 1953 hemställde tredje lagutskottet att den närmare innebörden i begreppet bygd skulle klargöras. Norrländska vattenkraftutredningen kom fram till det resultatet att någon snäv avgränsning icke borde ske och att det för övrigt syntes ogörligt att i en lagtext definiera begreppet »bygden», varför utredningen ansåg det lämpligast att avgörandet såsom dittills borde ligga hos Kungl. Maj:t.

Utskottsmajoriteten har vid sina bedömningar kommit fram till samma slutsatser. Det finns, såvitt man kan se, inga bärande saksäl som talar för att bygdebegreppets omfattning skulle läsas fast vid några fixa detaljbestämmelser. Utskottet anser det mest praktiskt och ändamålsenligt att Kungl. Maj:t, som nu sker, får ta ställning till de särskilt anvisade medlens användning från fall till fall och att begreppet »bygd» ges en så vidsträckt tolkning som möjligt.

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Vi har nu hunnit fram till en punkt i det föreliggande dechargeutlåtandet som — det skall jag inte

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

förneka — i alldeles särskild grad kommit att intressera mig, en punkt som avser chefen för ecklesiastikdepartementet och handläggningen av en uppmärksammas och inflammerad censurfråga, filmen »491».

Låt mig först påpeka att det väl knappast kan förväntas, att den ytterligt engagerade debatt, som orsakats av regeringens frisläppande av denna filmprodukt, vilket i alla fall torde representera något av ett lågvattenmärke i sitt slag, också nått hit in i riksdagen och satt spår på det sätt som här skett. Allmänna opinionen har starkt reagerat mot att biografbyråns expertis, som på goda grunder ville stoppa filmalstret i fråga, kom att desavueras av en myndighet, regeringen, som med all respekt för dess kompetens i övrigt, väl ändå rimligtvis inte kan göra anspråk på att inkarnera någon speciell sakkunskap som filmgranskare och filmbedömare.

Det får väl anses som närmast självklart, att den opinion, som jag här talar om, måste vara företrädd också i riksdagen, och för egen del har jag verkligen också ett starkt behov av att ge luft åt den besvikelse jag känner över att biografförordningen, som ju grundar sig på ett beslut av riksdagen från år 1954, inte, såvitt jag kan finna, strikt följts i detta konkreta fall. Jag är väl medveten om att det finns delade meningar om hur för framtiden den nödvändiga — jag understryker nödvändiga — samhällskontrollen på detta område skall utformas. Men så länge vi har det nuvarande systemet, måste givetvis — någon annan mening bör inte kunna råda på den punkten — de bestämmelser och regler som gäller, också tillämpas.

Låt mig konstatera, att biografcensuren enligt gällande regler har att förbjuda offentlig förevisning av film, om filmen »på grund av det sätt, varpå händelserna skildras, och det sammanhang, vari de förekomma, kan verka förråande eller skadligt upphetsande».

Jag kan inte finna annat än att detta kriterium i högsta grad är tillämpligt just på den film som nu diskuteras. Man måste enligt min mening ta alldeles särskild hänsyn till det faktum att det i mycket stor utsträckning är en ungdomlig och i olika avseenden omogen och känslig publik som utsättes för denna destruktiva påverkan.

Det har ju också bekräftats att åskådarna, i varje fall den ungdomliga delen, i långa stycken totalt missuppfattat den s. k. symbolik som påstås ligga innesluten i filmen »491». Detta har framgått av fnittret, av de egenartade, malplacerade kommentarer som gjorts, när de råa scenerna passerat revy på filmduken och det obscena talet ekat i salongen. Det är inte något tvivel om att många åskådare över huvud taget inte sett på dessa ungdomar, som i filmen hämningslöst skildras, såsom några urspårade och beklagansvärda individer, utan tvärtom uppfattat dem såsom något av hjältar, vilka i ett högst berättigat uppror drar samhällets, myndigheternas, kristendomens representanter och andra vid näsan och hos dem injagar skräck.

Man har med andra ord tydligen betraktat filmen såsom ren underhållning och ingenting annat. Det måste, såvitt jag förstår, vara förklaringen till jublet bland de ungdomliga åskådarna just på sådana punkter, där en mogen och omdömesgill betraktare upplever enbart harm och beklämning. Men en film, som suggererar fram sådana primitiva och snedvridna reaktioner, har väl i grunden förlorat varje mening, och jag kan inte finna annat än att det måste vara ett samhällsintresse av första ordningen att skydda i synnerhet tonårsungdom mot skadeverkningarna av sådana alster.

Detta var också vad biografbyrån, det statliga censurorganet, anförde i sitt yttrande till regeringen, när man underströk att alltför många åskådare skulle komma att stanna inför filmens så att

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

säga utanverk: det aggressiva utspelet, den råa jargongen, de brutala handlingsmönstren. Det har uppenbarligen i långa stycken bekräftats.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att filmen »491» har totalförbjudits i Norge av den norska statens filmkontroll. Inte heller norsk lag tillåter visning av film som kan befaras ha ett förråande inflytande, och till skillnad från vad som gäller i vårt land, kan ett sådant beslut över huvud taget inte överklagas i Norge. Norrmännen har tydligen en mycket sund instinkt, när de betackar sig för en rent politisk bedömning via landets regering av filmalster som naturligtvis uteslutande bör skärskådas från mentalhygieniska aspekter av dem som har speciella förutsättningar och sakkunskap för att träffa det riktiga avgörandet, d. v. s. medicinsk—psykiatrisk expertis.

Ingripanden av detta slag är ju inte heller någonting specifikt för vårt land eller för Norge. Ett stort antal länder, exempelvis Danmark och Finland, tillämpar i princip samma förfarings-sätt och samma metodik. Och det är såvitt jag har mig bekant, ingenting som tyder på att man någonstans skulle vara benägen att frångå detta system eller avhända sig det vapen som det innebär.

Låt mig ställa den frågan: Vad hade regeringen för anledning att frisläppa filmen »491»? Jag fick nyss i min hand ett klipp ur en österrikisk tidning, där en namngiven, tydligen framstående kulturskribent betecknar denna svenska filmprodukt som en »monstruös gemenskap», en »vederstygglighet utan like». Han säger sig däri se ett bidrag till underminering av filmens anseende som konststart.

Jag skall tillåta mig att ordagrant återge slutorden i denne kritikers vidräkning med filmen »491»: »Alla vet, att jag är motståndare till censur och förbud, men 491 måste förbjudas. En sådan film får inte visas på Österrikes

biografer. Här är det berättigat tillkalla allmänna åklagaren.»

Så uttrycker sig denne tydligen allmänt radikale österrikiske kulturkritiker. Men i vårt land skall filmen »491» med regeringens sanktion få visas, som om allt vore i sin ordning.

Herr talman! Om departementschefen hade handlat — såsom jag och mina medreservanter ser det — i enlighet med biograförordningens grundprinciper, hade filmen »491» över huvud taget inte blivit tillgänglig för offentlig visning. En filmprodukt som denna ändrar inte karaktär och blir inte godtagbar genom enstaka strykningar; det var också biografbyråns bestämda mening. Filmen »491» är därför i det av regeringen påbudna, lätt beskurna skicket en produkt som inte bort frisläppas.

Detta är bakgrunden till det tillkännagivande som vi reservanter på denna punkt velat göra.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! När vi i konstitutionsutskottet behandlade frågan om filmen »491» var vi nog alldeles överens om att det i och för sig inte är särskilt tilltalande eller lämpligt att några av regeringens ledamöter eller hela regeringen direkt sysslar med en censurfråga på det sätt som skett beträffande denna film. Det finns säkert anledning att ändra på detta och andra förhållanden då det gäller filmcensuren, men till den frågan får vi väl ta ställning när vi senare i dag skall behandla allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 33 med förslag om en utredning beträffande filmcensuren. Men konstitutionsutskottet har självfallet inte haft att behandla denna principfråga, utan det har endast befattat sig med frågan om hur gällande bestämmelser har tillämpats.

Statens biografbyrå fattade i höstas på grundval av gällande bestämmelser det enhälliga beslutet att filmen »491» icke skulle få offentligen förevisas i Sverige. Man gjorde detta i strid med

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

det utlåtande som avgivits av den rådgivande instansen, statens filmgranskningsråd, som emellertid inte var enigt om sin ståndpunkt; det fanns en reservant inom filmgranskningsrådet.

Motivet för detta förbud var inte bara att filmen »491» kunde verka förråande och skadligt upphetsande, utan också att förevisandet av filmen uppenbarligen skulle — såsom man framhöll — strida mot allmän lag, 18 kap. 13 § strafflagen, som talar om tukt och sedlighets-sårande framställning. I biografbyråns bedömning deltog bl. a. dess rådgivande psykiater och en annan läkare, en överläkare.

Det väckte onekligen, såsom herr Hamrin i Jönköping nyss framhöll, stor förvåning hos många, när regeringen inte följde sitt rådgivande organ då det gäller filmcensur, utan fattade beslut om att frisläppa filmen »491». Vi reservanter anser att detta var felaktigt trots att det gjordes vissa klippningar i filmen. I och för sig är det naturligtvis tacknämligt att de allra värsta scenerna i filmen tagits bort, men jag tycker ändå att regeringens beslut innebar en dålig kompromiss. Hela filmen präglas genomgående av rå jargong, brutala handlingsmönster och rått tal, och sådant kan man inte censurera bort.

Det har fällts mycket olika omdömen om filmen »491». Personligen ansluter jag mig till vad chefsredaktören i Aftonbladet Kurt Samuelsson skrev när han hade sett filmen, nämligen att den var »undermålig och en spekulatör under konstnärighetens täckmantel». För min del ifrågasätter jag, om man över huvud taget kan tala om konst och konstnärighet i samband med denna film.

Jag har också svårt att riktigt tro att denna film i första hand är avsedd att förmedla ett budskap och att vara allvarligt syftande. Men även om så skulle vara förhållandet, kommer säkerligen detta syfte att alldeles förfelas. Jag delar därvid den uppfattning som anförts

av reservanten inom granskningsrådet, nämligen att ytterst få åskådare, i synnerhet inte ungdomar, kommer att uppfatta filmen på detta sätt.

Det som i stället ger det bestående intrycket av filmen »491» är att den även efter vidtagna klippningar uppvisar en provkarta på olika slag av brutalitet och råhet.

Filmgranskningsrådets majoritet anser att »491» bör bedömas som en allvarligt syftande film med en viss väckande och preventiv effekt. Vilka är det som skall väckas? Är det vi riksdagsmän och kommunalpolitiker som är ansvariga i detta avseende? Det kan väl i och för sig vara värdefullt och riktigt, men jag tror att ingen av oss är främmande för att det finns en undre värld bland ungdomen. Om man skulle vilja visa filmen av detta skäl, kunde man ge den som upplysning för dem som är direkt engagerade i ungdomsvården och därför kunde ha anledning att se den, men låta bli att visa den för allmänheten.

Är det den ungdom som filmen själv visar eller den ungdom som är på glid som skall väckas? Tror någon att den skulle ha någon som helst preventiv effekt vad den beträffar? Säkert inte, i synnerhet som filmen inte ger något alternativ. Det kristna budskap som förekommer i filmen — åtminstone påstår man att det skall förekomma där — innebär närmast ett förlöjligande av prästen i berättelsen och är dessutom, som det återges i pojkhemsföreståndarens framträdande, såvitt jag kan förstå obegripligt, särskilt för ungdom.

Skall då den alldeles övervägande del av ungdomen, som är verkligt bra, påverkas så att den väcks till avsky för vad den får se? Kanske effekten på många ungdomar som ser filmen blir denna, men risken är nog oerhört stor att den i stället blir negativ, både på ungdom som redan är på glid och på verkligt bra ungdom som har en psykolabil läggning eller som saknar en positiv motståndskraft mot inre böjelser

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

som väcks till liv av de olika scenerna i denna film.

Filmcensuren bör motsvara samhälls- och medborgarnas rätt att skydda framför allt ungdomen för psykiska skador och förråande inflytanden. Biografbyrån, stödd av medicinsk och psykiatrisk sakkunskap har varnat för mentalhygieniska skadeverkningar. Jag menar att regeringen verkligen i onödan har tagit ett stort ansvar och stora risker, när den har släppt denna film fri. Regeringen skulle i stället ha gjort en stor nytta ur preventiv synpunkt, om den hade stoppat filmen.

Det finns tyvärr tendenser i svenskt kulturliv, inte bara eller i första hand inom filmen utan än mer inom litteraturen, som tyder på ett kulturellt sjukdomstillstånd. Jag tänker därvid på många författares och filmskapares lust att förstora upp och, jag vill nästan säga, vältra sig i snusk och perversiteter av olika slag, i stället för att mera ägna sig åt positiva och upplyftande ting. Det finns väl ändå tillräckligt med problematik att skildra ovanför det direkta dyperspektivet, tycker man.

Man brukar ju tala om de sköna konsterna, men det slags moderna konstnärlighet som jag här syftar på tycker jag inte är värd att över huvud taget betecknas som konst och ännu mindre som kultur. Vi brukar ju här i landet räkna oss som ett kulturfolk, men jag tror inte att filmer av denna karaktär bidrar till att i utlandet skapa omdömet att Sverige är ett kulturland. Tvärtom har man bland annat i Norge bestämt betackat sig för filmen »491».

Om regeringen hade följt biografbyråns beslut, så hade detta säkerligen haft stor preventiv betydelse för vad vi kommer att få se i framtiden i fråga om filmer. De rent pekuniära intressena att få en större publik genom att visa alltmer vågade scener skulle då ha fått ett mycket välbehövligt mothugg.

Jag beklagar att regeringen inte stoppade filmen »491», och jag menar att

ecklesiastikministern därvid inte har handlat i enlighet med de grundprinciper på vilka biograf förordningens censurregler bygger.

Herr talman! Detta har vi reservanter velat tillkännagiva för riksdagen.

I detta anförande instämde herrar *Staxäng, Svenungsson* och *Östlund* samt fru *Boman* (samtliga h).

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag vill genast djupt beklaga att regeringen har frigivit filmen »491». Visserligen har man klippt en del i akterna 4 och 5 och dämpat ner en del av de allra rääste monologerna till det ohörbara, men filmen som sådan är ju kvar, och ingen har veterligen klagat över brist på uselhet. Jag och många med mig hade hoppats, att då biografbyrån uttalat så stora betänkligheter mot filmen och vägrat släppa fram den till visning, så borde det ha fått stanna vid det. Biografbyråns läkare och chef var eniga om att filmen måste falla för censurans bestämmelser. Läkarna Nordenfelt och Klackenberg samt byråns psykiatriska rådgivare bland filmcensurerna, överläkare Allan Grönwald, hävdade att vissa av filmens dialog- och monologpartier är så råa och sexuallivet så nedsmutsande att det måste verka grovt förråande. Det är byråns egna ord. Stora delar ansågs utan tvekan stridande mot syftet i lag och förordning.

Dessa tre läkare, vilkas kompetens regeringen har ansett borge för ett objektivt och sakligt bedömande, har sagt att »491» är ägnad att på ett chockartat och skadligt sätt påverka framför allt ungdom, enär skildringen är en koncentrerad och intensiv sammanställning av brutalitet och råhet — våldtäkt, onatur, kvalificerad prostitution, brottslig sexualitet o. s. v. — som nära nog staplats på vartannat från början till slut. Det är skäl i att åter upprepa att beslutet att förbjuda filmen kommit till med starkt stöd av medicinsk expertis.

När jag i remissdebatten riktade någ-

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

ra kritiska anmärkningar av detta slag mot filmen, hade jag ännu inte sett den. Det hade inte heller en hel del tidningsmän gjort, som likväl skrev långa artiklar om filmen. Man hade ju Görlings bok tillgänglig, och tidningen Expressen garanterade att de saftigaste bitarna i boken hade i alla fall regissören fått med. Ja, däri hade tidningen alldeles rätt. Jag såg filmen några dagar senare, och någon anledning att moderera mitt omdöme fanns sannnerligen inte!

Det finns ingen anledning att här åter gå in på filmens innehåll, men nog blir man undrande inför regeringens bejakande av att dylika alster på filmmarknaden har en positiv uppgift, ty så måste väl regeringens beslut ändå tolkas. I Kungl. Maj:t förordning den 5 juni 1959 nr 348 med bestämmelser om biograf föreställningar m. m. heter det i 3 § 1 mom.: »Biografbyrån må ej godkänna film eller del av film, vars förevisande på grund av det sätt, varpå händelserna skildras, och det sammanhang vari de förekomma, kan verka förråande eller skadligt upphetsande eller förleda till brott.» — — — »Biografbyrån äger även i annat fall än i första och andra styckena är stadgat vägra godkänna film eller del av film, om biografbyrån finner förevisandet därav uppenbarligen strida mot allmän lag.»

Här kan man fråga, herr talman: Hade regeringen några andra grunder att döma efter än 3 § i Kungl. Maj:ts förordningar 348 med bestämmelser om biograf föreställningar, när den underkände biografbyråns beslut och frigav »491»?

Biografbyrån kommer även efter exemplifiering till följande slutsats: »I dessa delar är filmen, såvitt byrån kan bedöma, utan tvekan stridande mot syftet i strafflagsbestämmelserna i 18:13 som lyder: 'Sprider någon ut eller håller till salu eller utbjuder skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar, straffes med böter eller fängelse. Lag samma vare om man ge-

nom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.'»

Den medicinska och psykiatriska expertisen i biografbyrån uttalade sina farhågor för de mentalhygieniska risker, som var förbundna med en visning av denna film. Man ansåg att 3 § i förordningen uteslöt filmen och att den var stridande mot bestämmelserna i strafflagen 18:13, som rör tukt- och sedlighetssårande framställning. Regeringen anser att biografbyrån har fel i både det ena och det andra fallet och har frisläppt filmen efter en viss, ringa beskärning av ett par sekvenser och sedan man rekommenderat en högre visningsålder.

Biografbyrån ansåg att bildsviten om den homosexuelle socialinspektörens förförelsescen med Nisse, bilderna då den berusade, nakna och sjuka flickan våldtas av en sjöman på båtens däck och andra bildsviter var sårande för tukt och sedlighet och sålunda straffbara enligt strafflagen 18:13. Regeringen anser inte det. Man kunde då fråga, herr talman: Vad är det och hur ser egentligen det ut som enligt regeringen är straffbart enligt den lag som regeringen föreslagit och skall skydda?

Vill man få en klar uppfattning om lagstiftningens syfte, bör man även ta del av justitieministerns motivering för bibehållande av strafflagsbestämmelsen mot sedlighetssårande framställningar i 15 kap. 12 § brottsbalken, som ju träder i kraft den 1 januari nästa år. Departementschefen anför i propositionen 1962:10 B 234, att straffbestämmelsen främst må nyttjas »för att motarbeta framställningar av förråande och brutal karaktär. Ingripanden skall ske särskilt då framställningen har en grovt sadistisk eller på annat sätt abnorm eller förråande karaktär.»

Herr talman! Om inte sekvenserna i »491» fyller måttet i detta fall, vet jag inte vad som skulle kunna göra det. Men det kan hända att produkter så-

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

dana som den amerikanska experiment-filmen »Flaming creatures», som Moderna museet ville visa för några månader sedan men avstod från på grund av fruktan för reaktionen inför en film, vilken enligt Stockholms-Tidningen, »beskriver ett våldtäktsparty, kollektiv masturbation samt en lång rad av perversa sysselsättningar», blir framtidens filmmelodi. Har vi att vänta sådana filmer i vårt land, bara filmgranskningsrådet kan betyga att de äger »betydande konstnärligt värde»? Den frågan är inte oberättigad efter den filmutveckling, som började med »Jungfrukällans» långt utdragna våldtäktsscenen, fortsatte med »Tystnaden» och i »491» tagit ett jättekliv framåt.

Jag vill även i detta sammanhang fråga: Är filmgranskningsrådet mer kompetent att bedöma film ur de synpunkter, som är vägledande enligt 3 § 1 mom. i förordningen? Även filmgranskningsrådet har ju att ta hänsyn till och handla med utgångspunkt från denna bestämmelse. Att rådet har filmestetiska experter, som kan ge konstnärliga synpunkter, betvivlar jag inte. Men mentalhygieniskt orienterade är de väl inte i så hög grad att de skulle kunna råda eller stå över biografbyråns läkare.

Herr talman! Inför hela den mentalitet, som är förhärskande i »491», skulle jag vilja citera professor Torgny T. Segerstedt i Handelstidningen för den 9 januari år: »Grymhet av det slag vi här talar om är ett område vi lagt bakom oss, vi är överens om att det inte bör få tillhöra vår sociala verklighet, och därför tolererar vi inte, när det gäller denna form av sociala fenomen, någon spark-i-magen-pedagogik. Det är råhet vi inte vill ha i vårt sociala liv och därför är det i grund och botten ointressant om en film förråar eller ej, det räcker om den är rå.» Underkännandet kan inte vara värre.

Jag anser att regeringens frisläppande av »491», även efter de små justeringar som gjorts och efter att man re-

kommenderat en högre besöksålder, är en olycka och måste tolkas så att regeringen inte tar så värst allvarligt på frågan om vilken uselhet som vevas på våra biografier. Jag skulle även gärna vilja veta skälen till att regeringen inte kunde eller ville bifalla biografbyråns förslag om att regeringen, innan den fattade sitt beslut, skulle inhämta yttrande över filmen från medicinalstyrelsen, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen. Det hade, herr talman, varit en styrka om så skett, så att vi fått del av dessa myndigheters syn på frågan.

Författaren till »491» har sagt att hans bok är avsedd som en spark i magen på den svenska socialvården, och en läkare har bättrat på yttrandet genom att tillägga att filmen, som ju reflekterar boken, är en nyttig spark i underlivet. Jag vill lova att man har tillgång till begåvade, expressiva bilder. Om nu vår usla socialvård, enligt författare och filmherrar, behöver en väckelse, vill jag fråga på samma sätt som herr Hedin: Vem är det som främst skall väckas? Om filmen har det minsta spår av en verklighetstrogen samhälls- och socialkritik, vilka åtgärder har regeringen vidtagit eller vilka åtgärder tänker regeringen vidtaga för att komma till rätta med den problematik som »491» skulle aktualisera?

Jag tror att både manusförfattare, regissör, producent och filmkritiker bryr sig förvånansvärt litet om den saken. Filmen skall ju ha ett budskap. Är regeringen lyhörd för detta budskap, så att den tar i håll med att hjälpa de stackars ungdomarna på »Pensionat Sakligheten»? Det blir väl i så fall stopp för homosexuella socialinspektörer, groteska pösiga pastorer, larviga socialassistenter som Krister och prostituerade som Steva. Jag nekar, herr talman, inte till att sådana typer som de här skildrade kan finnas, men det rör sig då om olycksfall.

Om det slag av väckelse som man på sina håll försökt anknyta till »491»

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

verkligen skall betyda något, finns det all anledning att hos regeringen efterlysa initiativ och resultat. Framlägger regeringen sådana fruktbara förslag skall den inte bli ensam om att försöka föra dem i hamn, utan vi vill alla vara med. Här finns verkligen rum för insatser på bred front. Det behövs inte så mycket av vare sig vett eller förstånd eller konst för att stirra in i en trist värld och fastna i dess hopplöshet. Denna halvhetens och negativismens cyniska livsattityd hjälper ingen människa, allra minst ungdomen.

Filmens frisläppande framstår för mig mer som en tråkig eftergift för en negativ och destruktiv livssyn. Det hade, som herr Hamrin i Jönköping påpekade, varit mer upplyftande och riktigt om regeringen intagit samma ståndpunkt som man gjort i Norge, där man tackat nej till denna makabra filmprodukt. Den får helt enkelt inte komma till Norge.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Efter dessa verkligt hetsiga inlägg är det sannerligen ingen lätt uppgift att försöka resonera sakligt om filmen »491».

Herr Hamrin i Jönköping ställde en fråga som är befogad i varje fall när det gäller konstitutionsutskottets handläggning av ärendet. Han undrade: Vad hade regeringen för anledning att släppa filmen fri? Jag skall försöka ge ett svar på hur vi i utskottet sett frågan. Egentligen kunde väl herr Hamrin själv ha givit svaret.

Det är möjligt att regeringen ansåg sig inte ha rätt att förbjuda filmen. Författningsmässigt måste regeringen ta ställning till huruvida filmen skulle få släppas fri eller inte, sedan besvär anförts hos Kungl. Maj:t. Så långt har regeringen alltså *skyldighet* att befatta sig med filmen i fråga.

Herr Hedin och herr Gustafsson i Borås — särskilt den senare — har inte haft ord tillräckligt starka för att för-

döma filmen som helhet. Jag vill för min del säga, att om man klippt ytterligare tio minuter av filmen och något lagt om själva jargongen, skulle filmen ha varit en predikan väl så god som de som hörs från predikstolarna.

Jag kan inte förstå dem som känt sig upphetsade och liksom föranledda att begå brott när det sett »491». På mig gjorde filmen närmast ett gripande intryck. Vi i konstitutionsutskottet såg både den ursprungliga och den beskurna versionen. Jag gick, efter att ha läst recensionerna, liksom herr Gustafsson i Borås till filmföreställningen med en förutfattad mening, att detta måste vara en film som verkar förråande och som borde förbjudas i sin helhet. Men jag fick ändra inställning redan i inledningen, vid själva anslaget till filmen. Filmen börjar med att man ser ungdomarna skriva $491: 7 \times 7 = 49$, $7 \times 70 = 490$, 1 därtill gör 491. 490 gånger skall du kunna få förlåtelse för dina synder, hade någon apostel sagt, men begår du ytterligare en synd är förlåtelsen slut.

Så visades upp en rad av vad man skulle kunna kalla för synder. Man såg hur predikanten förgäves predikade till ungdomarna men aldrig fick någon kontakt; det gällde ju en asocial grupp, särskilt utvald för att visa hur det kan förhålla sig i samhällets bottenkikt.

I utskottet tvivlade heller inte reserveranterna — det framgick av deras uttalanden — på det syfte som skulle kunna ligga bakom regissörens och författarens mening, då de gjorde »491».

Nu frågar man vem det är som skall väckas. Är det riksdagsmän, kommunalmän, socialassistenter och sådana personer? Ja, det är kanske vi som behöver väckas. Det som visas i »491» existerar, det existerar i långt större utsträckning än vad som visas i filmen, och det existerar mycket mer sådant än vad filmen uppvisar. Man måste väl ändå fråga sig, i varje fall ställde jag den frågan när jag såg »491»: Skall svensk ungdom behöva ha det på detta

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

sätt och vad är det som egentligen orsakar att många drivs in i just dessa eller liknande förhållanden? Jag skall gärna erkänna att jag önskat, att man klippt bort ytterligare två eller tre scener. En tiominutersbortklippning skulle ha gjort filmen till en utomordentlig produkt, så att den nått människor, vilka jag, särskilt efter att ha hört herr Gustafsson i Borås, är rädd för att den nu inte når. Jag förstår att många reagerar som han och bara tänker på sexualitet, våldtäkt och perversitet, när de ser »491». Man kan emellertid också tänka på andra ting, nämligen hur vi skall komma till rätta med människor, som hamnat i detta läge, och även tänka på varför de kommer i dessa situationer. Härvidlag har vi väl genom »491» ändå uppnått, att vi fått en allmän debatt om dessa ting. Jag måste säga att det vore önskvärt, om man på religiöst håll inte ville betrakta »491» som om det bara gällde perversitet, homosexualitet och dylikt, utan betraktade filmen som ett inlägg i ett sakligt samhällsspörsmål. Det avsågs, i varje fall har det sagts att detta var meningen, att »491» skulle väcka en debatt om vad samhället nu har att göra.

Jag tror att det är tid att vi begrundar de förhållanden som råder i samhället. Det finns naturligtvis orsaker till att människor beter sig på ett visst sätt, och man skall inte säga att ungdomen orsakat detta. Någonting som länge pågått i Västerlandet — vad det nu beror på — är att man gör sämre filmer än på andra sidan järnridån, där man i mycket stor utsträckning har bättre filmer än vad man kan uppvisa här. Inte minst gäller detta omdöme de amerikanska filmerna med deras våldstendenser, som verkligen gör barn och ungdom, som ser dem aggresiva, vilket jag inte tror att de kan bli genom att se »491».

Jag skall gärna erkänna att vi naturligtvis skulle ha kunnat undvara »491», men detta och att säga att regeringen

borde ha förbjudit »491» är två olika saker, som man kan ha delade meningar om. Jag vill påstå att det är berättigat att se filmens positiva uppgift, vilken framskymtar i stora delar av uppvisningen.

Det har säkert förevisats många filmer i vårt land — både svenska och importerade — som vi mycket väl kunde ha undvarit. Men låt oss erkänna, att det är mycket lätt att tala om film och ganska lätt att skriva om film. Att framställa film däremot är något helt annat. Det är inte många som går i land med att göra verkligt goda filmer. Jag undrar om någon här i riksdagen skulle kunna uppfylla ett sådant krav och säga hur en sådan film egentligen skulle se ut, om vi nu skulle försöka oss på att framställa en film. Kanske är det en fråga som vi bör ställa oss när vi ser filmer och skall döma regeringen för att den har tillåtit en film av en viss sort som vi själva känner olust inför. Vi borde gärna erkänna att vi känner oss olustiga inför vissa filmer, och det är mycket lätt att identifiera sin egen olustkänsla med omdömet om vad regeringen borde ha gjort.

Det är ju detta man får akta sig för, i varje fall när man från konstitutionsutskottets sida skall bedöma regeringens ställning i detta fall. Det har redogjorts härför av den ene efter den andra bland de föregående talarna, så jag skall inte göra annat än erinra om att dessa föreskrifter skall tolkas och följas. Man får inte förbjuda en film annat än i överensstämmelse med dessa angivna grunder, och man får inte förbjuda en film därför att man känner olust inför den. Inte heller får man förbjuda den bara för att den inte fyller ett visst konstnärligt krav. Vidare får man inte heller förbjuda en film därför att den tar upp samhällsspörsmål eller därför att man själv har vissa andra synpunkter på den, som innebär att den synes vara olustig på visst sätt, utan den skrivna förordningen måste gälla. Om man i

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

filmer ser vissa scener isolerade och inte i deras sammanhang, kan man kanske finna råheter i åtskilliga filmer. Men det är inte på det sättet man får gå till väga när man bedömer de här ting- en. Man bör vara särskilt försiktig — och det har framhållits både av kon- stitutionsutskottet och på regeringshåll — när man sätter sig till att klippa i en film som tar upp ett samhällsprob- lem till diskussion. Jag håller nog före att filmen skulle ha vunnit på om stora delar — kanske tio minuter, som jag redan sagt — hade opererats bort.

Jag har också en del andra kritiska synpunkter att anlägga på den här fil- men, men sådana saker har regeringen faktiskt inte haft att ta ställning till. Jag kan som exempel ta scenerna på bå- ten, som jag nog närmast tycker är ned- sättande för den yrkeskår det gäller. Filmskaparna hade kanske bort tänka sig för litet mera innan de valde att förlägga de här scenerna till en båt, men den saken tänkte man nog över huvud taget inte så mycket på. Men den uppfattning som här lätt smyger sig på hos biobesökaren, är att sjömännen skulle vara rårare folk än andra. Mot den här scenen med våldtäkten på däck- et har tidningen Sjömannen proteste- rat och sagt, att »scener av det slag som visas i filmen inte förekommit på nå- gon båt i en svensk hamn». Det är väl troligt att så är fallet. Sådana överdrif- ter som förekommer i vissa avsnitt av filmen tror jag skadar syftet med den. Men skall man rikta sådana anmärk- ningar, är det kanske lämpligare att göra det när vi skall behandla sista punkten på dagens föredragningslista, som gäller frågan om en översyn av filmcensuren; ett enhälligt utskott har för övrigt tillstyrkt att en sådan över- syn företas.

Jag har inte läst boken, men det har sagts att de här scenerna på båten har neddämpats betydligt. Boken får ju enligt tryckfrihetsförordningen ges ut, men därför behöver man ju inte i en

film ta med scener som får många människor att reagera som herr Gustafs- son i Borås och känner sig upphetsade och besvärade av att sådant visas. Det är ju ett bevis för att vissa scener i fil- men haft annan verkan än man avsett.

Jag tror att de uppfattningar som jag här gjort mig till tolk för i stort sett delas av kamraterna i utskottsmajori- teten. Vi har ansett att det är ungefär så här man bör se på frågan om film- censuren. Utskottsmajoriteten utgörs dess bättre av ledamöter från samtliga partier som efter att sett filmen kun- nat enas om en lugn och saklig skriv- ning av sitt utlåtande.

Vi har i utskottet diskuterat den här filmen mycket noga, och vi har off- rat rätt mycken tid på frågan. Vi har sett filmen och vi har diskuterat den efteråt, och vi har funnit att det i det här fallet med en sansad bedömning inte finns någon anledning att rikta kritik mot ecklesiastikministern Eden- man för att han sedan vissa scener klippts bort tillåtit att filmen får visas för personer över femton år.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var många både in- tressanta och betydelsefulla medgivan- den som herr Spångberg som talesman för utskottsmajoriteten gjorde i sitt an- förande. Han hade en hel rad starkt kritiska synpunkter som helt samman- faller med reservanternas uppfattning.

Herr Spångberg ställde en fråga som jag tycker är utomordentligt relevant: Hur skall vi komma till rätta med de missförhållanden som illustreras i den här filmen? Den frågan, herr Spångberg, berörs icke med ett ord, icke med en antydning i filmen. Det ges icke ens skymten av någon problemlösning, icke den ringaste ljusstrimma i det totala mörkret. Om vi skall diskutera filmen och dess innebörd, så är ju det någon- ting av det allvarligaste i den kritik som kan riktas mot filmen

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

Men det väsentliga i det här sammanhanget ligger i frågan: Var gör herr Spångberg av sakkunskapen? Vi har en statens biografbyrå, som är tillsatt för att klara dessa problem. Den är rekryterad av medicinsk-psykiatrisk expertis, och den har under ansvar bedömt denna film. Biografbyrån har kommit till det resultatet, att filmen icke bör visas, därför att en visning är förenad med allvarliga mentalhygieniska risker. Det är detta faktum vi inom konstitutionsutskottet haft att ta hänsyn till. Vi reservanter har sagt oss, att regeringen desavuerat biografbyrån, som följt givna instruktioner. Det är detta som vi menar är anmärkningsvärt och klandervärt. Jag bedömer det som så pass allvarligt, att jag skulle vilja beteckna det som ganska egendomligt, att ledamöterna av biografbyrån efter att ha blivit så i grund desavuerade inte ställer sina platser till förfogande.

Herr HEDIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker också att det var mycket intressant att lyssna till herr Spångbergs synpunkter, som jag i mycket stor utsträckning kan dela. Jag delar hans uppfattning att det behövs debatt om dessa frågor. Vi behöver i allra högsta grad fundera på vad vi skall göra för att hjälpa dessa stackars ungdomar som råkat in i sådana situationer som visats i filmen. Men det är en sak för sig att det behövs debatt. Man behöver fördenskull kanske inte släppa ut en film som medför oerhörda risker för ytterligare skadeverkningar. Det är det vi reagerar mot. Det förefaller mig också som om herr Spångberg i ganska stor utsträckning är överens med oss om att filmen är olämplig även i sitt nuvarande skick efter klippningen. Han säger att han vill ta bort ytterligare tio minuter och ändra filmens jargong; då skulle det bli en bra film. Men, herr Spångberg, då blir det ju en helt annan film. Visst kan man göra en bra film som belyser dessa problem, men den

skall då inte se ut som den nuvarande »491».

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill också säga att jag tyckte att det var intressant att lyssna till herr Spångberg, bl. a. när han sade att han inte skulle ha haft någon-ting emot att man klippt bort ytterligare tio minuter i filmen »491». Det var en kraftig salva det, herr Spångberg! Jag undrar vad manusförfattaren, regissören och producenten skulle ha sagt om en sådan behandling.

Nu tror jag inte att herr Spångberg och reservanterna står på så olika linjer i själva värderingsfrågan. Därtill känner jag honom alltför väl som en god människa och stor idealist. Men kvar står frågan: Vilka initiativ kommer att tas med anledning av »491»? Det är en fråga som kommer att följas med mycket stor uppmärksamhet. Tas inga initiativ av regeringen eller av oss andra för att komma till rätta med det problem som förts på tal genom denna film — ja, vad har filmen då egentligen haft för värde? Jag anser att det främst tillkommer regeringen att ta sådana initiativ, eftersom den har frisläppt filmen. Jag tror att både herr Spångberg och jag ser på »491» som ett nödrop. Jag har också diskuterat med andra personer hur man skall komma till rätta med dessa frågor.

Herr Spångberg trodde att jag kände mig mycket upphetsad. Ja, det kan jag väl säga att jag gjorde. Men, herr Spångberg, jag tror inte att jag var skadligt upphetsad, i lagens mening och det är ju det det gäller. Om jag var upphetsad, så var det ganska nyttigt. Jag hoppas att herr Spångberg också var det, så att det utlöser en aktivitet i positiv riktning, både hos honom, hos mig och alla andra. Men tror inte herr Spångberg att den ungdom som får se dessa sexuella perversiteter — kanske inte den friska ungdomen utan den del av

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

ungdomen som redan har en viss belastning — löper risk att ta skada. Det har i varje fall läkarexpertisen inom biografbyrån ansett, och därför menar vi att filmen *inte* var lämplig för visning.

Herr SPÅNGBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hamrin i Jönköping säger att de som producerat filmen *inte* kommer med någon lösning på problemet. Nej, det gör de *inte*, men för oss som i konstitutionsutskottet haft att bedöma regeringens ställningstagande är den saken över huvud taget *inte* relevant. Man kan naturligtvis ställa upp ett problem i en film eller en bok utan att fördenskull komma med någon lösning. Man kan ställa upp ett mycket svårt problem och säga: »Så här ser det ut. Jag kan erkänna att jag *inte* ser någon lösning på problemet, men vi skall diskutera det.» Men fördenskull får ju regeringen *inte* förbjuda filmen.

Man kan naturligtvis hänvisa till biografbyråns uppgifter. Biografbyrån skall hänvisa filmen till filmgranskningsrådet, och det har den gjort. I filmgranskningsrådet har tre av ledamöterna rekommenderat att filmen skall få visas efter vissa klipp, en ledamot ansåg att filmen borde förbjudas, och en ledamot har ansett att filmen kunde visas i obeskuret skick. Av rådets fem ledamöter har alltså fyra ansett att filmen bör få visas.

Sedan är det naturligtvis riktigt att man kan kritisera filmen, och jag har många kritiska synpunkter på den. Men den saken hör liksom *inte* till vår bedömning av regeringens ställningstagande till frågan om filmen skall få visas eller *inte*. Inför den väldiga salva, som särskilt herr Gustafsson i Borås avlossat emot filmen, har jag i detta sammanhang försökt att få fram, skall vi säga, guldet i det som finns.

I min ungdom läste jag, herr Hamrin, en historia som har följt mig livet ige-

nom. Det var en man som gick igenom Jerusalems gator. På dessa låg en mängd kadaver av döda djur, och alla förbipasserande rynkade på näsan och sade fy. De flesta tyckte att det var något fruktansvärt. Så gick mannen fram till ett hundkadaver, pekade på det och sade: Se så vackra vita tänder!

Skall man *inte* försöka att få fram guldet eller de tillgångar som finns i det hela? Kanske man därmed kan förbättra underlaget när man vill avge dom.

Herr förste vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har — som ofta tidigare — med intresse lyssnat till herr Spångberg även denna gång, framför allt därför att han alltid i sina inlägg anlägger så personliga synpunkter och är så engagerad.

Herr Spångberg säger nu att jag skulle ha gått utanför ramen för ämnet genom att jag påtalat att filmen i fråga *inte* ger någon problemlösning. Detta gjorde jag uteslutande därför att just herr Spångberg gick in på en skildring av vad filmen innehöll och ville framställa. För fullständighetens skull ansåg jag då det vara nödvändigt att säga, att filmen *inte* hade något slut, det fanns ingen problemlösning.

I denna debatt, som berör det konstitutionella ansvaret, är det angeläget att påtala, att regeringen — som jag ser saken — *inte* följt gällande lag utan desavuerat biografbyrån, som utfärdat förbud mot filmen. Det är väl det som just nu är det väsentliga.

Herr SPÅNGBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår herr Hamrin och hans medreservanter på denna punkt, men min uppfattning om huruvida regeringen följt gällande lag strider mot herr Hamrins och hans med-

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

reservanterns. Min uppfattning är att regeringen har följt författningen och att den inte hade rätt att utfärda ett förbud och att det således inte finns någon anledning att rikta en anmärkning mot statsrådet Edenman för hans beslut. Den stora majoriteten av utskottet, som omfattar ledamöter från samtliga partier, delar denna uppfattning.

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h):

Herr talman! Då denna fråga redan ingående diskuterats, skall jag endast med några ord uppehålla mig vid ett par synpunkter, som varit avgörande för mitt ställningstagande och varför jag anslutit mig till reservationen.

Om man läser bestämmelserna om offentlig förevisning av biografilm, framgår det att biografbyrån skall förbjuda offentlig förevisning av film eller del av densamma, om skildringen bl. a. verkar förråande eller skadligt upphetsande.

I detta avseende har meningarna om filmen »491» varit delade, både i pressen och i de olika instanserna, men man får inte bortse från det förhållandet att biografbyrån, som behandlade ärendet den 18 sistlidna december, beslutat att filmen icke fick offentligen förevisas här i Sverige.

Först efter att detta beslut överklagats hos Kungl. Maj:t frisläpptes filmen för visning, dock efter det att vissa delar klippts bort.

Jag betvivlar inte att filmen kommit till i god avsikt, men när man har sett filmen ställer man sig skeptisk mot innehållet. För min del betvivlar jag, att den haft någon som helst uppgift att fylla. Snarare ligger det närmare till hands att den kan misstolkas, framför allt av ungdomen, och att dess verkan i moraluppyftande hänseende blir rakt motsatt den avsedda.

Såsom vi framhållit i vår reservation, anser jag, att filmen »491» innehåller många scener som måste anses utöva ett förråande inflytande och att

den även i sitt beskurna skick ej borde ha fått förevisas. Vi delar alltså biografbyråns mening, där även den medicinska expertisen varit företrädd.

För övrigt vill jag framhålla att det finns en stark opinion, som delar reservanternas uppfattning. Detta framgår inte minst av de många uttalanden som gjorts i pressen. Härtill kommer — det har redan framhållits under debatten och det talar sitt tydliga språk om filmens innehåll — att någon visning av densamma inte får förekomma vare sig i Norge eller vid festivalen i Västberlin. Tydligt har man i både Norge och Västtyskland inte kunnat finna någon konstnärlig upplevelse av värde i filmen. Den borde inte heller — enligt mitt förmenande — ha fått förevisas här i landet. Ett sådant förbud hade inte inkräktat på censurbestämmelsernas grundprinciper.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga, att det efter det skedda är hög tid att censurbestämmelserna för filmförevisningar snarast blir föremål för en översyn.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag skall efter de senaste inläggen inte yttra mig om själva filmen »491» men väl om behandlingen av detta filmgranskningsärende. Det kastar nämligen ljus över både filmgranskningsordningen och dechargeinstitutet.

Med de författningar vi har tvingas regeringen att ta ställning när frågorna förs upp på regeringsplanet. Därmed följer rättighet för konstitutionsutskottet att granska regeringsbeslut, rikta anmärkningar — om utskottet finner sådana vara befogade — och att över huvud taget göra sådana här ärenden till dechargeärenden.

Det innebär, herr talman, att vi får en högsta censurmyndighet på detta område, bestående av i första hand konstitutionsutskottet och i sista hand av kamrarna. Man får en övercensur. Jag

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

är inte säker på att reservanterna inom konstitutionsutskottet närmare har funderat igenom dessa frågeställningar. Med all den respekt jag har för det intresse och den kunskap på filmens område som regeringen, konstitutionsutskottet och kamrarna representerar, ifrågasätter jag ändå om detta är en god ordning.

Vilka utgångspunkter skall konstitutionsutskottet ha för sin granskning? Man kan, som vissa av kritikerna gjort här under debatten, ta fram en författning och undersöka om Kungl. Maj:t har handlat efter denna författning. Men det är mycket svårt att göra en sådan bedömning. I vissa fall är det lätt för konstitutionsutskottet att företa en felbedömning. Det är exempelvis ingen svårighet för konstitutionsutskottet att konstatera när en författning kommit ut från trycket senare än den dag då författningen skulle börja tillämpas. Herr Braconiers uppgift, sådan han presenterade den för en stund sedan, är utomordentligt lätt att fullgöra. Det blir strax litet svårare om man skall granska den fråga som herr von Friesen och jag tidigare diskuterat, nämligen om krigsmaterielleveranserna följer gällande praxis eller inte. Det blir enligt min mening helt omöjligt att genomföra detta granskningsarbete om man i botten måste lägga värderingar av det slag som otvivelaktigt kommer in i bilden, då man skall bedöma film.

Då frågar man sig: Är de som kritiserar den film som debatten här gäller beredda att utifrån dessa värderingar dra de konstitutionella konsekvenserna? Låt oss leka med den tanken att kritikerna hade nått majoritet i utskottet och gått så långt att de inte nöjt sig med ett tillkännagivande utan velat rikta en anmärkning mot ecklesiastikministern enligt § 107. Vad hade detta fått för konsekvenser? Ja, såvitt jag förstår hade man då fått ompröva beslutet att släppa filmen »491» fri för visning här i landet. Man hade fått en ny censurmyndighet som trätt in, sagt att regeringen be-

dömt saken fel och att filmen måste bedömas på ett annat sätt. Drar man de yttersta konsekvenserna, lär man hamna där — under förutsättning att denna anmärkning med godkännande lagts till handlingarna i denna kammare och kanske också understrukits i första kammaren — att man kan få ett ecklesiastikministerskifte till stånd på grund av olika värderingar av en film.

Nu drar inte kritikerna dessa konsekvenser, men det skadar inte att dra ut konsekvenserna av den nuvarande ordningen för att visa att man här har ett system som helt enkelt är ohållbart.

Från dessa utgångspunkter hälsar jag med största tillfredsställelse det förslag om utredning av hela detta system som allmänna beredningsutskottet lagt fram. Men från samma utgångspunkter måste jag också säga att den ordning vi nu har inte kan tillämpas. Naturligtvis har alla inom konstitutionsutskottet rätt att föra fram sina anmärkningar, men jag tror att hela institutionen skulle komma att fungera på ett mycket dåligt sätt, om man droge konsekvenserna av den.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Det råder väl inget tvivel om att det föreligger en besvärlig problematik tekniskt sett beträffande filmcensuren i detta land. I det fallet ger jag herr Johansson i Trollhättan alldeles rätt. Däremot är jag mindre övertygad om att det resonemang han förde så att säga i förlängningen, står sig med hänsyn till de regler som gäller för konstitutionsutskottets arbete. Men det är kanske en sida av frågan som bör provas närmare.

Vad som emellertid måste sägas vara uppseendeväckande i hela handläggningen av denna fråga — det tycker jag ändå herr Johansson i Trollhättan skulle kunna ge mig rätt i — är att regeringen, utan att äga nödig sakkunskap på detta område, velat demonstrera misstroende mot det statliga organ som vi har för att reglera dessa frågor. Det

Ang. godkännande av filmen »491» för offentlig visning för vuxna

är det som jag anser är det allvarliga och bekymmersamma.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Anledningen till att jag förlängde mitt resonemang var att jag ville att herr Hamrin och andra skulle komma att mera reflektera över den orimliga situation som de själva försatt sig i. Men nu har de inte dragit konsekvenserna. De har inte yrkat anmärkning utan bara framlagt ett tillkännagivande.

Det är självklart, på den punkten håller jag med herr Hamrin, att om man nöjer sig med ett tillkännagivande inträder inte de konstitutionella konsekvenserna. Min utgångspunkt var att det kunde tänkas att det blev en majoritet som var så förbittrad på en film att den gick ett steg längre än vad herr Hamrin i Jönköping har gjort här.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Regeringen har ju så att säga handplockat de allra bästa och mest kunniga människor som över huvud taget gått att få och satt dem i den s. k. biografbyrån för att de skulle bedöma filmerna, inte minst ur mentalhygienisk synpunkt. Byrån har utfört denna sin uppgift, och för den film som det här gäller har den visat rött ljus med tanke på dess presumtiva verkningar. Vill man följa gällande lag och förordningar, säger byrån, måste man totalförbjuda denna film. Men sedan kommer ärendet till regeringen och regeringen visar grönt ljus. Därmed har man inom regeringen intagit den ståndpunkten, att film av detta slag får rum inom gällande lag och förordning. Detta är ett dilemma, och man frågar: vad kommer härnäst.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Herr Johanssons i Trollhättan senaste resonemang uppkallade mig. Han tycktes anse att det var något chockerande i att en ecklesiastikmi-

nister skulle behöva avgå därför att han godkänt en mindervärdig film. Jag är inte alls chockerad över den tanken — jo, för all del, över tanken att vi skulle få en sådan ecklesiastikminister! Antag, herr Johansson i Trollhättan, att det framställts en film som varit tio gånger värre än denna — om nu detta kan tänkas med mänsklig fantasi. Jag säger detta bara för att tillspetsa frågeställningen; jag tycker att denna film är svår nog. Antag alltså att det gällde en sådan film och att vår ecklesiastikminister fullständigt hade tappat all balans. Skulle det då inte vara riktigt att han avlägsnades ur regeringen för att hindra att ytterligare skador skulle tillfogas svenska folket?

Herr talman! Medan jag ändå har ordet skulle jag vilja säga att jag blev djupt besviken över att mina vänner inom regeringen tog den ståndpunkt som den gjorde. Jag tyckte mig, innan beslutet fattades, ha anledning att förmoda att de skulle ta en annan ståndpunkt. Jag vet att det var många av dem som kände en mycket stor olust inför den situation som de hade försetts i.

Jag håller fullständigt med om att *proceduren* inte är bra som den är. Det är inte regeringen som skall vara högsta censurorgan, men detta får vi tala om senare.

Det är nog ett faktum att mekanismen i hela detta skeende, där man får allt mer och mer tillspetsade filmer, gör att omdömet — kanske omärkligt — avtrubbas undan för undan. Jag vet att justitieministern anser att invån sjunker på detta område. Vad skall man nu göra? Nu har svenska folket genom denna film åkt ner ett trappsteg, och nu har vi att sitta och vänta på nästa framstöt från de krafter som vill ha bort alla skrankor. Då kommer vi i samma situation på nytt.

Det är heller inte bara Sverige det gäller. I ett interpellationssvar för inte så länge sedan sade utrikesministern

Avdrag vid inkomsttaxering för kostnader för reparation och underhåll av byggnader o. d.

till mig, att det inte finns någon möjlighet för oss att stoppa exporten av mindervärdiga filmer. Även om en film skulle förbjudas här i Sverige, kan den skickas till utlandet och på det sättet bli en exponent för vad svensk film- »konst» kan åstadkomma. Vi är redan nu ganska illa ute på den punkten.

Herr Hamrin i Jönköping citerade en österrikisk filmkritiker, och jag tror detta citat är representativt för vad människor ute i världen tycker om svensk filmproduktion.

Efter härmed slutad överläggning lades avdelning D till handlingarna.

§ 17

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 37, i anledning av väckt motion angående bostadsrättshavares ställning i skatterättsligt hänseende.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18

Avdrag vid inkomsttaxering för kostnader för reparation och underhåll av byggnad o. d.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 38, i anledning av väckta motioner om avdrag vid inkomsttaxering för kostnader för reparation och underhåll av byggnad o. d.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 81 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 98 av herr *Källenius m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning i syfte att så ändra beskattningsreglerna i fråga om beräkning av inkomst av annan fastighet (hyresfastighet), att avdrag får göras med visst belopp för avsättningar avsedda för framtida reparationsbehov»; samt

2) de likalydande motionerna I: 558 av herr *Axel Kristiansson m. fl.* och II: 676 av herr *Börjesson i Glömminge m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag om sådana ändringar i kommunalskattelagen, att avdrag för reparation och underhåll medges för kostnader för istandsättande av ekonomibyggnad tillhörande jordbruksfastighet till en nivå som motsvarar en rationell användning».

Utskottet hemställde,

att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 81 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 98 av herr *Källenius m. fl.* om avdrag vid beskattningen för avsättning för framtida reparation av fastighet, samt

2) de likalydande motionerna I: 558 av herr *Axel Kristiansson m. fl.* och II: 676 av herr *Börjesson i Glömminge m. fl.* om rätt till avdrag vid beskattningen för istandsättande av ekonomibyggnad å jordbruksfastighet,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Yngve Nilsson, Enarsson, Sundin, Skårman, Nilsson i Svalöv, Christenson i Malmö, Darlin, Eriksson i Bäckmora* och *Broberg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte

1) med bifall till de likalydande motionerna I: 81 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 98 av herr *Källenius m. fl.* i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning i syfte att så ändra beskattningsreglerna i fråga om beräkning av inkomst av annan fastighet (hyresfastighet), att avdrag finge göras med visst belopp för avsättningar avsedda för framtida reparationsbehov; samt

2) med bifall till de likalydande motionerna I: 558 av herr *Axel Kristiansson m. fl.* och II: 676 av herr *Börjesson i Glömminge m. fl.* i skrivelse till Kungl.

Avdrag vid inkomsttaxering för kostnader för reparation och underhåll av byggnader o. d.

Maj:t anhålla om prövning och förslag till sådana ändringar i kommunalskattelagen, att avdrag för reparation och underhåll medgäves för kostnader för istandsättande av ekonomibyggnad å jordbruksfastighet till en nivå, som kunde anses motsvara en rationell användning.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! I den reservation som är fogad till bevillningsutskottets betänkande nr 38 har nio stycken av utskottets borgerliga ledamöter hemställt om bifall till några motioner om avdrag vid inkomsttaxering för kostnader för reparation och underhåll av byggnad o. d.

Det är närmast motionsparet I: 558 och II: 676 som jag skall be att få anföra några synpunkter på.

I detta motionspar har hemställts om sådana ändringar i kommunalskattelagen att avdrag medges för kostnader för istandsättande av ekonomibyggnad tillhörande jordbruksfastighet till en nivå som motsvarar rationell användning.

Enligt nu gällande regler räknas reparations- och underhållsarbeten endast i begränsad omfattning som avdragsgill omkostnad under förutsättning att åtgärden inte medför att byggnadens karaktär förändras. Detta är en begränsningsregel som motverkar ett rationellt utnyttjande av byggnaderna. De nuvarande avdragsreglerna gynnar alltså endast ett återställande av byggnaderna i deras ursprungliga skick. Såväl motionärerna som reservanterna har pekat på denna orimlighet, som inte står i överensstämmelse med utvecklingen inom byggnadsbranschen och jordbruket, där både driftformer och material är helt annorlunda än tidigare. Att bibehålla sådana skatteregler som direkt motverkar ett utnyttjande av tekniska framsteg måste ses som ett allvarligt

hinder att tillägna sig teknikens landvinningar på ett så kostnadskrävande område som byggenskapen i dag utgör. Tack vare dessa föråldrade skatteregler har vi också när det gäller jordbrukets driftbyggnader i dag ett stort ackumulerat nybyggnads- och rationaliseringsbehov. Man kräver i dag inte minst från statsmakternas sida en alltmer forcerad takt i jordbrukets rationalisering, men man vill å andra sidan inte främja en sådan utveckling genom att t. ex. liberalisera vissa beskattningsregler som bättre skulle svara mot tidens krav. Jag tror mig våga påstå att det allvarligaste hindret i dag för jordbruksrationaliseringar är den restriktivitet med vilken man behandlar reparation och underhåll av jordbrukets byggnader. Strukturrationaliseringen i dagens jordbruk ställer helt nya krav på jordbrukets driftbyggnader. De måste i många fall göras större och ändamålsenligare. En jordbrukare som behöver göra sådana moderniseringar är hänvisad till omdisponeringar, som dock inte rymms inom nuvarande avdragsregler. Ingen jordbrukare med äldre byggnader kan därför nöja sig med en reparation, som endast återställer byggnaderna i deras ursprungliga skick. Även om användningssättet alltför är detsamma, så fordrar en sådan reparation byggnadsmaterial och byggnadssätt som motsvarar tidens standard, men ett sådant tillvägagångssätt främjas inte av gällande avdragsregler.

Vad motionärerna har begärt är att avdrag skall medgivas till en nivå som motsvarar en rationell användning, och det tycker jag inte är längre gående krav än att bevillningsutskottet borde ha kunnat gå med på detta. Så är emellertid inte fallet, och därför har vi reservanter velat följa upp de här motionerna genom den reservation som vi fogat till utskottets betänkande.

I detta betänkande behandlas även ett motionspar, vari yrkas utredning i

Avdrag vid inkomsttaxering för kostnader för reparation och underhåll av byggnader o. d.

syfte att hyresfastigheter i enskild ägo skulle få möjlighet till skattefri avsättning av medel för att täcka framtida reparationsbehov. Denna möjlighet har ju redan de allmännyttiga bostadsföretagen, och det är ett skälighetskrav att övriga ägare av hyresfastigheter beredas liknande möjligheter.

Reparationsbehoven uppträder ju ackumulerade med vissa tidsintervaller, men förslitningen sker ju mera kontinuerligt, och det vore därför fullt rättvist att årliga avsättningar finge göras skattefritt till en reparationsfond som svarade mot den årliga normala förslitningen. Ett sådant förfaringsätt skulle väl också samtidigt innebära en garanti för hyresgästerna att det verkligen finns medel tillgängliga att utföra önskade reparationer.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till reservationen av herr Yngve Nilsson m. fl.

I detta anförande instämde herr *Persson* i Heden (cp).

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag skulle egentligen kunna inskränka mig till att instämma i vad herr Eriksson i Bäckmora sagt; jag tänkte nu bara beröra frågan om reparation av fastigheter i enskild ägo.

Som alla vet klarar sig en hyresfastighet de första åren ganska bra utan reparationer; det behövs inga sådana, utan fastighetsägaren får i stället vissa inkomster av den. Dessa inkomster skattas emellertid bort för den enskilde fastighetsägaren, medan allmännyttiga företag får sätta undan inkomsterna till en fond och låta dem komma till användning längre fram, när fastigheten är i behov av reparation. Denna olikhet i behandlingen av enskilda och allmännyttiga fastighetsägare har bestått länge och borde komma ur världen så fort som möjligt. Det är inte rimligt att hyresgästerna i enskilt ägda hus skall be-

handlas sämre än hyresgästerna i hus som ägs av allmännyttiga företag.

Nu kryper man undan problemet genom att hänvisa till allmänna skatteberedningen, men det är hög tid att få denna orättvisa ur världen. Det finns alltså starka skäl för den motion av herr Källenius m. fl. i denna kammare, vari begäres »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning i syfte att så ändra beskattningsreglerna i fråga om beräkning av inkomst av annan fastighet (hyresfastighet), att avdrag får göras med visst belopp för avsättningar avsedda för framtida reparationsbehov».

Det finns skäl att göra denna utredning skyndsamt, och det är en rimlig begäran att orättvisan kommer ur världen så fort som möjligt. Jag vill därför yrka bifall till reservationen av herr Yngve Nilsson m. fl.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! De två motioner som vi behandlar här utmynnar i förslag om att man dels skall få göra skattefria avsättningar för framtida reparationsbehov vid beräkning av inkomst av hyresfastighet, dels skall få rätt till skattefritt avdrag för vissa investeringar i jordbruksfastighet.

Detta innebär att investering för en förbättring av jordbruksfastighet i framtiden skall räknas som underhåll. Den princip som hittills gällt innebär att man får göra avdrag för reparation och underhåll, men om man går något längre och gör en kapitalinvestering, en förbättring, är detta inte avdragsgillt.

Jag skall villigt hålla med om att det många gånger är mycket svårt att avgöra vad som hör till det ena och vad som hör till det andra. Däremot vill jag inte hålla med dem som säger att våra skattelagar har stelbent stannat i växten. Jag tycker tvärtom att skattelagarna anmärkningsvärt bra har an-

Avdrag vid inkomsttaxering för kostnader för reparation och underhåll av byggnader o. d.

passat sig efter den nya tekniska utveckling som ägt rum bl. a. på jordbrukets område.

Jag skulle kunna exemplifiera detta med att nämna något som väl styrker detta fastän det inte hör samman med frågan om reparationer av byggnader. Sålunda medger skattelagarna nu vid nyanskaffning av traktor avdrag för kostnaden vid inköp av en eller två hästar. Traktorer och hästar har ju ingenting annat gemensamt än att båda är dragare. Detta visar väl ändå att resonemanget om stelbenthet vad beträffar skattelagarna är något överdrivet.

Riksdagen har de senaste två åren behandlat enahanda sak som det nu är fråga om och riksdagen har då avvisat kraven. Anledningen härtill är ju att spörsmålet om avskrivning å jordbruksbyggnader är föremål för Kungl. Maj:ts prövning och att frågan om en översyn av skattesystemet är föremål för utredning inom allmänna skatteberedningen. Därför har utskottet icke velat medverka till den lösning som motionärerna på denna punkt har föreslagit.

Jag skall erkänna att det ligger mycket i den motion och den reservation som syftar till skattefri avsättning för bildande av reparationsfond för hyresfastigheter. Det är väl riktigt som här har sagts och som också säges i motionen att när en fastighet är nybyggd tarvas inte så mycket medel för reparation, och därför skulle det vara fördelaktigt att kunna fondera för framtiden. Ändock har utskottet avvisat förslaget. Varför har utskottet gjort det? Jo, främsta anledningen härtill är väl att det pågår en allmän skatteutredning, där frågan om progressionen i den statliga beskattningen behandlas. Med samma utgångspunkt har utskottet även avvisat det yrkande som framställts av reservanterna.

Tillåt mig, herr talman, att till sist säga att skillnaden mellan reservanternas och utskottsmajoritetens stånd-

punktstagande är mycket minimal. Vi avvisar motionsyrkandena på grund av att utredningar för närvarande pågår. Reservanterna vill ha nya speciella utredningar om denna sak. De säger att de vill ha en skyndsam utredning o. s. v. I princip är skillnaden som jag nyss sade att reservanterna vill ha en ny utredning, medan vi anser att de utredningar som redan pågår mycket väl kan klara av de problem det här gäller.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har som reservant mycket tydligt givit uttryck för vad vi avser med vår motion II: 676. Jag skall endast göra ett par korta kommentarer.

Jag har den erfarenheten från det praktiska taxeringsarbetet att man beträffande reparationer på grund av förslitning, som utskottet nämner, inte är så generös som utskottet gör gällande. Taxeringsordförandena i landet anser att de prejudikat som finns för bedömandet av dessa avdrag i deklarationerna är sådana att avdrag inte kan medges beträffande full förslitning. Detta tolkas så att om man lagar litet här och var kan avdragen godkännas, men om man reparerar en större del av byggnaderna kan avdragen inte godkännas.

Den andra delen av motionsyrkandena innebär att avdrag bör medges när en sådan förändring av byggnaden — oftast är det mycket enkla förändringar — göres att den kan anses motiverad för att medge en mera rationell användning av byggnaden på grund av t. ex. vissa omställningar i driften. Man kan tycka att det inte behövdes någon större utredning härom utan det borde vara tillräckligt att taxeringsnämnderna tolkade bestämmelserna på ett generösare sätt.

Avdrag vid inkomsttaxering för kostnader för reparation och underhåll av byggnader o. d.

Vad man framför allt har fäst sig vid under de senaste åren är att industrien kunnat lösgöra sina investeringsfonder och använda dem till mycket stora utbyggnader av anläggningarna utan att behöva skatta för detta lösgörande av investeringsfonder som tidigare är avdragna från inkomsten. Jag kan inte finna annat än att man tolkar reglerna hårdare för jordbruksnäringen än för andra näringar.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Det är snart middags-tid, och jag skall därför fatta mig mycket kort. Tillåt mig endast att säga att under de snart 20 år som jag haft det tvivelaktiga nöjet att vara ordförande i taxeringsnämnd har jag inte någon gång träffat på ett sådant exempel som den föregående talaren nämnde. Jag tycker i stället att det motsatta förhållandet gäller. Svåra gränsdragningar är i regel till fördel för den skattskyldige. Det ligger i sakens natur att det är praktiskt ogörligt för en taxeringsnämnd att bevisa att det inte är reparationsarbete som har utförts. Det är fullkomligt omöjligt för taxeringsnämndens ledamöter att springa omkring i gårdarna och granska om det är fråga om reparation eller något annat. Det innebär, som jag sade, att de skattskyldiga sannolikt inte förlorar på dessa suddiga regler.

Jag skulle vilja nämna ytterligare ett exempel. Man har ju rätt att vid reparationer göra avdrag för samma sorts material som det som förut fanns. Om en jordbrukare har en byggnad som är täckt med t. ex. takspån äger han i princip rätt att göra avdrag för den kostnad som takspån i dagensläge skulle belöpa sig till. Vi hade ett sådant exempel inom den taxeringsnämnd där jag är ordförande, och jag frågade en sakkunnig vad kostnaden för takspån skul-

le uppgå till. Han sade att framställning av takspån i dagens läge kostar i det närmaste lika mycket som kopparplåt.

Jag vidhåller yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Bäckmora begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote-ringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets betänkande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Yngve Nilsson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 100 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets

Avdrag vid inkomsttaxering för kostnader för reparation och underhåll av byggnader o. d.

hemställan, dels ock på bifall till reservationen i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Bäckmora begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets betänkande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Yngve Nilsson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 100 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 19

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § tull-

taxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391), m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 20

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets utlåtanden nr 93—96 skulle uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 21**Meddelande ang. plena**

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Enligt den preliminära planen för andra kammarens sammanträden var avsikten att anordna arbetsplenum torsdagen den 21 maj med början kl. 14.00 och bordlägningsplenum måndagen den 25 maj kl. 16.00. Då det är angeläget att bereda bättre möjligheter för besvarande av interpellationer vid dessa sammanträden kommer plenum torsdagen den 21 maj att ta sin början kl. 11.00 och sammanträdet måndagen den 25 maj att börja kl. 14.00.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.06.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 13 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid av herr förste vice talmannen.

§ 1

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 mars 1964 dagtecknad proposition, nr 94, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att *dels* antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring,

2) lag om ändrad lydelse av 11 och 12 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring och

3) förordning om ändrad lydelse av 40 § förordningen den 18 december 1959 (nr 552) angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m.,

dels ock bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade hänvisats till lagutskott, såvitt avsåge vid propositionen fogade författningsförslag, samt i övrigt

till statsutskottet. I vad propositionen hänvisats till lagutskott hade den behandlats av andra lagutskottet.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande.

I propositionen föreslås införande av ett särskilt vårdbidrag till handikappade barn. Vårdbidraget avses utgå i form av invaliditetsersättning från folkpensioneringen och tillkomma barn under 16 år som på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård. Bidraget föreslås utgå med ett indexreglerat belopp av för närvarande 2 400 kr. per år. Kostnaderna, som helt faller på staten, beräknas för budgetåret 1964/65 till 12 milj. kr.

Propositionen innehåller vidare förslag om de lagändringar som erfordras för genomförande av standardhöjningen av folkpensioner och indexregleringen av barnpensioner, barntillägg, invaliditetstillägg och invaliditetsersättning i enlighet med förslagen i årets statsverksproposition. Vid det antal indextillägg som utgår fr. o. m. april 1964 blir det årliga pensionsbeloppet för en ensam pensionär 3 775 kr. och för två pensionsberättigade makar sammanlagt 5 900 kr. Barnpensionsbeloppet för barn som förlorat den ene av föräldrarna och barntilläggets maximibelopp höjes från 1 000 kr. till 1 200 kr. per år. För barn som förlorat båda föräldrarna ökar barnpensionen från 1 400 kr. till 1 680 kr. Invaliditetstillägget höjes från 1 200 kr. till 1 440 kr. och invaliditetsersättningen från 2 000 kr. till 2 400 kr.

De nya bestämmelserna avses skola träda i kraft den 1 juli 1964.

I samband med propositionen hade

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

utskottet behandlat följande i ämnet väckta motioner, nämligen

A. vid riksdagens början väckta motioner:

1) de likalydande motionerna nr 299 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 390 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*,

2) de likalydande motionerna nr 439 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 528 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*,

3) de likalydande motionerna nr 523 i första kammaren av fru *Olsson* och nr 636 i andra kammaren av herrar *Persson* i Heden och *Magnusson* i Nennesholm,

4) de likalydande motionerna nr 592 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* och nr 720 i andra kammaren av herr *Hagberg m. fl.*,

5) de likalydande motionerna nr 593 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* och nr 725 i andra kammaren av herr *Hermansson m. fl.*,

6) de likalydande motionerna nr 598 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 722 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*,

7) de likalydande motionerna nr 599 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 721 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*,

8) motionen nr 385 i andra kammaren av herrar *Anderson* i Sundsvall och *Gustafson* i Göteborg;

B. i anledning av propositionen väckta motioner:

9) de likalydande motionerna nr 701 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* och nr 857 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.*,

10) de likalydande motionerna nr 702 i första kammaren av fröken *Mattson* och nr 854 i andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.*,

11) de likalydande motionerna nr 703 i första kammaren av fru *Olsson* och herr *Svanström* samt nr 856 i andra kammaren av herr *Gustavsson* i Alvesta *m. fl.*,

12) motionen nr 855 i andra kammaren av herr *Gustafsson* i Borås,

13) motionen nr 858 i andra kammaren av herr *Martinsson*,

14) motionen nr 859 i andra kammaren av herrar *Martinsson* och *Andersson* i Essvik,

15) motionen nr 860 i andra kammaren av herr *Rimmerfors* och fru *Eriksson* i Stockholm.

Motionerna under 1), 2), 4), 5), 6), 7) och 8) hade i sin helhet hänvisats till lagutskott. Motionerna under 3) hade hänvisats till lagutskott såvitt angående invaliditetsersättning till handikappade barn samt i övrigt till statsutskottet. I den mån motionerna hänvisats till lagutskott hade de tilldelats andra lagutskottet. Motionerna under 1) komme, såvitt angående dels invaliditetstillägg och invaliditetsersättning till den som ej utförde förvärvsarbete, dels halva invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar att behandlas av utskottet i annat sammanhang. Motionerna under 4) hade, såvitt avsåge förbättrad ställning för folkpensionärerna inom sjukförsäkringen, behandlats av utskottet i annat sammanhang. Motionerna under 6) komme, såvitt angående hjälptillägg, att behandlas av utskottet i annat sammanhang. Motionerna under 7) komme, såvitt avsåge bättre ställning för husmödrarna inom folkpensioneringen, att behandlas av utskottet i annat sammanhang.

I motionerna I: 299 och II: 390 hade såvitt nu var i fråga yrkats,

»A. att riksdagen mätte

1. besluta genomföra sådan ändring i 9 kap. 2 och 3 §§ i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring att fr. o. m. den 1 juli 1964 invaliditetstillägg utgår med 60 procent av basbeloppet och invaliditetsersättning med 75 procent av basbeloppet, varvid invaliditetstilläggets grundbelopp höjes från 1 200 kr. till 2 400 kr. och invaliditetsersättningens grundbelopp från 2 000 kr. till 3 000 kr.,

— — — — —

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

3. besluta att vårdbidrag för vård i enskilda hem av svårt handikappade barn skall utgå i form av invaliditetsersättning enligt lagen om allmän försäkring med 75 procent fr. o. m. den 1 juli 1964, dvs. med ett grundbelopp av 3 000 kr.,

4. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i syfte att föranleda beslut som gäller från den 1 juli 1965 rörande — — — dels införande av halva vårdbidrag för vård i hemmet av medelsvårt handikappade barn, dels ock formerna för en eventuell statlig medverkan beträffande behovsprövade bidrag för vård i hemmet av handikappade barn.

B. att utskottet måtte företaga av yrkandena under 1—3 ovan föranledda lagändringar.»

I *motionerna I: 439* och *II: 528* hade yrkats, »att riksdagen i samband med sitt beslut om höjning av folkpensionerna den 1 juli 1964 måtte uttala att standardhöjningen av folkpensionerna fram till 1968 skall för återstoden av perioden ske så att höjning äger rum varje år samt i skrivelse till Kungl. Maj:t giva denna uppfattning till känna».

I *motionerna I: 523* och *II: 636* hade under a) yrkats, att riksdagen måtte besluta att invaliditetsersättning till handikappade barn finge utgå med 62,5 procent av basbeloppet, vilket i nuvarande läge motsvarade 3 000 kronor.

I *motionerna I: 592* och *II: 720* hade hemställts,

»att riksdagen beslutar om sådan ändring i lagen om allmän försäkring, att i denna motion påtalade olägenheter vid förtida uttag av folkpension upphäves respektive att i sådant fall full pension erhålles vid uppnådda 67 års ålder;

— — — — —
att riksdagen till vederbörande utskott hemställer att utarbeta och för riksdagen förelägga förslag till lagtext».

I *motionerna I: 593* och *II: 725* hade yrkats, »att riksdagen i skrivelse till regeringen hemställer om utredning och

förslag i syfte att höja folkpensionerna för tidigare löntagare, som endast har folkpensionen att lita till för sin existens, så att denna kommer i nivå med de samlade pensioner som utgår för dem som erhåller folkpension jämte ATP-pension».

I *motionerna I: 598* och *II: 722* hade under b) hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att förslag måtte utarbetas rörande sådana ändringar rörande invaliditetstillägg inom folkpensioneringen, att tillägget komme att utgå med 50 % av basbeloppet i stället för 30 % av basbeloppet, dvs. i nuläget med 2 400 kr. i stället för 1 440 kr.

I *motionerna I: 599* och *II: 721* hade hemställts, »att riksdagen vid sin behandling av frågan om höjning av folkpensionerna den 1 juli 1964 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

1. att standardhöjningen av folkpensionerna fram till år 1968 skall för återstoden av perioden ske så att höjning äger rum varje år;

2. att förslag till standardhöjning av folkpensionsförmånerna den 1 juli 1965 måtte föreläggas 1965 års riksdag;

3. att följande frågor

a) allmän sänkning av folkpensionsåldern,

— — — — —
c) annan teknisk samordning mellan folkpensioneringen och den allmänna tilläggspensioneringen än som nu gäller måtte ägnas särskild uppmärksamhet och allsidig prövning vid utredningen rörande standardförbättringar av folkpensionerna efter år 1968».

I *motionen II: 385* hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam översyn och förslag beträffande bestämmelserna om sammanträffande förmåner m. m. i lagen om allmän försäkring».

I *motionerna I: 701* och *II: 857* hade föreslagits, »att riksdagen i anledning av i proposition nr 94 ställda förslag rörande vårdbidrag för svårt handikap-

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

pade barn beslutar att för barn omhändertagna på internatskolor ett till hälften reducerat vårdbidrag skall utgå».

I *motionerna I: 703* och *II: 856* hade begärts, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 94 måtte

1) besluta att 9 kap. 3 § lagen om allmän försäkring skulle erhålla i *motionerna* angiven lydelse, innebärande att barn som vore intagna å anstalt skulle ha rätt till en åttondel av vårdbidraget för varje månad som barnet icke vårdades å anstalten,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att frågan om införande av dels halvt, dels förhöjt vårdbidrag i form av invaliditetsersättning måtte prövas i enlighet med i *motionerna* anförda riktlinjer samt att härav föranlett förslag snarast måtte föreläggas riksdagen.

I *motionen II: 855* hade yrkats,

»A. att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 94 måtte för sin del besluta sådan utformning av lagtexten att den i propositionen föreslagna bestämmelsen om undantag för blinda, som är skolpliktiga enligt gällande bestämmelser om blindundervisning, måtte utgå ur lagtexten, samt

B. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderlig författningstext».

I *motionen II: 859* hade begärts, »att riksdagen i anledning av prop. 94 måtte besluta att regeln i 18 § andra stycket övergångsbestämmelserna till lagen om allmän försäkring skall såvitt gäller 17

kap. 2 § sistnämnda lag tillämpas som om grundbeloppen för folkpension redan vid utgången av 1962 uppgick till de belopp som föreslagits i förevarande proposition».

I *motionen II: 860* hade föreslagits,

»att rätt till vårdbidraget för handikappade barn skall föreligga för den, som är intagen på specialskola eller vårdanstalt, för den tid barnet vistas i hemmet, om denna vistelse omfattar minst fyra veckor, samt

att utskottet måtte utforma för en sådan bestämmelse erforderlig lagtext».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med avslag å följande motionsyrkanden, nämligen

1) yrkandena under A. 1, A. 3 och B. i motsvarande del i *motionerna I: 299* och *II: 390*,

2) yrkandet under a) i *motionerna I: 523* och *II: 636*,

3) yrkandet i *motionerna I: 701* och *II: 857*,

4) yrkandet under 1) i *motionerna I: 703* och *II: 856*, samt

5) yrkandet i *motionen II: 860*, måtte — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition, nr 94, framlagda förslaget till ändring i 9 kap. 2 och 3 §§ lagen om allmän försäkring — med bifall till *motionen II: 855* för sin del antaga nämnda förslag med den ändring att 9 kap. 2 § tredje stycket erhöles följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

9 kap.

2 §.

Till ålderspension — — — — — års ålder.

Ändå att — — — — — utföra arbetet.

Invaliditetstillägg tillkommer ej försäkrad, som stadigvarande vårdas å anstalt tillhörande staten eller kommun eller landstingskommun eller å enskild anstalt till vars drift statsbidrag utgår eller ock genom anstaltens försorg utom densamma, och ej heller försäkrad, som

Invaliditetstillägg tillkommer ej försäkrad, som stadigvarande vårdas å anstalt tillhörande staten eller kommun eller landstingskommun eller å enskild anstalt till vars drift statsbidrag utgår eller ock genom anstaltens försorg utom densamma.

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.*(Kungl. Maj:ts förslag)**(Utskottets förslag)*

*enligt gällande bestämmelser om blind-
undervisning är skolpliktig.*

Invaliditetstillägg utgör — — — — — av basbeloppet.

B. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 299 och II: 390, såvitt anginge yrkandena under A. 1 och B. i motsvarande del, samt motionerna I: 598 och II: 722, såvitt anginge yrkandet under b), måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att motionerna i samma delar överlämnades till socialpolitiska kommittén;

C. att riksdagen, i anledning av följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 701 och II: 857,

2) motionerna I: 703 och II: 856, såvitt anginge yrkandet under 1), samt

3) motionen II: 860,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i denna del anfört beträffande behovet av utredning och åtgärder;

D. att riksdagen med avslag å yrkandet i motionen II: 858 måtte — med förklaring att riksdagen funnit visst tillägg böra göras till det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring — för sin del antaga nämnda förslag, utom i vad det avsåge de delar som behandlats ovan under A., med de ändringar att ingressen och 5 kap. 1 § erhöles i utskottets hemställan angiven lydelse;

E. att riksdagen måtte — med förklaring att riksdagen funnit viss övergångsbestämmelse böra fogas vid det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av 11 och 12 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring — med bifall till yrkandet i motionen II: 859 för sin del antaga nämnda förslag med i utskottets hemställan angivet tillägg;

F. att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget

till förordning om ändrad lydelse av 40 § förordningen den 18 december 1959 (nr 552) angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m.;

G. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 299 och II: 390, samt

2) motionerna I: 703 och II: 856,

samtliga motioner såvitt anginge halva vårdbidrag,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i denna del anfört beträffande behovet av utredning och åtgärder;

H. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 599 och II: 721, såvitt anginge yrkandena under 1. och 2., samt

2) motionerna I: 439 och II: 528,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande fortsatta höjningar av folkpensionerna;

J. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 299 och II: 390, såvitt anginge behovsprövade vårdbidrag,

2) motionerna I: 703 och II: 856, såvitt anginge förhöjda vårdbidrag, samt

3) motionen II: 385,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i dessa delar anfört beträffande behovet av utredning och åtgärder;

K. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 593 och II: 725, samt

2) motionerna I: 702 och II: 854,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

L. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 592 och II: 720, så-

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

vitt anginge folkpensionsförmåner vid förtida uttag av folkpension, samt

2) motionerna I: 599 och II: 721, såvitt anginge yrkandena under 3 a) och c), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

M. att följande motionsyrkanden, nämligen

1) yrkandena i motionerna I: 299 och II: 390 under A. 4., såvitt anginge halva och behovsprövade vårdbidrag,

2) yrkandet i motionen I: 439 och II: 528,

3) yrkandet under b) i motionerna I: 598 och II: 722,

4) yrkandena under 1. och 2. i motionerna I: 599 och II: 721,

5) yrkandet under 2) i motionerna I: 703 och II: 856, samt

6) yrkandet i motionen II: 385, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Till utskottsutlåtandet hade fogats följande

Reservationer

Vid utskottets hemställan under A och B
(avser vårdbidrag, invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar)

av herrar *Edström, Erik Filip Petersson, Axel Kristiansson, Anderson i Sundsvall, Gustavsson i Alvesta och Carlsson i Huskvarna*, vilka ansett,

I. att visst avsnitt i utskottets yttrande bort ersättas med text av i reservationen angiven lydelse, utgörande motivering för att invaliditetsersättningen höjdes från femtio till sjuttiofem procent av basbeloppet, d. v. s. från 2 400 kr. till 3 600 kr., och att invaliditetstilläg-

get höjdes från trettio till femtio procent av basbeloppet, d. v. s. från 1 440 kr. till 2 400 kr. i dagens penningvärde;

II. att visst avsnitt i utskottets yttrande bort ersättas med text av i denna reservation angiven lydelse, utgörande motivering för att vårdbidraget nu fastställdes till 75 procent av basbeloppet, d. v. s. med nuvarande basbelopp 3 600 kr. för år;

III. att utskottet vid antagande av motiveringarna i reservationerna I. och II. bort hemställa,

A. att riksdagen med avslag å följande motionsyrkanden, nämligen

1) yrkandet i motionerna I: 701 och II: 857,

2) yrkandet under 1) i motionerna I: 703 och II: 856, samt

3) yrkandet i motionen II: 860, måtte — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition, nr 94, framlagda förslaget till ändring i 9 kap. 2 och 3 §§ lagen om allmän försäkring — med bifall till yrkandena under A.1, såvitt anginge invaliditetsersättning, A.3 samt B. i motsvarande del i motionerna I: 299 och II: 390 samt yrkandet i motionen II: 855 ävensom i anledning av motionerna I: 299 och II: 390, i vad de gällde yrkandena under A.1, såvitt anginge invaliditetstillägg, och B. i motsvarande del, motionerna I: 523 och II: 636, såvitt anginge yrkandet under a), samt motionerna I: 598 och II: 722, såvitt anginge yrkandet under b), för sin del antaga förslaget med de ändringar att 9 kap. 2 § tredje och fjärde styckena samt 9 kap. 3 § fjärde stycket erhöles följande såsom *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Reservanternas förslag)

9 kap.

2 §.

Till ålderspension ————— års ålder.

Ändå att ————— utföra arbetet.

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

(Kungl. Maj:ts förslag)

Invaliditetstillägg tillkommer ej försäkrad, som stadigvarande vårdas å anstalt tillhörande staten eller kommun eller landstingskommun eller å enskild anstalt till vars drift statsbidrag utgår eller ock genom anstaltens försorg utom densamma, och ej heller försäkrad, som enligt gällande bestämmelser om blindundervisning är skolpliktig.

Invaliditetstillägg utgör för år räknat *trettio* procent av basbeloppet.

3 §.

Försäkrad äger — — — — — viss tid.

Åtnjuter försäkrad — — — — — sextiosju år.

Vad i — — — — — beträffande invaliditetsersättning.

Invaliditetsersättning utgör för år räknat *femtio* procent av basbeloppet.

(Reservanternas förslag)

Invaliditetstillägg tillkommer ej försäkrad, som stadigvarande vårdas å anstalt tillhörande staten eller kommun eller landstingskommun eller å enskild anstalt till vars drift statsbidrag utgår eller ock genom anstaltens försorg utom densamma.

Invaliditetstillägg utgör för år räknat *femtio* procent av basbeloppet.

Invaliditetsersättning utgör för år räknat *sjuttiofem* procent av basbeloppet.

B. att yrkandena under A.1, såvitt anginge invaliditetstillägg, och B. i motsvarande del i motionerna I: 299 och II: 390, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att utskottet vid antagande av motiveringen i allenast reservationen I. bort hemställa,

A. att riksdagen, med avslag å följande motionsyrkanden, nämligen

1) yrkandena under A.3 och B. i motsvarande del i motionerna I: 299 och II: 390,

2) yrkandet under a) i motionerna I: 523 och II: 636,

3) yrkandet i motionerna I: 701 och II: 857,

4) yrkandet under 1) i motionerna I: 703 och II: 856, samt

5) yrkandet i motionen II: 860, måtte — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition, nr 94, framlagda förslaget till ändring i 9 kap. 2 och 3 §§ lagen om allmän försäkring — med bifall till yrkandena under A.1, såvitt anginge invaliditetsersättning, och B. i motsvarande del samt yrkandet i motionen II: 855 ävensom i anledning av motionerna I: 299 och II: 390, i vad de gällde yrkandena under A.1, såvitt anginge invaliditetstillägg, och B. i motsvarande del, samt motionerna I: 598 och II: 722, såvitt anginge yrkandet under b), för sin del antaga förslaget med de ändringar att 9 kap. 2 § tredje och fjärde styckena samt 9 kap. 3 § fjärde stycket erhöles följande såsom *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

9 kap.

2 §.

Till ålderspension — — — — — års ålder.

Ändå att — — — — — utföra arbetet.

Invaliditetstillägg tillkommer — — —
(se reservation III) — — — är skolpliktig.

(Reservanternas förslag)

Invaliditetstillägg tillkommer — — —
(se reservation III) — — — utom densamma.

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

(Kungl. Maj:ts förslag)

Invaliditetstillägg utgör för år räknat
trettio procent av basbeloppet.

(Reservanternas förslag)

Invaliditetstillägg utgör för år räknat
femtio procent av basbeloppet.

3 §.

Försäkrad äger ————— viss tid.

Ätnjuter försäkrad ————— sextiosju år.

Vad i ————— beträffande invaliditetsersättning.

Invaliditetsersättning utgör för år räknat
femtio procent av basbeloppet.

Invaliditetsersättning utgör för år räknat
i fall som avses i första stycket femtio och i fall som avses i andra stycket sjuttiofem procent av basbeloppet.

B. att yrkandena under A.1, såvitt anginge invaliditetstillägg, och B. i motsvarande del i motionerna I: 299 och II: 390, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att utskottet vid antagande av motiveringen i allenast reservationen II. bort hemställa,

A. att riksdagen, med avslag å följande motionsyrkanden, nämligen

1) yrkandena under A.1 och B. i motsvarande del i motionerna I: 299 och II: 390,

2) yrkandet i motionerna I: 701 och II: 857,

3) yrkandet under 1) i motionerna I: 703 och II: 856, samt

4) yrkandet i motionen II: 860,

mätte — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition, nr 94, framlagda förslaget till ändring i 9 kap. 2 och 3 §§ lagen om allmän försäkring — med bifall till yrkandena under A.3 och B. i motsvarande del i motionerna I: 299 och II: 390 samt yrkandet i motionen II: 855 ävensom i anledning av motionerna I: 523 och II: 636, såvitt anginge yrkandet under a), för sin del antaga förslaget med den ändring att 9 kap. 2 § tredje stycket samt 9 kap. 3 § fjärde stycket erhöles följande såsom *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

9 kap.

2 §.

Till ålderspension ————— års ålder.

Ändå att ————— utföra arbetet.

Invaliditetstillägg tillkommer — — —
(se reservation III) — — — är skollpliktig.

Invaliditetstillägg utgör ————— av basbeloppet.

3 §.

Försäkrad äger ————— viss tid.

Ätnjuter försäkrad ————— sextiosju år.

Vad i ————— beträffande invaliditetsersättning.

Invaliditetsersättning utgör för år räknat
femtio procent av basbeloppet.

Invaliditetsersättning utgör för år räknat
i fall som avses i första stycket sjuttiofem och i fall som avses i andra stycket femtio procent av basbeloppet.

(Reservanternas förslag)

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

B. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 299 och II: 390, såvitt anginge yrkandena under A.1 och B. i motsvarande del, samt motionerna I: 598 och II: 722, såvitt anginge yrkandet under b), måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att motionerna i samma delar överlämnades till socialpolitiska kommittén.

Vid utskottets hemställan under G

(avser utredning och åtgärder i anledning av motioner om halva vårdbidrag)

VI. av herrar *Edström, Erik Filip Petersson, Axel Kristiansson, Anderson i Sundsvall, Gustavsson i Alvesta och Carlsson i Huskvarna*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 299 och II: 390, samt

2) motionerna I: 703 och II: 856,

samtliga motioner såvitt anginge halva vårdbidrag,

måtte anhålla om skyndsam utredning och förslag om möjlighet till halva vårdbidrag för vård i hemmet av handikappat barn, i de fall där med hänsyn till barnets handikapp fullt vårdbidrag inte kunde ifrågakomma, men där det uppenbarligen föreläge ett starkt behov av hjälp.

Vid utskottets hemställan under H

(avser årliga folkpensionshöjningar)

VII. av herrar *Edström, Erik Filip Petersson, Axel Kristiansson, Anderson i Sundsvall, Gustavsson i Alvesta och Carlsson i Huskvarna*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen — dels med bifall till yrkandena under 1. och 2. i motionerna I: 599 och II: 721, dels i anledning av motionerna I: 439 och II: 528 — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till 1965 års riksdag angående årliga standardhöjningar av folkpensionsförmåner fram till 1968 med början den 1 juli 1965;

VIII. av herr *Kajser* och fröken *Wetterström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen — i anledning av dels yrkandena under 1. och 2. i motionerna I: 599 och II: 721, dels motionerna I: 439 och II: 528 — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam utredning angående årliga höjningar av folkpensionsförmåner samt framläggande till nästa års riksdag av de förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Vid utskottets hemställan under L

(avser sänkning av pensionsåldern och annan teknisk samordning mellan folkpensioneringen och den allmänna tilläggspensioneringen)

IX. av herrar *Axel Kristiansson* och *Gustavsson i Alvesta*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

dels att riksdagen — med bifall till yrkandena under 3 a) och c) i motionerna I: 599 och II: 721 samt i anledning av motionerna I: 592 och II: 720, såvitt anginge folkpensionsförmåner vid förtida uttag av folkpension — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanterna anfört rörande dels utredning av frågan om en allmän sänkning av folkpensionsåldern, dels utredning av frågan om annan teknisk samordning mellan folkpensioneringen och allmänna tilläggspensioneringen;

dels att motionerna I: 592 och II: 720, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna i denna del hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Det utskottsutlåtande som nu föreligger till behandling avhandlar Kungl. Maj:ts proposition nr 94 med förslag om standardhöjning av folkpensionerna, indexreglering av

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

barnpension, barntillägg, invaliditets-tillägg och invaliditetsersättning samt förslag om en ny form av bidrag, kallat vårdbidrag, som avses att utgå till handikappade barn under 16 år.

Standardhöjningen av folkpensionerna innebär som bekant en höjning av pensionsbeloppen med 300 kronor per år för ensam pensionär och med 450 kronor för två pensionsberättigade makar. Höjningen är avsedd att träda i kraft den 1 juli i år. Därmed tages ytterligare ett steg mot det mål, vi alla är ense om och som skall uppnås 1968. Vi noterar med tillfredsställelse att en ytterligare förbättring för folkpensionärerna härigenom uppnås.

I propositionen föreslås också, som jag nämnde, att barntillägg, barnpensioner, invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar skall indexregleras. Denna indexreglering konstrueras så att nämnda förmåner knytes till basbeloppet i allmänna pensionsförsäkringen.

Föreliggande förslag innebär en uppräkning av samtliga förmånsbelopp med 20 procent. Från folkpartiet har vi tidigare yrkat att dessa förmåner skall göras värdebeständiga.

I propositionen föreslås slutligen också införandet av ett särskilt vårdbidrag till handikappade barn. I denna del bygger propositionen i allt väsentligt på vad socialpolitiska kommittén har föreslagit, vilket innebär att vårdbidraget skall tillkomma barn under 16 år, som på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård.

Vårdbidraget har utformats på liknande sätt som invaliditetsersättningen inom folkpensioneringen. Liksom invaliditetsersättningen anknyter även vårdbidraget till basbeloppet. Enligt propositionen skall vårdbidraget utgå med 50 procent av basbeloppet och blir alltså för närvarande 2 400 kronor per år. Genom anknytningen till basbeloppet inom allmänna pensionsförsäkringen

blir även vårdbidraget indexreglerat, alltså värdebeständigt.

Såväl i samband med propositionens avlämnande som vid riksdagens början har väckts motioner, som utskottet i detta sammanhang har behandlat. Några av motionerna har därvid tillstyrkts. Detta gäller bland annat en motion, som syftar till att blinda barn, som är skolpliktiga enligt bestämmelserna om blindundervisning, skall erhålla vårdbidrag. Till sådan skolpliktig kan enligt nuvarande bestämmelser inte utgå invaliditetstillägg eller invaliditetsersättning, och enligt propositionen skall inte heller vårdbidrag kunna utgå. Utskottet har tillstyrkt motionen och anför bland annat följande: »Enligt utskottets mening bör det således inte föreligga någon inskränkning i rätten till invaliditetstillägg, invaliditetsersättning och vårdbidrag för ifrågavarande blinda som vistas i sitt eget hem, om förutsättningarna för rätt till förmånerna i övrigt är uppfyllda.» Utskottet har här föreslagit erforderlig ändring i lagtexten.

Ett par motioner, som utskottet behandlat, syftar till att neutralisera de ogynnsamma verkningarna av folkpensionsförmånernas samordning med förmåner som utgår enligt yrkesskadeförsäkringen. Även yrkandena i dessa motioner föreslår utskottet riksdagen att bifalla.

Beträffande reglerna för folkpensioneringens samordning med yrkesskadeförsäkringen vill jag passa på tillfället att erinra om att dessa regler i flera avseenden är helt otillfredsställande. Detta har stått klart för både regering och riksdag — förmodar jag — ända sedan samordningsreglernas tillkomst. Detta framgår bland annat därav att reglerna har provisorisk karaktär.

1962 års yrkesskadeutredning har till uppgift att företa en genomgripande översyn av bland annat samordningsbestämmelserna. Jag vill här understryka angelägenheten av att utredningen skyn-

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

dar på med denna översyn, så att förslag om ändrade och rimligare samordningsregler med det snaraste kan framläggas. Den irritation, som de nuvarande reglerna åstadkommer, är i många avseenden berättigad, och det är högst nödvändigt att en snar ändring sker.

I fråga om rätt till invaliditetstillägg, invaliditetsersättning och vårdbidrag för handikappade barn, som en del av året vistas på statlig anstalt eller vid specialskola och en annan del av året i hemmet, föreligger särskilda problem.

Beträffande minderåriga är frågeställningen: Skall vårdbidrag utgå eller inte? Och om vårdbidrag skall utgå, efter vilka grunder skall det ske? Problemet har tagits upp i flera motioner, där olika lösningar rekommenderas. Utskottet ställer sig förstående till frågeställningen och anser att problemet bör närmare utredas. Det bör närmast ankomma på socialpolitiska kommittén, anför utskottet, att göra de överväganden som erfordras. Detsamma gäller även förslaget om förhöjda vårdbidrag, som föreslagits i ett par motioner.

Utskottet är enigt beträffande förslaget om höjning av folkpensionerna, införande av vårdbidrag och indexreglering. Även i fråga om de motionsyrkanden som jag nyss har anfört, föreligger enighet. På några punkter har meningarna inom utskottet gått isär, och till utskottsutlåtandet har därför fogats ett antal reservationer.

Av reservationernas antal och omfattning kan man få det intrycket, att meningsskiljaktigheterna inom utskottet är mycket stora. Sedan man studerat reservationerna, finner man emellertid att samtliga de reservationer, som är knutna till utskottets hemställan under A och B och som betecknas med siffrorna I—V, handlar om samma sak, nämligen invaliditetstilläggets, invaliditetsersättningens och vårdbidragets belopp. Reservation VI handlar om halva vårdbidrag, reservationerna VII och VIII om

standardhöjning av folkpensionerna, och reservation IX om den tekniska samordningen mellan folkpensionering och tilläggspensioneringen.

Det är alltså på fyra avsnitt, som meningarna inom utskottet gått isär. Jag skall i det följande uppehålla mig vid reservationerna I—VII, vilka samtliga företrädes av folkpartiets och centerpartiets ledamöter i utskottet.

Reservationerna I—V berör, som jag nyss anförde, storleken av de belopp, varmed invaliditetstillägg, invaliditetsersättning och vårdbidrag skall utgivas. Utskottsmajoriteten, som här följer propositionen, föreslår att invaliditetstillägget skall utgå med 30 procent av basbeloppet, vilket betyder 1 440 kronor per år. Vi reseranter föreslår att tillägget skall utgå med 50 procent av basbeloppet, vilket för närvarande skulle utgöra 2 400 kronor per år.

Propositionen och utskottsmajoriteten föreslår att invaliditetsersättningen och vårdbidraget skall utgå med 50 procent av basbeloppet — för närvarande 2 400 kronor. Reservationen föreslår att dessa hjälpformer skall utgå med 75 procent på basbeloppet eller 3 600 kronor per år. Redan i fjol, när vi från folkpartihåll väckte en motion om särskilt vårdbidrag för neurosedynskadade barn, föreslog vi att bidraget skulle utgå med 3 000 kronor per år. En uppräknings av beloppet efter samma princip som i propositionen tillämpas för beräkningen av indextillägget ger det nu föreslagna beloppet 3 600 kronor för vårdtillägget.

De invalider, som kan bli berättigade till vårdbidrag, invaliditetsersättning och invaliditetstillägg, är mycket svårt handikappade. Hit hör människor — barn såväl som till mogen ålder komna — som har mycket svåra kroppsliga defekter, svår psykisk efterblivenhet, svårartad nervsjukdom eller svår förblanning. De kräver daglig omvårdnad och omsorg. Den svårt handikappade binder oftast någon av de anhöriga dagli-

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

gen vid vårduppgiften. Den oro och de bekymmer, som de anhöriga känner för ett svårt kroppsligt invalidiserat eller svårt psykiskt efterblivet barn, kan naturligtvis inte ersättas med pengar. Det är ju inte heller fråga om den saken i detta sammanhang. De högre belopp, som vi reseranter föreslår, utgör inte tillnärmelsevis ersättning för det uppoffrande arbete som de handikappades anhöriga utför. Skulle vårdpersonal anställas eller de handikappade intas på vårdanstalt, skulle kostnaderna bli flerdubbelt större.

Vi erkänner naturligtvis den stora betydelse som den föreslagna reformen, inte minst de nya vårdbidragen, kommer att få. Men vi reseranter menar, att man redan i samband med reformens införande bör ta till beloppen någorlunda rejält.

Utskottet anför som argument mot de i motionerna föreslagna beloppen att alltför höga bidrag skulle medföra en icke önskvärd återhållsamhet vid beviljandet av bidrag, något som naturligtvis inte är önskvärt. Vi reseranter tror att denna farhåga är åtskilligt överdriven. Beloppen bör enligt vår mening tas till så att de i varje fall ger möjlighet för vederbörande familjer att någon dag eller åtminstone några timmar per vecka leja en person som övertar vårdnadsysslor, så att den som i vanliga fall är bunden till vården kan beredas en välbehövlig avkoppling under motsvarande tid.

Huruvida de nya bidragen kommer att få en återhållande effekt på de särskilda hemsjukvårdsbidrag som vissa landsting och primärkommuner beviljar är svårt att bedöma. Staten skulle härvidlag eventuellt kunna stimulera kommunerna att fortsätta med sådana bidrag genom att ge någon form av statligt stöd till hemsjukvårdsbidragen.

Alldeles oavsett om vårdbidragets belopp fastställs enligt propositionens eller enligt reseranternas förslag kommer det att finnas åtskilliga mer eller

mindre svårt handikappade barn som vårdas i hemmet men som inte blir berättigade till det nya vårdbidraget på grund av att deras handikapp inte anses tillräckligt svårt. Detta aktualiserar frågan om införande av halva vårdbidrag. Spörsmålet tas upp i reservation VI i anslutning till motioner från centerparti- och folkpartihåll.

Det skall gärna erkännas att utskottsmajoriteten behandlat frågan högst villigt. Det heter i utlåtandet: »Utskottet anser nämligen, att man bör undersöka möjligheterna att införa särskilda bidrag i sådana fall, där fullt vårdbidrag icke kan ifrågakomma, men där det uppenbarligen föreligger ett starkt behov av hjälp.» Utskottet föreslår där efter att denna fråga liksom frågan om förhöjda bidrag skall övervägas av socialpolitiska kommittén.

I reservationen hemställs att riksdagen måtte anhänga om skyndsamt utredning och förslag om möjlighet till halva vårdbidrag för vård i hemmet av handikappat barn. Skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reseranternas ståndpunktstagande i detta avsnitt är enligt min mening obetydlig.

Vid utskottets hemställan under H har vi avgivit reservationen VII. Denna ansluter sig till motionsyrkanden från folkparti- och centerpartihåll och syftar till att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utredning och förslag till 1965 års riksdag angående årliga standardhöjningar av folkpensionsförmånerna fram till 1968 med början den 1 juli 1965. Ett liknande yrkande behandlades av följande års riksdag. Motiveringen för reformen är densamma nu som i följande. Lika väl som löntagare och f. d. löntagare, som uppbär tjänstepension, varje år erhåller en på avtal grundad standardförbättring borde det vara rimligt att folkpensionärerna beredes en årlig standardförbättring av pensionerna varje år i stället för som nu variannat.

Det föreföll ett slag under utskottsbe-

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

handlingen som om enighet på denna punkt skulle ligga inom möjligheternas gräns. Både högerens och socialdemokraternas representanter i utskottet tycktes vara villiga att föreslå skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förslag i den riktning jag nyss skisserat. Förhoppningen om enighet visade sig emellertid ogrundad, vilket jag för min del livligt beklagar.

Högern har av någon svårförståelig anledning varit angelägen att prestera en egen reservation, vars yrkande i stort sett går ut på detsamma som centerpartiets och folkpartiets reservation. Skillnaden är bara att yrkandet i högerens reservation är något diffust, och högern och högerreservanterna kör i motiveringen fram med det statsfinansiella läget som en förutsättning för möjligheterna att höja folkpensionen.

Utskottsmajoriteten, som i detta fall består av socialdemokraterna, yrkar visserligen inte heller numera direkt avslag på motionerna men presterar en till intet förpliktande motivering. Man refererar vad som förevarit i ärendet och trycker på särskilda utskottets och riksdagens uttalande 1958, att det vid varje höjning borde föreligga möjlighet för statsmakterna att bestämma höjningens storlek med hänsyn till »den statsfinansiella och samhällsekonomiska situationen». Sedan utskottsmajoriteten konstaterat att enighet ej längre föreligger beträffande tidsplanen för standardhöjningen kommer man till följande slutsats: »Pensionsförbättringarna fram till det uppställda målet 1968 får därför i fortsättningen prövas i vanlig ordning av Kungl. Maj:t och riksdagen med hänsyn till då föreliggande statsfinansiella och samhällsekonomiska läge.» Det bör alltså enligt utskottsmajoritetens mening förbli vid det gamla.

När jag läste utskottsutlåtandet och högerens reservation kunde jag inte undgå att fråga mig, varför man just när det gäller standardhöjningen av folkpensionerna är så angelägen om att

framföra argumenteringen om det statsfinansiella och samhällsekonomiska läget som förutsättning för att en höjning skall kunna ske. Vi genomför här i riksdagen många anslagshöjningar till olika ändamål utan att man vid varje tillfälle anför denna argumentering.

För min del är jag benägen att tro att de ekonomiska påfrestningarna måste bli ganska svåra, innan vi är villiga att göra en ändring i den utfästelse beträffande slutmålet år 1968, om vilken vi alla är eniga. Det bör för övrigt vara lättare att finna utrymme för en höjning inom budgeten på cirka 150 miljoner kronor per år än att vartannat år finna utrymme för en höjning på ca 300 miljoner kronor.

Medan jag är inne på denna fråga vill jag också begagna tillfället till att uttrycka min tillfredsställelse med att det i årets statsverksproposition klart utsagts, att frågan om folkpensionärernas delaktighet i standardförbättringen efter 1968 skall utredas.

Jag ber med det anförda att få yrka bifall till de till andra lagutskottets utlåtande nr 41 fogade reservationerna I—VII.

Såsom herr talmannen anförde skulle även andra lagutskottets utlåtande nr 42 debatteras i detta sammanhang, och jag skall med anledning av detta utlåtande anförda några få synpunkter. I utlåtandet behandlas några motioner som avser det ämnesområde, vilket beröres i andra lagutskottets utlåtande nr 41. Dessa motioner har dock inte direkt samband med den i utlåtandet nr 41 avhandlade propositionen, och de har därför redovisats i ett särskilt utlåtande. Det förekommer bl. a. ett motionsyrkande som syftar till att man — i likhet med yrkandet om att halvt vårdtillägg skall kunna utgå — också bör undersöka möjligheten att under vissa omständigheter utgiva även reducerade eller halva invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar.

Det inträffar ofta att myndigheterna

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

trots att en ganska utpräglad invaliditet föreligger hos den sökande dock inte anser denna vara så utpräglad, att han kan tillerkännas invaliditetstillägg eller invaliditetsersättning. I sådana fall vore det önskvärt att kunna bevilja reducerade förmåner, som t. ex. kunde utgå med halva beloppet.

Utskottsmajoriteten har även på denna punkt ställt sig välvillig och föreslår att socialpolitiska kommittén skall beakta även denna fråga. I reservationen, som även har understötts av folkpartiets och centerpartiets representanter, har vi också tryckt på angelägenheten av en skyndsam utredning med förslag till nästa års riksdag.

I andra lagutskottets utlåtande nr 42 behandlas ytterligare en fråga. I ett par motioner har pekats på förhållandet, att invaliderade människor — ibland ganska svårt handikappade personer — som ägnar sig åt studier inte har möjlighet att erhålla invaliditetstillägg. Situationen kan ta sig sådana uttryck som att en ung man eller kvinna, som ägnar sig åt ett praktiskt arbete, äger rätt att uppbära invaliditetstillägg eller invaliditetsersättning, medan dessa förmåner för den händelse vederbörande beslutar sig för att ägna sig åt studier eller en teoretisk yrkesutbildning omedelbart bortfaller på grund av att vederbörande inte längre utför förvärvsarbete.

Uppenbarligen bör ett sådant förhållande rättas till, och vi är inom utskottet eniga om att något bör göras. Utskottsmajoriteten förordar den längre vägen över socialpolitiska kommittén, varigenom vi skulle få vänta till dess att utredningen lägger fram sitt förslag. Vi reserverar anser att denna begränsade fråga dock är av sådan betydelse, att det vore önskvärt att ändringar genomfördes, vilka kunde träda i kraft samtidigt med de övriga reformerna, alltså från och med den 1 juli 1964.

Vi har därför i vår reservation lagt fram ett direkt förslag som jämväl inne-

fattar lagtext. Vi föreslår alltså en omedelbar åtgärd under det att utskottsmajoriteten föreslår utredning på denna punkt.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid andra lagutskottets utlåtande nr 42 fogade reservationen av herr Edström m. fl.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag ber först att få notera min tillfredsställelse med den väsentliga förbättring som inträder i och med genomförandet av detta förslag beträffande folkpensionen, barntilläggen och barnpensionerna.

Vårdbidrag för handikappade som vistas i hemmet innebär också ett steg på vägen mot att förbättra de handikappades situation. Det hade varit ännu mera tillfredsställande om man kunnat enas om de belopp som omnämns i reservationen. Jag vill här ansluta mig till vad föregående talare har sagt.

Utskottet har ställt sig positivt till motionsförslagen om vårdbidrag för barn som vistas tidvis på internatskolor och tidvis i hemmet. Det är en svaghet i propositionen att denna kategori inte har beaktats, men jag hoppas att det skall kunna göras en skyndsam utredning på denna punkt.

En annan fråga som gäller de handikappade är de halva vårdtilläggen. Starcka motiveringar talar för detta yrkande. Som propositionen nu är utformad skall vårdbidrag utgå med lika stort belopp till alla barn som enligt medicinsk bedömning kommer att vara berättigade till förtidspension vid 16 års ålder, men det finns säkerligen fall då handikappet visserligen inte är så stort men då ekonomiskt stöd till föräldrarna likväl är mycket befogat. Jag hoppas att vi inom kort skall få ett förslag till förbättring på denna punkt.

Jag kan i övrigt ansluta mig till vad herr Anderson i Sundsvall har sagt om detta förslag.

Sedan skall jag övergå till frågan om

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

årliga höjningar av folkpensionerna. Detta krav har vi ställt under många tidigare år. Jag hade liksom herr Andersson i Sundsvall den uppfattningen när vi första gången behandlade ärendet i utskottet att vi skulle bli eniga om saken, och jag blev styrkt i den uppfattningen när jag läste i Svenska Dagbladet att utskottet hade uppnått enighet med anledning av herr Ringabys förslag. Ännu mera styrkt blev jag när jag några dagar därefter läste i högertidningen Smålandsposten att högerns partisekreterare, tydligen stödd på Svenska Dagbladets uppgifter, hade gjort samma uttalande. På förslag av högern, hade han sagt, har enighet uppnåtts i alla partier om årliga höjningar av folkpensionerna, och detta vore en seger för dem som länge kämpat för att behandla folkpensionärerna på samma sätt som de yrkesverksamma, sade högerns partisekreterare enligt detta tidningsreferat. Jag vill till detta i förbigående säga att det är en felaktig slutsats att enighet omkring detta förslag om folkpensionerna skulle vara en seger för den uppfattning som högern har hävdat tidigare.

Vad blev nu av denna enighet? Vi ser i dag att det finns flera olika reservationer vid utskottets utlåtande. Det ger mig anledning att ställa frågan till herr Ringaby och fröken Wetterström här i kammaren: Vad är anledningen till att högern har gjort reträtt? Vi har inte lyckats uppnå den enighet som genom TT utannonserades.

Den reservation som centerpartirepresentanterna i utskottet står ensamma om avser sänkning av folkpensionsåldern. Detta yrkande har vi ställt vid tidigare riksdagar, och vi anser att det har en större aktualitet i dag. Vi har fått regeringens ord på att man skall tillmötesgå tidigare krav från bl. a. vårt håll om att utreda folkpensionärernas standardhöjning efter 1968. Vi anser det riktigt att i det sammanhanget även pröva frågan om en allmän sänkning av

folkpensionsåldern. 67-årsgränsen har ju varit oförändrad sedan folkpensionerna infördes i vårt land för cirka 50 år sedan. Men ett betydande antal av det svenska folket har under årens lopp tillförsäkrat sig lägre pensionsålder, och stora grupper som nu har 67-årsåldern som gräns för pension har hårt arbete och har säkerligen ganska svårt att köra för full maskin ända till den dag då de fyller 67 år.

Vi har ofta diskuterat hur vi skall ta ut den standardökning vi räknar med att få. I den diskussionen bör även frågan om sänkt pensionsålder få komma med. Visserligen kommer den ökade semestern och arbetstidsförkortningen alla till del, men för de grupper, som nu närmar sig pensionsåldern och inte har så många aktiva år kvar, är det bästa sättet att få ut arbetstidsförkortningen att de får sänkning av pensionsåldern. På detta sätt kan de äldre i vårt samhälle få en del av arbetstidsförkortningen, och jag anser att man har rätt att i detta sammanhang hävda rättvisesynpunkter.

Vi har också i en reservation tagit upp frågan om den tekniska samordningen mellan folkpensionsförbättringarna och ATP-systemet efter 1968. Det är angeläget att man noga beaktar det problemet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till alla reservationer vid andra lagutskottets utlåtande nr 41 med undantag av reservation nr VIII.

Vad beträffar andra lagutskottets utlåtande nr 42 har centerpartiets representanter i utskottet anslutit sig till reservationen, och jag ber att helt få ansluta mig till vad herr Anderson i Sundsvall har anfört och att få yrka bifall till reservationen.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Förslagen i proposition nr 94 innebär förbättringar i flera avseenden av förmånerna inom den allmänna försäkringen, förslag som vi

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

från alla partier har all anledning att hälsa med tillfredsställelse.

Inte minst är det vårdbidrag till de svårt handikappade barnen, som nu föreslås utgå, alldeles särskilt välmotiverat som en hjälpåtgärd från samhällets sida för att i någon mån underlätta den svåra och krävande uppgift som föräldrarna till dessa barn har att utföra.

De meningsskiljaktigheter inom utskottet som tar sig uttryck i reservationerna avser längre gående krav på förbättringar än de som regeringen har föreslagit. Folkpartiet och centerpartiet vill alltså sätta invaliditetsersättningen och invaliditetstillägget liksom vårdbidraget betydligt högre. Som företrädare för högerpartiet har herr Kaijser och jag följt utskottsmajoriteten. Vi delar dess uppfattning beträffande invaliditetsersättningen, att om man fastställer ett relativt högt belopp så kan detta få till följd att man riskerar en icke önskvärd återhållsamhet i tillämpningen, vilket rent av skulle kunna bli till skada i stället för till nytta för dem man vill hjälpa. Den beviljande myndigheten kan nämligen då den har att ta ställning till ersättningen finna, att kostnaden för vården av den handikappade måhända inte uppgår till de 3 600 kronor som bidraget kommer att utgöra, om reservationen skulle vinna bifall. Därigenom skulle som vi tror en del människor som är i stort behov av ersättning kanske bli utan. Detsamma gäller vårdbidraget och invaliditetstillägget.

Jag vill inte kritisera de förslag som framförts motionsledes och som följts upp i reservationerna. Jag förutsätter att de föranletts av en uppriktig önskan om att förbättra situationen för de människor som det här gäller, och det är något som vi alla vill göra. Men de olika förslagen med varierande procentsatser av basbeloppet — det har i motionerna förekommit 50, 60, 62½ och 75 procent — vittnar, tycker jag, om

hur svårt det är att bedöma vilken som är den lämpligaste avvägningen. Vi finner från vårt håll propositionens förslag välbetänkta och menar att de utgör ett steg i rätt riktning. Vi anser att skäl talar för att för närvarande stanna vid dem.

Jag vill också gärna peka på hur positivt utskottet har skrivit på samtliga punkter och på att motioner i vissa fall anses böra överlämnas till socialpolitiska kommittén som ju närmast sysslar med dessa frågor.

Vad beträffar folkpensionerna har vi hittills alla varit överens om att standardhöjningar skall genomföras vartannat år. Nu har folkpartiet och centerpartiet ansett att höjningar hädanefter bör ske varje år. Från vårt håll anser vi att det finns skäl som talar för att en omprövning av tidsintervallerna kan vara befogad och vi har därför i en särskild reservation, betecknad med nr VIII, hemställt om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag till nästa års riksdag om möjligheterna att genomföra årliga förbättringar av folkpensionerna. Jag har svårt att förstå att herr Anderson i Sundsvall kan uppfatta ett sådant yrkande såsom diffust. Att vi i motiveringen tillfogat att hänsyn givetvis måste tas till det förefintliga statsfinansiella och samhällsekonomiska läget finner vi självklart i detta liksom i liknande fall.

Beträffande de uppgifter från utskottsbehandlingen som stått att läsa i vissa tidningar vill jag säga att jag sannoligen inte påtar mig ansvar härför.

Jag ber, herr talman, att under mom. 2 i utskottets utlåtande nr 41 få yrka bifall till reservation VIII och i övrigt till utskottets hemställan samt om bifall till utskottets hemställan i utlåtandet nr 42.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Det utskottsutlåtande som vi nu har att behandla är en smula

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

reservationsbemängt. Nu är inte oenigheten riktigt så stor som man skulle kunna tro när man läser alla dessa reservationer. Det hade säkert varit möjligt med litet god vilja från reservanternas sida att väsentligt nedbringa antalet reservationer, eftersom utskottsmajoriteten har varit utomordentligt välvillig på praktiskt taget varje punkt i syfte att förhindra tillkomsten av reservationer.

Om själva huvudfrågan, d. v. s. standardförbättringarna, är man också enig i utskottet. De första reservationerna rör invaliditetstillägget, invaliditetsersättningen samt det nu föreslagna vårdbidraget. Jag tar mig friheten, herr talman, att säga några ord om dessa olika förmåner och något litet kommentera reservationerna.

Beträffande invaliditetstilläggen och invaliditetsersättningarna, förmåner som tillkom från och med 1 januari förra året — de är alltså ett år och fem månader gamla; herr Anderson i Sundsvall har inom parentes sagt »under flera år» krävt värdebeständighet åt dessa förmåner — kan sägas att dessa beloppsmässigt var utformade i enlighet med det råd som socialministern fick av 1958 års socialförsäkringskommitté, i vilken bl. a. herr Gustafsson i Skellefteå och jag var medlemmar.

Sedan reformen trädde i kraft har 2 500 invaliditetstillägg beviljats. Samtidigt har ett hundratal ansökningar avslagits. Det kan vara av ett visst intresse att veta, att antalet förtidspensionerade uppgår till cirka 150 000. Nu är antalet invaliditetstillägg större än de under 1963 och 1964 beviljade — det rör sig om 7 000—8 000 sammanlagt.

Villkoren för att få invaliditetstillägg är mycket stränga. Vederbörande skall vara ur stånd att reda sig själv och vara i behov av daglig hjälp. Det bör framhållas att den som är blind alltid skall ha invaliditetstillägg om han har förtidspension. De som har beviljats partiell förtidspension, d. v. s. $\frac{2}{3}$ eller $\frac{1}{3}$

pension, kan få invaliditetstillägg under förutsättning givetvis att deras hälso-tillstånd är sådant att de behöver vård och har behov av hjälp och behöver ersättning för merutgifter för färdmedel. Cirka 100 invaliditetstillägg till personer med partiell förtidspension har beviljats.

Dessa regler för erhållande av invaliditetstillägg är mycket stränga, men de har enhälligt utformats av oss i detta hus. Nu tror utskottsmajoriteten att det säkerligen vore värdefullt, om man hade ett ytterligare tillägg med ett lägre belopp, där villkoren inte vore fullt så stränga. Det är en sak som vi återkommer till och som vi föreslår att man skall pröva. Invaliditetstillägget skall inte ses isolerat från pensionen i övrigt.

Det är ett par saker jag tycker att man bör hålla i minnet när man talar om förtidspension och de handikappades situation. Genom att ATP numera har trätt i full kraft för dem som invalidiserats under 1962 eller senare kommer de som tillerkännes förtidspension att kunna få en jämförelsevis god pension. Storleken beror givetvis på den inkomst de har haft som aktiva, men den som har haft en årsinkomst av cirka 15 000 kronor, får nu en förtidspension på cirka 10 000 kronor. Är han dessutom i behov av hjälp så att han kan få invaliditetstillägget, får han alltså efter den förbättring som nu föreslås ytterligare 1 440 kronor. Då skall man ha i minnet att detta kommer att bli skattefritt från och med i år. Det har det inte varit tidigare.

Det är riktigt att vi har en mycket stor grupp pensionärer, som inte får ATP eller som får ett mycket litet belopp från ATP, d. v. s. förtidspensionerade, och deras situation måste förbättras över lag. En höjning av invaliditetstillägget betyder mycket litet för denna grupp. Jag har nämnt att antalet förtidspensioner uppgår till 150 000 och att de som får invaliditetstillägg uppgår till något tusental. Det är alltså en

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

förbättring av förtidspensionen som sådan som har intresse för denna grupp.

Vi har alltså menat att det belopp man stannat för i fråga om invaliditetstillägget är försvarligt, och det har tillkommit efter råd från en enhällig kommitté.

Får jag sedan, herr talman, säga några ord om invaliditetsersättningen. Det var en mycket välkommen nyhet som trädde i kraft förra året. Som kammarens ledamöter vet fyller förtidspensionen samma uppgift som sjukpenningen. Den ersätter utebliven eller minskad inkomst orsakad av invaliditet. Förtidspensionen är alltså ingen kompensation för den medicinska invaliditeten. Det finns flera personer som är svårt invaliderade men som utför förvärvsarbete — och gör det gärna. De har vissa kostnader som andra människor inte har. Deras fysiska handikapp är utan tvivel sådant att de skulle vara berättigade till förtidspension om de inte brydde sig om att förvärvsarbete.

Invaliditetsersättningen har tillkommit för att i viss mån kompensera de merutgifter som invaliditeten för med sig och är en uppmuntran för dessa personer. Till och med mars månad i år hade 1 170 personer erhållit invaliditetsersättning. Men cirka 300 ansökningar avslagits på grund av de stränga villkor som gäller för att få förmånen och vilka under fullständig enighet fastställts av riksdagen.

Invaliditetsersättningens storlek var från början 2 000 kronor. Nu har beloppet indexreglerats och höjts till 2 400 kronor. Ersättningen är dessutom skattefri. Indexregleringen tillsammans med skattefriheten betyder mycket, ty ersättningen utgår till personer som kan ha ganska betydande inkomster.

Reservanterna vill att man skall höja både tillägget och ersättningen. Utskottsmajoriteten har i år precis som i fjol sagt att om man höjer förmåner kan det innebära en skärpning i tillämpningen av reglerna för dessa till-

lägg och ersättningar. Det viktigaste är inte att höja beloppen utan att se över reglerna så att fler personer kan komma i åtnjutande av dessa förmåner.

Man kan inte bortse från att folkpensionen nu uppgår till 3 775 kronor, vartill kommer bostadstillägg. Invaliditetsetersättningen blir nu 2 400 kronor och tillkommer den som har inkomst. Att, som reservanterna nu föreslår, höja denna förmån till 3 600 kronor har utskottsmajoriteten inte ansett sig kunna tillstyrka. Däremot vill vi inom majoriteten att man skall se över reglerna för förmåner så att allt fler personer kan få tilläggen eller ersättningarna. Vi börjar snart få tillräcklig erfarenhet för att kunna göra en sådan översyn.

Herr talman! Jag vill också säga ett par ord om vårdbidraget till barn under 16 år. Låt mig då först få uttala stor tillfredsställelse över att vi äntligen har infört en sådan förmån för de familjer som vårdar invaliderade barn. Jag tillhör dem som länge har önskat en sådan reform. Det är inget tvivel om att modern eller fadern till invaliderade barn är mycket bunden i hemmet av den vårdnadsuppgift som de utför gärna och med kärlek. Nu får dessa familjer ett bidrag på 2 400 kronor som ekonomisk hjälp. Det ger en smula lindring i vårdnadsuppgiften.

Med tanke på den enighet som detta förslag mötts av under utarbetandet hade jag för min del trott på möjligheten att uppnå enighet även i utskottet. Socialpolitiska kommittén, som har utarbetat förslaget, har enhälligt stannat inför beloppet 2 400 kronor. Denna kommitté, vari ingår representanter för folkpartiet, centerpartiet och högerpartiet, har också enhälligt rätt socialministern att lägga fram ett förslag på detta belopp.

Att man vill jämställa vårdbidraget med invaliditetsersättningen och inte med invaliditetstillägget beror inte bara därpå att beloppet blir större utan

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

det har också psykologiska motiv. Man skall inte utgå ifrån att dessa invaliderade barn med nödvändighet måste få förtidspension då de fyller 16 år. Invaliditetstillägget är nämligen förknippat med förtidspensionen, vilket invaliditetsersättningen inte är.

Med hänsyn till den enhälliga uppfattning som varit rådande under utarbetandet av detta förslag och med hänsyn till att man inom kommittén inte hörde ett knyst om att ett högre belopp borde föreslås och då remissinstanserna till yttermera visso praktiskt taget enhälligt anslutit sig till det förslag som regeringen lagt fram är jag förvånad över att enighet inte kunnat uppnås inom utskottet. Jag tillhör som sagt socialpolitiska kommittén och har varit med om att råda socialministern att lägga fram förslag för riksdagen om ett vårdbidrag på 2 400 kronor. Jag vågar hävda att beloppet är väl avvägt om man håller i minnet att det är ett generellt bidrag och att man således inte kan ta hänsyn till varje enskilt barns vård- och hjälpbehov.

När jag nu på denna punkt yrkar bifall till utskottets förslag hoppas jag att de som ganska nyligen varit med om att råda socialministern att lägga fram ett sådant förslag också står för sitt råd. Annars är det inte mycket bevänt med kommittéledamöters råd till regeringen.

Låt mig då bara säga, att samhällets ansvar för de invaliderade barnen och för familjer med invaliderade barn självfallet inte är uppfyllt i och med att samhället lämnar detta bidrag, utan samhället har kvar ett stort ansvar för dessa barn.

Det är en reservation, VI, som verkar mycket förbryllande på mig. Jag skall dock inte säga många ord om den. Utskottsmajoriteten begär att socialpolitiska kommittén skall undersöka, om inte halva barnbidrag kan införas. Jag trodde att enighet rådde på den punkten, men har man bestämt sig för att

reservera sig, så skall man tydligen reservera sig, och då blir följden en sådan reservation som VI. På denna punkten yrkar jag bifall till utskottets förslag.

En fråga som har fått överraskande stora proportioner gäller tidsplanen för standardförbättringarna fram till år 1968. Utskottsmajoriteten har hela tiden ansett, att målet 1968 skall nås genom förbättringar som fördelas på ettvart av åren 1958, 1960, 1962, 1964, 1966 och 1968. Vi har också varit av den meningen, att storleken av höjningarna vartannat år skulle bero på den statsfinansiella och samhällsekonomiska situationen. Jag trodde att vi fortfarande i vart fall var överens på dessa punkter, nämligen att vi skall hålla fast vid målet 1968 och att vi också skall hålla fast vid vad vi en gång var överens om, nämligen att vi vid varje höjning skulle ta hänsyn till den statsfinansiella och samhällsekonomiska situationen. Nu hörde jag emellertid till min stora förvåning, att man från folkpartiets sida inte anser sig ha något ansvar för denna överenskommelse.

Efter den förbättring som riksdagen av allt att döma enhälligt kommer att besluta återstår det nu för den ensamstående pensionären ytterligare 545 kronor, räknat i dagens penningvärde, att fördela fram t. o. m. år 1968. För en gift pensionstagare, där båda makarna har pension, är det 290 kronor, räknat i dagens penningvärde, som skall fördelas. Enligt den plan som vi har ansett oss bundna av skulle detta belopp fördelas på åren 1966 och 1968. Man skulle med andra ord bereda utrymme i budgeten för cirka 300—350 miljoner kronor ettvart av dessa år för standardförbättringar åt pensionärerna.

Situationen har nu blivit en annan, och vi måste klargöra vår position. Jag utgår emellertid fortfarande från att vi alla håller fast vid 1968 års mål för folkpensionshöjningarna, och jag tycker att vi fortfarande likaså bör hålla fast vid

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

att man vid varje standardhöjning skall ta hänsyn till den statsfinansiella och samhällsekonomiska situationen. Där- emot anser sig reservanterna, d. v. s. centerpartiet, folkpartiet och högern, inte längre bundna av den tidsplan som vi har ansett oss bundna av tidigare utan vill fördela återstoden på varje år.

Jag skall inte, herr talman, beskriva vad som har hänt i utskottet; det är inte brukligt att man gör det. Jag vill bara uttala min förvåning över den självutnämnde pressombudsman som tydligen finns i utskottet och som lämnar ut egendomliga uppgifter till pressen — vem det nu kan vara. Detta får vara tillräckligt som kommentar från min sida.

Nu vill centerpartiet och folkpartiet att regeringen skall låta utreda och till nästa års riksdag inkomma med förslag om årliga standardhöjningar fram till 1968. Centerpartiet och folkpartiet vill alltså förmå oss att göra upp en ny tidsplan. Men det är väl ändå ganska förståeligt, om vi från vårt håll ställer oss en smula kallsinniga till förslaget om en ny tidsplan efter vad som har förevarit. Man kan ju om varje tidsplan påstå, att riksdagen givetvis inte är bunden av den, och detta är ju också formellt riktigt: varje riksdag är naturligtvis suverän och kan fatta beslut om folkpensionshöjning.

Om man emellertid frångår den tidsplan som vi känt oss bundna av och vill fördela 545 kronor respektive 290 kronor på annat sätt än vartannat år, så behövs det ingen plan alls. I det läge, vari vi nu hamnat, anser sig den andra utskottshalvan inte heller bunden av tidsplanen. Vi säger alltså: Fritt fram för en annan uppdelning av återstoden! Innebörden av vårt uttalande är att folkpensionsförbättringarna hädanefter årligen får behandlas som varje annan anslagsfråga. När den årliga statsverkspropositionen göres upp får man se vilket utrymme som kan ges åt folkpensionshöjningarna — med aktgivande självfallet på målet 1968 och på

det statsfinansiella läget, som jag tidigare nämnt. Men för detta erfordras ingen annan plan än som gäller för alla andra anslagsposter, och det behövs alltså ingen utredning om denna sak.

Jag har, herr talman, ägnat mycken tid åt en fråga som i detta sammanhang, när vi diskuterar andra lagutskottets utlåtande nr 41, är av underordnad betydelse. Låt mig därför till sist påpeka vad utskottsutlåtandet egentligen handlar om. Först och främst skall en standardförbättring av folkpensioneringen genomföras. På den punkten har inget parti bjudit över. Dessutom får vi nu en länge efterlängtd förman till familjer som vårdar invaliderade barn. Jag kan försäkra att den hälsas med glädje av alla, så som den är utformad. Vidare indexregleras invaliditetstillägget och invaliditetsersättningen samt barnförmånerna från folkpensioneringen. Reformen drar en kostnad på cirka 320 miljoner kronor.

Jag anser att de många reservationerna inte får skymma det faktum, att vi här diskuterar betydelsefulla reformer. Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan i utlåtandet nr 41, herr talman!

Nu är jag nödsakad att besvåra kammaren jämväl med andra lagutskottets utlåtande nr 42, men det är inte mitt fel, utan det är reservanterna som man skall gräla på för att jag tar ännu en stund av kammarens tid i anspråk på denna punkt.

Själva utlåtandet är väldigt magert, och det är en smula genant att vi har delat oss i den frågan. Jag utgår nämligen ifrån att samtliga i utskottet har lika stort intresse och samma känsla för de handikappade. I ett flertal motioner har man fört fram tanken på att invaliditetstillägg och invaliditetsersättning borde kunna utgå med halva belopp. Man skulle på så sätt kunna ge förmåner åt ett större antal personer.

Utskottet vill att frågan undersöks, lämpligen av socialpolitiska kommittén.

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

Vi är alltså fullständigt ense med motionärerna om att frågan bör klaras upp, och jag trodde att vi var överens om det. Därför är jag en smula förvånad över reservationen. Reservanterna vill ha en skyndsam utredning med förslag till nästa års riksdag. Jag kan försäkra att om riksdagen vill ha en utredning av frågan och hänvisar den till socialpolitiska kommittén, så blir det en skyndsam utredning.

I ett par motioner yrkas ändring i lagen om allmän försäkring, så att invaliditetstillägg och invaliditetsersättning kan utgå till handikappade som studerar eller utbildar sig. Reservationen innehåller att faktiskt förslag till lagändring på den punkten (s. 9).

Att jag besvarar kammaren genom att tala så utförligt på denna punkt beror på att motionärerna och reservanterna ger en fullständigt felaktig bild av lagens verkningar i det här diskuterade hänseendet. Den omständigheten, att en handikappad person studerar, utgör inget hinder för att han skall kunna få invaliditetstillägg. Som bekant kan förtidspension utgå till den som studerar, om vederbörande uppfyller villkoren för rätt till förtidspension. Och uppfylls villkoren för rätt till invaliditetstillägg kan han eller hon få detta även om de studerar. För den saken behövs ingen lagändring.

Nu är det visserligen sant, att om man har partiell förtidspension, får man invaliditetstillägget endast om man har förvärvsarbete. Det bör dock nämnas, att den som är blind, alltid skall ha det även om han inte förvärvsarbetar.

Den lagändring som reservanterna har föreslagit tar alltså bara sikte på det fall då en person har partiell förtidspension och studerar. Då kan han inte få invaliditetstillägg. Men om han är så svårt handikappad, att han kan få partiell förtidspension och studerar och alltså inte har förvärvsarbete, är det möjligt att han skulle kunna få full förtidspension och dessutom erhålla invaliditetstillägg.

Utskottsmajoriteten har emellertid sagt, att det är viktigt att bevaka alla tänkbara möjligheter till hjälp åt de handikappade, och vi menar att frågan mycket väl kan utredas för att se om någonting kan förbättras därvidlag. Det är möjligt att man kommer fram till att den här gruppen i stället för invaliditetstillägg och invaliditetsersättning borde få någon annan form av hjälp när de studerar. Det är alltså inte alldeles säkert att reservanternas förslag är den bästa formen, utan socialpolitiska kommittén bör kunna få undersöka frågan i samband med den kartläggning av handikappvården som kommittén håller på med.

Herr talman! Med det sagda vill jag yrka bifall till andra lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 42.

Fru RYDING (k):

Herr talman! I andra lagutskottets utlåtande nr 41 behandlas två mycket angelägna frågor, nämligen vårdbidrag till handikappade barn samt folkpensionerna.

Det råder enighet om att de handikappade barnen under sexton år måste få särskilt ekonomiskt stöd av samhället i enlighet med den framlagda propositionen — ja, man har t. o. m. i utskottet gått litet längre och föreslagit en del förbättringar.

Vi har i motionerna I:701 och II:857 yrkat att ett till hälften reducerat vårdbidrag skall utgå till de svårt handikappade barn, som är omhändertagna på internatskolor. Motiveringen härtill är bl. a. — såsom vi framhållit i motionen — att föräldrarna till dessa barn under cirka fyra månader mellan terminerna måste ta hand om dem, vilket innebär ett oerhört arbete och kan kräva tillsyn dag och natt. Dessutom är det rimligt, att man genom sådant halvt vårdbidrag ger något slag av kompensation för resekostnader som är nödvändiga för besök hos barnet.

Utskottet är på denna punkt mycket

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

förstående och positivt inställt. Men man vill dock inte nu fatta beslut omgående utan föregående utredning, varför man under punkt A har avstyrkt vår motion.

Under punkt C återkommer emellertid motionerna, och här kan man väl säga att de bifalls till hälften i och med att utskottet yrkar att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall ge till känna vad som anförts beträffande behovet av utredning och åtgärder. I detta fall är vi beredda att stödja utskottet, och jag har inget yrkande beträffande denna motion.

Sedan till folkpensionärerna, en grupp som vi vet blir allt större för varje år här i landet. För dessa behöver ökade samhälliga åtgärder vidtagas på olika områden. Inte minst gäller det, att alla pensionärer måste tillförsäkras en rättmätig och likvärdig del av standardförbättringarna.

Det övervägande antalet pensionärer i dag har sin folkpension som enda inkomst. I två motioner har vår grupp aktualiserat kravet på bättre och rättvisare behandling av pensionärerna, då vi, liksom många andra här i kammaren, är missnöjda med takten i utvecklingen i fråga om folkpensionens ökning.

Jag tycker att man från utskottets sida använder ett något hotfullt språk, när man uttrycker sin förtrytelse över att en tidigare hävdad enighet om tidsplanen för folkpensionshöjningarna — vilken skulle emanera från allmänna pensionsberedningen — nu inte längre är för handen.

Men denna s. k. plan — som bl. a. skulle innebära höjningar vartannat år — liksom också en avveckling av de kommunala bostadsbidragen, vilket riksdagen inte accepterade, frångicks ju redan från början, då givna löften bröts om större höjningar i början av tioårsperioden för att sedan en avtrappning nedåt skulle ske beträffande höjningarnas storlek fram till 1968.

När man under den tidigare debatten

i kväll har talat om hänsyn till det föreliggande statsfinansiella och samhälls-ekonomiska läget, skorrar detta mycket illa i mina öron. Man tar nämligen aldrig sådana hänsyn när det gäller rustningsmiljarderna, men när frågan gäller våra gamla måste den satsen alltid vara med.

Nu vill man inte gå med på att folkpensionärerna skall få förbättringar varje år i likhet med andra grupper i samhället. Med rätta frågar sig folkpensionärerna, varför man åtminstone inte i princip kan behandla dem som övriga medborgare. Det är i alla fall bättre för dem om de får t. ex. 150 kronor varje år än 300 kronor vartannat år. Vi anser det vara ett rättvisekrav att våra folkpensionärer får en standardhöjning genom årliga höjningar fram till 1968. Ett sådant krav ligger i linje med syftet i våra motioner och vi ansluter oss därför till reservationen VII.

I våra motioner I: 592 och II: 720 tar vi upp de bestämmelser som gäller vid förtida uttag av folkpensionen från 63 års ålder, då ju pensionsbeloppet reduceras med 0,6 procent för varje månad som återstår till 67 års ålder.

Enligt vad jag kan förstå av utskottets skrivning har man nog misstolkat vårt yrkande i motionen, då man säger att detta yrkande innebär krav på sänkning av pensionsåldern. Detta är inte korrekt — även om en sådan åtgärd i och för sig skulle vara fullt försvarbar. Vi anser att en reduktion av folkpensionen vid ett förtida uttag i och för sig inte är något att säga om, men vi vill att denna reduktion inte skall släpa med i hela livet utan upphöra vid 67 års ålder.

Vi vill också i denna motion, att barn-tillägg, hustrutillägg och kommunala bostadstillägg skall kunna utgå även till den som har tvingats uttaga förtida folkpension. Med nuvarande bestämmelser har man ingen möjlighet att erhålla sådana tillägg före 67 års ålder. Vi anser det inte rimligt med sådana bestämmel-

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

ser, och en översyn är därför välmotiverad.

Även reservationen IX sammanfaller till stor del med våra synpunkter och vi vill därför ansluta oss också till denna reservation.

I motionerna I:593 och II:725 slutligen förordar vi att nuvarande folkpensionärer skall kunna bli jämställda med ATP-pensionärer och vi yrkar på en utredning härom. Utskottet säger att enligt dess mening är sådana reformer *för närvarande* inte aktuella och man avstyrker alltså vår motion. Jo — skall det vara någon mening med en sådan utredning, är det just nu den bör göras, därför att det måste bli en övergångsstämmelse. Ett genomförande av en sådan ordning förutsätter särskilda statliga bidrag under 16 år framåt. Men dessa bidrag kommer ju att minska årligen för dem, som kommit med i ATP-pensionen. Och så småningom kommer dessa bidrag endast att beröra ett mindre antal gamla.

Vi betraktar detta som ett rättvisekrav. När man invänder att de som får ATP-pension själva har kvalificerat sig för denna genom att inarbeta den, så är detta ett alltför formellt betraktelsesätt. Alla tidigare löntagare har inarbetat sin pension, även om staten måste svara helt för den. Det är de som med sitt arbete under hela sitt liv skapat det samhälle vi lever i idag, och det är också de som lagt grunden till ett nytt samhälle. Därför anser vi att de har den moraliska rätten att bli jämställda med ATP-pensionärerna. Jag har särskilt svårt att förstå, att inte åtminstone de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet inser att en sådan moralisk rätt kan hävdas och åtminstone kunnat gå med på en utredning.

Man säger som sagt i utlåtandet, att denna reform för närvarande inte är aktuell. Nu har utskottets talesman redan varit uppe, men jag skulle i alla fall vilja fråga honom: När är dessa reformer aktuella, eftersom de, enligt vad

man säger, inte är det för närvarande? Jag måste begära ett förtydligande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I:593 och II:725.

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Eftersom jag deltagit i utskottsbehandlingen av denna fråga ber jag att få säga några ord.

Jag tyckte det var intressant att höra herr Bengtsson i Varberg i kväll och jämföra det med vad han sade här den 19 april förra året. Det gällde då liksom nu hemställan om en höjning av folkpensionerna varje år. Då sade herr Bengtsson följande: »Det nya är att folkpartiet nu har frångått det vi under de senaste åren har varit alldeles ense om och ställt sig bakom centerpartiet.» Litet längre fram i sitt anförande sade han: »Nu har det inträffat att folkpartiet hoppat in i demonstrationståget» — vad nu detta skall betyda.

Det var emellertid intressant att höra herr Bengtsson i kväll. Han var också inne på linjen att ifall det fanns statsfinansiella möjligheter att höja folkpensionerna varje år, så skulle han inte ha något emot det. Jag konstaterar detta med glädje. Det är ändå en ovanlig åsiktsförändring sedan vi förra gången behandlade denna fråga. Den långa debatt som förra året fördes mellan herr Ohlin och herr Bengtsson i Varberg klargjorde att det inte fanns något beslut om att höjning skulle ske endast vartannat år utan det hade bara gjorts ett uttalande härom.

Nu är så mycket sagt i denna fråga, att jag inte skall tillägga mycket mer än att det väl är rimligt, att om det finns möjlighet därtill bör folkpensionärerna få standardhöjning varje år liksom andra. Höjningen blir givetvis inte så stor, men det blir ändå en uppmuntran, och psykologiskt sett betyder höjningen en hel del.

Vid behandlingen av frågan i utskottet, där jag hade förmånen att deltaga, föreslogs många förbättringar och vi

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

var överens om det allra mesta. Den fråga vi nu diskuterar gäller en synnerligen liten detalj i det stora hela, men för folkpensionärerna betyder den mycket. De får i år en standardförbättring. Højningen av indextalet har medfört att folkpensionerna höjdes med ungefär 75 kronor nu i april. Det förhåller sig emellertid så, att när priserna stiger dröjer det dock något halvår eller kanske nio månader innan det högre indextalet slår igenom i höjda pensioner. På det sättet kommer folkpensionärerna alltså på efterkälken.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få ansluta mig till samtliga yrkanden av herr Anderson i Sundsvall.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg var förvånad över att det framlagts ett förslag som inte sammanfaller med socialpolitiska kommitténs förslag. Men, herr Bengtsson, det är väl inte kutym att riksdagen är bunden vid vad en utredning har föreslagit? Rätten att motionera kvarstår, och det är den rätten motionärerna har utnyttjat, och det är i anledning av motionerna som vi har framfört denna reservation.

Beträffande højningen av folkpensionen råder ingen diskussion om målsättningen, herr Bengtsson. Frågan gäller endast takten i højningarna fram till 1968. Både från herr Bengtssons och från högerns sida åberopas det statsfinansiella läget. Skall man tolka detta så, att om det statsfinansiella läget inte medger det, kan vi inte fullfölja målsättningen till 1968? Är detta en feltolkning kan inte det statsfinansiella läget åberopas som argument, eftersom det bara är fråga om hur højningarna skall delas upp på olika år. Vi tror emellertid att folkpensionärerna är mera betjanta av årliga højningar än av højningar endast under valår.

Beträffande tidsplanen behövs ingen utredning, sade herr Bengtsson. Om

jag inte missminner mig var det herr Bengtsson själv, som förde fram tanken på en utredning under diskussionen i utskottet.

Fröken Wetterström sade att hon inte tar något ansvar för vad tidningarna skriver. Jag noterar detta med tillfredsställelse. Om jag inte minns fel gick detta meddelande emellertid ut även i radio. Jag fick inte något svar av fröken Wetterström på min fråga om anledningen till att fröken Wetterström inte vid den slutliga behandlingen följde upp vad herr Ringaby vid den förberedande behandlingen hade anslutit sig till, vilket framgår av utskottets första skrivning.

Vad beträffar vårdbidragen förstår jag inte fröken Wetterströms resonerang. Hon sade att alltför höga ersättningar utestänger dem från bidrag som har stort behov av dylika bidrag. Om behovet är stort måste det väl motivera ett bifall till vår reservation.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Eftersom herr Gustavsson i Alvesta har apostroferat mig och min roll i detta sammanhang skall jag be att få svara honom. Jag vill emellertid dessförinnan göra ett par kommentarer till de olika reservationerna.

Man kan måhända fråga sig, varför inte högerledamöterna har slutit upp kring reservation II om vårdbidrag. Jag vill då referera till vad herr Bengtsson i Varberg sade: Socialpolitiska kommittén har enhälligt beslutat föreslå ett belopp av 2 400 kronor. Denna kommitté har varit parlamentariskt sammansatt. Förslaget har utsänts på remiss, och samtliga instanser utom en har tillstyrkt ett belopp av 2 400 kronor. Dessutom är det fråga om ett alldeles nytt bidrag. Vi från högerhåll tyckte att man då kunde starta med det föreslagna beloppet av 2 400 kronor och se hur det hela verkade. Tids nog kommer det säkerligen motioner om højning av beloppet. Vi ansåg emeller-

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

tid inte att det fanns någon anledning att företa en höjning redan innan det hela så att säga trätt i kraft.

Vad reservation VI beträffar finns det praktiskt taget inte någon skillnad mellan denna reservation och utskottets skrivning på s. 27 i utlåtandet. Jag behöver inte anföra några citat; kammarens ledamöter har säkerligen själva redan kunnat konstatera att det inte föreligger någon skillnad i uppfattningar.

När det sedan gäller den större frågan om standardhöjningar för folkpensionärerna hör jag för min del till dem, som betraktar det såsom en överenskommelse att folkpensionerna skulle höjas vartannat år under perioden 1958—1968. Men denna överenskommelse gäller tydligen inte längre. Folkpartiet och centerpartiet har sedan länge föreslagit årliga höjningar, men även socialdemokraterna har nu uppenbarligen fränfallit överenskommelsen.

I överenskommelsen ingick nämligen att det inte skulle lämnas några utfästelser om folkpensionshöjningar för tiden efter 1968, men som bekant har departementschefen i årets statsverksproposition gjort uttalanden av detta slag.

Vi skall inte tvista om vem som först löpt ifrån överenskommelsen, men i varje fall verkar det som om högerpartiet hitintills skulle vara det enda parti som hållit fast vid den. Jag kan emellertid inte finna att vi har någon anledning att göra detta, när alla andra tydligen har gått ifrån överenskommelsen.

Det kan också över huvud taget ifrågasättas, om man bör göra några uttalanden om folkpensionshöjningar efter 1968. Varje riksdag är obestriddligen, såsom herr Bengtsson i Varberg framhöll, suverän när det gäller att fatta beslut om sådana höjningar. I själva verket innebär sådana utfästelser ett underbetyg åt valmanskåren. Man tycks frukta att den i framtiden skall välja

så dåliga riksdagsledamöter, att man redan nu måste binda dem för vad som skall ske efter år 1968.

Hur långt i tiden skall denna bindning anses sträcka sig, om den nu över huvud taget är möjlig? Såvitt jag förstår kan man inte åstadkomma någon sådan bindning.

Det är emellertid ofrånkomligt att det finns mycket starka skäl för att genomföra årliga standardhöjningar även för folkpensionärernas del. Varför just gruppen äldre människor i vårt land skall vänta i två år på sin standardhöjning är onekligen svårförståeligt.

Herr Anderson i Sundsvall ansåg att högerreservationen så litet skilde sig från utskottets ståndpunkt, att reservationen rent av var onödig. Ja, även om ståndpunkterna inte förefaller att vara så olika, finns det en väsentlig skillnad, och när jag nu skall helt kort redogöra för denna skillnad, blir detta samtidigt ett svar på herr Gustavssons i Alvesta fråga, var det har blivit av högerpartiet i den här saken.

Vid den första behandlingen av ärendet i utskottet framhölls önskvärdheten av att man skrev sig samman när det gäller takten i folkpensionshöjningarna, och för min del försökte jag i någon mån medverka därtill. Ett förslag, som emanerade från herr Bengtsson i Varberg, gick ut på att det skulle göras en utredning och att man skulle låta Kungl. Maj:t med hänsyn till det statsfinansiella läget bedöma frågan om höjningstakten. Vi tyckte väl alla att detta var ett ganska bra förslag och vi resonerade en hel del om saken. Att sedan det hela läckte ut och på ett något felaktigt sätt återgavs i Svenska Dagbladet, är beklagligt. Men det är inte, ärade kammarledamöter, första gången i svensk politik som någonting sådant har inträffat; jag skulle kunna räkna upp en mängd liknande fall.

Vi från högerhåll har alltså inte velat frånta regeringen dess självklara rätt att göra en ekonomisk bedömning då

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

det gäller standardhöjningar för folkpensionärerna. Men jag kan inte i detta sammanhang underlåta att erinra mig en liten historia. När jag en gång efter förre riksbankschefen Ivar Rooths återkomst från en långvarig vistelse i Amerika hade ett samtal med honom frågade jag honom: »Vad är det egentligen för skillnad mellan de amerikanska republikanerna och demokraterna?» På detta svarade mig Ivar Rooth: »Om man framlägger ett socialt reformprogram för demokraterna, så säger de att det var ett bra förslag, som bör genomföras. Men om man lägger fram samma förslag för republikanerna, får man svaret att det var ett bra program och det skall vi genomföra, men vad kostar det?»

Detta är kanske, ärade kammarledamöter, den enda skillnaden mellan högerpartiet och mittenpartierna när det gäller frågan om standardhöjningar för folkpensionärerna.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Med anledning av herr Ringabys sista observation, vilken tycktes antyda att högerpartiet gör anspråk på att i denna fråga besitta så mycket mera statsfinansiell klokhet och visa så mycket större försiktighet än vi andra, får jag kanske erinra herr Ringaby om att det kan vara mycket farligt att göra sådana påståenden just ett år när högerens budgetposition är svagare och oförsiktigare än något annat partis — jag räknar då bara med de demokratiska partierna. Om det finns något parti, som i dag inte har anledning att slå sig för sitt bröst när det gäller den saken, så är det herr Ringabys parti.

Herr talman! Det har sagts så många värdefulla saker här, att jag inte har någon anledning att gå in på dem och upprepa dem. Jag vill instämma i herr John Andersons i Sundsvall anförande, i det mesta av det som sades av herr Gustavsson i Alvesta och faktiskt också

i en hel del av vad de övriga talarna sagt.

Beträffande herr Bengtssons i Varberg inställning, att om man var ense om en sak för några år sedan, skall man inte ändra sig när det inte passar regeringspartiet, vill jag konstatera, att detta väl nästan är den svagaste argumentering som finns för regeringen. Regeringspartiet ändrar sig när det passar, och när det inte passar säger man, att när detta beslöts för några år sedan, var vi ju ense, och då är det märkvärdigt att man nu ändrat sig.

Sedan skall jag bara göra den allmänna deklarationen, att vi alla vet att både herr Bengtsson i Varberg och säkert också hans partikamrater hyser ett mycket varmt intresse för att förbättra läget för handikappade människor, invalider och för de familjer som har handikappade barn och som har särskilda vårdproblem, och vi riktar ingen som helst kritik för bristande intresse vare sig mot socialministern eller mot någon annan.

Å andra sidan kan det vara tillåtet att ha en något annan mening om vad som är det rätta i en situation när det gäller samhällets stöd åt de handikappade människorna. Man kan kanske på en del håll vilja gå längre än vad man vill göra på andra håll, men om den gemensamma positiva inställningen är vi fullständigt överens. Den grundtanke som vi på vårt håll har är den, att det svenska samhället hittills i alltför liten grad sört för de människor — och deras familjer — som på olika sätt är handikappade, och att vårt land nu befinner sig i en övergångsperiod på vägen mot ett mera humant samhälle, där den sociala omvårdnaden i särskilt hög grad inriktar sig på dessa grupper. Vi tycker att man nu bör ta ett ganska stort steg mot en förbättring. Jag tycker att vi skulle kunna diskutera vad som är att anse som en lämplig avvägning utan att behöva uttrycka en så kolossal förvåning över att den ene här vill gå en

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

liten smula eller i vissa fall ganska mycket längre än den andre.

Beträffande folkpensionshöjningen varje år eller vartannat år tycker jag att det är mycket intressant, att herr Bengtsson i Varberg, fröken Wetterström, utskottsmajoriteten och högerreservanterna inte längre säger som det sagts förr i tiden, att det här föreligger någon sorts överenskommelse om att det skulle ske en höjning bara vartannat år.

Herr Ringaby är tydligen mera konservativ och talade fortfarande om denna överenskommelse som vi under fjolårets debatt påvisade icke fanns. Det enda man för vår del kunde hänvisa till från regeringspartiets och högerens sida var ett yttrande av en folkpartiledamot i en debatt, men detta är ju inte någonting som kan anses ersätta utskottsuttalanden och kammarbeslut.

Man har alltså nu på en del håll sagt, att man känt sig bunden av en plan med höjning vartannat år. Det kan den som inte känner sig bunden inte ta hänsyn till. Vi känner oss inte bundna. Det är intressant att vårt förslag inte är någonting som inträffat i år, fast det skulle man tro, när man i utskottsutlåtandet läser, att man nu inte längre är bunden o. s. v. I fjol hade vi, som påpekats av bl. a. herr Henning Carlsson, en debatt som just gällde denna sak, och därvid konstaterades att man både inom centerpartiet och folkpartiet absolut inte är bunden av någon princip att höjningen skall ske vartannat år.

På högerhåll kritiserade man i fjol mycket starkt, att vi i mellanpartierna ville höja varje år. Det är mycket glädjande, att man nu inom höger tydligen har kommit till praktiskt taget samma uppfattning som vi. Men det kan ju inte vara en motivering för en positiv hållning att man säger, att när nu de andra har uppgivit den ståndpunkt de tidigare hade, får även vi inom höger hänga med. Detta är ju verkligen extrem konservatism. Jag måste säga att jag tycker att högerpartiet här i riksdagen inte på

årtal har företrätt en konservatism av denna typ, som går ut på att nu när de andra gått före med reformerna får också höger hänga med. Jag hoppas att högerens nya linje innebär en mera positiv inställning än så till den linje som mellanpartierna tidigare har drivit.

Herr Bengtsson i Varberg säger, att man väl måste ta hänsyn till den statsfinansiella situationen. Det måste vi alltid göra; det gäller alla utgiftshöjningar. Ingen bestrider väl detta, men menar verkligen herr Bengtsson i Varberg, att den statsfinansiella situationen blir särskilt bra vartannat år, att den blir särskilt stark under valåren, och att det är därför man kan höja de men inte under mellanåren? Jag kanske rentav får ställa en fråga till herr Bengtsson i Varberg, fast jag annars av hänsyn till tiden inte skall fråga så mycket: Vill herr Bengtsson i Varberg bestrida, att utvecklingen av den statsfinansiella situationen varit sådan, att det varit mera i överensstämmelse med den att ta ett mindre steg i fjol och ett mindre steg i år i fråga om folkpensionshöjning än att blott ta ett större steg i år? Jag tror inte herr Bengtsson kan bestrida, att i den mån man tänker på den statsfinansiella situationen borde man ha följt den linje mellanpartierna föreslog och inte den andra. Jag är glad över herr Bengtssons påpekande om statsfinanserna. Det är alltså en bumerang.

Utan att ingå på konkreta omständigheter rörande statsfinanserna om ett eller annat år måste man väl säga, att det sannolikt är bättre för statsfinanserna att man har en jämnare utgiftsökning än att man vissa år har mycket stora utgiftshöjningar. Huruvida man på regeringshåll i detta sammanhang har något särskilt intresse för valår är en sak som jag inte skall diskutera.

Vad det nu gäller är om man kan få fastslaget, att höjningarna normalt bör ske varje år för denna grupp av människor likaväl som för andra. Jag mås-

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

te säga att majoriteten gör ett halvhjärtat medgivande men inte mera. Det sägs inte att det skulle vara något fel med höjning varje år, utan det framhålls att man får se hur det kan gå med hänsyn till det statsfinansiella läget. Men detta reser ju frågan om det är något särskilt med folkpensionshöjningen, som gör att den är beroende av statsfinansernas utveckling på något annat sätt än andra statsutgifter. Om det inte finns någon anledning att sätta folkpensionärerna i stryckklass, förstår inte jag varför man här plötsligt skall tala så mycket om att vi får se hur det blir med statsfinanserna. Det vore mycket värdefullt att få en precisering, om statsfinanserna inverkar på annat sätt på folkpensionshöjningen än på andra utgiftshöjningar. Vi tycker att det här naturligtvis måste ske en avvägning i och för sig men att principen bör vara, att pensionärerna får höjning varje år. Storleken av höjningen bör riksdagen kanske inte precisera i kronor och ören i förväg — därvidlag kan man ju ta vissa hänsyn.

Beträffande frågan om en höjning efter 1968 frågade herr Ringaby, varför man skall uttala sig om vad som skall ske efter 1968 — varje års riksdag är ju suverän. Ja, varför skulle man då över huvud taget ha uttalat sig om målsättningen 1968 tio år dessförinnan? Kan det inte vara rimligt att man, när det nu inte är fråga om att binda några belopp efter 1968, dock vill slå fast principen, att pensionärerna liksom alla andra skall få höjning framöver? Det har liksom varit något märkvärdigt med 1968. Av en del uttalanden har man fått det intrycket, att när man nu fått tilläggspension m. m. är det tveksamt, om folkpensionärerna kan räkna med fortsatta standardhöjningar. För tiden efter 1968 är det inte alls fråga om den grad av framtidsprecisering som alla partier var med om när det gällde år 1968. Det är bara fråga om att göra fullt klart, att det inte är tal om någon

princip att pensionärerna skall fränkännas rätten till förbättringar efter 1968.

Jag är glad åt att man inom regeringspartiet här tydligt kommit till den linje som mellanpartierna länge har förordat. Därför, herr talman, betraktar jag det utlåtande som nu föreligger beträffande folkpensionerna visserligen inte som tillfredsställande men dock som ett steg framåt. Det är emellertid alldeles klart, att det enligt den mening jag företräder finns all anledning att i stället rösta för reservationerna I—VII.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Jag vill till herr Ohlin säga, att vår totalbudget torde vara lika stark som folkpartiets. I övrigt sade jag bara, att i denna speciella fråga var skillnaden mellan högern och mittenpartierna den, att vi ville låta regeringen göra den ekonomiska bedömningen av möjligheterna till standardhöjningar. Vi torde ha mycket säker grund att stå på när vi säger detta.

Jag tycker nog att herr Ohlin använder överord när han talade om att folkpensionärerna inte skall stå i stryckklass. Jag tror inte folkpensionärerna själva tycker att de gör det. De har ju ändå ett indextillägg varje år, som inga andra har. Det är inte heller alla folkgrupper här i landet som får standardhöjningar varje år. Jag skulle vilja fråga centerpartisterna, om de anser att jordbrukarna fått standardhöjning sedan 1959. Det har varit ganska dåligt med den saken. Man kan alltså inte i alla lägen garantera folk standardhöjning — det är inte säkert att man kan infria ett sådant löfte.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag vill uttala min glädje över att jag blir läst av herr Carlsson i Huskvarna — man har alltså en läsare av riksdagsprotokollet. Men jag fann

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

inte att han kom fram till några vidare argument mot mig med ledning av vad jag sagt, så han skall få vara i fred.

När herr Ohlin började sitt anförande, blev jag en aning bekymrad. Jag var rädd för att jag sagt någonting som inte var bra, eftersom han höll med mig på vissa punkter. Men jag förstod sedan att vad jag sagt inte var så dumt.

Han började sitt anförande med att säga, att om man för några år sedan varit ense om en sak, kan man väl sedan gå ifrån sin tidigare inställning. Visst kan man göra så; det är ingenting att säga om det. Men å andra sidan förnekar ju herr Ohlin, att det finns någon som helst överenskommelse om höjningar vartannat år. Han säger att vi sist återopade vad en folktopist hade sagt. Det är klart att det inte är någon vidare auktoritet, men en annan auktoritet, nämligen herr Hedlund, yttrade sig också i debatten 1960, när vi diskuterade pensionerna. Jag citerar vad som står på s. 178 i protokoll nr 14 från den 27 april nämnda år:

»Jag är inte i stånd att begripa annat än att de som läste folkomröstningsbroschyrerna måste ha uppfattat detta som ett löfte, inte bara om slutmålet fram till år 1968 utan om storleken av de olika höjningarna, år 1960, år 1962 etc.»

Av det citatet framgår ju med all önskvärd tydlighet, att man var enig om tidsplanen med höjning vartannat år. Det är inte något fel att ändra ståndpunkt och säga att man tycker skäl talar för att gå ifrån tidsplanen, men då bör man säga det och inte tillämpa den ohederliga metoden att förklara, att man aldrig har träffat en sådan överenskommelse.

Sedan skall man se professor Ohlins fråga om statsfinanserna och pensionshöjningarna i sitt sammanhang. Här gäller det att höja pensionerna med en viss summa, fördelad på ett antal gånger, och då får man ta hänsyn till det statsfinansiella läget vid varje tillfälle

när man avgör storleken på höjningarna. Det är väl lätt att förstå.

Slutligen skall herr Ohlin inte försöka göra gällande, att hans egna insatser inte har något som helst att betyda med hänsyn till de val vi snart står inför. Man får det intrycket, när han talar om att socialdemokraterna vill göra förbättringar bara när det är val, men det vill inte folktopiet.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Flera talare har här återopat en överenskommelse från allmänna pensionsberedningen. Men när särskilda utskottet behandlade denna fråga, deklarerade man att utskottet inte tog ställning till frågan om de årliga höjningarna, och därmed har inte heller riksdagen tagit ställning till den frågan.

Sedan vill jag säga till herr Ringaby, att det ju ändå stod i Svenska Dagbladet att det var på förslag av herr Ringaby som enighet nu hade nåtts. Detta är fel, säger herr Ringaby. Men någon måste väl ändå ha lämnat meddelandet till Svenska Dagbladet. Och är det fel, så är också partisekreterare Holmbergs meddelande på högerstämman i Växjö fel. Han sade att på förslag av högern har enighet uppnåtts inom alla partier om årliga höjningar. Jag fattar saken så, att ett av motiven till att herr Ringaby nu ändrat uppfattning och gjort en reträtt är att socialdemokraterna inte ansåg sig kunna biträda överenskommelsen, och då svek också modet hos herr Ringaby.

Vidare är herr Ringaby inte nöjd med att regeringen nu har accepterat vårt krav om en utredning av standardhöjningen efter 1968. Därmed kommer det fram ytterligare ett motiv till högers reträtt på denna punkt, herr Ringaby! Vi har inte krävt något annat än att folkpensionärerna skall få samma standardhöjning som alla andra.

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag avstår från att polemisera mot herr Ringaby om budget-situationen. Det blir tillfälle till det senare. Om jag vore i herr Ringabys kläder, skulle jag anse det bättre att inte ta upp någon strid om budgetsituationen och de olika partiernas förslag. Men om han vill återkomma till de frågorna en annan gång, så är jag beredd.

Sedan verkar det som om herr Bengtsson i Varberg nu menar att det förelåg en överenskommelse om att höja folkpensionerna bara vartannat år, och herr Bengtsson hänvisade till att herr Hedlund hade sagt någonting om det 1960. Men det som herr Hedlund då sade — och upprepade bl. a. i en stor politisk diskussion — underkände ju de socialdemokratiska talarna mycket enfatiskt och med all rätt. Det fanns ingen överenskommelse om att ta precis den skala som uppgjorts, med 800 kronor eller vad det var första året o. s. v. Men nu ser sig herr Bengtsson i Varberg ingen annan råd än att åberopa ett yttrande som hans vänner i regeringen enfatiskt underkände som bevis för att det förelåg en överenskommelse. Herr Hedlunds yttranden är utan tvivel mycket intressanta, men han talar varken för folkpartiet eller den svenska riksdagen, och hans uttalanden kan inte ersätta utskottsuttalanden och riksdagens beslut.

Vad sedan frågan om valår beträffar kan väl den som i likhet med centerpartiet och folkpartiet föreslår att en sak skall ordnas upp 1963, då det inte är valår, ändå inte av dem som vill ge de stora gåvorna valåret 1964 förebrås för att vara särskilt taktiska med hänsyn till valet. Det får väl ändå finnas något samband mellan handlingar och beskyllningar, herr Bengtsson!

När herr Bengtsson sedan talar så mycket om det statsfinansiella läget som han gör, vill jag fråga: Är herr Bengtsson kanske villig att inställa höjningen av folkpensionerna även ett

jämmt årtal, om det statsfinansiella läget då är allvarligt? Eller menar herr Bengtsson att folkpensionärernas krav under ett valår är så starka, att det inte kan bli tal om att inställa höjningarna, medan de statsfinansiella hänsynen däremot väger med helt annan tyngd under icke valår?

Det där är en sak som bör klaras upp, herr Bengtsson.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Jag har mycket svårt att förstå herr Gustavsson i Alvesta när han säger att modet svek mig. Den reservation vi fogat till detta utskottslåtande överensstämmer helt med de resonemang som vi från början förde i andra lagutskottet och som gick ut på att man skulle låta Kungl. Maj:t göra de ekonomiska bedömningarna inför höjningarna av folkpensionerna. Jag tror som jag tidigare sade att vi har mycket säker grund att stå på, när vi framför ett sådant förslag.

Till herr Ohlin vill jag bara säga att jag mig veterligt inte tagit upp någon budgetstrid. Det var professor Ohlin som sade, att vår budget var avsevärt svagare än de övriga demokratiska partiernas, och det förnekar jag. Men det kallar jag ej för strid.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag skall inte ge mig in på frågan om vad som förekommit eller inte förekommit i utskottet, bl. a. av den anledningen att jag inte tillhör utskottet och därför inte har första-handskännedom om vad som skett. Utskottsarbetet här i riksdagen är emellertid så beskaffat, att man ibland kan ha förhoppningar om att parterna kommit varandra nära, men plötsligen kan det inträffa att åsikterna glider isär. Det är förmodligen något sådant som inträffat i detta fall.

Anledningen till att jag begärde ordet var emellertid att herr Ohlins anförande i någon mån förde in denna diskus-

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

sion på sådana frågor, som vi skall ta upp om fjorton dagar i den ekonomiska debatten. Det är väl ändå inte detta saken nu gäller.

Skillnaden mellan reservationen av herr Edström m. fl. och reservationen av herr Kaijser och fröken Wetterström är att de senare menar att man skall ta in det ekonomiska och statsfinansiella läget i bedömningen när man överväger i vilken utsträckning, i vilken takt och från vilket datum höjningarna av folkpensionerna skall genomföras. Detta är en helt annan fråga, som inte har det allra ringaste att göra med hur man bedömer budgetläget just detta år.

Det spelar kanske inte så stor roll vilket ordval man använder i detta sammanhang. Jag uppfattade herr Ohlins yttrande så, att somliga budgetförslag skulle vara »sämre» än andra. Detta är ett ordval som jag tycker inte är så särskilt upplysande. Jag vet emellertid inte om han använde just detta ordval — jag har nämligen bara fått yttrandet refererat för mig.

Den väsentliga skillnaden ligger på ett annat plan, nämligen i fråga om den utredning som begärts i både herr Edströms m. fl. reservation och i herr Kaijsers och fröken Wetterströms reservation. Denna utredning skall enligt det senare förslaget ha större rörelsefrihet och ta hänsyn till förefintliga statsfinansiella och samhällsekonomiska omständigheter. Denna skillnad mellan de båda förslagen är förhållandevis måttlig, och det finns åtminstone enligt min uppfattning egentligen ingen anledning att ta upp någon strid på denna punkt.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Herr Ohlin vill göra gällande att det citat jag hämtade från herr Hedlund skulle avse något helt annat än det jag avsåg. Så var inte alls fallet, utan det citerade avsnittet gällde höjningar vartannat år. Visserligen dis-

kuterade vi den gången — år 1960 — storleken av höjningen, men av herr Hedlunds yttrande framgick att han var helt överens med alla andra om att man skulle höja pensionerna vartannat år, alltså 1960, 1962 o. s. v. Men i fråga om storleken av pensionerna ansåg man då både från socialdemokraternas och folkpartiets håll att centerpartiet kom med överbud. Det gällde emellertid år 1960.

Vidare vill jag ställa en fråga till herr Ohlin: När vi år 1958 fattade beslut om pensionsreformen och var överens om denna uttalade partierna samstämmigt, att det vid varje höjning borde föreligga möjlighet för statsmakterna att bestämma höjningens storlek med hänsyn till den statsfinansiella och samhällsekonomiska situationen. Detta uttalande har mig veterligen herr Ohlin aldrig tagit avstånd från förrän i dag. Har herr Ohlin tagit avstånd från att man skall göra höjningarna vartannat år och möjligen även gått ifrån förutsättningen om hänsyn till den samhällsekonomiska situationen, är det väl också bara en tidsfråga när han går ifrån målsättningen fram till 1963?

Vad frågan gäller är att vi givit ett löfte till pensionärerna att till den 1 juli 1968 förbättra pensionerna med 545 kronor i dagens penningvärde för ensamstående och 290 kronor för var och en av två gifta makar. Det löftet kommer att hållas vare sig det är valår eller inte valår, ty i vårt parti har vi alltid tagit konsekvenserna av våra förslag. Vi skaffar pengar så att kostnaderna för förslagets genomförande kan täckas. Hur dessa pengar skall fördelas — på fyra gånger eller tre gånger — är nu för majoriteten en öppen fråga, men storleken av varje höjning får bli beroende på den statsfinansiella situationen.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Den version herr Ringaby i sitt senaste anförande gav av ut-

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

skottdiskussionen stämmer inte överens med det meddelande som gått ut till pressen.

Till herr Heckscher vill jag säga, att visst kan det råda olika uppfattningar i ett utskott, men principen är väl att tidningarna inte skall skriva om saken förrän definitiva beslut fattats.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr Heckscher var tydligen inte inne när herr Ringaby talade. Jag ber herr Heckscher observera att herr Ringaby sade att högern här i kammaren företräder en speciell klokhet och försiktighet när det gäller att besluta om nya utgifter. Han jämförde högen med det republikanska partiet i Förenta staterna. Det var detta jag tyckte var ett något överdrivet anspråk från högens talesman.

Nog sagt om den saken för närvarande!

Det är märkligt att herr Bengtsson i Varberg talar så mycket om överenskommelser och bindande beslut men inte kan läsa upp ett enda riksdagsbeslut, inte ett enda utskottsuttalande som gäller detta att höjningen skall ske vartannat år. Nej, herr Bengtsson, det går inte att komma ifrån det helt avgörande faktum att uttalandena avser att höjningarna skall genomföras *fram till 1968*.

Herr Bengtsson i Varberg återkommer till de finansiella hänsynen. Ja, man får väl alltid vara beredd att ta finansiella hänsyn. Men herr Bengtsson har inte kunnat förklara varför de finansiella hänsynen skulle motivera att en folkpensionshöjning genomförs med stora steg vartannat år och varför de skulle tala emot principen att man i stället söker höja folkpensionen varje år. Jag har för min del framhållit att det väl tvärtom är så, att det är lättare för den, som skall sköta statsfinanserna, att ordna dessa om vederbörande inte behöver räkna med att det kommer

plötsliga väldiga höjningar utan det sker en mera jämn höjning. Ändå envisas herr Bengtsson med att tro att det motstånd mot principen om höjning varje år, som socialdemokraterna till hälften uppgivit i år, skulle på något sätt kunna ursäktas genom återopande av statsfinansiella hänsyn.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! När man gjort upp en plan för höjning vartannat år har man ju klarat ut hur mycket pengar man vartannat år behöver skaffa till folkpensionerna. Sedan har man andra reformer att genomföra — reformpolitiken avser ju inte bara folkpensioneringen — och dessa bereder man utrymme för vartannat år. — Detta om detta.

Det är riktigt att riksdagen inte kan fatta bindande beslut ens för nästa år — vi kan inte ens binda nästa års riksdag. Men när jag talar om överenskommenheten menar jag det man kallar gentlemen's agreement. Jag hoppas att herr Ohlin hört talas om detta någon gång.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg ser sig nu ingen annan råd än att fantisera ihop någon finansplan för många år framåt innebärande att folkpensionerna skall höjas vartannat år och andra reformer genomföras vartannat år. Det skulle vara detta att man satt in andra dyrbara reformer i planen vartannat år som skulle göra att det inte vore naturligt att acceptera principen om folkpensionshöjning varje år! Jag ber herr Bengtsson att — vid något senare tillfälle om det inte kan ske nu — ta fram denna hemliga reformplan som har den egenskapen att den skulle utgöra hinder för att folkpensionärerna lika väl som andra skall få sin standardförbättring varje år.

Härmed var överläggningen slutad.

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade:

Utskottets hemställan företages till avgörande momentvis, varvid i fråga om mom. A) och B) propositioner först framställes beträffande de i reservationerna I) och II) avsedda avsnitten av utskottets motivering, därefter i fråga om utskottets motivering i övrigt i vad gäller mom. A) och B) samt slutligen å utskottets hemställan under nämnda moment.

Mom. A och B

(avser vårdbidrag, invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar)

Motiveringen**Motiveringen beträffande invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar**

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av den i reservationen I) anförda motiveringen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna godkänner andra lagutskottets motivering beträffande mom. A) och B) i utskottets utlåtande nr 41, såvitt avser invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna godkänt den i reservationen I) av herr Edström m. fl. anförda motiveringen.

Sedan kammarernas ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 137 ja och 68 nej, varjämte 2 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså godkänt utskottets motivering.

Motiveringen beträffande vårdbidrag

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av den i reservationen II) anförda motiveringen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna godkänner andra lagutskottets motivering beträffande mom. A) och B) i utskottets utlåtande nr 41, såvitt avser vårdbidrag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna godkänt den i reservationen II) av herr Edström m. fl. anförda motiveringen.

Sedan kammarernas ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid rösträkning,

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 134 ja och 68 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering.

**Utskottets motivering i övrigt beträffande
mom. A och B**

Godkändes.

Hemställan

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. C—F

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. G

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen VI); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. G) i utskottets utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen VI) av herr Edström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Anderson i Sunds-

vall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 136 ja och 67 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. H

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen VII) av herr Edström m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen VIII) av herr Kaijser och fröken Wetterström; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Sundsvall begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock fröken Wetterström votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. H) i andra lagutskottets utlåtande nr 41 antager reservationen VII) av herr Edström m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen VIII) av herr Kaijser och fröken Wetterström.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Ändring i lagen om allmän försäkring, m. m.

ning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Wetterström begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 72 ja och 43 nej, varjämte 93 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. H) i utskottets utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen VII) av herr Edström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 73 nej, varjämte 35 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. J

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. K 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets

hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 593 och II: 725; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. K 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. L

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen IX); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. L) i utskottets utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen IX) av herrar Axel Kristiansson och Gustavsson i Alvesta.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 142 ja och 35 nej, varjämte 32 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. M

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2

Ökat stöd åt handikappade

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av väckta motioner om ökat stöd åt handikappade.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft sex inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 298 i första kammaren av herr *Larfors* samt nr 387 i andra kammaren av herr *Ekström* i Björkvik *m. fl.*;

2) de likalydande motionerna nr 299 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* samt nr 390 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*, såvitt motionerna anginge dels invaliditetstillägg och invaliditetsersättning till den som ej utförde förvärvsarbete, dels ock halva invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar;

3) de likalydande motionerna nr 598 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 722 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*, såvitt motionerna avsåge hjälptillägg.

Motionerna under 2) och 3) hade i övriga delar behandlats av utskottet i annat sammanhang.

I *motionerna I: 298 och II: 387* hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av gällande bestämmelser så att en 50-procentig utbetalning kan äga rum av såväl invaliditetstillägg som invaliditetsersättning».

I *motionerna I: 299 och II: 390* hade, såvitt nu var i fråga, yrkats

A. att riksdagen måtte

1. besluta genomföra sådan ändring i 9 kap. 2 § andra stycket i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring att fr. o. m. den 1 juli 1964 invaliditetstillägg och invaliditetsersättning skulle kunna utgå till handikappade som hade betydande merutgifter för hjälpmedel även när de på grund av studier med yrkesinriktning, omskol-

ning eller annan yrkesutbildning inte utförde förvärvsarbete,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i syfte att föranleda beslut som gällde från den 1 juli 1965 rörande införande av halva invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar för medelsvårt handikappade personer;

B. att utskottet måtte företaga av yrkandet under 1. föranledda lagändringar.

I *motionerna I: 598 och II: 722* hade, såvitt nu var i fråga, yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att förslag måtte utarbetas rörande införande inom folkpensioneringen av ett särskilt tillägg, hjälptillägg, till pensionärer med varaktigt nedsatt förmåga att klara sig själva, dock ej i sådan omfattning att rätt till invaliditetsersättning gällde, att utgå med 25 procent av basbeloppet, d. v. s. i nuläget 1 200 kr. per år, och oavsett vid vilken ålder hjälpbehovet inträtt samt i övrigt i huvudsak enligt av 1958 års socialförsäkringskommitté angivna grunder.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen — i anledning av *motionerna I: 299 och II: 390*, såvitt anginge invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar till handikappade, som på grund av studier med yrkesinriktning, omskolning eller annan yrkesutbildning inte utförde förvärvsarbete — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i denna del anfört;

B. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

1) *motionerna I: 298 och II: 387*,

2) *motionerna I: 299 och II: 390*, såvitt anginge halva invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar, samt

3) *motionerna I: 598 och II: 722*, såvitt anginge hjälptillägg,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i dessa delar anfört, samt

Ökat stöd åt handikappade

C. att motionerna i motsvarande delar, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A. och B. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Edström, Erik Filip Petersson, Axel Kristiansson, Anderson* i Sundsvall, *Gustavsson* i Alvesta och *Carlsson* i Huskvarna, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen — med bifall till motionerna I: 299 och II: 390, såvitt anginge invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar till handikappade, som på grund av studier med yrkesinriktning, omskolning eller annan yrkesutbildning inte utförde förvärvsarbete — måtte för sin del antaga i reservationen intaget förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, innebärande att 9 kap. 2 § andra stycket i lagen om allmän försäkring kompletterades med stadgande av innebörd, att även den som på grund av omskolning, yrkesutbildning eller eljest till följd av studier vore förhindrad utföra förvärvsarbete skulle äga rätt till invaliditetstillägg och invaliditetsersättning;

B. att riksdagen med bifall till följande motioner, nämligen 1) motionerna I: 298 och II: 387 samt 2) motionerna I: 299 och II: 390, såvitt anginge halva invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar, samt i anledning av motionerna I: 598 och II: 722, såvitt anginge hjälptillägg, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag till nästa års riksdag om sådan komplettering av lagen om allmän försäkring att möjlighet öppnades för halvt invaliditetstillägg och halvt invaliditetsersättning;

C. att motionerna I: 598 och II: 722, såvitt anginge hjälptillägg, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna i motsvarande del hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Edström m. fl.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 42, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit reservationen av herr Edström m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarernas ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 131 ja och 71 nej, varjämte 7 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Åtgärder för att trygga sysselsättningen för de mellansvenska gruvarbetarna

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B och C

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av herr Edström m. fl. i motsvarande del, och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 3

Föredrogs vart efter annat allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av väckta motioner om en näringsgeografisk utredning angående kanalförbindelserna i Sverige,

nr 30, i anledning av väckta motioner om tillvaratagande av husmödrars sakkunskap beträffande miljöfrågor m. m., och

nr 31, i anledning av väckt motion om ökad utbildning för första hjälp vid trafikolyckor.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4**Åtgärder för att trygga sysselsättningen för de mellansvenska gruvarbetarna**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckta motioner om åtgärder för att trygga sysselsättningen för de mellansvenska gruvarbetarna.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 628 av herr Lager och II: 765 av herrar Hagberg och Holmberg hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till regeringen begärde en utredning med uppgift att framlägga förslag till tryggnad av de mellansvenska gruvarbetarnas sysselsättning.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 628 och II: 765 icke

måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Vi har i en motion, som väckts i första kammaren av herr Lager och i andra kammaren av mig och herr Holmberg, markerat sysselsättningsfrågan vid de mellansvenska gruvorna. Vi har erinrat om att ett 20-tal gruvor på ganska kort tid har nedlagts och att flera gruvor tydligen kommer att nedläggas inom en icke avlägsen framtid, därest inga särskilda åtgärder vidtages. Dessa driftinställelser medför mycket svåra verkningar både för de anställda, för deras familjer och för samhällena, eftersom det i regel rör sig om en produktion av ganska ensartad karaktär. Det framhålles också att två tredjedelar av de anställda befinner sig i 60-årsåldern.

Men det gäller naturligtvis mera än själva arbetet för människorna. Här finns stora råvarutillgångar, som många länder skulle betrakta som mycket värdefulla, det finns en utbyggd produktionsapparat, det gäller stora investeringar, det finns maskiner, byggnader o. s. v., vilka riskerar att bli mer eller mindre värdelösa därest man låter det fortsätta på detta sätt.

Utskottet har anmodat en rad olika sakkunniginstanser att yttra sig om motionen. Därvid fäster jag mig särskilt vid kommerskollegium som hävdar, att det inte finns någon ökad marknad och att det på denna grund inte kan vara aktuellt att vidta några åtgärder. Det är dock stora förändringar som har ägt rum. På tio år fram till 1961 har produktionen av järnmalm ökat med 28 procent, sinter med 110 procent, järnsvamp med 300 procent, tackjärn med 70 procent, göt- och stålsgjutgods med 100 procent samt handelsstål och järn med 110 procent. Det är en oerhörd expansion som har ägt rum. Det

Åtgärder för att trygga sysselsättningen för de mellansvenska gruvarbetarna

finns ingenting som talar för att en sådan expansion inte skulle fortsätta.

Jag vill erinra om det faktum att tre fjärdedelar av världen nu står inför valet mellan en industrialisering eller att inte kunna klara sig i kampen för tillvaron. Det är uppenbart att vid denna industrialisering också de gamla industriländerna måste hjälpa till. För min del förstår jag därför inte den invändning som gjorts från kommerskollegium om att det inte finns någon marknad eller att marknaden inte ökar. Jag tror att den kommer att öka väsentligt.

Därtill kommer att en hel del av dessa gruvor ägs av staten. Det är betecknande att medan en rad privata gruvor också har förädlingsindustrier i anslutning till gruvorna gäller detta inte i fråga om statens gruvor. Redan ur den synpunkten borde det vara ganska naturligt — om man menar att gruvdriften skall kunna upprätthållas och vara produktiv — att man tillser att åtgärder vidtages för att förädla den malm som finns.

Vi har tagit upp tre frågor i vår motion. De gäller förädlingen av malmen, upprättandet av en försäljningsorganisation och åtgärder för att nedbringa fraktkostnaderna.

En del av dessa malmtransporter sker via Oxelösundsbanan. Det var naturligtvis en dålig kompromiss när staten avstod från att genomföra beslutet om att förstatliga alla järnvägar och tillät Trafik AB Grängesberg-Oxelösund att behålla denna viktiga järnväg. Men det är också uppenbart att frågan om fraktrabatter kan lösas trots de nuvarande ägandeförhållandena.

Vi har i motionen även tagit upp frågan om uppförandet av ett nytt järnverk. Vi anser det vara rationellt för dessa gruvor att åtminstone förädla malmen fram till tackjärn inom landet, ehuru det mest ekonomiska och det mest rationella vore att ytterligare förädla malmen här.

Staten har tillsammans med Trafik AB Grängesberg-Oxelösund en försäljningsorganisation som sköter försäljningen av Grängesbergsbolagets och LKAB:s malm. Något liknande finns inte för övriga gruvor i Mellansverige. Men principfrågan är ju knäckt. Vi har inte varit särskilt varma anhängare av detta samröre mellan staten och Grängesbergsbolaget i fråga om försäljningsorganisationen. Men nu finns denna organisation, och det är uppenbart att om de mellansvenska gruvornas malmförsäljning kunde koncentreras till en sådan organisation, skulle det finnas bättre avsättningsmöjligheter.

Ännu en mycket viktig sak är att det inom landet uppenbarligen finns en mycket stor marknad för en ökad produktion av i Sverige förädlad järn. Jag erinrar om att det bara under 1962 importerades handelsfärdigt samt annat järn och stål för inte mindre än 1 miljard 600 miljoner kronor. Denna siffra tyder på att det finns stora möjligheter att kunna bygga ut förädlingsindustrien och basera den på svenska behov, vilket skulle innebära att importen av dessa varor kunde minska avsevärt.

De sakkunniga är inte intresserade av sådana åtgärder. I allmänhet går deras uttalanden i negativ riktning. Ett av de motiv som från privathåll betraktas som bärande är, såvitt jag kan förstå, att det vore fördelaktigare att bygga ut redan befintliga hyttor än att bygga ett nytt stålverk eller järnverk. Men privatintressena har inte gjort detta, och det finns ingenting som tyder på att man från det hållet har några planer härpå.

Det finns dock en instans som i gengäld har yttrat sig mycket positivt om motionen och det är Gruvindustriarbetareförbundet, vars uttalande helt går i den riktning som vi har angett i vår motion.

Jag skall därför, herr talman, trots utskottets negativa inställning, be att få

Åtgärder för att trygga sysselsättningen för de mellansvenska gruvarbetarna

yrka bifall till motionen nr 765 i denna kammare.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Jag skall be att få framföra några korta kommentarer till det utskottsutlåtande som vi nu behandlar.

Frågan om de mellansvenska gruvornas vara eller icke vara har varit föremål för stor uppmärksamhet under de senaste åren. Det är framför allt de mindre exportgruvorna som har kommit i brännpunkten genom den hårdnande konkurrensen på malmmarknaden. Det är ju för all del i dag lättare att sälja malm än för ett par år sedan, men priserna är pressade och marginalerna blir naturligtvis också knappa för många smågruvägare.

Svenska gruvindustriarbetareförbundet har ägnat frågan stor uppmärksamhet, och förbundsstyrelsen har vid åtskilliga tillfällen i bestämda ordalag framhållit, att man tror på den mellansvenska gruvindustriens framtid. Man har också framfört argument, varför man har den uppfattningen.

Jag tänker inte vid denna något sena timme referera alla de synpunkter som förbundet har lagt på denna fråga; de har framförts vid uppvaktningar inför regeringen — jag har själv tillsammans med förbundsstyrelsen varit med om en sådan uppvaktning förra året — och dessa argument är välkända såväl för regeringen som för de andra organ som har att handlägga dessa frågor. Jag skulle endast sammanfattningsvis vilja säga att förbundet framhållit vikten av att något göres för att styra utvecklingen i rätt riktning, och man har pekat på en rad åtgärder som bör vidtagas för att förhindra den gruvdöd som befaras. Man har bl. a. hänvisat till utvecklingen på järn- och stålmarknaden, som onekligen pekar på starkt ökad konsumtion av dessa produkter. Förbundet har också hänvisat till det radikalt förändrade läge som enligt förbundets uppfattning uppstått genom

den nya framställningsprocess för tackjärn som utexperimenterats vid Domnarvret. Metoden går ut på syrgasreduktion i roterande ugnar. Denna metod förbilligar tackjärnsframställningen radikalt. Att anlägga en ugn av detta slag kostar bara en tredjedel av anläggningskostnaderna för en masugn, och eftersom de mellansvenska malmerna lämpar sig utmärkt för denna nya metod, kan det väl allvarligt ifrågasättas, om inte denna metod ger de små gruvorna en jättechans att hävda sig. Förbundet har ifrågasatt, om inte de mindre gruvorna i Mellansverige — inklusive Statsgruvor — vilka exporterar sin malm, borde ena sig om att bygga upp en egen förädlingsindustri i stället för att exportera malmen. Därigenom skulle, menar förbundsstyrelsen, gruvornas framtid säkras. Man har ju tillräcklig malmbas i redan befintliga, väl utbyggda och väl planerade gruvor.

Jag vill inte här yttra mig över huruvida det skulle vara ekonomiskt lönsamt att nu anlägga ett järnverk, men det är en av de många aspekter som har framförts i diskussionen. Förbundet har också menat att samarbetet bör drivas längre än till att bygga ut järn- och stålindustrien. En bättre planerad och samordnad försäljningsorganisation borde också betyda en hel del. Det kan väl inte vara rationellt att varje liten gruvägare skall åka ut på världsmarknaden och försöka sälja sina produkter i konkurrens med de stora giganterna på området. Den goda kontakten mellan gruvföretaget och kunden, som kommerskollegium talar om i sitt yttrande över motionerna, torde kunna upprätthållas även i en större organisation.

Herr talman! De fraktsatser, som tillämpas för malm på de svenska järnvägarna, ter sig onekligen höga vid en internationell jämförelse. Det är därför ganska naturligt att just fraktsatserna har kommit att stå i brännpunkten i denna diskussion. Förbundsstyrelsen har också framhållit som sin

Åtgärder för att trygga sysselsättningen för de mellansvenska gruvarbetarna

mening att fraktsatserna borde sänkas, men jag vill undersöka, att man ingalunda har syftat till någon subvention av frakterna, utan man har endast menat att dessa skulle baseras på kostnadskalkyler. I de fall, där marginalen för vissa gruvägare nu är mycket smal, kan det ju tänkas att en sänkning av frakterna skulle innebära en förmån som skulle kunna underlätta fortsatt drift vid vissa gruvor.

Man har också varit inne på tanken att tiden nu borde vara inne att upphäva den gällande regleringen av köpskrot. Det finns en del experter som är av den meningen, att regleringen försenat och förhindrat en välbehövlig utbyggnad av tackjärnsframställningen. Man menar alltså att konkurrensen bör vara fri mellan skrot och tackjärn.

Herr talman! Vi skall ju inte i dag ta ställning till vad som bör göras för att trygga sysselsättningen vid de mellansvenska gruvorna — det skall väl den pågående utredningen komma fram till — men jag har ändå velat framföra de här synpunkterna med anledning av den debatt som förts i dessa frågor.

Beträffande frågan om huruvida man nu skall sätta till en ny utredning, menar jag att när man nu har organ som sysslar med frågan så kan det väl ifrågasättas om en ny utredning kan åstadkomma så särdeles mycket utöver vad dessa organ kan göra. Jag vill dock understryka vikten av att dessa frågor ägnas tillbörlig uppmärksamhet och att alla möjligheter tillvaratas för att de svenska gruvornas malmtillgångar kommer att utnyttjas på ett förnuftigt sätt. Det är också mycket viktigt, att den industriavdelning, som sorterar under handelsdepartementet och som väl i första hand skall handlägga dessa ärenden har tillräckliga personella och ekonomiska resurser för att kunna följa upp frågorna.

Jag vill också till sist, herr talman, understryka herr Hagbergs uttalande,

att detta inte enbart är en sysselsättningsfråga. Det är också i allra högsta grad en fråga om att tillvarata en viktig råvara och eventuellt att förädla densamma. Jag är övertygad om att denna råvara, som inte växer till igen — när den är borta så är den borta — i framtiden också kommer att behövas för den mellansvenska järn- och stålframställningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SKOGLÖSA (cp):

Herr talman! Utskottet har avstyrkt de motioner som behandlas i allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 32. Det har utskottet gjort med anledning av de yttranden som utskottet har infordrat från en hel rad av myndigheter och organisationer.

Beträffande de punkter i motionen som handlar om samverkan i försäljningshänseende säger exempelvis kommerskollegium att man anser att malmförsäljningen skulle försvåras därigenom att produktionen är olikartad och att det behövs en direkt kontakt mellan gruvföretaget och kunden. Vidare säger man att vad frakttaxorna beträffar så har de redan tagits upp till behandling av berörda myndigheter. Tanken på ett statligt järnverk i Mellansverige anser kommerskollegium vara orealistisk.

Landsorganisationen hänvisar till ett av Gruvindustriarbetareförbundet avgivet yttrande, vari man säger att de i motionen berörda spörsmålen bör handläggas inom ramen för den ordinarie verksamheten i handelsdepartementets industriavdelning, finansdepartementets planeringsråd och arbetsmarknadsstyrelsen.

Det är ungefär på samma sätt med hela raden av remissyttranden — Sveriges arbetsgivareförening, AB Statsgruvor och Svenska gruvföreningen har praktiskt taget alla avstyrkt motionen.

Utskottet anser att det i remissytt-

Åtgärder för att trygga sysselsättningen för de mellansvenska gruvarbetarna

randena framförts så vägende invändningar mot förslagen, att utskottet inte ansett sig kunna ta annan ställning än den utskottet nu har tagit. När man dessutom kan konstatera, att praktiskt taget alla dessa problem redan är under behandling i industriavdelningen, planeringsrådet, arbetsmarknadsstyrelsen samt arbetsmarknadsutredningen, kan jag inte annat, herr talman, än yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 628 och II: 765; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 33, i anledning av väckta motioner om utredning angående filmcensuren.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till fortifikationsförvaltningen,

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åldringsvårdsfrågor m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1964/65 till allmänna barnbidrag och till bostadsrabatter jämte i ämnet väckta motioner,

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1964/65 till bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner m. m.,

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en avdelning för kemi vid tekniska högskolan i Lund m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bidragsförskott m. m., i vad propositionen hänvisats till statsutskottet,

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida organisationen av upplysningsavdelningen vid statens institut för konsumentfrågor, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för biståndsexperters anställningsvillkor, m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 52, med föranledande av väckt motion i anledning av riksbankens diskontohöjning den 30 januari 1964, såvitt motionen hänvisats till bevillningsutskottet, och

nr 54, i anledning av väckt motion angående beskattningen av avverkning av skog, m. m.; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige och om undersökning av zigenarnas situation.

§ 7

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 189, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 31 maj 1957 (nr 262) om allmän energiskatt, m. m.

§ 8**Meddelande om enkel fråga**

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av fru Forsling till herr statsrådet och chefen för so-

cialdepartementet angående en ny organisations- och arbetsform för statens ungdomsråd.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 22.31.

In fidem

Sune K. Johansson

§ 9

Justerades protokollsutdrag.
